



## **PROSTORNI PLAN OPĆINE KISELJAK ZA RAZDOBLJE 2026-2046**

(Nacrt plana)

Banja Luka, jun 2026.godine





Bosna i Hercegovina  
Federacija Bosne i Hercegovine  
Kanton Središnja Bosna  
Općina Kiseljak  
Općinsko Vijeće

# PROSTORNI PLAN OPĆINE KISELJAK za razdoblje 2026-2046.godine

## **Nosilac pripreme**

---

OPĆINA KISELJAK

**Načelnik**

Mladen Mišurić-Ramljak dipl.ing.

## **Nosilac izrade**

---

INSTITUT ZA GRAĐEVINARSTVO „IG“, d.o.o. BANJA LUKA

**Direktor**

Dušan Topić, dipl.inž.građ.

Banja Luka, jun 2026.godine

**Rukovodilac izrade plana:** GORDANA JEVTIĆ, MA prost. planer

**Radni tim:**

MILAN KOPANJA, dipl. prost.planer

MILANA VRBLJANAC, dipl.inž.arh.

ŽELJKA STOJANOVIĆ, dipl.inž.polj.

SAŠA OSTOJIĆ, dipl.inž.saob.

BILJANA ĆUSO, mast.inž.građ.

DIMŠO TODORVIĆ, dipl.inž.el.

ALEKSANDRA GALIĆ, dipl.inž.maš.

TAMARA KUZMANOVIĆ, dipl.inž.geol.

IVANA MITROVIĆ, dipl.ecc.

NEDELJKA METLIĆ, dipl.inž.geod.

Direktor:  
Dušan Topić, dipl.inž.građ.

## SADRŽAJ:

### TEKSTUALNI DIO

|   |    |
|---|----|
| OPĆA DOKUMENTACIJA.....   | 10 |
| UVODNI DIO .....  | 13 |
| PRVI DIO .....  | 16 |
| I. OPĆI I POSEBNI CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA.....                                       | 17 |
| 1. OPĆI CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA.....   | 17 |
| 2. POSEBNI CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA .....   | 18 |
| 2.1. CILJEVI RAZVOJA PRIRODNIH RESURSA .....  | 18 |
| 2.2. CILJEVI RAZVOJA STVORENIH RESURSA .....  | 19 |
| 2.3. CILJEVI RAZVOJA INFRASTRUKTURE .....   | 21 |
| 2.4. CILJEVI RAZVOJA DRUŠTVENE INFRASTRUKTURE.....                                      | 24 |
| 2.5. CILJEVI ZAŠTITE OKOLINE.....   | 26 |
| 2.6. ZAŠTITA PRIRODNO I KULTURNO POVIJESNOG NASLIJEĐA .....                             | 29 |
| DRUGI DIO .....   | 30 |
| II. PROJEKCIJA PROSTORNOG RAZVOJA.....  | 31 |
| 1. STANOVNIŠTVO .....   | 31 |
| 1.1. Brojčani razvoj stanovništva .....   | 31 |
| 1.2. Struktura stanovništva .....   | 33 |
| 1.3. Broj, veličina i karakteristike kućanstava .....                                   | 35 |
| 1.4. Vitalne karakteristike .....   | 36 |
| 1.5. Gustoća naseljenosti .....   | 36 |
| 2. SUSTAV NASELJA PO ZNAČAJU, KARAKTERU I DOMINANTNOJ GOSPODARSKOJ<br>DJELATNOSTI ..... | 37 |
| 2.1. Konceptija razvoja sustava/mreže naselja .....                                     | 37 |
| 2.2. Organizacija prostora, prostorne cjeline.....                                      | 39 |
| 2.3. Sadržaj i funkcije centara .....   | 40 |
| 3. URBANA I RURALNA PODRUČJA .....  | 42 |
| 3.1. Urbana područja .....  | 42 |
| 3.2. Građevinsko zemljište izvan urbanih područja .....                                 | 44 |
| 3.3. Režimi građenja.....   | 44 |
| 3.4. Urbano – ruralni odnos .....   | 45 |
| 4. POLJOPRIVREDNA ZEMLJIŠTA .....   | 46 |
| 4.1. Kategorizacija poljoprivrednog zemljišta .....                                     | 46 |
| 4.2. Obradiva i neobradiva zemljišta po namjeni.....                                    | 47 |
| 5. ŠUME I ŠUMSKA ZEMLJIŠTA .....  | 51 |
| 5.1. Kategorizacija šumskog zemljišta.....  | 51 |
| 5.2. Bilance šumskog zemljišta .....  | 52 |
| 5.3. Šumsko-gospodarska područja .....  | 52 |
| 5.4. Područja predviđena za pošumljavanje.....  | 53 |
| 5.5. Korištenje šuma i šumskog zemljišta .....  | 54 |
| 6. VODE I VODNO ZEMLJIŠTE.....  | 56 |
| 6.1. Bilanca vode .....   | 56 |
| 6.2. Izvorišta po vrstama voda sa zaštitnim zonama i pojasevima .....                   | 56 |
| 7. VODNA INFRASTRUKTURA.....  | 58 |

|       |  |     |
|-------|--|-----|
| 7.1.  | Sustav vodoopskrbe .....   | 58  |
| 7.2.  | Sustav odvođenja otpadnih voda i sustav zaštite voda .....   | 58  |
| 7.3.  | Zaštita od voda i uređenje voda .....  | 59  |
| 7.4.  | Hidroenergetika .....  | 61  |
| 8.    | MINERALNA NALAZIŠTA .....  | 62  |
| 8.1.  | Utvrđene rezerve .....   | 62  |
| 8.2.  | Eksploataciona polja .....   | 64  |
| 8.3.  | Deponija jalovine .....  | 65  |
| 8.4.  | Eksploataciona polja planirana za sanaciju i rekultivaciju .....   | 65  |
| 9.    | PROIZVODNJA I PRIJENOS ENERGIJE .....  | 66  |
| 9.1.  | Objekti za proizvodnju energije i prijenos energije sa zaštitnim zonama i pojasevima .....                       | 66  |
| 9.2.  | Distributivna mreža .....  | 67  |
| 10.   | TELEKOMUNIKACIJE .....   | 68  |
| 11.   | PROMET .....   | 70  |
| 11.1. | Sustav prometa i veza .....  | 70  |
| 11.2. | Povezanost sustava sa prometom u okruženju (sa susjednim kantonima, međuentitetski, sa susjednim državama) ..... | 71  |
| 11.3. | Prometna infrastruktura sa zaštitnim pojasevima .....  | 71  |
| 12.   | KOMUNALNE DJELATNOSTI .....  | 72  |
| 13.   | TERMOENERGETIKA .....  | 73  |
| 14.   | GOSPODARSTVO .....   | 75  |
| 14.1. | Razvoj gospodarstva i osnovni faktori razvoja .....  | 75  |
| 14.2. | Orijentacija i razmještaj privrede u prostoru .....  | 77  |
| 14.3. | Ocjena gospodarskih aktivnosti sa stanovišta uticaja na okoliš .....   | 80  |
| 15.   | DRUŠTVENE DJELATNOSTI .....  | 81  |
| 15.1. | Obrazovanje .....  | 81  |
| 15.2. | Zdravstvo .....  | 83  |
| 15.3. | Socijalna zaštita .....  | 84  |
| 15.4. | Kultura .....  | 84  |
| 15.5. | Sport .....  | 84  |
| 15.6. | Uprava .....   | 85  |
| 15.7. | Vjerski objekti .....  | 85  |
| 15.8. | Prostorni razmještaj društvenih djelatnosti .....  | 86  |
| 16.   | POSEBNO ZAŠTIĆENI PROSTORI .....   | 87  |
| 16.1. | Zaštićena prirodna područja .....  | 87  |
| 16.2. | Posebno vrijedna područja kulturno – povijesnog naslijeđa .....  | 87  |
| 16.3. | Područja namjenjena turizmu, rekreaciji .....  | 89  |
| 16.4. | Ugrožena područja .....  | 92  |
| 17.   | ZAŠTITA I UNAPREĐENJE OKOLIŠA .....  | 93  |
| 17.1. | Spriječavanje negativnih uticaja na okoliš .....   | 93  |
| 17.2. | Mjere zaštite od zagađivanja vode, vazduha i tla .....   | 93  |
| 17.3. | Područja i mjere sanacije .....  | 97  |
| 17.4. | Procjena stanja do kraja planskog perioda .....  | 98  |
| 18.   | ZAŠTITA I REVITALIZACIJA KULTURNO – HISTORIJSKOG I PRIRODNOG NASLJEĐA I NJIHOVA EKONOMSKA VALORIZACIJA .....     | 100 |
| 18.1. | Zaštita prirodnog naslijeđa .....  | 100 |
| 18.2. | Zaštita kulturno – povijesnog naslijeđa .....  | 101 |

|   |     |
|---|-----|
| 18.3. Revitalizacija i ekonomska valorizacija prirodnog naslijeđa .....   | 103 |
| 18.4. Revitalizacija i ekonomska valorizacija kulturno – povijesnog naslijeđa .....   | 103 |
| 19. MINSKA POLJA .....  | 104 |
| 19.1. Područja i mjere sanacije .....   | 104 |
| 19.2. Etape realizacije deminiranja.....  | 104 |
| 20. UGROŽENOST PODRUČJA .....   | 105 |
| 20.1. Procjena ugroženosti područja od ratnih dejstava, elementarnih nepogoda i tehničkih katastrofa do kraja planskog perioda..... | 105 |
| 20.2. Mjere za ograničavanje negativnih efekata prirodnih i ljudskim djelovanjem izazvanih nepogoda i katastrofa .....              | 109 |
| 21. OSNOVNA NAMJENA PROSTORA I POJEDINIH PODRUČJA – SINTEZNA PROJEKCIJA 110   |     |
| 21.1. Sintezna projekcija korištenja prostora.....  | 110 |
| 21.2. Obavezni prostorni pokazatelji .....  | 113 |
| TREĆI DIO.....  | 115 |
| III. PROJEKCIJA RAZVOJA PROSTORNIH SISTEMA.....   | 116 |
| 1. OSNOVA PROSTORNOG SISTEMA NASELJA .....  | 116 |
| 1.1. Koncept razvoja naselja .....  | 116 |
| 1.2. Smjernice za razvoj urbanih područja .....   | 117 |
| 1.3. Smjernice za razvoj i oblikovanje naselja.....   | 117 |
| 1.4. Smjernice za opremanje građevinskog zemljišta .....  | 118 |
| 2. OSNOVA PROSTORNOG RAZVOJA GOSPODARSKE JAVNE INFRASTRUKTURE .....   | 119 |
| 2.1. Smjernice za razvoj prometnog sustava .....  | 119 |
| 2.2. Smjernice za razvoj telekomunikacione infrastrukture .....   | 119 |
| 2.3. Smjernice za razvoj energetske infrastrukture .....  | 120 |
| 2.4. Smjernice za razvoj komunalne infrastrukture .....   | 120 |
| 3. OSNOVA PROSTORNOG RAZVOJA OKOLINE .....  | 121 |
| 3.1. Smjernice za razvoj vanurbanih područja .....  | 121 |
| 3.2. Smjernice za razvoj poljoprivrede, stočarstva i šumarstva .....  | 122 |
| 3.3. Smjernice za razvoj poduzetničkih zona .....   | 123 |
| 3.4. Smjernice za razvoj turizma .....  | 124 |
| ČETVRTI DIO.....  | 125 |
| IV. ODLUKA O PROVOĐENJU PROSTORNOG PLANA.....   | 126 |
| 1. OPĆE ODREDBE .....   | 126 |
| 2. PROGRAM MJERA PROSTORNOG UREĐENJA I AKTIVNOSTI ZA PROVOĐENJE PROSTORNOG PLANA.....   | 130 |
| 2.1. MJERE EKONOMSKE POLITIKE .....   | 130 |
| 2.2. MJERE ZEMLJIŠNE POLITIKE .....   | 130 |
| 2.3. INVESTICIJSKA I POREZNA POLITIKA .....   | 131 |
| 2.4. OBAVEZE U POGLEDU DETALJNIJEG PLANIRANJA UREĐENJA PROSTORA.....  | 131 |
| 2.5. OBAVEZA IZRADE IZVJEŠTAJA O STANJU U PROSTORU .....  | 132 |
| 3. UTVRĐIVANJE ODNOSA PREMA GRAĐEVINAMA OD ZNAČAJA ZA FEDERACIJU BOSNE I HERCEGOVINE I KANTON.....                                  | 132 |
| 4. USKLAĐIVANJE DOKUMENATA PROSTORNOG UREĐENJA .....  | 133 |
| 5. UVJETI IZGRADNJE OBJEKATA I KORIŠĆENJA ZEMLJIŠTA .....   | 133 |
| 5.1. URBANA PODRUČJA.....   | 133 |
| 5.2. REŽIMI GRAĐENJA.....   | 134 |
| 5.3. GRAĐEVINSKO ZEMLJIŠTE .....  | 135 |
| 5.4. UVJETI GRAĐENJA.....   | 136 |

---

|  |     |
|--|-----|
| 5.5. NAČIN KORIŠĆENJA POLJOPRIVREDNOG I ŠUMSKOG ZEMLJIŠTA .....  | 144 |
| 5.6. NAČIN KORIŠTENJA MINERALNIH SIROVINA .....  | 146 |
| 5.7. KORIŠĆENJE I ZAŠTITA VODA I VODNOG ZEMLJIŠTA .....  | 146 |
| 6. UVJETI SMJEŠTAJA GOSPODARSKIH SADRŽAJA U PROSTORU .....   | 148 |
| 7. UVJETI SMJEŠTAJA DRUŠTVENIH DJELATNOSTI U PROSTORU .....  | 148 |
| 8. UVJETI SMJEŠTAJA OBJEKATA U ZONAMA TURIZMA I REKREACIJE .....   | 149 |
| 9. UVJETI KORIŠTENJA PROSTORA NA ZAŠTITNIM INFRASTRUKTURNIM POJASEVIMA I ZONAMA I NA ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA .....   | 151 |
| 9.1. ZAŠTITNI POJASEVI PROMETNIH POVRŠINA.....   | 151 |
| 9.2. ZAŠTITNI POJASEVI VODOVODA I KANALIZACIJE .....   | 152 |
| 9.3. ZAŠTITNI POJASEVI ENERGETSKE INFRASTRUKTURE .....   | 153 |
| 9.4. ZAŠTITNI POJASEVI TELEKOMUNIKACIJA.....   | 153 |
| 9.5. ZAŠTITNI POJASEVI PLINOVODA .....   | 154 |
| 10. UVJETI LOCIRANJA SOLARNIH ELEKTRANA.....   | 154 |
| 11. MJERE OČUVANJA KULTURNO-POVIJESNOG NASLIJEĐA .....   | 155 |
| 12. MJERE OČUVANJA ZAŠTIĆENIH PODRUČJA PRIRODNIH VRIJEDNOSTI .....   | 155 |
| 13. PODRUČJA POSEBNIH OBILJEŽJA OPĆINE KISELJAK .....  | 156 |
| 14. VJERSKI OBJEKTI I GROBLJA .....  | 156 |
| 15. POSTUPANJE SA OTPADOM .....  | 156 |
| 16. MJERE SPREČAVANJA NEPOVOLJNIH UJECAJA NA OKOLIŠ.....   | 157 |
| 17. MJERE ZAŠTITE PRAVA LICA SA SMANJENIM TJELESNIM SPOSOBNOSTIMA SUKLADNO ODREDBAMA UREDBE O PROSTORNIM STANDARDIMA, URBANISTIČKO-TEHNIČKIM UVJETIMA I NORMATIVIMA ZA SPRJEČAVANJE STVARANJA SVIH BARIJERA ZA OSOBE SA UMANJENIM TJELESNIM SPOSOBNOSTIMA .....      | 157 |
| 18. MJERE ZAŠTITE STANOVNIKA I MATERIJALNIH DOBARA OD PRIRODNIH I LJUDSKIM DJELOVANJEM IZAZVANIH NEPOGODA I KATASTROFA I RATNIH DJELOVANJA SUKLADNO ZAKONU O ZAŠTITI I SPAŠAVANJU LJUDI I MATERIJALNIH DOBARA OD PRIRODNIH I DRUGIH NESREĆA I DRUGIM PROPISIMA ..... | 157 |
| 19. MJERE PROVEDBE .....   | 160 |
| 20. NADZOR I UPRAVNE MJERE .....   | 160 |
| 21. PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE.....  | 161 |

**GRAFIČKI PRILOZI PROSTORNOG PLANA**

|  |          |
|--|----------|
| 1. Izvod iz Izmjena i dopuna Prostornog plana KSB/SBK 2005-2030.godine.....                              | 1:25 000 |
| 2. Sintezni prikaz postojećeg stanja prostornog uređenja .....   | 1:25 000 |
| 3. Sustav naseljenih mjesta.....   | 1:25 000 |
| 4. Urbana područja i građevinsko zemljište unutar i izvan urbanih područja sa režimima<br>građenja ..... | 1:25 000 |
| 5. Poljoprivredno zemljište - upotrebna vrijednost.....  | 1:25 000 |
| 6. Šume i šumsko zemljište .....   | 1:25 000 |
| 7. Karta mineralnih sirovina .....   | 1:25 000 |
| 8. Prometna infrastruktura .....   | 1:25 000 |
| 9. Energetska infrastruktura i telekomunikacije .....  | 1:25 000 |
| 10. Vodna infrastruktura .....   | 1:25 000 |
| 11. Gospodarske djelatnosti .....  | 1:25 000 |
| 12. Društvene djelatnosti .....  | 1:25 000 |
| 13. Zaštićene površine i objekti kulturno-povijesnog i prirodnog nasljeđa .....                          | 1:25 000 |
| 14. Neplodna i druga zemljišta koja se ne mogu koristiti .....   | 1:25 000 |
| 15. Sintezni prikaz korištenja zemljišta u planskom periodu .....  | 1:25 000 |
| 16. Osnova prostornog razvoja sustava naselja .....  | 1:25 000 |
| 17. Osnova prostornog razvoja gospodarske javne infrastrukture .....                                     | 1:25 000 |
| 18. Osnova prostornog razvoja okoliša .....  | 1:25 000 |

**SPISAK TABELA:**

|  |     |
|--|-----|
| Tabela br. 1. Kretanje broja stanovnika za razdoblje 1971.-2022. godine .....                    | 31  |
| Tabela br. 2. Projekcije broja stanovnika .....  | 33  |
| Tabela br. 3. Starosna struktura stanovništva .....  | 33  |
| Tabela br. 4. Radno sposobno stanovništvo prema statusu u aktivnosti .....                       | 34  |
| Tabela br. 5. Projekcija broja kućanstava .....  | 35  |
| Tabela br. 6. Natalitet, mortalitet i prirodni priraštaj za razdoblje 1997. – 2022. godine ..... | 36  |
| Tabela br. 7. Prostorne cjeline (gravitacijska područja) .....                                   | 39  |
| Tabela br. 8. Urbana područja .....  | 42  |
| Tabela br. 9. Agrozone .....   | 49  |
| Tabela br. 10. Pregled površina šuma po širim kategorijama .....                                 | 51  |
| Tabela br. 11. Pregled šuma i šumskog zemljišta .....  | 52  |
| Tabela br. 12. Maksimalna dnevna potrošnja razmatrana u planskom razdoblju .....                 | 56  |
| Tabela br. 13. HT Eronet postojeće bazne stanice .....   | 68  |
| Tabela br. 14. BH Telecom postojeće bazne stanice .....  | 68  |
| Tabela br. 15. M:tel postojeće bazne stanice .....   | 68  |
| Tabela br. 16. Planirane bazne stanice .....   | 69  |
| Tabela br. 18. Prikaz važnijih putnih pravaca na području Općine .....                           | 70  |
| Tabela br. 19. Nositelji gospodarskog razvoja Općine .....                                       | 77  |
| Tabela br. 20. Bilance planiranih površina Općine Kiseljak .....                                 | 111 |

**OPĆA DOKUMENTACIJA**

BOSNA I HERCEGOVINA  
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE  
FEDERALNO MINISTARSTVO PROSTORNOG UREĐENJA

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА  
ФЕДЕРАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ  
ФЕДЕРАЛНО МИНИСТАРСТВО ПРОСТОРНОГ УРЕЂЕЊА

BOSNIA AND HERZEGOVINA  
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA  
MINISTRY OF SPATIAL PLANNING OF THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

---

Broj: UP1-02-23-2-104/11  
Sarajevo, 17.03.2026. godine

Federalnom ministarstvu prostornog uređenja u Sarajevu obratilo se poduzeće Institutu za građevinarstvo „IG“ Banja Luka, Kralja Petra I Karađorđevića 92-98, Banja Luka, sa zahtjevom za produženje Rješenja o ovlaštenju za obavljanje stručnih poslova izrade planskih dokumenata.

Na osnovu člana 3. 4. i 5. Uredbe o posebnim uslovima koja moraju ispunjavati privredna društva i druga pravna lica da bi se mogla registrovati za obavljanje stručnih poslova izrade planskih dokumenata („Službene novine Federacije BiH“, broj 71/08), i člana 262. Zakona o upravnom postupku („Službene novine Federacije BiH“, broj 2/98, 48/99 i 61/22), Federalni ministar za prostornog uređenja donosi

### R J E Š E N J E

1. Daje se ovlaštenje poduzeću Institutu za građevinarstvo „IG“ Banja Luka, Kralja Petra I Karađorđevića 92-98, Banja Luka, za obavljanje stručnih poslova izrade planskih dokumenata i to:
  - a) Prostornih i urbanističkih planova,
  - b) Detaljnih planskih dokumenata (zoning planovi, regulacioni planovi i urbanistički projekti), na rok od pet godina od dana donošenja istog.
  - c) Institutu za građevinarstvo „IG“ Banja Luka,
2. Institutu za građevinarstvo „IG“ Banja Luka, je dužan da ako se naknadno promjene podaci na osnovu kojih je ovlaštenje dato, u roku od 15 dana od nastale promjene, zatraži izmjenu ovlaštenja.
3. Institutu za građevinarstvo „IG“ Banja Luka, može podnijeti zahtjev za produženje ovlaštenja najranije godinu dana, a najkasnije dva mjeseca prije isteka roka važenja ovlaštenja.

### O b r a z l o ž e n j e

Dana 04.03.2026. godine Federalno ministarstvo prostornog uređenja je zaprimilo zahtjev poduzeća, Institut za građevinarstvo „IG“ Banja Luka, Kralja Petra I Karađorđevića 92-98, Banja Luka, produženje rješenja o ovlaštenju za obavljanje stručnih poslova izrade planskih dokumenata broj: UP1-02-23-2-104/11 od 17.06.2021. godine.

Rješavajući zahtjev poduzeća Institut za građevinarstvo „IG“ Banja Luka za izdavanje ovlaštenja za obavljanje stručnih poslova izrade planskih dokumenata, Federalno ministarstvo prostornog uređenja je izvršilo uvid u zahtjev podnosioca te u kompletan spis predmeta sa priloženim dokazima te nakon ocjene svakog dokaza pojedinačno, utvrdilo da poduzeće Institut za građevinarstvo „IG“ Banja Luka

ispunjava uslove za izdavanje ovlaštenja za obavljanje stručnih poslova izrade planskih dokumenata.

U skladu sa članom 26. stav (3) Zakona o prostornom planiranju i korištenju zemljišta („Službene novine Federacije BiH“, broj 2/06, 72/07, 32/08, 4/10, 13/10, 45/10, 85/21, 92/21 i 72/24), članom 3. 4. i 5. Uredbe o posebnim uslovima koje moraju ispunjavati privredna društva i druga pravna lica da bi se mogla registrovati za obavljanje stručnih poslova izrade planskih dokumenata („Službene novine Federacije BiH“, broj 71/08), i članom 262. Zakona o upravnom postupku („Službene novine Federacije BiH“, broj 2/98, 48/99 i 61/22), doneseno je rješenje kao u dispozitivu.

Podnosilac zahtjeva je dostavio dokaz o uplati naknade za izdavanje ovlaštenja u iznosu 600,00 KM, u skladu sa rješenjem Federalnog ministra za prostorno uređenje broj: 05-14-3-341/09 od 04.03.2009. godine i 02-14-3-314/09 od 08.05.2014. godine.

Podnosilac zahtjeva je u skladu sa članom 3. Zakona o Federalnim upravnim pristojbama i tarifi Federalnih upravnih pristojbi („Službene novine Federacije BiH“, broj 6/98, 8/00, 45/10, 43/13 i 98/17), uplatio taksu u iznosu 7,00 KM.

#### **POUKA O PRAVNOM LIJEKU**

Ovo rješenje je konačno u upravnom postupku i protiv njega nije dozvoljena žalba ali se može pokrenuti upravni spor, podnošenjem tužbe nadležnom sudu u roku od 30 dana od njegovog prijema.



Dostaviti:

1. Institut za građevinarstvo „IG“ Banja Luka,  
Kralja Petra I Karađorđevića 92-98  
78000 Banja Luka
2. Evidenciji,
3. Arhivi.

**UVODNI DIO**

## 1. PODACI O PLANIRANJU

Sukladno Zakonu o prostornom planiranju KSB/SBK (Sl. novine KSB/SBK, broj: 11/14), izradi Prostornog plana pristupilo se na temelju Odluke Općinskog Vijeća Kiseljak br. 01/1-19-2600/23 od 14.07.2023. godine.

Nositelj pripreme za izradu Prostornog plana je Općina Kiseljak, Služba za gospodarstvo, urbanizam, zaštitu okoliša i komunalne poslove.

Nositelj izrade Plana je Institut za građevinarstvo „IG“, d.o.o. Banja Luka.

Između Općine Kiseljak kao naručitelja Plana i Instituta za građevinarstvo „IG“, d.o.o. Banja Luka zaključen je Ugovor o pružanju usluga izrade Prostornog plana Općine Kiseljak, 12.03.2024. godine.

Razdoblje za koji se donosi Plan je 2026. – 2046. godina.

Članak 9. i 41. Zakona o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na razini Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 02/06, 72/07, 32/08, 4/10), kao i Uredba o jedinstvenoj metodologiji za izradu planskih dokumenata ("Službene novine FBiH" br. 63/04, 50/07, 84/10) definira metodološki okvir prostornih planova općina.

Prostorni plan općine se radi na temelju Prostornog plana kantona i Programa mjera kantona, uz uvažavanje prirodnih, kulturno – povijesnih i pejzažnih vrijednosti. Prostorni plan općine utvrđuje temeljna načela planskog uređenja prostora, ciljeve prostornog razvoja, zaštitu, korištenje i namjenu zemljišta.

Težnja u izradi Plana je da se osigura dovoljna fleksibilnost prema planovima nižeg reda, tako da se njihovom izradom, prilikom koje se ostvaruje detaljniji uvid u pogodnosti određene lokacije i adekvatnijeg odgovara na zahtjeve koje društvena situacija postavlja, ne naruše temeljna načela i koncept Plana.

Metodologija izrade planskog dokumenta koncipirana je na metodama analize i sinteze, načelima održivog razvoja i komunikativnog planiranja. Metodologija izrade Plana usuglašena je s Uredbom o jedinstvenoj metodologiji za izradu planskih dokumenata.

Također, planiranje prostora se zasniva i na načelima: zaštita integralnih vrijednosti prostora, te zaštita i unaprjeđenja stanja okoliša; usuglašenosti planskih dokumenata, kako na razini kantona, tako i usuglašenosti s planskim dokumentima susjednih država; javnosti i slobodnog pristupa podacima i dokumentima značajnim za planiranje.

Odlukom br. 03-19-2600/23 imenovan je Savjet za praćenje izrade Plana.

Zadatak Savjeta prostornog plana je da pomaže nositelju pripreme Plana, daje mišljenje o primjedbama i sugestijama prikupljenim tijekom komunikacija s javnošću, prema programu uključivanja javnosti i u tijeku razmatranja nacrt, odnosno prijedloga Prostornog plana u nadležnim tijelima i sudjeluje u ostalim aktivnostima.

Tijekom izrade Plana, a sukladno Zakonu o prostornom planiranju KSB/SBK održane su sjednice Savjeta plana i sprovedene stručne rasprave prilikom razmatranja i utvrđivanja Prostorne osnove, prednacrt i nacrt Plana.

Prostorna osnova Prostornog plana Općine Kiseljak usvojena je 19.07.2024. godine (Odluka broj: 01-04-3038/24).

Stručna rasprava o Prednacrtu Prostornog plana Općine Kiseljak održana je 04.09.2024. godine.

## 2. IZVORI PODATAKA I INFORMACIJA

Osim prikupljene dokumentacijske osnove, korištene su detaljne informacije iz stručnih organizacija iz oblasti infrastrukture, geodezije, gospodarstva, šumarstva, statistike, kao i podaci iz općinskih službi.

### Zakoni

- Zakon o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou Federacije BiH (Sl. Novine F BiH br. 02/06, 72/07, 32/08, 4/10,13/10,45/10,85/21,92/21,72/24)
- Zakon o prostornom planiranju KSB/SBK (Sl. novine KSB/SBK, broj: 11/14,1/25)
- Zakon o cestama Federacije BiH („Sl. novine Federacije BiH“, broj: 12/10, 16/10 i 66/13)
- Zakon o poljoprivrednom zemljištu („Sl. novine Federacije BiH“, broj. 52/09 i 4/10)
- Zakon o šumama („Sl. novine KSB/SBK“, broj: 5/14, 12/15, 8/16)
- Zakon o zaštiti okoliša („Službene novine Federacije BiH“ broj: 15/21)
- Zakon o upravljanju otpadom („Službene novine Federacije BiH“, broj: 33/03, 72/09 i 92/17)
- Zakon o zaštiti prirode („Službene novine Federacije BiH“, broj: 66/13)
- Zakon o zaštiti zraka („Službene novine Federacije BiH“, broj: 33/03 i 4/10)
- Zakon o zaštiti od buke („Službene novine Federacije BiH“, broj: 110/12)
- Zakon o električnoj energiji („Službene novine Federacije BiH“, broj: 66/13, 94/15 i 54/19)
- Zakon o komunikacijama („Službeni glasnik BiH, br. 31/03, 75/06, 32/10 i 98/12)
- Zakon o geološkim istraživanjima Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 9/10 i 14/10)
- Zakon o rudarstvu („Službene novine Federacije BiH“, broj: 26/10)
- Zakon o vodama („Službene novine Federacije BiH“ broj: 70/06)
- Zakon o vodama Srednjobosanskog kantona („Sl. novine KSB/SBK“, broj: 11/09)
- Zakona o koncesijama („Sl. novine KSB/SBK“, broj: 08/09, 06/13, 09/15)
- Zakon o privremenim tehničkim propisima za građenje u seizmičkim područjima (Službeni list SFRJ“, broj: 39/64)
- Zakon o zaštiti i korištenju kulturno - istorijskog i prirodnog nasljeđa («Službeni list SRBIH», broj: 20/85),
- Zakon o provedbi odluka Komisije/Povjerenstva za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02, 8/02, 27/02, 6/04 i 51/07).

### Pravilnici

- Pravilnik o načinu vođenja evidencije i izrade katastra ležišta mineralnih sirovina, geoloških pojava i odobrenih istražnih prostora („Službene novine Federacije BiH“, broj: 38/11)
- Pravilnika o načinu utvrđivanja uvjeta za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta vode za javno vodosnabdijevanje stanovništva („Službene novine Federacije BiH“, broj: 88/12)
- Pravilnik o tehničkim normativima za projektiranje i izvođenje radova na temeljenju građevinskih objekata („Službeni list SFRJ“, broj: 15/90)
- Pravilnik o tehničkim normativima za izgradnju objekata visokogradnje u seizmičkim područjima (Sl.I.SFRJ 31/81, 49/82, 29/83, 21/88, 52/90)
- Pravilnik o načinu određivanja ekološki prihvatljivog protoka („Službene novine Federacije BiH“, broj: 4/13 i 62/19).

### Uredbe

- Uredba o jedinstvenoj metodologiji za izradu planskih dokumenata („Službene novine Federacije BiH“, broj: 63/04, 50/07 i 84/10)
- Uredba o uvjetima ispuštanja otpadnih voda u okoliš i sustav javne kanalizacije („Službene novine Federacije BiH“, broj: 26/20, 96/20)

- Uredba o obavljanju prethodnih radova istražnog karaktera na nacionalnim spomenicima („Službene novine Federacije BiH", broj: 36/08).

## **PRVI DIO**

## I. OPĆI I POSEBNI CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA

### 1. OPĆI CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA

Temeljni cilj prostornog razvoja općine Kiseljak jeste sistemsko aktiviranje cjelokupnog potencijala područja i usmjeravanje daljeg razvoja u okvirima održivosti, tako da se poboljša kvalitet života stanovništva.

Opći ciljevi razvoja, zaštite i uređenja prostora su:

- \* stvaranje planskog temelja za organizovani prostorni razvoj, zaštitu i uređenje područja Općine;
- \* racionalno korišćenje prostora radi povećanja funkcionalne i razvojne efikasnosti;
- \* zadržavanje stanovništva unaprjeđenjem kvaliteta življenja i obezbjeđivanjem uvjeta za zapošljavanje;
- \* zaustavljanje negativnih demografskih trendova (negativan prirodni priraštaj, depopulacija, starenje stanovništva);
- \* razvijati sustav naselja koji će omogućiti jednake uslove za život i razvoj;
- \* opremiti, poboljšati dostupnost i obezbjediti prostorne normative objekata javnih službi u oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja, kulture, sporta, socijalne zaštite;
- \* racionalno korišćenje postojećeg stambenog fonda i poboljšanje kvaliteta stambenog fonda;
- \* dimenzionisanje građevinskih područja u skladu sa realnim potrebama razvoja i racionalno korišćenje građevinskog zemljišta;
- \* iznalaženje prostora i mogućnosti za ostvarenje održivog razvoja poljoprivrede i njeno usklađivanje sa ostalim djelatnostima;
- \* unaprjeđenje stanja šuma, korišćenje šuma sukladno održivom razvoju i ekološkim principima i povećanje površina pod šumama;
- \* očuvanje, unaprjeđenje i zaštita prirode, posebnih prirodnih vrijednosti i nepokretnih kulturnih dobara;
- \* turistička valorizacija prirodnih i antropogenih vrijednosti na posmatranom prostoru, i obezbjeđivanje uvjeta za razvoj različitih oblika turizma;
- \* zaštita posebno vrijednih, ugroženih i degradiranih područja;
- \* integracija zaštite okoliša u sve pojedinačne, sektorske politike i strategije razvoja;
- \* planiranje i održivo korišćenje prirodnih resursa, dobara i energije;
- \* obezbjediti dalja istraživanja mineralnih sirovina i mogućnost njihove eksploatacije;
- \* utvrditi, rezervisati i definisati zone sanitarne zaštite izvorišta vode.

Među općim, zajedničkim ciljevima, izdvajaju se, oni čije dostizanje stvara povoljne mogućnosti za dalji razvoj, a koji su kompatibilni i sa Strategijom razvoja općine Kiseljak za period 2021-2027. godine, kao:

- \* stvoriti povoljan gospodarski ambijent uz razvoj gospodarstva i povećanje zaposlenosti;
- \* izgrađeni i osnaženi društveni kapaciteti za unapređenje kvaliteta života;
- \* razvoj poslovne i komunalne infrastrukture;
- \* učinkovita lokalna uprava po EU standardima.

## 2. POSEBNI CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA

### 2.1. CILJEVI RAZVOJA PRIRODNIH RESURSA

#### 2.1.1. Poljoprivredno zemljište

Zaštita poljoprivrednog zemljišta kao integralnog prirodnog resursa, koji ima složene proizvodno-ekonomske, ekosustavske, sociokulturne, pejzažne i druge važne funkcije od neprocjenjive je dugoročne društvene vrijednosti.

Poljoprivredno zemljište predstavlja jednu od najvrijednijih kategorija u razvoju, te njegovom očuvanju i unaprijeđenju treba poklanjati posebnu pažnju, pa odatle i posebni ciljevi:

- \* maksimalno čuvanje površine poljoprivrednog zemljišta i njegovo čuvanje u što je moguće većem obimu i kvalitetu;
- \* podizanje kvaliteta poljoprivrednog zemljišta, posebno obradivih površina i oranica, osobito onih koja su prikladna za kultiviranje, kroz razne oblike unapređenja (meliorativne agrotehničke i hidrotehničke mjere, arondacije i dr.);
- \* intenzivirati poljoprivrednu proizvodnju u stočarstvu i voćarstvu;
- \* maksimalno usmjeravanje izgradnje ili korištenja prostora u vanpoljoprivredne svrhe izvan kvalitetnih poljoprivrednih površina;
- \* državnim, kantonalnim i općinskim politikama maksimalno pomagati razvoj intenzivne poljoprivrede, naročito na zemljištima I – IV kategorije;
- \* uvesti zemljišni informacijski sustav i monitoring;
- \* provesti program uređenja i rekultivacije zemljišta.

Ciljevi u zaštiti poljoprivrednog zemljišta kao prirodnog resursa obično se postavljaju s ciljem očuvanja plodnosti, biodiverziteta, ekosustava i osiguranja dugoročne održivosti poljoprivredne proizvodnje:

- \* održavati optimalnu plodnost tla, što uključuje očuvanje hranjivih sastojaka, strukture tla i mikrobiološke aktivnosti;
- \* zaštita poljoprivrednog zemljišta od erozivnih procesa, bujica, plavljenja;
- \* promovisanje tehnika koje minimiziraju negativan uticaj na zemljište, kao što su rotacija usjeva, usklađivanje sa prirodnim ciklusima, agro-ekološko planiranje, itd.;
- \* podsticanje raznolikosti biljnih i životinjskih vrsta na poljoprivrednom zemljištu kako bi se očuvala ekološka ravnoteža;
- \* smanjenje uporabe hemikalija i pesticida, uz promociju organske poljoprivrede i drugih ekološki prihvatljivih pristupa;
- \* planiranje korišćenja zemljišta s ciljem maksimizacije proizvodnje uz istovremeno očuvanje prirodnih resursa;
- \* podizanje svijesti o važnosti očuvanja poljoprivrednog zemljišta i promocija održivih praksi među poljoprivrednicima, zajednicama i širom javnošću;
- \* razvoj i primjena zakona, regulativa i institucionalnih mehanizama koji podržavaju održivo upravljanje poljoprivrednim zemljištem.

#### 2.1.2. Šume i šumsko zemljište

Šume, kao prirodnu i gospodarsku vrijednost, treba posebno čuvati i unapređivati. U tom pravcu ciljevi su:

- \* zabrana smanjenja površina pod šumom (krčenje), na dijelovima koji nisu u okviru granica urbanih zona naseljenih mjesta i registovanog građevinskog zemljišta izvan granica urbanih zona;
- \* zabrana sječe, uklanjanja i ugrožavanja zaštićenih, rijetkih i ugroženih biljnih vrsta i njihovih staništa;
- \* gazdovanje šumama sukladno zakonom o šumama i šumsko-gospodarskom osnovom;
- \* zaštita i unapređenje šumskih ekosustava u cjelini;
- \* zaštita i očuvanje posebno vrijednih sastojina, grupa stabala, pojedinačnih stabala i staništa;

- \* zaštita, konverzija, rekonstrukcija i restitucija degradiranih, devastiranih, izmjenjenih i ugroženih sastojina i ekosustava;
- \* trajno povećanje prirasta, a samim tim i prinosa, te postizanje optimalne strukture prinosa koja će da obzbuje trajnost produkcije;
- \* uspostavljanje trajnog monitoringa zdravstvenog stanja šuma;
- \* uvođenje suvremenih informacionih tehnologija (gis) u procesu planiranja u šumarstvu;
- \* zabrana prekomjernog unošenja alohtonih vrsta na ovo područje;
- \* očuvanje i jačanje biološke raznolikosti (biodiverziteta) šume, odnosno multifunkcionalnome pristupu u pogledu gospodarenja šumama tj. jačanja njenih gospodarskih i općekorisnih funkcija;
- \* ostvarivanje što boljih ekonomskih efekata sada i u budućnosti primjenom suvremenih metoda i sredstava rada sukladno prethodno navedenim ciljevima.

### 2.1.3. Mineralni resursi

Osnovni cilj korišćenja mineralnih sirovina jeste njihovo plansko i ekonomično korišćenje uz primjenu adekvatnih mjera zaštite, kako bi se postigla veća efikasnost i konkurentnost na tržištu.

Da bi se to postiglo, treba utvrditi sljedeće operativne ciljeve:

- \* dalja istraživanja rezervi;
- \* saniranje pojava nestabilnosti i nosivosti tla;
- \* uvođenje stimulativnih uvjeta (rente,takse), kako bi se stvorio povoljan ambijent za ulaganja privatnog kapitala u istraživanje i eksploataciju;
- \* punu brigu o zaštiti okoliša i prirode, primjenom adekvatnih mjera i najboljih dostupnih tehnika, a sukladno propisima koji regulišu oblast mineralnih sirovina.

## 2.2. CILJEVI RAZVOJA STVORENIH RESURSA

### 2.2.1. Građevinsko zemljište

Građevinsko zemljište u postojećem stanju zauzima oko 5% ukupne površine Općine. U planskom periodu predviđeno je širenje građevinskog zemljišta u granicama planiranih urbanih područja i naseljima uz magistralni put M5. Ciljevi korišćenja i planiranja građevinskog zemljišta su :

- \* definisati granice urbanih područja i građevinskog zemljišta, radi kontrolisane izgradnje, u cilju zaštite plodnog poljoprivrednog zemljišta, prirodnih resursa i kulturnih vrijednosti;
- \* racionalno korišćenje i uspostavljanje održivog, ekonomski efikasnog i socijalno pravednog sustava upravljanja građevinskim zemljištem;
- \* ograničavanje fizičkog širenja građevinskih područja naselja, uz stimulisanje urbane obnove, aktiviranje zapuštenih lokaliteta (brownfield) i intenzivnije korišćenje već definisanih površina;
- \* koordinacija i sinhronizacija - planiranja korišćenja prostora, upravljanja građevinskim zemljištem i politike komunalnog opremanja i uređenja naselja.
- \* obezbjeđenje komunalne opremljenosti i minimuma komunalnih usluga.

### 2.2.2. Mreža naselja

U daljem planskom periodu zadržati policentričan model mreže naselja, pri čemu će se pored gradskog centra razvijati i ostala naselja, koja će svojom urbanom opremom, radnim mjestima i infrastrukturnim sustavima obezbjeđiti okupljanje stanovništva i njegovo zadržavanje.

Ciljevi u ovoj oblasti su:

- \* dalje jačanje Kiseljaka kao općinskog centra, kroz razvoj širokog spektra namjena, djelatnosti i sadržaja, kako u domenu javnih službi, tako i kroz jačanje gospodarstva;

- \* dalje jačanje centraliteta, odnosno izrazitije obrazovanje centra i učvršćivanje položaja u sustavu naselja, naselja: Bilalovac, Brnjaci, Gromiljak i Kuliješ kao centara II kategorije;
- \* funkcionalno povezivanje općinskog centra i ostalih naseljenih mjesta, preko mreže javnih službi i komunalnih djelatnosti;
- \* opremanje centara tehničkom infrastrukturom i objektima urbane opreme sukladno njihovom hijerarhijskim položaju u sustavu naselja;
- \* uspostavljanje optimalne razine urbanog i ruralnog življenja u naseljima;
- \* poboljšanje kvaliteta uređenosti i komunalne opremljenosti naselja;
- \* podsticanje daljeg razvoja postojećih naselja, uz usmjeravanje promjena u strukturi djelatnosti radi dostizanja planirane funkcionalne diferencijacije naselja.

### 2.2.3. Stanovništvo

U oblasti demografije definisani su sledeći ciljevi:

- \* podizanje razine prirodne obnove stanovništva;
- \* usporavanje depopulacije i njeno svođenje na efekat prirodnog priraštaja;
- \* stvaranje povoljnih ekonomskih uvjeta za investiranje, uz kreditnu i finansijsku podršku, čime bi se uticalo na povećanje mehaničkog priliva i zadržavanje stanovništva, otvaranjem novih radnih mjesta;
- \* potsticanje formalnog obrazovanja i prekvalifikacije sukladno potrebama gospodarstva Općine;
- \* zadržavanje mlade populacije stanovništva na ovom području, uz poboljšanje uvjeta školovanja i kreditno-finansijsku podršku za razvoj privatnog poduzetništva i poljoprivredne proizvodnje;
- \* usmjeravanje obrazovnog, socijalnog i kulturnog razvoja u cilju zadržavanja mlade populacije;
- \* socijalno zdravstvena zaštita i pomoć starijoj populaciji, posebno samačkim i dvočlanim domaćinstvima.

### 2.2.4. Stanovanje

Efektivna stambena potražnja predstavlja sublimat stambene potrebe i stambene potražnje, odnosno, realne potražnje koja je izraz individualnih potreba zasnovanih na ekonomskoj moći ili afinitetima stanovništva.

Standardi i norme za proračun potreba za stambenim prostorima su utemeljeni na društvenoj moći, kulturi stanovanja, urbanom potencijalu i sl. Na prostoru Općine, kao i za čitav naš prostor, taj proračun iznosi 15-20 m<sup>2</sup> po stanovniku.

Ciljevi u oblasti stanovanja su:

- \* planski povećati gustinu naseljenosti u urbanim područjima, povećanjem spratnosti i primjenom racionalnijih oblika jednorodnične izgradnje;
- \* iskorištenje neizgrađenih površina gradskog građevinskog zemljišta, ili zamjena postojećeg nerentabilnog građevinskog fonda, a u cilju bolje i tržišno isplativog iskorištenja gradskog građevinskog zemljišta, te koeficijenta izgrađenosti i iskorištenosti;
- \* obezbjediti odgovarajući broj stanova za prognozirani broj domaćinstava;
- \* oživljavanje napuštenih i rijetko naseljenih sredina;
- \* uskladiti uočene disproporcije u stanovanju između gradskog i vangradskog područja;
- \* proširenje ponude različitih oblika stanovanja u kontekstu održivog razvoja urbanog i ruralnih područja,
- \* razvoj različitih vidova stanovanja u funkciji turizma,
- \* obezbjeđenje adekvatne infrastrukturne opremljenosti stambenih zona,
- \* planski usmjerena izgradnja novih stambenih zona,
- \* razmeštaj planiranih djelatnosti i djela radnih mjesta u okviru površina za stanovanje, sa ciljem ostvarenja mješovitih namjena.

## 2.2.5. Ciljevi razvoja gospodarstva

Cilj izrade Plana u oblasti gospodarstva je formiranje stabilne i razvojne gospodarske strukture, koja će dugoročno promatrano omogućiti održivo korišćenje postojećih resursa i komparativnih prednosti planskog područja.

Razvoj gospodarstva podrazumijeva:

- \* stvaranje privrednog ambijenta koji će privući domaće i strane investitore;
- \* razvijanje svih grana industrije (naročito prerađivačke, kao i razvoj malih i srednjih poduzeća), sukladno zaštiti okoliša i kontrole utjecaja industrijskih aktivnosti na okoliš;
- \* podsticanje razvoja kapaciteta tercijalnih djelatnosti da bi se dostigla razina koju zahtijevaju suvremeni standardi življenja;
- \* stvaranje gospodarske strukture koja će omogućiti rast uposlenosti stanovništva, naročito u oblasti proizvodnih djelatnosti;
- \* obrazovati kadrove prema potrebama novih zahtjeva u proizvodnji;
- \* razvijati kulturu i svijest o poduzetništvu kod stanovništva – u cilju podsticanja samozapošljavanja - korišćenje vlastitih radno-kreativnih potencijala;
- \* povećanje ponude kvalitetnih, infrastrukturno uređenih lokacija za obavljanje gospodarske aktivnosti kako bi se povećala konkurentnost Općine u privlačenju investicija.
- \* usmjeravanje neprivrednih grana na ostvarivanje dobiti i profita sa većim učešćem privatnog kapitala;
- \* poreska politika u ingerenciji lokalne samouprave mora biti stimulativnija za poduzetnike;
- \* jačanje partnerskog odnosa između javnog i privatnog sektora;
- \* jačanje kapaciteta poljoprivrednih zadruga i formiranje poljoprivrednih udruga, kako bi se obezbijedio zajednički nastup na tržištu poljoprivrednih subjekata;
- \* stvaranje uvjeta za formiranje otkupno-prerađivačkih i skladišnih prostora;
- \* integralno povezivanje poljoprivrede sa komplementarnim djelatnostima (prerađivačka industrija, turizam);
- \* prelazak sa monofunkcionalnog na multifunkcionalni način korišćenja šumskih potencijala – sa posebnim osvrtom na korišćenje sporednih šumskih proizvoda;
- \* stimulativnim mjerama i raspoloživim olakšicama podsticati razvoj zanatstva u ruralnim područjima (ova djelatnost može da ima značajnu ulogu u razvoju turističke i poljoprivredne djelatnosti);
- \* valorizacija turističkih potencijala sukladno zahtjevima suvremene turističke tražnje i principima razvoja odgovornog i održivog turizma;
- \* definisanje prioriteta oblika i obima turističkih aktivnosti, u partnerskoj kooperaciji sa susjednim Općinama, uzimajući u obzir razvojne planove turizma za čitav region, kao i komplementarno sa drugim gospodarskim granama, sa ciljem da se pospješi turistički razvoj samostalno, i u okviru šireg prostora, kroz turističke proizvode i zajedničku marketinšku prezentaciju.

Ciljevi u oblasti prostorne organizacije privrednih djelatnosti jesu:

- \* racionalno iskorištavanje postojećih proizvodnih i poslovnih prostora i
- \* izgradnja novih poduzetničkih zona sukladno dinamici gospodarskog razvoja u naseljima: Dugo Polje, Krčevine, Potkraj, Bukovica, Azapovići, Boljkovići i Kovači.

## 2.3. CILJEVI RAZVOJA INFRASTRUKTURE

### 2.3.1. Prometna infrastruktura

Temeljni cilj je povećanje saobraćajne dostupnosti i povezanosti centara u mreži naselja, gospodarskih kapaciteta i turističkih sadržaja, rekonstrukcijom, dogradnjom i izgradnjom puteva na lokalnom, regionalnom i širem nivou.

Prilikom definisanja planskog rješenja postavljeni su posebni ciljevi u formiranju primarne cestovne mreže, koja je predmet ovog Prostornog plana, a to su:

- \* preategorizacija regionalnih cesta u magistralne ceste,
- \* ostvariti dobru saobraćajno – transportnu povezanost svih dijelova teritorije Općine međusobno, kao i sa susjednim teritorijama, a time i sa širim okruženjem,
- \* modernizacija i poboljšanje kvaliteta lokalnih cesta tamo gdje su potrebe izraženije,
- \* razvijanje biciklističkog prometa, osiguranje potrebnog mjesta i staza za rekreativni biciklistički promet i staze za pješake,
- \* planirati parking površine, definirati i propisati odlukama potreban broj parking mjesta koji je neophodno osigurati i prilikom izgradnje novih objekata kako stambenih tako i poslovnih,
- \* uklanjanje arhitektonskih barijera i prilagođavanje pješačkih prelaza i sl. osobama sa umanjenim tjelesnim sposobnostima.

### 2.3.2. Telekomunikacije

Dalji razvoj telekomunikacionog saobraćaja mora se ogledati u njegovom uspješnijem funkcionisanju kroz uvođenje novih tehnologija i u ovoj oblasti tako da se omogući:

- \* prenos dokumenata elektronskim putem;
- \* stvaranje uslova za pružanje telekomunikacionih usluga u uslovima liberalizovanog tržišta;
- \* izgradnju optičkih pravaca i pristupne mreže;
- \* instalaciju komunikacione opreme na područjima koja to nemaju;
- \* rekonstrukciju svih gradskih mreža na predmetnom području;
- \* sanacija postojećih dotrajalih objekata infrastrukture;
- \* izrada strategije i projektnih rješenja za prelazak na digitalnu televiziju, čija realizacija se očekuje do kraja planskog perioda.

### 2.3.3. Elektroenergetika

Posebni ciljevi u oblasti elektroenergetske infrastrukture:

- \* obezbjeđenje dovoljne i kvalitetne količine električne energije za svakog kupca na području općine Kiseljak;
- \* isporuka električne energije u skladu sa normama kvaliteta električne energije koje su sadržane u Opštim uslovima za isporuku električne energije JP EP BiH, JP HZ HB i u evropskoj normi EN 50160;
- \* smanjivanje gubitaka u elektrodistributivnoj mreži;
- \* izgradnja novih elektroenergetskih kapaciteta (transformatorskih stanica 10(20)/0,4 kV i pripadajućih srednjenaponskih i niskonaponskih vodova);
- \* izgradnja novih proizvodnih kapaciteta;
- \* prelazak na 20 kV naponski nivo i postepeno napuštanje 35 kV mreže i postrojenja (dugoročno);
- \* osiguranje dvostranog napajanja za radijalne SN vodove.

### 2.3.4. Vodna infrastruktura

#### 2.3.4.1. Vodoopskrba

Temeljni cilj iz oblasti hidrotehničke infrastrukture je osigurati dovoljne količine zdravstveno ispravne vode za cjelokupno stanovništvo na području svih naselja u općini Kiseljak. Za sva izvorišta je potrebno donijeti (i provoditi) odluke o zaštitnim zonama i zaštitnim mjerama za izvorišta vode za piće.

Sistem vodoopskrbe u općini Kiseljak u budućnosti planira se razvijati izgradnjom novih bunara od kojih je u fazi izrade bunar Azapovići (kapacitet 8-10 l/s), rezervoarskih prostora, novih distributivnih i

dovodnih cjevovoda koji će biti sastavni dio sustava. Sustav vodoopskrbe treba planirati i razvijati fazno po prioritetnim aktivnostima. Ciljevi za unaprijeđenje vodoopskrbe su:

- \* osigurati sigurnost, količinu i kvalitet vode za piće na cijelom području kroz faznu realizaciju;
- \* centralizovati sustav vodoopskrbe za čitavu Općinu i širu teritoriju, sa razvijanjem i objedinjavanjem postojećih kapaciteta sustava za vodoopskrbu;
- \* smanjenje gubitaka kroz rekonstrukciju vodovodne mreže i druge zahvate;
- \* uraditi zone sanitarne zaštite, te kontinualno provoditi propisane mjere;
- \* održavanje odgovarajućeg kvaliteta vode na izvorštima;
- \* efikasno uspostavljanje upravljanja i nadzora nad svim sustavima vodoopskrbe;
- \* rekonstrukcija stare vodovodne mreže (ako se pokaže da ima potrebe) uz obavezu zamjene cijevovoda koji su izgrađeni od azbest-cementa;
- \* uspostaviti svakodnevnu kontrolu vode (laboratorija);
- \* uraditi procjenu utjecaja gospodarskih i drugih subjekata u zonama zaštite izvorišta i vodozahvata na kvalitet voda;
- \* izvršiti uklanjanje svih divljih deponija;
- \* mjerenja i detekcija kvarova u sustavu;
- \* otkloniti kvarove na vodovodnoj distributivnoj mreži;
- \* zamijeniti dionice transportnih cjevovoda na kojima su uočeni veći gubici i na kojima se kontinuirano javljaju gubici;
- \* otkloniti kvarove u kućnim instalacijama - ovo se mora koordinirano raditi sa vlasnicima objekata;
- \* nabaviti opremu za otkrivanje kvarova (korelator i ultrazvučni mjerač protoka) i obučiti ekipu za njihovo otkrivanje jer ovo mora biti kontinuirana aktivnost u budućnosti;
- \* postojeće vodomjere baždariti, neispravne zamijeniti te na priključcima gdje nisu ugrađeni vodomjeri iste ugraditi;
- \* evidentirati sve priključke i na svim priključcima ugraditi vodomjere;
- \* zamijeniti neispravne zasune na čvorištima i izgraditi revizionna okna na tim čvorištima;
- \* potrebne mjere za monitoring sustava vodoopskrbe;
- \* kontinualno mjerenje protoka i pritiska na izvorištu;
- \* kontinualno mjerenje protoka i nivoa vode u rezervoarima;
- \* kontinualno mjerenje protoka i pritiska na karakterističnim mjestima u mreži.

#### 2.3.4.2. Kanalizacija

Izgradnja odgovarajućih kanalizacionih sustava i odgovarajućih postrojenja za prečišćavanje (tretman) otpadnih voda predstavlja zakonsku obavezu za sve subjekte koji troše vodu. Prečišćavanje otpadnih voda je obavezno za sva naselja veća od 2000 stanovnika, prema Uredbi o uslovima ispuštanja otpadnih voda u okoliš i sustava javne kanalizacije (Službene novine Federacije BiH, br.26/20). Ostala manja naselja tretman voda će vršiti individualnim sustavima (septičke jame, sabirne jame ili odgovarajući septički uređaji).

Korištenje voda za ostale potrebe (hidroenergetika, navodnjavanje zemljišta, ribnjaci, sport i rekreacija i sl.) mora biti sukladno raspoloživim vodnim resursima.

#### 2.3.5. Termoenergetika

Rješenja za snadbjevanje objekata toplotnom i rashladnom energijom za zagrijavanje i rashlađivanje prostora treba da budu tehno-ekonomski optimalna i prilagodljiva promjenama.

Postojeće i planirane objekte, zavisno od njihove namjene, treba zagrijavati zimi na određenu temperaturu i eventualno rashlađivati ljeti. Toplotna energija se obezbjeđuje lokalno loženjem po prostorijama, kotlovnica za centralno i etažno grijanje ili toplotnim pumpama. Kao izvor toplotne energije mogu se koristiti razni energenti (drvo i drveni otpaci, bio masa, ugalj, tečna goriva, prirodni i tečni naftni gas, sunčeva energija i sl.) Za rashladnu energiju uglavnom se koristi električna energija preko toplotnih pumpi.

Posebni ciljevi u ovoj oblasti su:

- \* povećanje udjela obnovljivih izvora energija za grijanje (biomasa, sunčeva energija);
- \* dalji razvoj gasne mreže;
- \* modernizacija i rekonstrukcija postojećih objekata;
- \* izolovanje postojećih objekata i zamjena stare stolarije u cilju smanjenja specifične godišnje potrebne energije za grijanje.

### **2.3.6. Komunalna infrastruktura**

Za potrebe procenjenog maksimalnog nepovratnog gubitka ljudstva, površine postojećih grobalja ne zadovoljavaju svojim kapacitetima. U planskom periodu neophodna je izgradnja novih ili proširenje postojećih groblja.

## **2.4. CILJEVI RAZVOJA DRUŠTVENE INFRASTRUKTURE**

Ciljevi koji se nameću u pogledu društvenih djelatnosti su:

- \* izgradnja nedostajućih javnih službi, proširenje postojećih, rekonstrukcija i opremanje kao i sanaciju i adaptaciju objekata koji nisu u funkciji ili su imali sličnu funkciju;
- \* poboljšanje prostornog rasporeda objekata javnih službi radi povećanja njihove dostupnosti stanovništvu;
- \* omogućavanje privatnim akterima konkuriranje sa programima u sektoru standardnih javnih službi i u skladu sa tim korišćenje namjenskih javnih fondova;
- \* podizanje kvaliteta usluga javnih službi, ulaganje u infrastrukturnu opremljenost objekata, ulagati u stručnost osoblja;
- \* podizanje svijesti o značaju i promociji javnih službi, radi boljeg kvaliteta života stanovništva.

### **2.4.1. Obrazovanje**

*Predškolsko vaspitanje i obrazovanje:*

U oblasti predškolskog vaspitanja i obrazovanja nije potrebno povećavati broj i površinu objekata predškolskog obrazovanja. U planskom periodu potrebno je povećavati obuhvat djece predškolskog obrazovanja.

*Osnovno obrazovanje:*

Na temelju Pravilnika o pedagoškim mjerilima za osnovne škole, a prema broju učenika za školsku 2022/2023.godinu utvrđen je nedostatak prostora u OŠ "Kiseljak", OŠ "Gromiljak", OŠ "Kiseljak 1" Bilalovac i OŠ „Kiseljak 2“ Zabrđe. U ostalim školama utvrđen je nedostatak prostora nastavu fizičkog i zdravstvenog odgoja.

U skladu sa planiranim brojem stanovnika potrebno je obezbjediti nedostajuće površine zatvorenog i otvorenog prostora i površine fiskulturnih sala.

*Srednje obrazovanje:*

Promjene u gospodarskoj strukturi uzrokuju izmjenu potražnje na tržištu radne snage za određenim zanimanjima i zvanjima koja se stižu kroz srednjoškolsko obrazovanje. Zbog toga se očekuju promjene u interesu učenika za upis u odgovarajuće srednje škole, a to će uzrokovati promjenu stanja raspoloživog prostora za rad srednjih škola.

U planskom razdoblju potrebno je povećati prostorne kapacitete objekata srednjeg obrazovanja u obje škole.

#### Visoko obrazovanje

U planskom periodu neophodno je fakultete opremiti savremenom naučno-istraživačkom i opremom za edukaciju, koja bi omogućila studentima organizovan sistematski naučnoistraživački rad i veće sticanje stručno-praktičnih znanja i iskustava.

### 2.4.2. Zdravstvena zaštita

Zdravstvena zaštita je ključni indikator za utvrđivanje kvaliteta života stanovništva. Ciljevi u oblasti zdravstva su:

- \* održavanjem postojeće mreže zdravstvenih ustanova (racionalizacija mreže primarne zdravstvene zaštite)
- \* adaptirati sve područne ambulante budući da je izgrađen novi objekt Doma zdravlja u Kiseljaku;
- \* rad na modernizaciji opreme;
- \* obezbjeđenje finansijskih sredstava za podizanje razine zdravstvene usluge.

### 2.4.3. Socijalna i dječija zaštita

Ciljevi u oblasti socijalne i dječije zaštite su:

- \* unaprijeđenje socijalne zaštite za sve kategorije korisnika;
- \* dogradnja ili izgradnja objekta socijalne zaštite koja bi se bavila smještanjem djece i odraslih;
- \* u svim naseljima u kojima je znatan broj ugroženih osoba i nalazi se u stanju potrebe socijalne zaštite, osigurati prostore i otvoriti narodne kuhinje;
- \* obezbjeđenje finansijskih sredstava za rad i razvoj ustanova socijalne zaštite.

### 2.4.4. Kultura

Kulturne i sportske manifestacije mogu biti od velikog značaja za turizam. S obzirom na značaj koji se na prvom mjestu odnosi na prostorni i lokalni identitet, ove aktivnosti treba da budu podržane kroz planske dokumente.

Potrebno je izgraditi novi višenamjenski objekta za kulturu i manifestacije u gradskom naselju Kiseljak i novi objekat doma kulture u naseljenim mjestima: Bilalovac, Gromiljak, Brnjaci i Kuliješ.

### 2.4.5. Sport

Prema normativim kvalitet sportskog djelovanja bi se mogao poboljšati:

- \* izgradnjom Sportskog rekreacijskog centra;
- \* izgradnjom nove gradske sportske dvorane u gradskom naselju Kiseljak;
- \* izgradnjom zatvorenih sportskih dvorana uz osnovne škole gdje nedostaju i rekonstrukcija i proširenje postojećih;
- \* izgradnjom većeg broja manjih sportskih terena u lokalnim sredinama;
- \* zadovoljenje potreba svih struktura stanovništva.

## 2.4.6. Uprava

Prema propisanim normativima za objekte uprave, a na osnovu analize postojećeg stanja dolazi se do zaključka da su normativi zadovoljeni.

Predlaže se uvođenje elektronske uprave kao jedne od značajnih instrumenata koji mogu doprinjeti efikasnosti rješavanja zadataka.

## 2.4.7. Vjerski objekti

Analizom vjerskih objekata može se doći do zaključka da područje Općine ima dovoljan broj i da bi se rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih trebala odvijati sukladno funkcionalnom prostornom organizacijom i dinamikom razvoja Općine.

## 2.5. CILJEVI ZAŠTITE OKOLINE

Osnovni dugoročni opšti ciljevi zaštite okoliša na području Prostornog plana su:

- \* očuvanje i unapređenje kvaliteta okoliša, usklađeno sa održivim razvojem područja;
- \* upravljanje kvalitetom okoliša, zasnovano na procjeni i monitoringu utjecaja postojećih i planiranih aktivnosti, te industrijskih i infrastrukturnih sistema i objekata na okoliš, prirodne i kulturne vrijednosti i održivi razvoj lokalnih zajednica na Planskom području;
- \* unapređenje okoliša preduzimanjem aktivnosti i mjera na sanaciji i sprečavanju zagađivanja zraka, voda i tla (iz industrije, energetike, domaćinstava i poljoprivrede), utjecaja buke, kao i aktivnosti na organizovanom prikupljanju i odlaganju čvrstog komunalnog i industrijskog otpada i zaštiti od udesa opasnim materijama; i
- \* popularizacija, jačanje ekološke svijesti i uključivanje javnog i privatnog sektora, kao i lokalnog stanovništva u aktivnostima na zaštiti okoline.

### 2.5.1. Zaštita voda

Ciljevi zaštite voda na području Općine su:

- \* obezbjeđenje upravljanja vodnim resursima na principima održivog razvoja i jedinstva vodnog režima;
- \* neophodno je provoditi maksimalnu racionalizaciju potrošnje vode, višestruko korištenje vode i kvalitetno prečišćavanje upotrebljenih voda i njihovo vraćanje u vodotok u stanju u kakvom su i uzete;
- \* očuvanje kvaliteta voda koje nisu zagađene, a naročito postojećih i potencijalnih izvorišta vode za piće;
- \* trend pogoršanja površinskih voda zaustaviti putem: izgradnje kanalizacionih sustava za prikupljanje i odvođenje komunalnih otpadnih voda, izgradnjom zajedničkih uređaja za prečišćavanje otpadnih voda, faznom izgradnjom uređaja za prečišćavanje koji se baziraju na načelu najboljih mogućih tehnologija, stvaranje uslova za skladan i održiv razvoj u kojem treba izbjeći neracionalno korištenje resursa i pogoršanje kvaliteta voda;
- \* očuvanje kvaliteta površinskih voda u propisanim kategorijama putem zaštitnih mjera, nadzorom nad radom izgrađenih objekata i postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda;
- \* omogućavanje svim korisnicima voda da je koriste na održiv način, a sukladno raspoloživim količinama vode;
- \* uspostavljanje sistemskog praćenja kvaliteta površinskih voda na razmatranom području;
- \* sukladno važećim propisima izraditi Program sanitarne zaštite za svaki izvor i bunar koji se koristi za ljudsku upotrebu;
- \* sukladno važećim propisima izraditi Program sanitarne zaštite za izvorišta mineralnih, termalnih i termomineralnih voda.

Za uspješnu realizaciju prethodno definiranih ciljeva potrebno je utvrditi i različite mjere, kojima će se postići zacrtani ciljevi. S obzirom na trenutno stanje kvaliteta i postavljene zahtjeve za kvalitetom voda, prioritetno se mogu izdvojiti naredne mjere:

- \* rekonstrukcija kanalizacijske mreže;
- \* izgradnja gradskog kanalizacijskog kolektora sa pročištačem otpadnih voda;
- \* izgradnja oborinskog kolektora za sakupljanje oborinskih i površinskih voda;
- \* čišćenje riječnih vodotokova;
- \* zaštita izvorišta.

Za siguran uspjeh na zaštiti voda na području Općine potrebno je utvrditi i odgovarajuće instrumente za ostvarivanje postavljenih ciljeva i mjera.

U cilju poboljšanja i očuvanja kvaliteta voda površinskih vodotoka, u planskom periodu potrebno je intenzivirati aktivnosti na pripremi potrebne dokumentacije za prihvata, odvođenje i prečišćavanje komunalnih otpadnih voda, kao i industrijskih otpadnih voda. Ukoliko to kvalitet industrijskih otpadnih voda zahtjeva, potrebno je planirati i zajedničko prečišćavanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda.

### 2.5.2. Zaštita zraka

Dugoročno gledano, općina Kiseljak treba smanjiti zagađenje zraka prouzrokovano emisijama iz industrijskih procesa za 20 % i smanjeno zagađenje zraka sagorjevanjem fosilnih goriva u stambenom, poslovnom i javnom sektoru za 20 %. Za ostvarenje ovog plana u narednom periodu općina Kiseljak treba dostići sljedeće operativne ciljeve:

- \* općina Kiseljak ima razvijene organizaciono-ljudske kapacitete za aktivno i kontinuirano uključivanje i praćenje procesa dobijanja novih i monitoringa provođenja postojećih okolinskih dozvola za industrijske pogone, radi osiguranja primjene najboljih raspoloživih tehnologija;
- \* smanjena potrošnja energije od fosilnih goriva za 20 % u objektima pod ingerencijom općine Kiseljak, primjenom principa energetske efikasnosti;
- \* izrađen glavni projekat toplifikacije kompletnog urbanog područja općine Kiseljak;
- \* gašenje individualnih ložišta (stambenih, poslovnih i javnih) i spajanje na daljinski sustav grijanja;
- \* građane općine Kiseljak upoznati sa mogućnostima primjene temeljnih principa energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije;
- \* smanjenje potrošnje električne energije u sustavu javne rasvjete općine Kiseljak za 30 %.

Praćenje ispunjenja navedenih ciljeva će biti osigurano:

- \* praćenjem broja procesa u koje su uključeni općinski predstavnici za dobijanje novih i monitoringa provođenja postojećih okolinskih dozvola;
- \* praćenjem troškova energije izdvojenih iz budžeta općine Kiseljak;
- \* praćenjem stupnja finalizacije glavnog projekta toplifikacije urbanog područja općine Kiseljak;
- \* praćenjem broja građana prisutnih na sastancima, konsultacijama i prezentacijama u vezi sa energetske efikasnošću i obnovljivim izvorima energije;
- \* praćenjem količine potrošene električne energije u sustavu javne rasvjete.

### 2.5.3. Zaštita tla

Generalno posmatrano najveći zagađivači tla su neadekvatno odloženi otpad iz gospodarstva i kućanstava, otpadne vode septičkih jama, preliva i direktnih izlivanja u tlo, postojanje minskih polja, neadekvatno i nekontrolisano korištenje hemijskih sredstava u poljoprivredi.

Jedan od izvora zagađivanja zemljišta je poljoprivredna djelatnost. Zemljište se zagađuje direktnim unošenjem hemijskih sredstava. Hemijska sredstva odnosno sredstva za zaštitu biljaka se teško rastvaraju u zemljištu i vodi, gdje dospjevaju putem zaprašivanja zemljišta. Kao takvi, gotovo u neizmijenjenom obliku gomilaju se u biljkama, a preko njih u svim karikama lanca ishrane.

Za ostvarenje ovog plana u narednom periodu općina Kiseljak namjerava dostići slijedeće operativne ciljeve:

- \* usvajanje dugoročnog plana upravljanja otpadom općine Kiseljak;
- \* usvojena strategija rekultivacije i stavljanja u funkciju održivog razvoja industrijskim aktivnostima degradiranog zemljišta na području općine Kiseljak;
- \* povećan kapacitet u tehničko-organizacionom smislu subjekata zaduženih za upravljanje otpadom;
- \* smanjene površine pod registrovanim divljim deponijama za 100 % na području općine Kiseljak;
- \* na razini Općine uspostavljen održivi integralni sustav upravljanja otpadom koji će se bazirati na principima održivog razvoja - izbjegavanje nastanka otpada, razvrstavanje, smanjenje, ponovno korišćenje i reciklažu otpada;
- \* uspostavljena organizacija informacionog sustava u oblasti upravljanja otpadom, kao baze za planiranje i stalno unaprjeđenje sustava upravljanja otpadom;
- \* uključiti općinu Kiseljak u regionalni koncept upravljanja otpadom,
- \* u saradnji sa ovlaštenim operaterom za upravljanje otpadom koji vrši sakupljanje, transport i odlaganje komunalnog otpada formirana „zelena ostrva“ na urbanom području Općine, gdje bi građani mogli da izvrše razdvajanje otpada;
- \* realizacija edukativnih kampanja sa ciljem upoznavanja stanovništva sa potrebom pravilnog odlaganja i upravljanja otpadom;
- \* rekultivisano zemljište degradiranog djelovanjem industrije, energetike i rudarstva;
- \* deminirano zemljište zagađeno minsko eksplozivnim sredstvima;
- \* sanirana brojna klizišta na području općine Kiseljak.

Praćenje ispunjenja navedenih ciljeva će biti osigurano:

- \* praćenjem stepena usvajanja plana upravljanja otpadom;
- \* praćenjem stepena finalizacije strategije rekultivacije i stavljanja u funkciju održivog razvoja industrijskim aktivnostima degradiranog zemljišta na području općine Kiseljak;
- \* praćenjem broja novosklopljenih ugovora o odvozu smeća;
- \* praćenjem smanjenja broja divljih deponija;
- \* praćenjem površina u m<sup>2</sup> rekultivisanog zemljišta;
- \* praćenjem smanjenja m<sup>2</sup> zemljišta zagađenog minsko-eksplozivnim sredstvima;
- \* praćenjem površina u m<sup>2</sup> saniranih klizišta.

#### **2.5.4. Ciljevi upravljanjem otpadom**

Osnovni cilj upravljanja otpadom jeste da se radi na sistemskom pristupu upravljanju otpada. Potrebno je raditi na prevenciji nastajanja otpada, smanjivanju količina, ponovna upotreba, recikliranje, obrada otpada i konačno odlaganje otpada.

Na području Općine neophodno je uspostaviti funkcionalno upravljanje otpadom. Da bi se to postiglo potrebno je:

- \* pratiti realizaciju plana upravljanja otpadom;
- \* realizacija projekta zatvaranje deponije „Berberuša“ prema usvojenoj strategiji;
- \* izgradnja i uređenje reciklažnog dvorišta i pretovarne stanice u cilju organizovanog upravljanja otpadom;
- \* izgradnja stočnog groblja na području Općine.

#### **2.5.5. Sistem monitoringa**

Na području Općine neophodno je pratiti stanje okoliša. Mjerenje parametara i evidencija o zagađivačima su glavne mjere sustava monitoringa okoliša.

Sistemski monitoring okoliša obuhvata:

- \* monitoring voda;

- \* monitoring zraka;
- \* monitoring tla.

## 2.6. ZAŠTITA PRIRODNO I KULTURNO POVIJESNOG NASLIJEĐA

Temeljno polazište u zaštiti prirodnog i kulturno-povijesnog naslijeđa je da sve prirodne vrijednosti i kulturna dobra i elementi koji posjeduju kulturne vrijednosti moraju biti zaštićeni, pristupačni širem spektru korisnika, uživani i korišćeni na odgovoran i održiv način i predati na korišćenje budućim generacijama. U tom smislu, uloga prirodnog i kulturnog naslijeđa je da informiše, stimuliše i poboljša ljudski život.

Za potrebe strateškog korišćenja potencijala prirodnog i kulturnog naslijeđa na području Plana, a na temelju prethodnih analiza sačinjen je sljedeći prijedlog ciljeva i zadataka razvoja prirodnog i kulturnog naslijeđa:

- \* prepoznavanje objekata prirodnog naslijeđa i propisno evidentiranje uz detaljan opis stanja i predlaganje odgovarajućih mjera, ako stanje nije na zadovoljavajućoj razini;
- \* utvrđivanje i primjena zakonodavno-normativno planerskih, urbanističkih, bioloških i tehničkih mjera zaštite i unapređenja evidentiranih prirodnih dobara za koja se predlaže pokretanje procedure stavljanja pod pravnu zaštitu;
- \* propisno obilježavanje objekata prirodnog naslijeđa na terenu;
- \* kao prirodno dobro u kategoriji krajolika/pejzaža zaštititi lokalitet doline Fojničke rijeke;
- \* utvrđivanje svojstva kulturnog dobra od strane nadležne institucije za kulturu;
- \* upisivanje kulturnog dobra u Registar kulturnih dobara Bosne i Hercegovine;
- \* predlaganje i provođenje mjera tehničke i fizičke zaštite svih objekata kulturno - povijesnog naslijeđa (prvenstveno utvrđivanjem zaštitnih zona);
- \* čuvanje, revitalizacija ili rekonstrukcija najznačajnijih objekata kulturno – povijesnog naslijeđa i njihovo privođenje pogodnim namjenama;
- \* odgojno-obrazovnim sustavom podizati razinu kulture čuvanja i zaštite kulturno – povijesnih i prirodnih vrijednosti i rijetkosti.

**DRUGI DIO**

## II. PROJEKCIJA PROSTORNOG RAZVOJA

### 1. STANOVNIŠTVO

#### 1.1. Brojčani razvoj stanovništva

Stanovništvo je sa svim svojim obilježjima, temeljni planski parametar za definiranje svih planskih rješenja.

Proteklih godina došlo je do velikih promjena na teritoriju Bosne i Hercegovine, a i u regiji koje su se odrazile i na područje Općine i značajno promijenile demografske karakteristike. Proces deagrarizacije, ratna događanja nakon popisne 1991. godine, velika unutarnja pomjeranja i migracije stanovništva dovele su do promjena u kvantitativnoj i kvalitativnoj strukturi stanovništva Općine. Prethodno razdoblje predstavlja razdoblje složenih demografskih promjena u kojima se broj stanovnika postupno smanjuje, a prirodni priraštaj bilježi tendenciju konstantnog pada. Godišnje stope rasta stanovništva i podaci o relativnom udjelu pojedinih naseljenih mjesta u ukupnom stanovništvu ukazuju na međuovisnost prirodnog kretanja i procesa depopulacije i starenja stanovništva. Ovaj prostor karakterizira spor ekonomski razvoj, slaba iskoristivost prirodnih resursa, povoljan geoprometni položaj, što je dovelo do demografskog praznjenja teritorije Općine i prirodnog procesa demografskog starenja stanovništva.

Prema posljednjem popisu stanovništva 2013. godine u Općini je živjelo 20722 stanovnika. Analiza kretanja ukupnog broja stanovnika za razdoblje od 1971.- 2022. godine, ukazala je na trend povećanja ukupnog broja stanovnika. Broj stanovnika povećan je sa 18335 u 1971. godini na 19994 stanovnika u 2022. godini ili po prosječnoj godišnjoj stopi od 1,70 ‰. Unutar ovog razdoblja mogu se izdvojiti dva razdoblja: razdoblje sa povećanjem te razdoblje sa smanjenjem broja stanovnika. Rast broja stanovnika zabilježen je u razdoblju od 1971. do 1991. godine, po stopi od 13,72 ‰. U razdoblju od 1991-2022.godine broj stanovnika se smanjio, po prosječnoj godišnjoj stopi od - 6,09 ‰.

Tabela br. 1. Kretanje broja stanovnika za razdoblje 1971.-2022. godine

| 1971. | 1981. | 1991. | 2013. | 2022. |
|-------|-------|-------|-------|-------|
| 18335 | 21039 | 24164 | 20722 | 19994 |

*Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava/kućanstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava 1991.godine, stanovništvo – uporedni podaci 1971,1981 i 1991., Sarajevo, 1998.godine; Popis stanovništva, domaćinstava/kućanstava i stanova u Bosni i Hercegovini 2013.godine, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo*

Iako Općina spada u relativno gusto naseljen prostor sa 125 st/km<sup>2</sup>, unutar tog prostora postoje velike razlike u gustoći naseljenosti. Najgušće naseljena teritorij je gradsko naselje Kiseljak gdje je gustina naseljenosti preko 1000 st/km<sup>2</sup>. Veći broj naselja (18) ima gustinu naseljenosti do 10 st/km<sup>2</sup>. To je posljedica dugogodišnjeg praznjenja ovih prostora pa su neka područja dovedena do krajnje kritične gustine naseljenosti.

Do oscilacija u broju stanovnika je došlo zbog promjena u strukturi gospodarstva, nedovoljno razvijenoj tehničkoj i društvenoj infrastrukturi i dr., što je za posljedicu imalo ne samo pad broja stanovnika nego i neujednačenu koncentraciju stanovnika po naseljenim mjestima. Mehaničkim prilivom stanovništva u općinski centar došlo je do koncentracije stanovništva u gradskom i okolnim prigradskim naseljenim mjestima, dok je ostatak teritorije Općine slabo naseljen, veći broj naseljenih mjesta je s nepovoljnom starosnom i spolnom strukturom.

Sve gore navedeno ukazuje na potrebu definiranja novih populacijskih, socijalnih i ekonomskih politika na državnoj razini, koje bi dovele do poboljšanja demografske strukture u cjelini. Dok se ne definira

nova populacijska, socijalna i ekonomska politika, Općina bi trebala primjenjivati poticajne mjere za rađanje i ostanak stanovništva u mjestu stanovanja, socio-ekonomske mjere od kojih su najvažnije financijski poticaji, porezne olakšice, posebna socijalna i zdravstvena zaštita, upošljavanje, organizacija radnog i slobodnog vremena, zatim planska rješenja koja vode općem poboljšanju uvjeta života, bilo da je riječ o infrastrukturnom opremanju, unapređenju usluga u objektima javnih službi, funkcionalnom povezivanju naselja, razvoju perspektivnih gospodarskih zona i djelatnosti u okviru njih, zaštiti i valorizaciji prirodnog i kulturnog nasljeđa i dr.

Polazište za definiranje budućih projekcija broja stanovnika i kućanstava kao i demografskih promjena su rezultati popisa stanovništva iz 2013. godine, ocjena kretanja broja i strukture stanovništva u razdoblju 1971. - 2022. godine, tendencije kretanja i strukturna obilježja stanovništva u ranijem razdoblju, ciljevi ukupnog razvoja za sljedeće razdoblje, očekivanog razvoja gospodarskog sektora i kapaciteta za privlačenje mladog radno-sposobnog i fertilnog stanovništva, zatim pretpostavki o budućem gospodarskom, socijalnom i kulturnom razvoju od kojih će ovisiti demografski razvoj u cjelini.

Na temelju toga, planske propozicije su definirane u pravcu:

- \* smanjivanja intenziteta doseljavanja stanovništva u gradsko naselje, odnosno zaustavljanje demografskog pražnjenja ruralnog područja Općine;
- \* zaustavljanje iseljavanja stanovništva ruralnog područja se može postići unapređenjem ljudskih resursa kroz stimulaciju gospodarskih aktivnosti i izgradnji malih otkupnih i prerađivačkih kapaciteta, podržavanjem upošljavanja mladih, unapređenjem položaja i upošljavanja žena te raznim oblicima materijalne i nematerijalne pomoći obiteljima koje žive na selu i drugim poticajnim mjerama. Također, unapređenje komunalne infrastrukture može doprinijeti zaustavljanju iseljavanja stanovništva ruralnog područja.
- \* stimuliranje porasta nataliteta, odnosno prirodnog priraštaja, posebno stanovništva ruralnog područja Općine;
- \* stimuliranje nataliteta se može postići u domenu stimulacije majčinstva (poboljšanjem položaja i poticanja upošljavanja žena na tržištu rada, tj. sankcioniranjem nepoštivanja primjene zakona kojim se reguliraju odnosi rada i roditeljstva i porodiljno odsustvo, materijalnim davanjima za rađanje troje i više djece, povećanjem izdvajanja za rješavanje problema neplodnosti) i unapređenjem društvene brige o djeci (povećanjem broja predškolskih ustanova, dječjih igrališta, parkova i ostalih kulturno-sportskih sadržaja).
- \* stimulativnim mjerama zaustaviti iseljavanje visokoobrazovanog, posebno mlađeg stanovništva;
- \* zaustavljanje iseljavanja mlađeg stanovništva bi se moglo realizirati kroz program mjera koje obuhvaćaju: podržavanje upošljavanja i razvoj karijere mladih (poticanjem upošljavanja i samoupošljavanja mladih, programima obuke mladih za poduzetništvo, stipendiranjem talentiranih i perspektivnih kadrova, unapređenjem kvaliteta visokog obrazovanja, razvojem programa profesionalne prakse i praktične nastave u obrazovnom sustavu), unapređenjem stambenog zbrinjavanja mladih i jačanjem uloge mladih u kreiranju kulturnog i sportskog ambijenta (stimuliranjem lokalnih inicijativa mladih i povećanjem dostupnosti različitih kulturnih i sportskih sadržaja).

Očekuje se da se planske propozicije odraze kroz pozitivan utjecaj na promjene stopa fertiliteta, prosječne starosti populacije, kao i neto migracija. Na stopu fertiliteta utjecat će politika obitelji kao i politika tržišta rada, posebice računajući s udjelom žena u upošljavanju i radnom angažmanu i dostupnosti objekata dječje zaštite i pogodnosti za djecu.

Ako navedene planske propozicije budu realizirane, imat će za rezultat povećanje nataliteta, doseljavanje novog stanovništva, kao i smanjenje smrtnosti. U tom smislu, u narednoj tabeli je prikazana optimistična prognoza broja stanovnika za naredno razdoblje.

Tabela br. 2. Projekcije broja stanovnika

| 2013. | 2022. | 2026. | 2036. | 2046. |
|-------|-------|-------|-------|-------|
| 20722 | 19994 | 20036 | 20640 | 21332 |

Izvor: Nositelj izrade Plana

Na području Općine u 2046. godini planira se 21332 stanovnika. Broj stanovnika će se povećati po stopi od 2,7 ‰, odnosno povećaće se za 1338 u odnosu na 2022. godinu. U razdoblju od 2026 do 2036. godine, stanovništvo će se povećati za 604 stanovnika. U narednom planskom razdoblju od 2036.godine do 2046.godine broj stanovnika bi se povećao za 692 stanovnika. Ukupno stanovništvo imaće kontinuiran porast do 2046. godine.

Promatrano s gledišta Općine, podrazumijeva se da će mehanički priliv usporiti opadanje broja stanovnika na seoskom području.

## 1.2. Struktura stanovništva

Kao polazni temelj svakog prostornog plana, kako bi bio što realniji i imao primjenu, čine promjene demografskih tokova i strukture, kao i projekcije tih tokova u planskom razdoblju. Za potrebe potpunije analize i projekcije, neophodan je kvalitetan, ažuran i sistematizovan informacijski temelj, koji reprezentuje pojave i procese koji su predmet promatranja, a vezani su za određenu, konkretnu, tj. prostorno definisanu cjelinu.

Kada se ima u vidu svrha demografskih projekcija - ulazni podaci za planiranje prostornog plana Općine Kiseljak, uobičajeno je da se u planiranju potreba uzimaju maksimalne veličine. To je opravdano polazište iz razloga što se formiraju trajna dobra visokih investicionih vrijednosti, ili da se namjeni i sačuva prostor za buduća pokoljenja.

### Starosna struktura stanovništva

Prilikom definisanja budućeg ukupnog broja stanovnika značajan element procjene jesu i strukture, primarno starosna struktura stanovništva. Analiza starosne strukture predstavlja fiziološki okvir za društvenu podjelu rada. Od starosne strukture zavisi prirodni priraštaj stanovništva, veličina radnog kontigenta, kontigent stanovništva za školovanje itd. Ona je funkcija prirodnog kretanja i prostorne pokretljivosti stanovništva, a istovremeno je i njihov faktor.

Promjene u starosnoj strukturi stanovništva Općine promatrane su kroz velike starosne grupe: 0-14, 15-64 i 65 i više godina.

Tabela br. 3. Starosna struktura stanovništva

| Godina | Starosna struktura |        |        |       |         |       |      |       |
|--------|--------------------|--------|--------|-------|---------|-------|------|-------|
|        | Ukupno             |        | 0 – 14 |       | 15 – 64 |       | > 65 |       |
|        | broj               | %      | broj   | %     | broj    | %     | broj | %     |
| 1971.  | 18335              | 100,00 | 6577   | 35,87 | 10994   | 59,69 | 814  | 4,44  |
| 1981.  | 21039              | 100,00 | 6096   | 28,97 | 13676   | 65,00 | 1267 | 6,02  |
| 1991.  | 24164              | 100,00 | 6020   | 24,91 | 15978   | 66,12 | 2166 | 8,96  |
| 2013.  | 20722              | 100,00 | 3513   | 16,95 | 14642   | 70,66 | 2567 | 12,39 |

|       |       |        |      |       |       |       |      |       |
|-------|-------|--------|------|-------|-------|-------|------|-------|
| 2022. | 1994  | 100,00 | 2684 | 13,42 | 13814 | 69,09 | 3496 | 17,49 |
| 2036. | 20640 | 100,00 | 2774 | 13,44 | 14262 | 69,10 | 3604 | 17,46 |
| 2046. | 21332 | 100,00 | 2873 | 13,47 | 14745 | 69,12 | 3714 | 17,41 |

Izvor: za 2036. i 2046.godinu Nositelj izrade Plana

Demografske prilike u Općini govore u pravcu opadanja udjela mladih, sa blagim oporavkom u planskom razdoblju i posledično srazmjernog rasta udjela starih u ukupnom stanovništvu, što se negativno odražava na obim radno aktivnog stanovništva i na očekivane ekonomske performanse cjelokupnog područja u narednom razdoblju.

Starosna grupa stanovništva od 0-14 godina, bilježi stalno i ubrzano apsolutno i relativno smanjenje, što je posljedica intenzivnog smanjivanja nataliteta na području Općine, tako da je 1971. godine učestvovala sa 38,87 % u ukupnom stanovništvu Općine, a 2022.godine ova kategorija je učestvovala sa 13,42 %. Do kraja planskog razdoblja očekuje se blago povećanje ove kategorije stanovništva, tako da bi 2046.godine u ukupnom broju stanovnika učestvovala sa 13,47 %.

Kategorija radno sposobnog stanovništva, u dobi od 15-64 godine je povećala svoje učešće u ukupnom stanovništvu 2022.godine (69,09%) u odnosu na 1971.godinu (59,69%), od 20,8 % ukupnog broja radno sposobnog stanovništva u ovom razdoblju. Dalji porast ove kategorije se može očekivati u narednom razdoblju, pa bi 2046.godine kategorija radno sposobnog stanovništva činila 69,12% ukupnog stanovništva.

Najstarija kategorija stanovništva Općine (65 i više godina) sa učešćem od 4,44 % u ukupnom stanovništvu 1971.godine bilježi stalno apsolutno i relativno povećanje. U 2022. godini ova kategorija je učestvovala sa 17,49% u ukupnom stanovništvu. Prirodni proces starenja stanovništva i produžavanjem prosječnog trajanja života, ova starosna grupa će stalno povećavati svoje učešće u ukupnom stanovništvu Općine.

### Ekonomska struktura stanovništva

Utvrđivanje ekonomske strukture stanovništva je ključno za donošenje odluka i strategija koje vode ka održivom ekonomskom razvoju i povećanju životnog standarda stanovništva. Na temelju ekonomske strukture stanovništva moguće je identifikovati sektore koji imaju potrebu za dodatnim investicijama ili podrškom, omogućava analizu raspodjele prihoda i standarda života među različitim grupama stanovništva, pomaže u identifikaciji ekonomskih dispariteta između različitih dijelova Općine i omogućava planiranje intervencija za ravnomjeran razvoj, pomaže u predviđanju budućih trendova u ekonomskoj aktivnosti i zapošljavanju, omogućava pripremu za demografske i ekonomske promjene, kao što su starenje populacije ili tehnološki napredak i dr..

U planskom razdoblju potrebno je raditi na zaustavljanju trenda povećanja neuposlenosti, stvaranjem uvjeta povećanja uposlenosti najmanje 1 % godišnje.

Tabela br. 4. Radno sposobno stanovništvo prema statusu u aktivnosti

| Općina Kiseljak             |            | 2013. | 2046. |
|-----------------------------|------------|-------|-------|
| Stanovništvo                |            | 20722 | 21332 |
| Radno sposobno stanovništvo |            | 17209 | 13713 |
| Radna snaga                 | ukupno     | 7752  | 6250  |
|                             | uposleni   | 5936  | 4759  |
|                             | neuposleni | 1816  | 1491  |
| Ekonomski neaktivni         |            | 9457  | 7463  |

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava/kućanstva i stanova u Bosni i Hercegovini 2013.godine, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, za 2046.godinu procjena Nositelja izrade Plana

Smanjenje neuposlenosti zahtjeva sveobuhvatan pristup koji uključuje različite strategije i politike. Na temelju toga, planske propozicije su definirane u pravcu:

- \* osigurati da obrazovni programi budu usklađeni sa potrebama tržišta rada;
- \* razviti programe za obuku i prekvalifikaciju radne snage kako bi se prilagodili promjenama u industrijama;
- \* omogućiti lakši pristup kapitalu za mala poduzeća putem povoljnih kredita, grantova i drugih finansijskih instrumenata;
- \* povećati ulaganja u transport, energetiku i digitalnu infrastrukturu kako bi se podstakla ekonomska aktivnost i otvaranje novih radnih mjesta;
- \* fokusirati se na ravnomjerni razvoj Općine kako bi se smanjila neuposlenost;
- \* podstaći poslodavce da ponude fleksibilne radne uvjete, poput rada na daljinu i skraćenog radnog vremena;
- \* organizovati programe javnih radova za privremeno zapošljavanje neuposlenih;
- \* podržati razvoj tehnoloških i inovativnih industrija koje mogu stvoriti nova radna mjesta;
- \* osigurati da neuposleni imaju pristup adekvatnoj socijalnoj zaštiti kako bi se smanjio socijalni pritisak i omogućila njihova reintegracija na tržište rada;
- \* implementirati specifične programe za podršku upošljavanju ranjivih grupa poput mladih, starijih radnika, osoba sa invaliditetom i dugoročno neuposlenih;
- \* povećati domaću potražnju kroz fiskalne i monetarne politike koje podstiču potrošnju i investicije;
- \* podržati poduzeća u širenju na strana tržišta kako bi se povećao izvoz i zapošljavanje.

Implementacija ovih mjera zahtjeva koordinaciju između države, privatnog sektora, obrazovnih institucija i drugih relevantnih aktera. Dugoročno smanjenje neuposlenosti zavisi od održivih ekonomskih politika i kontinuiranog prilagođavanja promjenama na tržištu rada.

### 1.3. Broj, veličina i karakteristike kućanstava

Podlogu za planiranje i usmjeravanje niza aktivnosti u prostoru čini i procjena broja kućanstava na području Općine.

Na razvoj broja i veličine kućanstava u narednom razdoblju utjecat će sljedeće pretpostavke:

- \* porast ukupnog broja stanovnika kao temelja za rast broja kućanstava;
- \* blagi porast stope nataliteta;
- \* porast opće obrazovne i kulturne razine, kao i životnog standarda stanovništva, tj. djelovanje faktora društveno-ekonomskog razvoja, doprinijet će daljem cijepanju tradicionalno većih obitelji;
- \* ravnomjernijim gospodarskim i društvenim razvojem cjelokupnog područja Općine i broj kućanstava na gradskom i seoskom području će biti uravnotežen.

Tabela br. 5. Projekcija broja kućanstava

| Broj kućanstava |       |       |       |                        |
|-----------------|-------|-------|-------|------------------------|
| 2013.           | 2026. | 2036. | 2046. | Prosječan broj članova |
| 6800            | 6678  | 6880  | 7111  | 3,0                    |

Izvor: Nositelj izrade Plana

Prema projekciji broj kućanstava bi se na kraju planskog razdoblja povećao i iznosio bi 7111 kućanstva. U odnosu na 2013. godinu broj kućanstava bi se povećao za 311 kućanstava. Prosječna veličina kućanstva bi iznosila 3,0 člana, odnosno zadržao bi se broj članova kućanstva kao i 2013. godine.

#### 1.4. Vitalne karakteristike

Brojčani razvoj stanovništva rezultat je prirodnih karakteristika razvoja stanovništva, odnosno kretanja nataliteta, mortaliteta i prirodnog priraštaja, sa jedne i migracionog kretanja stanovništva u okvirima Općine i u užem i širem okruženju, sa druge strane.

Prema podacima vitalne statistike vidljivo je da period 1997-2013.godine karakteriše visoka stopa nataliteta (10,7 ‰) i niska stopa mortaliteta (8,6 ‰). Stopa prirodnog priraštaja je niska, ali je sa pozitivnim predznakom. U narednom razdoblju evidentno je smanjenje stope nataliteta i povećanje stope mortaliteta. Vrijednost stope nataliteta (7,5 ‰) je niža u odnosu na vrijednost stope mortaliteta (10,3 ‰), što je rezultiralo negativnom stopom prirodnog priraštaja.

Tabela br. 6. Natalitet, mortalitet i prirodni priraštaj za razdoblje 1997. – 2022. godine

| Period     | Natalitet |         | Mortalitet |         | Prirodni priraštaj |         |
|------------|-----------|---------|------------|---------|--------------------|---------|
|            | broj      | stopa ‰ | broj       | stopa ‰ | broj               | stopa ‰ |
| 1997-2013. | 3574      | 10,7    | 2860       | 8,6     | 714                | 2,1     |
| 2013-2022. | 1369      | 7,5     | 1889       | 10,3    | -520               | -2,8    |

Izvor: obrada Nositelja izrade Plana na temelju podataka Federalnog zavod za statistiku

S obzirom na to da predstavlja rezultantu kretanja mortaliteta i nataliteta, stopa prirodnog priraštaja izravno odražava opadajući trend nataliteta. Pojava postupnog smanjenja nataliteta uvjetuje opadanje biološke reprodukcije stanovništva.

Uz pretpostavku da je stopa mortaliteta već dostigla svoj maksimum i da će u narednom razdoblju imati tendenciju smanjenja, može se planirati da će natalitet ostvariti blagi rast, a stope mortaliteta biti zaustavljene.

Na temelju prednjih situacija i ocjena, projekcije kretanja vitalnih komponenata stanovništva u planskom razdoblju se temelje na pretpostavkama:

- \* da će stope nataliteta ostvariti blagi rast do 2046. godine,
- \* da će stope mortaliteta blago opadati do 2046. godine.

#### 1.5. Gustoća naseljenosti

Gustoća naseljenosti je jedno od najznačajnijih obilježja u prostornom planiranju, jer spaja prostor i stanovništvo, to jest prirodne i ljudske resurse.

Procjene su da će povećanje broja stanovnika na teritoriju Općine utjecati na povećanje stupnja gustoće naseljenosti pa se može očekivati da će se gustoća naseljenosti na teritoriju Općine sa 125 stanovnika na 1 km<sup>2</sup> prostora u 2022. godini povećati na 133 stanovnika na 1 km<sup>2</sup> površine u 2046. godini.

Promjene gustoće naseljenosti su u izravnoj vezi s kretanjem broja stanovnika po naseljima – javljaju se prostori koncentracije stanovništva na jednoj strani, a na drugoj smanjenje broja stanovnika.

## 2. SUSTAV NASELJA PO ZNAČAJU, KARAKTERU I DOMINANTNOJ GOSPODARSKOJ DJELATNOSTI

### 2.1. Konceptcija razvoja sustava/mreže naselja

Polazeći od stanja sustava/ mreže naselja, utvrđenih ciljeva i prostorno-razvojnih smjernica, kao i projekcije gospodarskog razvoja, temeljni princip prostorne organizacije naseobinske strukture je policentričan model. Realizacija ovog modela razvoja treba da osigura dinamičnu razvojnu uravnoteženost cjelokupnog područja Općine, na kojem će funkcionalno diferencirani i prostorno uravnoteženi urbani centri odigrati najznačajniju ulogu.

Razvoj urbanih centara, međusobno povezanih infrastrukturnim sustavima u jedinstven sustav, omogućit će da centri, kao žarišta razvoja, prenose razvojne impulse duž prometnica na gravitirajuće područje, aktivirajući razvoj cjelokupnog prostora Općine.

Funkcionalno povezivanje unutar planskog područja osigurat će željeni stupanj koherentnosti teritorije Općine i intenzivirati njene lokalne i međuopćinske funkcije. Povezivanje i umrežavanje polifunkcionalnih veza unutar Općine predstavlja veoma važan činitelj ublažavanja i eliminacije prostorno-funkcijskih razlika između dijelova teritorija Općine, odnosno između općinskog centra i ostalih naselja te povećanje stupnja unutarnje teritorijalne kohezije. Funkcionalno povezivanje područja Općine može se postići kroz: policentričnost (formiranjem više centara koji će biti nositelji razvoja), socijalnu, ekonomsku i ekološku održivost sustava naselja (poboljšanjem uvjeta života na selu).

Ravnomjerniji prostorni razvoj Općine kroz restrukturiranje postojeće mreže, decentralizaciju urbanih funkcija i formiranje/jačanje centara II kategorije, sa osuvremenjivanjem objekata javnih službi i diverzifikacijom sadržaja u općinskom centru će se postići:

- \* podizanjem stupnja centralizacije i značaja općinskog centra Kiseljak u širem regionalnom okruženju, kroz diverzifikaciju funkcija i participiranje u procesima regionalne suradnje;
- \* formiranjem centara II kategorije, odnosno jačanje postojećih centara povećanjem kvalitete i diverzifikacijom urbanih funkcija lokalnog značaja, i povezivanje ovih centara s gravitirajućim naseljima;
- \* izgradnjom/rekonstrukcijom potrebnih objekata javnih službi u centrima II kategorije; formiranje hijerarhijski strukturiranog sustava naselja i centara s većim stupnjem funkcionalne povezanosti, sukladno raspoloživim prostornim/organizacijskim potencijalima;
- \* restrukturiranjem/unapređivanjem sekundarnih djelatnosti i razvoj tercijarnih djelatnosti u općinskom centru, i decentralizacijom tih djelatnosti u centre II kategorije, radi ostvarenja integracije urbane i ruralne ekonomije;
- \* zaustavljanjem procesa odumiranja i demografskog pražnjenja sela, iseljavanja i starenja stanovništva u većini primarnih seoskih naselja, te obnovom sela na načelima održivog razvoja, uz očuvanje ruralnih vrijednosti prostora.

Koncept mreže naselja, iz kojeg proizlazi formiranje centara, kao i intenzitet njihove međuovisnosti, sagledan je kroz više različitih razina i prema više kriterija kao što su:

- \* projicirani broj stanovnika;
- \* gustoća naseljenosti;
- \* opremljenost - disperzija/koncentracija sadržaja i aktivnosti (javne službe a objektima društvenog standarda, gospodarske aktivnosti/djelatnosti, kapaciteti, uslužne i tercijarne djelatnosti);
- \* prometna povezanost i intenzitet međusobne povezanosti;
- \* stupanj urbanizacije;
- \* centralizacija i tipovi naselja;
- \* infrastrukturna opremljenost;

- \* prirodno - morfološke karakteristike naselja;
- \* funkcionalna usmjerenost i specifičnost naselja;
- \* smjernice i vizije razvoja lokalne samouprave.

Uzimajući u obzir sve prethodne činitelje prirodnih i stvorenih dobara, njihove međusobne veze, ograničenja i pogodnosti, a u cilju uspostave i unapređivanja postojećeg racionalnog sustava naselja, identificirana je vertikalna/funkcionalna i horizontalna/prostorna hijerarhija u mreži naselja. U tom smislu na prostoru Općine razlikujemo tri kategorije naselja i to:

- \* Centar I kategorije –Kiseljak,
- \* Centri II kategorije –Bilalovac, Dugo Polje, Brnjaci, Gromiljak i Kuliješ,
- \* Primarno seosko naselje – ostala naselja.

U policentričnom sustavu naselja, centar I. i II. kategorije, te ostala naselja imaju definiranu funkciju i sadržaj. Potrebno je da svi ovi centri ostvare svoju ulogu i da postanu žarišta urbanizacije, naselja sa suvremenom poljoprivrednom proizvodnjom, naselja s razvijenim malim gospodarstvom, mali turistički centri, itd.

U prvoj hijerarhijskoj razini je naselje Kiseljak koje će u planskom razdoblju zadržati ulogu općinskog centra. U njemu je koncentriran najveći kapacitet stanovništva, građevinskog fonda, gospodarskih potencijala, društvene opreme i širih funkcija, infrastrukture i komunalne opreme. Pored jačanja funkcija općinskog centra (upravljačke, razvojne, konzultantske, inovativne i dr.), planirano je jačanje i lokalnih funkcija (uslužne djelatnosti i servisi, zdravstvene i socijalne zaštite, kultura i obrazovanje, turizam, informatika i bankarstvo i dr.) praćene odgovarajućim institucionalnim razvojem. Kiseljak će i u narednom razdoblju da djeluje svim svojim funkcijama na ravnomjeran razvoj Općine.

Centri II. kategorije formirani su na temelju već aktiviranih prostornih, funkcijskih, fizionomskih, socioekonomskih, kulturnih i tradicionalnih veza i odnosa. U okviru ovih zajednica naselja, ulogu centra dobivaju ona naselja koja se ističu prometno-geografskim položajem, brojem stanovnika, stupnjem opremljenosti objekata javnih službi i komunalne infrastrukture, funkcijskim značajem, gospodarskim i izvangospodarskim kapacitetima, postotkom deagrariziranog stanovništva, i dr. Ova naselja ostvaruju širi funkcionalni i razvojni utjecaj na području koje im gravitira i ukupnom području teritorije. U planskom razdoblju, naselja: Bilalovac, Brnjaci, Gromiljak i Kuliješ će imati ulogu centara II kategorije, koja treba, prije svega, da osiguraju izravnu vezu stanovništva s lokalnom upravom, sustavom organizacije poljoprivredne proizvodnje i poslovanja, usluga, javnih funkcija, postajući tako kvalitetna ispostava upravnih, gospodarskih, uslužnih i društvenih funkcija Općine na svom području i glavni prostorni i funkcionalni oslonac podizanja općeg kvaliteta i razvojnog kapaciteta zajednice naselja. Naselja Bilalovac, Brnjaci, Gromiljak i Kuliješ će se razvijati kao naselja s naglašenom javnom i upravnom funkcijom, odnosno njihov razvoj se usmjerava u pravcu jačanja urbanih karakteristika.

Primarno seosko naselje podrazumijeva sva ostala naselja u Općini. Sve funkcije višeg stupnja ostvarivat će se u centrima II kategorije. Ova naselja moraju biti opremljena sadržajima koji zadovoljavaju dnevne potrebe.

Funkcionalne veze između centara i naselja koja gravitiraju su utvrđena na dvije hijerarhijske razine, sukladno kategoriji i funkciji centra. Tako, funkcionalne veze prvog reda označavaju veze između centra I kategorije i centara II kategorije, funkcionalne veze drugog reda označavaju vezu između centara II kategorije i ostalih naselja, kao najniže kategorije u hijerarhiji naselja. Funkcionalnim vezama je potrebno poboljšati veze ostalih naselja s centrima I. i II. kategorije, što podrazumijeva daljnje razvijanje odgovarajućih urbanih funkcija naselja s većom centralizacijom. Ovo se prvenstveno odnosi na jačanje centara II. kategorije i jačanje njihove uloge u prijenosu razvojnih impulsa i razvoju šireg prostora Općine.

## 2.2. Organizacija prostora, prostorne cjeline

Koncept mreže i sustava naselja prati i odgovarajući koncept organizacije prostora i prostornih cjelina (gravitacijskih područja) različite hijerarhijske razine.

Demografsko – prostornom analizom utvrđeni su prostorni međuodnosi centara u pojavnim oblicima gravitacije, dominacije, kontinuiteta i diskontinuiteta ili izrazite periferne odvojenosti. Krajnji rezultat ove analize predstavljaju grupacije naseljenih mjesta, formiranje gravitacijskih područja, u čijim centrima bi se planskim intervencijama u segmentu koncentracije gospodarskih subjekata, društvene i tehničke infrastrukture, omogućio ravnomjeran razvoj svih dijelova Općine.

Svako naselje s višom centralizacijom „pokriva“ svojim funkcijama i utjecajem dio prostora Općine.

Tabela br. 7. Prostorne cjeline (gravitacijska područja)

| KATEGORIJA CENTRA           | GRAVITACIJSKO PODRUČJE | NASELJA U SASTAVU   | POVRŠINA (km <sup>2</sup> ) |
|-----------------------------|------------------------|---|-----------------------------|
| <b>CENTAR I KATEGORIJE</b>  | Kiseljak               | Borina, Čizma, Donji Palež, Gornji Palež, Gradac, Kiseljak, Pariževići, Podastinje, Podastinjsko Brdo, Rotilj, Završje  | 33,00                       |
| <b>CENTRI II KATEGORIJE</b> | Bilalovac              | Badnje, Bilalovac, Brizje, Datići, Demići, Devetaci, Dugo Polje, Duke, Gunjače, Hadrovci, Hrastovi, Kazagići, Krčevine, Male Sotnice, Markovići, Maslinovići, Medovci, Medovići, Miroševići, Odrače, Pobrđe Milodraž, Pobrđe Orahovo, Radeljevići, Rauševac, Velike Sotnice, Šahinovići | 23,50                       |
|                             | Dugo Polje             | Badnje, Demići, Devetaci, Dugo Polje, Duke, Gunjače, Hadrovci, Hrastovi, Kazagići, Krčevine, Male Sotnice, Medovci, Medovići, Pobrđe Orahovo, Rauševac, Velike Sotnice  | 23,92                       |
|                             | Gromiljak              | Behrići, Bliznice, Doci, Dubrave, Gomionica, Gaj, Gromiljak, Hercezi, Jehovac, Katunište, Kodačala, Križići, Lug, Mahala Gomionica, Mahala Višnjica, Mrakovi, Polje Višnjica, Stojkovići, Svinjarevo, Višnjica  | 26,25                       |
|                             | Brnjaci                | Brnjaci, Buzuci, Čalikovac, Draževići, Duhri, Grahovci, Han Ploča, Kovači, Ljetovik, Paretak, Potkraj, Radanovići   | 23,16                       |
|                             | Kuliješ                | Azapovići, Boljkovići, Bukovica, Čubren, Gojakovac, Homolj, Ivica, Kuliješ, Solakovići, Toplica, Tulica, Žeželovo, Zabrđe   | 30,27                       |

Izvor: Nositelj izrade Plana

U planskom razdoblju lokalna zajednica treba populacijski i funkcionalno jačati sadašnje i buduće centre gravitacijskih područja. U ovim centrima treba razvijati funkcije na temelju prirodnih i stvorenih uvjeta. Da bi prostorno-vremenski približili sadržaje društvene infrastrukture stanovništvu unutar gravitacijskog područja s centrima II. kategorije, u istim je potrebno planirati ljekarnu, društveni dom s univerzalnom dvoranom za kulturne aktivnosti, ispostavu banke, otvorenih i zatvorenih sportskih objekata, uvjete za pružanje zanatskih usluga, trgovine za svakodnevne i povremene potrebe i sadržaje različitih ugostiteljskih objekata.

Izgradnjom navedenih centralnih sadržaja i društvene infrastrukture smanjila bi se razlika u životnom standardu stanovnika ruralnih i naselja gradskog karaktera.

### 2.3. Sadržaj i funkcije centara

Koncept sustava i sustava/mreže naselja se u velikoj mjeri temelji na konceptu mreže i sustava naselja koji je prikazan na temelju analize stanja na terenu i relevantnim kriterijima, kao što su analiza i ocjene prostornog uređenja, dosadašnjeg razvoja stanovništva, poduzetništva, izgrađenih fondova, prirodnih vrijednosti i dr.

Planirani sustav će se temeljiti na policentričnom modelu, s tim da će se pored općinskog centra, čije je jačanje predviđeno u planskom razdoblju, razvijati i ostala naseljena mjesta u gospodarskom i društvenom smislu, kako bi se omogućio ravnomjeren razvoj svih dijelova Općine i onemogućila polarizacija prostora.

#### **Centar I kategorije:** Kiseljak.

Općinski centar Kiseljak je administrativno, kulturno i gospodarsko središte općine. U centru I kategorije je koncentriran najveći kapacitet stanovništva, građevinskog fonda, rezidencijalnih funkcija, gospodarskih potencijala, društvene opreme i širih funkcija, infrastrukture i komunalne opreme. U njemu je sjedište:

- \* administracije na lokalnoj i kantonalnoj razini;
- \* javnih službi koje zadovoljavaju potrebe ostalih naselja: javne ustanove (centar za socijalni rad i fond za zdravstvo, srednje škole, dom zdravlja, veterinarska ambulanta, dom kulture, kino i dr.) i javna poduzeća;
- \* javnih službi koje zadovoljavaju potrebe samo općinskog centra (predškolska ustanova, osnovnih škola, dom zdravlja, ljekarna, knjižnica, otvoreni i zatvoreni objekt sportskog društva).

Sve funkcije centralnog naselja, Kiseljaka treba razvijati i dimenzionisati sukladno razvoju Općine i njenog okruženja, povezano sa njegovim brojem stanovnika i onom stanovništvu koje gravitira i posjećuje centar Opštine i koristi njegove usluge uključujući tu i putnike i turiste. Planirani intenzivni razvoj gospodarstva je bitan činitelj dimenzioniranja usluga centralnog naselja Općine. Da bi se omogućilo dalje jačanje općinskog centra, neophodno je najprije unapređenje postojeće infrastrukture, a potom i daljnji razvoj planirane društvene, gospodarske, prometne i komunalne infrastrukture na načelima održivog razvoja. Povećanje stupnja centraliteta općinskog centra odvija se kroz razvoj industrije, centralnih i sportsko-rekreativnih funkcija.

#### **Centri II kategorije:** Bilovac, Dugo Polje, Brnjaci, Gromiljak i Kuliješ.

Centri II kategorije su ograničenih funkcionalnih kapaciteta i zone utjecaja na socio-geografsku transformaciju okruženja, koja ne prelazi granice teritorije općine. U njima je sjedište:

- \* općinske administracije (mjesna zajednica);
- \* javnih službi koje zadovoljavaju potrebe samih naselja (osnovna škola, ambulanta, otvoreni sportski teren i dr.).

Posebnu ulogu u procesu ravnomjernijeg prostornog razvoja Općine imat će centri II. kategorije. Centri II kategorije ostvaruju širi funkcionalni i razvojni utjecaj na području koje im gravitira i ukupnom području teritorije. Ova naselja postaju središta urbanizacije na teritoriju Općine. Osiguravaju izravnu vezu stanovništva s lokalnom upravom, sustavom organizacije poljoprivredne proizvodnje i poslovanja, usluga, javnih funkcija, postajući tako kvalitetna ispostava upravnih, gospodarskih, uslužnih i društvenih funkcija Općine na svom području, i uz podršku ostalih naselja glavni prostorni i funkcionalni oslonac podizanja općeg kvaliteta i razvojnog kapaciteta zajednice naselja.

## Ostala naselja

Ostala naselja – podrazumijeva sva ostala naselja u Općini koja nemaju funkcije. Sve funkcije višeg stupnja ostvarivat će se u centrima II. kategorije. Ova naselja moraju biti opremljena sadržajima koji zadovoljavaju dnevne potrebe stanovništva.

U ovim naseljima će se razvijati obiteljska gospodarstva koja će stvarati seosko tržišno gospodarstvo, unaprjeđivati prerađivačku proizvodnju prehrambenih proizvoda i proizvodnju ekoloških proizvoda, naselja koja bi u planskom razdoblju trebala da postojeću (i planiranu) prometnu infrastrukturu iskoriste za plasiranje istih. U planskom razdoblju raditi na kombiniranom razvoju poljoprivrede i drugih gospodarskih aktivnosti, od malih industrijskih pogona, zanatstva, trgovine, servisnih i financijskih usluga, do turizma (seoskog i eko) i domaće radinosti (razvijanje primarnih, tercijarnih i društvenih djelatnosti sukladno prirodnim resursima i potrebama stanovništva).

Planirana mreža naselja Općine ima za cilj:

- \* potpunije i kompleksnije korištenje raspoloživih prostornih potencijala koji će poticati daljnji razvoj postojećih naselja;
- \* poticanje daljnjeg razvoja općinskog centra, a samim tim da se dobije na većoj ulozi nositelja razvoja u mreži naselja;
- \* omogućiti približavanje usluga njihovim korisnicima na temelju standarda o korišćenju tih usluga;
- \* ubrza stvaranje zajednice naselja i njihov razvoj;
- \* u manjim naseljima razvijati nukleuse centralnih djelatnosti da bi se smanjila uloga primarnog sektora i zaustavio proces iseljavanja.

U planskom razdoblju, prema procjenama demografskog, gospodarskog i infrastrukturnog razvoja, trebalo bi doći do značajnije pozitivne promjene naseobinske strukture u smjeru deagrarizacije i demografskog popunjavanja naselja.

Sa stanovišta interesa poduzeća koja traže lokaciju, ekonomski je najpovoljniji prostor u granicama planiranih urbanih područja navedenih centara (manji ukupni troškovi uređenja zemljišta, postojanje infrastrukture, blizina stambenih objekata, kvalitetna radna snaga, povoljan prometno-geografski položaj i sl.). Osim urbanih područja određenu povoljnost pružaju ostala naselja kada su u pitanju manji proizvodni pogoni, koji se mogu prilagoditi skromnijim lokacionim uvjetima ruralnog područja.

Za budući razvoj Općine treba koristiti lokacione potencijale svih naselja i to tako što bi se izvršilo odgovarajuće diferenciranje po njihovim specifičnostima.

### 3. URBANA I RURALNA PODRUČJA

#### 3.1. Urbana područja

Urbana područja predstavljaju prostorno funkcionalnu cjelinu ili više međusobno povezanih cjelina, koje na temelju planskih pretpostavki imaju uvjete za daljnji razvoj. Urbano područje obuhvaća izgrađene i neizgrađene površine namijenjene za stanovanje, rad i odmor, objekte urbane opreme, infrastrukture i posebne namjene, zelene površine, kao i površine rezervirane za budući razvoj, a pored građevinskog mogu obuhvaćati i druga zemljišta.

Urbana područja planirana su na površinama predviđenim za izgradnju sa funkcijom stanovanja, rada, rekreacije i komunalne infrastrukture, a u cilju racionalnijeg organiziranja urbanih struktura, ekonomičnijeg opremanja naselja sadržajima komunalne i društvene infrastrukture.

Definisana urbana područja čine cca 7% ukupne površine Općine. Učešće urbanih područja je dato u sljedećoj tabeli.

Tabela br. 8. Urbana područja

| Urbano područje | Dijelovi naselja   | Površina (ha)  | Struktura % | Površina Općine |
|-----------------|--|----------------|-------------|-----------------|
| Kiseljak        | Borina, Čizma, Donji Palež, Kiseljak, Pariževići, Podastinje, Polje Višnjica, Rotilj, Višnjica | 445,39         | 2,78        |                 |
| Bilalovac       | Bilalovac, Datići, Pobrđe Milodraž,  | 220,11         | 1,37        |                 |
| Dugo Polje      | Dugo Polje, Medovići, Hrastovi, Krčevine, Rauševac   | 105,07         | 0,66        |                 |
| Gromiljak       | Gromiljak, Gomionica   | 95,65          | 0,60        |                 |
| Brnjaci         | Brnjaci, Čalikovac, Duhri, Ljetovik, Paretak   | 128,92         | 0,81        |                 |
| Kuliješ         | Boljkovići, Homolj, Kuliješ, Žeželovo  | 83,22          | 0,52        |                 |
| <b>6</b>        |  | <b>1079,36</b> | <b>6,74</b> |                 |

Izvor: Nositelj izrade Plana

Opremljenost urbanih područja društvenom infrastrukturom je sljedeća:

- \* UP Kiseljak – zastupljeni su sljedeći sadržaji i objekti društvene infrastrukture: predškolska ustanova, centralne osnovne škole, područna osnovna škola, srednja škola, srednja strukovna škola, visoko obrazovanje, dom zdravlja, ambulante obiteljske medicine, ljekarne, administrativne službe i ustanove na lokalnoj i kantonalnoj razini, ispostava pošte, policijske stanice, poslovnice elektrodistribucije, zdravstvenog osiguranja, penzionog osiguranja, sportski objekti, centar za socijalni rad, dom kulture. U planskom razdoblju trebalo bi izgraditi sljedeće objekte društvene infrastrukture: izgraditi prostor za nastavu fizičkog i zdravstvenog odgoja u OŠ Kiseljak, dograditi prostor za praktičnu nastavu u obje srednje škole, izgraditi prostor za nastavu tjelesnog odgoja u obje srednje škole, proširiti prostor Doma zdravlja, dograditi ili izgraditi objekat socijalne zaštite, dograditi objekat kulture, izgraditi Sportsko rekreacijski centar.
- \* UP Bilalovac – postoji djelimična koncentracija sadržaja i objekata društvene infrastrukture koju čine: područna osnovna škola, otvoreni sportski teren, kancelarija mjesne zajednice, trgovina ili uslužna radnja. U planskom periodu trebalo bi izgraditi dom kulture.

- \* UP Gromiljak – u navedenom urbanom području od sadržaja i objekata društvene infrastrukture nalaze se: centralna osnovna škola, područna osnovna škola, ambulanta obiteljske medicine, kancelarija mjesne zajednice, zatvoreni sportski teren, trgovina ili uslužna radnja. U planskom razdoblju trebalo bi: izgraditi dom kulture, dogradnja u centralnoj osnovnoj školi, izgraditi prostor za nastavu fizičkog i zdravstvenog odgoja u centralnoj osnovnoj školi.
- \* UP Brnjaci – od sadržaja i objekata društvene infrastrukture u ovom urbanom području nalaze se: područna škola, ambulanta obiteljske medicine, kancelarija mjesne zajednice, otvoreni sportski teren, trgovina ili uslužna radnja. U planskom razdoblju trebalo bi: izgraditi dom kulture, dogradnja u područnoj osnovnoj školi, izgraditi otvoreni i zatvoreni prostor za nastavu fizičkog i zdravstvenog odgoja u područnoj osnovnoj školi.
- \* UP Kuliješ – U planskom periodu trebalo bi izgraditi dom kulture.
- \* UP Dugo Polje – od sadržaja i objekata društvene infrastrukture u ovom urbanom području nalaze se: centralna osnovna škola, ambulanta obiteljske medicine, kancelarija mjesne zajednice, zatvoreni sportski teren, trgovina ili uslužna radnja. U planskom razdoblju trebalo bi izgraditi prostor za nastavu fizičkog i zdravstvenog odgoja u centralnoj osnovnoj školi.

Opremljenost urbanih područja prometnom, elektroenergetskom, vodovodnom i ostalom (grobља) infrastrukturom je sljedeća:

- \* UP Kiseljak – kroz centralni dio urbanog područja prolazi M5 dionica: Kaonik – Busovača – Gromiljak – Kiseljak – H. Ploča - Blažuj, sa kojim se u centru Kiseljaka ukršta regionalna cesta R 443 (Visoko – Kiseljak – Kreševo – Tarčin). Na ovu magistralnu i regionalnu cestu ukrštaju se lokalne kategorisane i nekategorisane ceste. Kroz urbano područje prolazi i optički kabal. Distribucija električne energije do distribuiranih potrošača vrši se na naponskom nivou 10-20 kV. Kroz urbano područje prolazi dalekovoda od 110 kV. Urbano područje ima izgrađenu vodovodnu i kanalizacionu mrežu. Do kraja planskog razdoblja planirana je izgradnja visokonaponskog dalekovoda 110 kV TS Kiseljak – TS Fojnica i 35 kV dalekovoda, izgradnja plinovoda i izgradnja obilaznice.
- \* UP Bilalovac – kroz urbano područje prolazi magistralna cesta M5. Sa magistralnom cestom ukrštaju se lokalne kategorisane i nekategorisane ceste. Distribucija električne energije do distribuiranih potrošača vrši se na naponskom nivou 10-20kV. Kroz urbano područje prolazi i optički kabl. Do kraja planskog razdoblja planirana je izgradnja plinovoda i izgradnja vodovodne i kanalizacione mreže.
- \* UP Gromiljak – kroz urbano područje prolazi magistralna cesta M5 sa kojom se ukrštaju lokalne kategorisane i nekategorisane ceste. Distribucija električne energije do distribuiranih potrošača vrši se na naponskom nivou 10-20 kV. Kroz urbano područje prolazi i optički kabl. Urbano područje ima izgrađenu vodovodnu i kanalizacionu mrežu. Kroz urbano područje je planirana izgradnja plinovoda.
- \* UP Brnjaci – urbano područje je pokriveno mrežom lokalnih kategorisanih i nekategorisanih cesta koji se ukrštaju sa magistralnom cestom M5, koja prolazi centralnim djelom urbanog područja. Distribucija električne energije do distribuiranih potrošača vrši se na naponskom nivou 10-20 kV. Kroz urbano područje prolazi optički kabl. Urbano područje ima izgrađenu vodovodnu mrežu. Kroz urbano područje je planirana izgradnja plinovoda u dva pravca i izgradnja mjerno – regulacione stanice Brnjaci, takođe je planirana izgradnja kanalizacione mreže.
- \* UP Kuliješ – kroz urbano područja prolazi regionalna cesta R 443a Kreševo – Lepenica. Na ovu regionalnu cestu ukrštaju lokalne kategorisane i nekategorisane ceste. Distribucija električne energije do distribuiranih potrošača vrši se na naponskom nivou 10-20 kV. Kroz urbano područje prolazi optički kabal. Urbano područje ima izgrađenu vodovodnu mrežu, dok je kanalizaciona mreža manje zastupljena. Do kraja planskog razdoblja planirana je izgradnja plinovoda i prekategorizacija dijela R 443a u rang magistralne ceste M – 5, odnosno M5 D14.
- \* UP Dugo Polje – kroz urbano područje prolazi magistralna cesta M5 sa kojom se ukrštaju lokalne kategorisane i nekategorisane ceste. Distribucija električne energije do distribuiranih potrošača vrši se na naponskom nivou 10-20 kV. Kroz urbano područje prolazi i optički kabl. Urbano područje ima izgrađenu vodovodnu i kanalizacionu mrežu. Kroz urbano područje je planirana izgradnja plinovoda.

Komunalna opremljenost navedenih urbanih područja zadovoljava prostorne normative.

### 3.2. Građevinsko zemljište izvan urbanih područja

Analiza postojećeg stanja i planskih odrednica je ukazala na postojanje velikog broja manjih površina sa izgrađenim objektima na cijelom području Općine. Sva ova područja nisu mogla biti obuhvaćena urbanim područjima. Obzirom da postoji potreba da se zaštiti prostor, što se može postići usmjeravanjem izgradnje, Prostornim planom je definisano građevinsko zemljište van urbanih područja. Odnosno, izvan urbanih područja pored već postojećih izgrađenih površina, koje se zadržavaju, planirane su nove površine građevinskog zemljišta (građevinsko zemljište – plan). Planirano građevinsko zemljište uglavnom obuhvata prostor uz glavne prometne tokove, gdje je prostor već gusto izgrađen. To je neophodno u cilju racionalnijeg korištenja raspoloživog zemljišta. Površina građevinskog zemljišta planirana za razvoj naselja iznosi 882,78 ha.

### 3.3. Režimi građenja

U cilju racionalne organizacije prostora, njegovog pravilnog korištenja i definiranja namjena, za pojedina područja utvrđuje se obaveza donošenja određenih dokumenata prostornog uređenja. Naime, da bi se osiguralo provođenje Prostornog plana, neophodno je donošenje niza planova i akata, koji će ga učiniti živom i aktivnom podlogom za razvoj Općine, što je i njegov temeljni zadatak.

Kroz Odluku o provođenju plana utvrđuju se uvjeti korištenja i zaštite prostora, te će se na taj način osigurati realizacija plana.

Utvrđuje se obaveza izrade Prostornog plan područja posebnog obilježja za zaštićeni krajolik/pejzaž „Fojnica – Fojnička rijeka“.

Režimi gradnje prikazani su na grafičkom prilogu broj 04: Urbana područja i građevinska zemljišta van urbanih područja sa režimima gradnje, tako da su definirani sljedeći režimi gradnje:

Režim gradnje I stupnja utvrđuje se za:

- \* središte urbanog područja Kiseljak – regulacijski plan,
- \* urbana područja centara II kategorije – regulacijski plan,
- \* planirane poduzetničke zone, bez obzira da li se nalaze unutar urbanog područja ili izvan istog – regulacijski plan,
- \* planirane zone rekreacije – regulacijski plan,
- \* zone na kojima je planirana izgradnja obnovljivih izvora energije – regulacijski plan.

Režim gradnje II stupnja utvrđuje se za:

- \* urbano područje Kiseljak– urbanistički plan.

Režim gradnje III stupnja utvrđuje se za:

- \* na građevinskom zemljištu izvan urbanih područja – plan parcelacije.

Režim zabrane gradnje – na područjima značajnim za budući razvoj, izgradnju infrastrukturnih sustava, uređenje voda te zaštitu prirodnoga i graditeljskoga naslijeđa i na područjima za koja je u postupku izrada provedbenoga plana. Na tim područjima ne dopušta se nikakva izgradnja građevina i uređaja, izuzimajući tekuće održavanje, dogradnju u svrhu osiguranja osnovnih higijenskih uvjeta, konzerviranje građevina, a samo iznimno, podizanje novih građevina i uređaja koji služe neophodnom održavanju postojećega dijela naselja (instalacija, neophodnih javnih građevina, građevina za opskrbu i sl.) na temelju odluke o režimu zabrane gradnje.

### **3.4. Urbano – ruralni odnos**

Ruralni koncept može postati jedan od bitnih elemenata sveukupnog razvoja Općine. Neke ruralne karakteristike Općine mogu biti temelj tog koncepta. To su prije svega očuvan okoliš i ogromni potencijali za razvoj ruralnog turizma. Uz već rečeno bogatstvo povijesnih spomenika i tradicionalnog oblika življenja snažan poticaj ovoj djelatnosti mogu dati kvalitetni kapaciteti stambenih objekata u ruralnom prostoru čiji potencijal može znatno doprinijeti razvoju Općine.

Koncept ruralnog razvoja može se provesti putem novih aktivnosti, kao što je očuvanje tradicionalno formiranih naselja, u kombinaciji sa razvojem poljoprivrednih djelatnosti koje nisu invazivne prema flori i fauni, te tradicionalnih domaćih zanata. Naslijeđe tradicionalnog ruralnog područja predstavlja bogatu osnovu za dinamičan razvoj ruralnog turizma zbog očuvanja krajolika i tradicionalnih obilježja.

## 4. POLJOPRIVREDNA ZEMLJIŠTA

### 4.1. Kategorizacija poljoprivrednog zemljišta

Poljoprivredno zemljište kao resurs je temeljni uvjet poljoprivredne proizvodnje. Zemljište je prostorni resurs od kojeg ovisi postojanje i sudbina čovječanstva, pa se njegova upotreba u svijetu regulira i podređuje zajedničkim interesima društva. Unutar tog resursa poljoprivredno zemljište predstavlja najveću dragocjenost tako da ga u najvećoj mjeri treba čuvati od upotrebe u druge svrhe ili pogotovo trajnih gubitaka.

Za intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju zemljište mora biti zaštićeno i uređeno za primjenu suvremenih agrotehničkih mjera.

Zaštita poljoprivrednog zemljišta i integralno upravljanje ovim resursom je vrlo važno u funkciji održivog razvoja Općine u budućnosti.

Kategorizacija zemljišta vrši se po raznim osnovama, kako bi se objektivno utvrdila proizvodna sposobnost tla na određenom prostoru. Zavisno od uvjeta i položaja tla u prostoru postoji niz klasifikacija, a za područje Općine sa aspekta plodnosti tla, jedna od važnijih klasifikacije zemljišta je bonitiranje tla kao relativna ocjena njegovog kvaliteta.

Izdvojene bonitetne kategorije predstavljaju pokazatelj najracionalnijeg vida korištenja zemljišta.

Tabela br. 9. Bonitetne kategorije

| Poljoprivredno zemljište | Površina (ha)  | %             |
|--------------------------|----------------|---------------|
| Bonitet II               | 203,10         | 3,36          |
| Bonitet III              | 597,71         | 9,90          |
| Bonitet IVa              | 122,54         | 2,03          |
| Bonitet IVb              | 1345,39        | 22,28         |
| Bonitet V                | 1855,71        | 30,73         |
| Bonitet VI               | 879,85         | 14,57         |
| Bonitet VII              | 10,61          | 0,18          |
| Bez podatka              | 1024,25        | 16,96         |
| <b>Ukupno</b>            | <b>6039,17</b> | <b>100,00</b> |

Izvor: Obrada Nositelja izrade Plana na temelju podataka Federalnog zavoda za agropedologiju i Google Earth snimka

Utvrđene bonitetne kategorije poljoprivrednog zemljišta prema uporabnoj vrijednosti svrstane su u tri grupe:

- \* zemljišta prikladna za kultiviranje (I-IV bonitetne kategorije),
- \* zemljišta manje prikladna za kultiviranje (V-VI bonitetne kategorije),
- \* zemljišta ograničena u upotrebi (VII-VIII bonitetne kategorije).

II bonitetna kategorija – zastupljena je u površini od 203,10 ha, neposredno uz rijeku Lepenicu. Obuhvata zemljišta duboka preko 90 cm, po sastavu ilovače i glinuše, propusna do srednje propusna, dobro i umjereno drenirana, neutralne i slabo kisele reakcije, sa podzemnom vodom ispod 100 cm, na

ravnom i nagnutom reljefu do 8%, izložena površinskoj vrlo slaboj eroziji, kao i vrlo rijetkim i kratkotrajnim poplavama, laka i srednje teška, pogodna za mehaniziranu obradu i navodnjavanje.

III bonitetna kategorija – zauzima površinu od 597,71 ha. Obuhvata zemljišta srednje duboka i duboka preko 60 cm, po teksturi ilovače i glinuše, propusna do teže propusna, dobro do nepotpuno drenirana, od slabo alkalne do srednje kisele reakcije, sa podzemnom vodom ispod 80 cm, u ravnici i nagibu do 16% (na nagibu izložena blažim oblicima erozije), izložena povremenim i kratkotrajnim poplavama. Za obradu su laka do teška uz izvjesna ograničenja u pogledu primjene mehanizacije i za koja su potrebne mjere zaštite od plavljenja.

IV bonitetna kategorija – zauzima površinu od 1467,93 ha Obuhvata zemljišta srednje duboka od 40-60 cm, po teksturi ilovače i glinuše koja mogu da imaju 30% skeleta, a kod pjeskuša do 10% gline, alkalne do vrlo kisele reakcije, slabije drenirana, propusna do teže propusna, sa podzemnom vodom, kratkotrajno prevlažna, u ravnici i na nagibu do 30% (na nagibu-izložena svim oblicima erozije), u ravnici su srednje duboka i redovno kratkotrajno plavna, potrebne su mjere zaštite od erozije i poplava, te melioracione mjere.

V bonitetna kategorija – obuhvata površinu od 1855,71 ha i to je najzastupljenija bonitetna kategorija. Čine je zemljišta srednje duboka i plitka ispod 40 cm, koja sadrže do 50% skeletoidnih čestica do ekstremno kisele reakcije, srednje dugo prevlažena, redovno i dugotrajno poplavna, u ravnici i na nagibu do 45% (na nagibu-izložena svim oblicima površinske i slabe jaružne erozije), neophodne su mjere zaštite od erozije i izvođenje meliorativnih mjera.

VI bonitetna kategorija – je zastupljena u površini od 879,85 ha. Čine je zemljišta uglavnom plitka, koja sadrže i do 70% skeleta, dugotrajno vodoležna, oglejena do površine, redovno i dugotrajno plavljena, u ravnici i na nagibu do 45% (na nagibu-ugrožena svim oblicima površinske i srednje jaružne erozije), alkalne do vrlo kisele reakcije, srednje oštećena i degradirana, dugotrajno prevlažena sa visokom razinom podzemnih voda, neophodne su mjere zaštite od erozije i poplava.

VII bonitetna kategorija – je zastupljena u površini od samo 10,61 ha.

Nizak udio II i III kategorije od 13,26 % ukazuje na potrebu za zaštitom ovih zemljišta od pretvaranja u nepoljoprivredne svrhe, kao i potrebu njegovog racionalnog iskorištavanja uz intenziviranje proizvodnje.

## 4.2. Obradiva i neobradiva zemljišta po namjeni

U pogledu korišćenja poljoprivrednog zemljišta osnovno plansko opredjeljenje se odnosi prvenstveno na racionalno gazdovanje poljoprivrednim zemljištem i njegovu zaštitu, uređenje i korišćenje na principima održivosti. Prioritet je zaštita najkvalitetnijeg poljoprivrednog zemljišta kao prirodnog resursa i potencijala za razvoj poljoprivrede, i to prvenstveno u dolinama riječnih tokova Mlave, Lepenice i Fojnice (najveća zastupljenost povoljnih i uslovno povoljnih terena).

Unutar zemljišnog resursa poljoprivredno zemljište predstavlja najveću vrijednost pa otuda i briga da se ono u najvećoj mjeri sačuva od upotrebe u druge svrhe i pogotovo od trajnih gubitaka.

Od ukupno 7580 ha poljoprivrednog zemljišta, obradivo zemljište iznosi 6755 ha, odnosno 89,12 %, od toga 5181 ha odnosno 76,69 % su oranične površine, voćnjaci zauzimaju 239 ha odnosno 3,54 %, a livade su zastupljene na 1280 ha odnosno 18,95 % od ukupno obradivog zemljišta. Pašnjaci su od ukupnog poljoprivrednog zemljišta na području Općine zastupljeni sa 825 ha odnosno 10,88 %.

Obradivo poljoprivredno zemljište (oranice i kultivisano zemljište) je zastupljeno na bonitetno najvrednijim zemljištima. Kategorija kultivisano zemljište zauzima kombinovane poljoprivredne površine koje se obrađuju u okviru individualnih kućanstava i veoma su šarolike po strukturi (oranice, bašte, voćnjaci, livade). Na većim parcelama je moguća intenzivna obrada i primjena suvremenih

agrotehničkih mjera, proizvodnja u privatnom sektoru se obavlja uglavnom za vlastite potrebe sa neorganizovanim plasmanom. Treba težiti očuvanju prirodnih livada i zaštiti biodiverziteta planinskih pašnjaka, radi obezbjeđenja adekvatnih uvjeta za unapređenje razvoja stočarstva.

Uvažavajući kvalitet poljoprivrednog zemljišta, zastupljenost pojedinih kategorija poljoprivrednog zemljišta, specifičnosti i potrebe Općine, moguće su sljedeće strateške orijentacije u poljoprivredi:

- \* intenzivna ratarska i povrtlarska proizvodnja;
- \* stočarstvo;
- \* voćarstvo.

U dolinama rijeke Lepenice, Mlave i Fojnice su uglavnom aluvijalna tla sa velikim potencijalom proizvodnih mogućnosti. Na ovim lokalitetima prisutna je povrtlarska proizvodnja u čijoj strukturi dominiraju krompir, luk, kupus kao i neke ratarske kulture (pšenica i ječam).

Brdsko-planinsko područje je pogodan teren za zasnivanje livada i pašnjaka, što je jedna od komparativnih vrijednosti za intenzivniji razvoj stočarstva.

Ratarska proizvodnja je u funkciji stočarske proizvodnje i njihov razvoj je međusobno povezan i uslovljen. U strukturi sjetvenih površina najviše su zastupljeni stočna repa, travno – djetelinska smjesa, pšenica i ječam.

Stočarska proizvodnja zauzima veoma važno mjesto u poljoprivredi ovog područja, a govedarstvo i ovčarstvo prednjače u toj proizvodnji, te ujedno predstavlja solidnu bazu za razvoj kooperativne proizvodnje. Ukupan stočni fond je zbog nepostojanja društvenog sektora najvećim dijelom u vlasništvu individualnih poljoprivrednih proizvođača.

Voćarstvo – u ovoj grani poljoprivrede prisutan je uglavnom privatni sektor, a vodeće vrste voća su jabuke i kruške.

Jedan od temeljnih problema, koji je ujedno i ograničavajući faktor za organiziranu poljoprivrednu proizvodnju tržišno orijentiranu, je usitnjenost poljoprivrednih parcela, ali i velike površine koje se ne obrađuju. Jedna od mogućnosti, kojom bi se premostili ovi problemi leži i u procesu arondacije i komasacije koji su ujedno i vrlo osjetljivi procesi i zahtijevaju sudjelovanje stručnjaka, financijska sredstva i dr.

Osim usitnjenosti zemljišnih posjeda na ovom području je i nizak nivo obrade zemljišta što je rezultat migracije ruralnog stanovništva u urbane centre. Ovaj problem se treba rješavati podsticanjem tržišta zemljištem, jer je dosadašnji način transfera zemljišta nasljeđivanjem dovodio do usitnjavanja posjeda, umjesto da se teži podsticanju njenog prenošenja na jednu osobu.

Neobrađiva zemljišta su nastala raznim uzrocima oštećenja zemljišta i to:

- \* izgradnja naselja;
- \* oštećenje uzrokovano površinskim kopovima;
- \* sukcesija šumskom vegetacijom.

Značajan potencijal poljoprivrednog zemljišta može se dobiti privođenjem kulturi odnosno rekultivacijom oštećenih poljoprivrednih zemljišta na kojima je onemogućena poljoprivredna proizvodnja.

Potrebno je raditi na rekultivaciji i u tom smislu dosljedno sprovesti propise koji reguliraju ovu oblast. Obzirom da su evidentne i površine poljoprivrednog zemljišta koje je nakon završetka rata ostalo pod minama, treba intenzivirati proces deminiranja ovih zemljišta kako bi se mogla uključiti u poljoprivrednu proizvodnju.

Imajući u vidu kvalitetu poljoprivrednog zemljišta, zastupljenost pojedinih kategorija poljoprivrednog zemljišta, specifičnosti i potrebe Općine, strateška orijentacija za Općinu u pogledu poljoprivrede bila bi organizacija poljoprivredne proizvodnje na bazi manjih pogona i poticanje seoskog poduzetništva.

### 4.3. Bilansi poljoprivrednog zemljišta po upotrebnoj vrijednosti

Korištenje, zaštita i očuvanje poljoprivrednog zemljišnog fonda je jedna od bitnih funkcija planiranja i uređenja prostora. Racionalnim planiranjem u ovoj oblasti osigurat će se trajno očuvanje mogućnosti poljoprivrednog zemljišta za proizvodnju potrebnih količina hrane visoke zdravstvene vrijednosti.

Zaustavljanje trenda gubitaka najkvalitetnijih poljoprivrednih površina i donošenja plana korištenja zemljišta jedan je od strateških zadataka, a za plan korištenja poljoprivrednog zemljišta mogu poslužiti podaci o rasprostranjenosti po pojedinim agrozonama.

Sukladno važećoj zakonskoj regulativi izvršeno je utvrđivanje poljoprivrednog zemljišta po agrozonama i to na način da su:

- \* Zemljišta od I do IVb kategorije boniteta utvrđena kao prva agrozona
- \* Zemljišta od V do VI kategorije boniteta utvrđena kao druga agrozona
- \* Zemljišta od VII do VIII kategorije boniteta utvrđena kao treća agrozona.

Podatak o zastupljenosti pojedinih agrozona unutar područja Općine, u ukupnom poljoprivrednom zemljištu, prikazan je u sljedećoj tabeli:

Tabela br. 10. Agrozone

| Poljoprivredno zemljište | Površina (ha)  | %             |
|--------------------------|----------------|---------------|
| Agrozona I               | 2268,75        | 37,57         |
| Agrozona II              | 2735,57        | 45,30         |
| Agrozona III             | 10,61          | 0,18          |
| Bez podataka             | 1024,25        | 16,96         |
| <b>Ukupno</b>            | <b>6039,17</b> | <b>100,00</b> |

Izvor: Obrada Nositelja izrade Plana na temelju podataka Federalnog zavoda za agropedologiju i Google Earth snimka

Agrozona I obuhvata površinu od 2268,75 ha, odnosno 37,57 %. Ovo su najbolja poljoprivredna tla s najvišim stupnjem plodnosti. Imaju optimalne uvjete za uzgoj različitih kultura. Visoka sposobnost zadržavanja vode, dobra drenaža i bogatstvo hranjivim tvarima čine ih idealnim za poljoprivrednu proizvodnju. Najrasprostranjenija je u sjevernom i južnom dijelu Općine, na rječnim terasama rijeke Lepenice i potoka Mlave, bez pojave erozije i klizišta, toplih ekspozicija.

U području I agrozone, dominira ratarsko - povrtlarska proizvodnja, koja se uglavnom nalazi u riječnim dolinama. Na drugom mjestu je proizvodnja mlijeka i mesa, odnosno krme i sijena.

Ovakav oblik proizvodnje osim prirodnih pogodnosti diktira i blizina tržišta, te izgrađenost komunikacija i mogućnost transporta osjetljivih kultura.

Agrozona – II je najzastupljenija agrozona u Općini i zahvata površinu od 2735,57 hektara. Ova kategorija obuhvaća zemljišta s nižom plodnosti. U nekim slučajevima, ova zemljišta mogu biti prikladna samo za uzgoj određenih biljaka, a može biti potrebna intenzivna agrotehnika. To su zemljišta V bonitetne kategorije. Ova tla su područje poluintenzivne poljoprivrede. Pretežno je zastupljeno ratarstvo i voćarstvo. Najzastupljenija su u centralnom dijelu Općine

Agrozona III obuhvata površinu od samo 10,61 ha, odnosno 0,18 %.

Poljoprivredno zemljište kao prirodno bogatstvo predstavlja dobro od općeg interesa i kao takvo predstavlja jednu od najvrijednijih kategorija u razvoju. Stoga njegovom očuvanju i unapređenju treba poklanjati posebnu pažnju.

Poljoprivredno zemljište kao resurs je temeljni uvjet poljoprivredne proizvodnje. Korištenje, zaštita i očuvanje poljoprivrednog zemljišnog fonda je jedna od bitnih funkcija planiranja i uređenja prostora.

Poljoprivredno zemljište kojim raspolaže Općina predstavlja jedan od najznačajnijih resursa za dugoročni razvoj ovog područja. Na području Općine, poljoprivreda je predstavljala, a i danas predstavlja jednu od temeljnih gospodarskih djelatnosti kod većine stanovništva. Povoljni klimatski uvjeti i ekološke karakteristike opredijelile su strukturu poljoprivredne proizvodnje, a osobito za uzgoj povrća, voća i žitarica.

## 5. ŠUME I ŠUMSKA ZEMLJIŠTA

### 5.1. Kategorizacija šumskog zemljišta

#### Realna i potencijalna šumska vegetacija

Kao rezultat raznovrsnosti i izraženosti prirodnih uslova kako u pogledu uticaja različitosti klime, geomorfoloških, geoloških i pedogenetskih faktora sa jedne, i jakim antropogenim uticajem sa druge strane u ovom području je izražena vegetacijska raznolikost.

Prema horizontalnom raščlanjenju vegetacije (Stefanović,1977.god.) šume ovog područja pripadaju zapadno-bosanskom području šuma hrasta kitnjaka i običnog graba (Quercus-Carpinetum), dok u pogledu vertikalnog raščlanjenja vegetacije pripadaju zapadno-hrvatsko-bosanskom tipu slojanja (Horvat,1949.).

S tim u vezi razvile su se kao klimaregionalne sljedeće zajednice:

- \* šume hrasta kitnjaka i običnog graba;
- \* šume bukve brdskog pojasa;
- \* šume bukve i jele;
- \* šume bukve i jele sa smrčom;
- \* subalpinske šume bukve;
- \* šume zelene johe i
- \* klekovina bora.

U pogledu realne šumske vegetacije ovog područja najzastupljenije su fitocenoze šuma bukve i jele sa smrčom (preovlađuju acidofilne) Piceo-Abieti-Fagetum. Unutar ove zone raspoređene su znatne površine sekundarnih šuma bukve (Luzulo-Fagetum), pretežno acidofilnog karaktera nastale uglavnom degradacijom usljed velikih antropogenih uticaja na šume bukve i jele i šume bukve i jele sa smrčom. Pored sekundarnih šuma bukve unutar ovog pojasa sporadično su raspoređene i sekundarne fitocenoze šuma jele i smrče (Abieti-Picetum), šuma bijelog bora i smrče (jele) Piceo-Pinetum.

#### Katastar šuma i šumskog zemljišta

Prema podacima iz važeće šumsko-gospodarske osnove, uvažavajući planirana planska rješenja, dobijena je sljedeća struktura šuma i šumskog zemljišta, a iskazana preko površina.

Tabela br. 11. Pregled površina šuma po širim kategorijama

| Kategorija šuma                                   | Površina (ha)  | %             |
|---|----------------|---------------|
| Visoke šume sa prirodnom obnovom (1000)           | 1107,94        | 20,55         |
| Visoke degradirane šume (2000)                    | 12,14          | 0,23          |
| Šumski zasadi (3000)                              | 800,67         | 14,85         |
| Izdanačke šume (4000)                             | 3169,65        | 58,78         |
| Šiblji unutar pojasa šuma (5000)                  | 47,39          | 0,88          |
| Goleti unutar pojasa šuma (6000)                  | 17,71          | 0,33          |
| Neproductivne površine u pogledu šumarstva (7000) | 9,67           | 0,18          |
| Uzurpacije (8000)                                 | 227,50         | 4,22          |
| <b>UKUPNO</b>                                     | <b>5392,68</b> | <b>100,00</b> |

Izvor: Obrada Nositelja izrade Plana na temelju Šumskogospodarske osnove za „Fojničko“ šumskogospodarsko područje

Iz navedenih podataka uočava se da struktura šuma nije povoljna obzirom da je najveće prisustvo izdanačkih šuma (58,78 %), dok visoke šume sa prirodnom obnovom čine 20,55 % ukupne površine šume. Šumski zasadi čine 14,85 % šuma, dok sve ostale kategorije učestvuju u strukturi šuma sa manje od 1 %.

## 5.2. Bilance šumskog zemljišta

Bilance planskog korištenja šumskog zemljišta na području Općine dobiveni su na temelju podataka iz šumsko-gospodarske osnove uz uvažavanje planskih rješenja predviđenih ovim Prostornim planom.

Tabela br. 12. Pregled šuma i šumskog zemljišta

| KATEGORIJA ŠUMA  | POVRSINA (ha)  | Procentualno učešće u odnosu na površinu pod šumama (%) | Procentualno učešće u odnosu na površinu Općine % |
|--|----------------|---|---|
| Površine pod šumom (prema ŠGO)                         | 5392,68        | 68,34%  | 33,68%  |
| Površine pod šumom ili vegetacijom (Corine Land Cover) | 2498,09        | 31,66%  | 15,60%  |
| <b>UKUPNO</b>  | <b>7890,76</b> | <b>100,00%</b>  | <b>49,28%</b>                                     |

Izvor: Obrada Nositelja izrade Plana na temelju Šumskogospodarske osnove za „Fojničko“ šumskogospodarsko područje i Corine Land Cover

## 5.3. Šumsko-gospodarska područja

Šumarstvo predstavlja sve čovjekove aktivnosti na uzgoju, zaštiti i korišćenju sveukupnih šumskih potencijala.

Sukladno Zakonu o šumama SBK ("Sl. novine SBK", br. 5/14, 8/16), šumama i šumskim zemljištem na području Kantona upravlja Vlada Srednjobosanskog kantona preko Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva. Privatnim šumama upravljaju i gospodare njihovi vlasnici sukladno Zakonu o šumama, podzakonskim propisima i odredbama šumsko gospodarske osnove.

Gazdovanje šumama i šumskim zemljištem u državnom vlasništvu, koje se nalaze u okviru Šumskogospodarskog područja (ŠGP) „Fojničko“, vrši Šumskoprivredno društvo "Srednjobosanske šume" /Šumskogospodarsko društvo "Šume Središnje Bosne" d.o.o. Donji Vakuf, na temelju Šumskogospodarske osnove za ŠGP „Fojničko“ sa periodom važnosti 01.01.2017.-31.12.2026. godine.

Specifičnost proizvodnje u okviru ovog ŠGP uslovlila je formiranje sedam gospodarske jedinice:

- \* GJ "Prokos Fojnica"
- \* GJ "Busovača"- dio
- \* GJ "Zahor Jasikovica"
- \* GJ "Lepenica Kreševo"
- \* GJ "Crna rijeka fojnička "- dio
- \* GJ "Pogorelica Garež"
- \* GJ "Neretvica"- dio.

#### 5.4. Područja predviđena za pošumljavanje

Postojeća šumovitost Općine iznosi oko 34 %, što je ispod prosjeka šumovitosti Federacije Bosne i Hercegovine koja iznosi 58 %.

Šumarska proizvodnja na teritoriju Općine, ograničena je prije svega kvalitetom šumskog fonda. Naime, nedovoljna zastupljenost visoko produktivnih ekonomskih šuma, onemogućava značajniji udio šumarskog gospodarstva u ukupnoj gospodarskoj bilanci Općine.

Iz navedenih se razloga, kao temeljna planska postavka uređenja i korištenja šuma nameće unapređenje stanja cjelokupnog šumskog fonda, a naročito izdanačkih šuma u cilju postizanja optimalne strukture koje će imati trajnost prinosa i prihoda.

Polazeći od gospodarsko-ekoloških uvjeta staništa i bioloških zahtjeva pojedinih vrsta drveća, socijalnih zahtjeva prema šumi, te zahtjeva za očuvanje biodiverziteta šuma, izbor glavnih vrsta drveća treba se bazirati na domaćim autohtonim vrstama koje su dobro prilagođene lokalnim uvjetima i sposobne izdržati klimatske i druge stresove uključivši i potencijalnu promjenu klime, a koje se ujedno dobro prirodno obnavljaju.

Pošumljavanje obuhvaća sve aktivnosti počevši od izbora i pripreme sjemena ili sadnog materijala, pripreme zemljišta, sjetve ili sadnje, popune zasada-kulture, do projektiranog broja po jedinici površine na mjesto neuspjelih-uginulih jedinki.

Pošumljavanje se može obavljati samo sa sadnicama za koje se raspoložuje uvjerenjem o njihovom porijeklu, kvaliteti i zdravstvenoj ispravnosti.

Projektant izvođačkog projekta dužan je za svaku česticu koja se pošumljava, odrediti vrstu drveća, proizvodni tip (klasična ili obloženi korijenov sustav, za klasične školovane ili iz kljalista), te starost sadnica (2+0, 2+1, 3+0 itd. godina), minimalni broj sadnica po hektaru i način sadnje.

Izbor glavnih vrsta drveća, na kojima će se u procesu gospodarenja bazirati proizvodnja po pojedinim gazdinskim klasama osnovni je preduvjet za osiguranje stabilnosti i osnovnih funkcija šume. Formiranje gazdinskih klasa izvršeno je na temelju tipoloških i pedoloških istraživanja kojima su određeni trajni stadiji vegetacije za pojedina staništa prema kojima su u tehničkim ciljevima odabrane vrste drveća.

Izbor glavnih vrsta drveća bazira se na domaćim autohtonim vrstama koje su dobro prilagođene lokalnim uvjetima staništa i sposobne izdržati klimatske i druge stresove, a koje se ujedno dobro prirodno obnavljaju.

Na površinama, odnosno dijelovima gazdinskih klasa gdje je potrebno pošumljavanje, također se daje prednost domaćim vrstama drveća i provenijencijama. Unošenje "alohtonih" vrsta ograničeno je na one, za koje je utvrđeno u dovoljno dugom razdoblju, da ne mogu negativno utjecati na ekologiju staništa, a osiguravaju dobre ekonomske koristi. Kada je u pitanju pošumljavanje domaćim vrstama, aktivnosti će se provoditi također na način koji nema negativnog utjecaja na ekološko interesantna i vrijedna staništa i estetiku krajolika.

Ovakvim izborom vrsta drveća nije zanemaren proizvodni trenutak ni asortiman, koji treba dugoročno da bude usklađen sa potrebama društva, odnosno tržišta. Planirane vrste drveća i njihov omjer smjese su dugoročni cilj i predstavlja prosječno stanje po gazdinskim klasama, što se za pojedine sastojine ne mora ostvariti.

## 5.5. Korištenje šuma i šumskog zemljišta

Sukladno stanju šuma, šumskog zemljišta, ekoloških specifičnosti područja, kao i potreba Općine, definiraju se temeljni planski ciljevi u oblasti šumarstva. Ostvarenjem istih ciljeva, povećat će se doprinos sektora šumarstva u ukupnom društveno – ekonomskom razvoju Općine.

Navedeni ciljevi su usklađeni sa drugim planovima i programima (dugoročni program upravljanja šumama, šumsko gospodarskom osnovom, lovne osnove, vodoprivredni planovi, i dr.), što je i propisano Zakonom o šumama („Sl. novine KSB/SBK“, broj: 5/14, 12/15, 8/16).

Opći ciljevi za sve državne šume na području FBiH dugoročnog su karaktera i proističu iz ozakonjenih znanstveno uspostavljenih principa kontinuiteta gospodarenja, koji uključuju potrebe društva za proizvodima iz i od šume i njezinih komponenti od kojih su po (V, Matiću) produkcijskog i ekonomskog i socijalnog karaktera najvažniji:

- \* formiranje takvog sastava šuma koje će kontinuirano davati ujednačene prirodne prinose po količini i kvalitetu;
- \* ostvarivanje trajno što većeg prinosa šuma koji će zadovoljiti potrebe društva, odnosno tržišta, kako u pogledu vrste drveta, tako i u pogledu asortimana glavnih šumskih proizvoda uz prethodno ispunjavanje principa navedenih u sljedećim točkama;
- \* očuvanje, jačanje i potrajno korištenje (upotreba) komponenata biološke raznolikosti (biodiverziteta) šume, po načinu i intenzitetu, koji ne vode njezinom dugoročnom smanjenju, a čime se održava njezin potencijal za ispunjavanje potreba sadašnjih i budućih generacija;
- \* rehabilitacija i obnavljanje degradiranih šumskih ekosustava i poticanje revitalizacije ugroženih vrsta kroz razvoj i implementaciju planova gospodarenja;
- \* osiguranje uvjeta za veću produktivnost rada u oblasti gajenja, iskorištavanja i zaštite šuma primjenom adekvatnih sustava gospodarenja;
- \* ostvarivanje što boljih ekonomskih efekata sada i u budućnosti primjenom suvremenih metoda i sredstava rada sukladno prethodno navedenim ciljevima.

Princip kontinuiteta gospodarenja u vezi sa stabilnom i dugoročnom politikom kao i regulativom namjene zemljišta koji se baziraju na održanju šumskih ekosustava zahtijeva provođenje niza biotehničkih mjera i aktivnosti. Ove aktivnosti ne mogu biti jedinstvene za sve šume ŠGP-a zbog različitih zahtjeva pojedinih tipova šuma, nego će se planirati za uže ekološko-proizvodne klasifikacijske jedinice, gazdinske klase, koje su temeljne jedinice planiranja, a koje se preliminarno formiraju na bazi pedološko-tipoloških podataka, prije početka taksacijskih snimanja, obavlja se njihova eventualna korekcija u toku snimanja i nakon detaljnog razmatranja usvajaju u konačnoj formi.

Tehnički cilj gazdinske klase određen je kada su kompletirani sljedeći elementi:

- \* ako je odabrana vrsta ili vrste drveća i njihov omjer smjese koje odgovaraju ekološkim uvjetima staništa;
- \* odabran sustav gospodarenja zasnovan na znanstvenim postavkama;
- \* utvrđena optimalna (normalna) drvena zaliha po veličini i debljinskoj strukturi, ako je primijenjen sustav prebornih i skupinasto prebornih sječa;
- \* utvrđena dužina planskog produkcijskog razdoblja po vrstama drveća i načinu prorjeđivanja ako se radi o šumama sastavljenih od jednostobnih sastojina, te ako se primjenjuje sustav skupinastih sječa ili sustav čistih sječa na površinama koje se ne mogu prirodno obnoviti.

Unapređenje stanja postojećih šumskih površina, pošumljavanje zemljišta lošijih bonitetnih kategorija u cilju povećanja ukupne šumovitosti Općine, te povećanje korištenja ostalih neproizvodnih funkcija šuma, predstavlja temeljni koncept uređenja i korištenja šuma i šumskog zemljišta u planskom razdoblju.

U tom kontekstu, temeljna planska postavka uređenja i korištenja šuma u ovoj kategoriji se zasniva na gospodarskom korištenju, uz unapređenje stanja cjelokupnog šumskog fonda, a naročito izdanačkih šuma, a sve u cilju postizanja optimalne strukture koje će imati trajnost prinosa i prihoda.

Upravljanje šumama treba biti usmjereno na povećanju drvene zalihe, prirasta i prinosa. U pogledu prinosa, proizvod mora biti usmjeren na povećanju kvalitete sortimentne strukture.

Istovremeno, u cilju povećanja zastupljenosti šumarske proizvodnje u ukupnoj gospodarskoj bilanci Općine, potrebno je pri plasmanu trupaca prednost dati tvornicama sa višim stupnjem finalizacije.

U cilju povećanja korištenja potencijala staništa potrebno je primjenjivati tehnike gajenja koje odgovaraju konkretnim sastojinama i staništima. Certifikacija šuma omogućava dobivanje proizvoda sa značajno većom vrijednošću, dok u protivnom najmanji dio profita ostvaruju sami vlasnici.

Pored toga potrebno je preusmjeravanje dijela sredstava proširene reprodukcije šuma u privatni sektor u smislu subvencija privatnih vlasnika zemljišta za osnivanje šumskih kultura i plantaža. Značajno je podržati stare zanate, kao i tradicionalna korištenja zemljišta u smislu podrške sektoru turizma.

Korištenje certificiranih sporednih šumskih proizvoda na višem stupnju obrade i organiziran plasman na strana tržišta predstavlja potrebu u budućnosti. Također, potrebno je podržati u značajnijoj mjeri znanstveno–istraživački rad u oblasti šumarstva, strukovna udruživanja i licenciranja, uvođenje informacijskih tehnologija kao sredstva planiranja, evidencije i kontrole u sektoru, naročito GIS podršku i sl.

Potrebno je inicirati veću zastupljenost korištenja ostalih šumskih proizvoda (gljive, ljekovito i aromatično bilje, šumski plodovi, i dr.), pri čemu se mogu ostvariti značajni prihodi za lokalno stanovništvo.

## 6. VODE I VODNO ZEMLJIŠTE

### 6.1. Bilanca vode

Pod bilancom voda, u smislu Zakona o vodama, treba smatrati odnos između raspoloživih količina voda, s jedne strane, i potrebnih količina voda određenog kvaliteta, s druge strane, u određenom vremenskom razdoblju u odnosu na promatrano područje. U konkretnom slučaju radi se o bilanci voda kvaliteta pitke vode, namijenjene za potrebe stanovništva i gospodarstva.

Specifična potrošnja vode obuhvaća:

- \* potrošnja industrije, priključene na gradsku vodoopskrbnu mrežu, a koja u svom tehnološkom postupku koristi vodu kvaliteta vode za piće;
- \* potrebe za vodom za zalijevanje bašta, okućnica i individualni uzgoj stoke, također je sadržano u ovoj stavci strukture specifične potrošnje;
- \* institucionalna potrošnja, odnosi se na: zdravstvene ustanove, škole, vrtiće, kasarne i razne upravne i državne ustanove;
- \* neprihodovana potrošnja, su ustvari gubici vode, koji u našim vodovodima čine značajnu stavku.

U narednoj tabeli prikazane su potrebne količine pitke vode na teritoriju Općine u karakterističnim vremenskim presjecima. Kako se u analizama za procjenu promjene broja stanovnika nije razgraničio broj stanovnika u gradskim i seoskim sredinama, potrošnja je sračunata u odnosu na nepovoljniji slučaj – za cjelokupno stanovništvo usvojene su vrijednosti specifične potrošnje i koeficijent dnevnih neravnomjernosti karakteristične za urbanu zonu Općine. Za proračun sadašnjih i planskih potreba za vodom korišteni su sljedeći parametri: specifična potrošnja vode (120-150 l/st/dan za urbana), koeficijent dnevnih neravnomjernosti (Kdn = 1,6).

Tabela br. 13. Maksimalna dnevna potrošnja razmatrana u planskom razdoblju

| Godina                           | 2023   | 2026      | 2036      | 2046       |
|----------------------------------|--------|-----------|-----------|------------|
| Broj stanovnika                  | 20005  | 20036     | 20640     | 21332      |
| Potrošnja vode (m <sup>3</sup> ) | 359176 | 359732,58 | 370576,98 | 383001,311 |

Ukoliko se vrijednosti potrošnje vode u toku jedne godine (npr.2023) pretvori u l/s dobija se vrijednost potrošnje od 11,389 l/s. Upoređivanjem potrošnje vode sa raspoloživim kapacitetom izvorišta od 47 l/s, (podatak dobijen od nadležnog komunalnog preduzeća) izvodi se zaključak da je kapacitet izvorišta zadovoljavajući. Uzimajući u obzir broj stanovnika za 2046.godinu, kao i procijenjenu potrošnju vode dobija se da je neophodno obezbijediti količinu vode od minimum 12.145 l/s. Uračunavanjem gubitaka i procijenjene potrošnje, zaključuju se da je trenutni kapacitet izvorišta od 47 l/s dovoljan za obezbjeđivanje potrebne količine pitke vode u razmatranom razdoblju ovog Prostornog plana.

U skladu sa IDPP KSB/SBK, na rijeci Lepenici planira se izgradnja akumulacije „Toplice“, koja ima strateški značaj za dugoročnu sigurnost vodosnadbijevanja općine Kiseljak i šireg područja. Njena planirana funkcija predstavlja potencijalnu rezervu vodnih količina i mehanizam stabilizacije minimalnih protoka u sušnim razdobljima. U tom smislu, akumulacija „Toplice“ predstavlja dugoročnu komponentu upravljanja vodnim resursima i faktor povećanja pouzdanosti bilanca voda općine Kiseljak.

### 6.2. Izvorišta po vrstama voda sa zaštitnim zonama i pojasevima

Da bi se ostvarili propisani standardi u pogledu kvaliteta površinskih i podzemnih voda na nekom širem prostoru, potrebno je u različitim segmentima paralelno djelovati, pri čemu je uobičajeno da tim aktivnostima prethodi uspostavljanje provodljivog zakonskog okvira gdje se, između ostalog, propisuju mjere, obaveze, odgovornosti i konsekvence za sve strane involvirane na bilo koji način u ovu

problematiku. Definiranje ukupnih (pravnih, ekonomskih, edukativnih, tehničkih, medijskih i sl.) mjera zaštite kvaliteta voda u vodotocima uključuje, kao jedan od prioriteta, dosljedno provođenje uspostavljenih tehničkih mjera zaštite, a što opet znači izgradnju odgovarajućih sustava za prikupljanje otpadnih voda i kao obavezan segment njihov tretman do razine koji neće škoditi nizvodnim korisnicima vode, prije ispuštanja u recipijent. Korisno je i neophodno da princip zaštite podrazumijeva i to da ispuštanje štetnih materija u vodu bude što je to moguće niže, u granicama maksimalnih tehnološko-tehničkih i ekonomskih mogućnosti. Ostali izvori zagađenja koji nastaju kao posljedica antropogenog utjecaja na sredinu, kao što je poljoprivreda i u okviru nje korištenje zaštitnih sredstava, đubriva, promet, šumarstvo itd., može se svrstati u difuzne izvore zagađenja koje u usporedbi sa koncentriranim izvorima zagađenja ne predstavlja u ovom trenutku tako veliki pritisak na okoliš.

Rješenja zaštite voda mogu očuvati ili povećati i vrijednost vodnog blaga i njegovih korisnika i prostora (koji se nalazi uz zaštićene, očuvane ili sanirane vodotoke), jer se npr. i u proizvodnji hrane i u drugim gospodarskim aktivnostima, ali i u kvaliteti života lokalnog stanovništva raspoznaje vrijednost čistih voda.

### **Određivanje granice zona sanitarne zaštite izvorišta vode u akviferima intergranularne poroznosti**

Da bi zaštitili vodotok potrebno je utvrditi zaštitne zone vodotoka sa propisanim režimima ponašanja u njima. Prema Pravilniku o načinu utvrđivanja uvjeta za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta vode za javnu vodoopskrbu stanovništva Federacije BiH<sup>1</sup> razlikuju se uvjeti i način određivanja zona sanitarne zaštite za:

1. izvorišta podzemne vode u akviferima intergranularne poroznosti;
2. izvorišta podzemne vode u kraškim akviferima;
3. izvorišta vode iz površinskih vodotoka;
4. izvorišta vode iz akumulacije/jezera.

Za zaštitu izvorišta pod 1) i 2) uspostavljaju se najmanje I., II. i III. zaštitna zona, a za izvorišta pod 3) i 4) uspostavljaju se najmanje I. i II. zaštitna zona.

Na području općine Kiseljak donosena je Odluka o uspostavi zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za bunar mineralne vode BM-1 gospodarskog društva Tilea d.o.o. na lokaciji Fojničko raskrižje, kojom su utvrđene zone sanitarne zaštite izvorišta, i to I zona sanitarne zaštite sa najstrožijim zabranama i ograničenjima definisanim u Prilogu 1. Pravilnika o načinu utvrđivanja uslova za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta vode za javno vodosnabdijevanje stanovništva ("Službene novine Federacije BiH", broj: 88/12).

Prva (I) zaštitna zona obuhvata neposredni prostor oko vodozahvatnog objekta i njome se vodozahvatni objekat štiti od slučajnog ili namjernog zagađenja ili oštećenja. Granice prve (I) zaštitne zone određene su na osnovu Člana 6. Stava 3. Pravilnika prethodno navedenog, te je u skladu sa istim granicu prve (I) zaštitne zone neophodno obezbijediti na način definisan Pravilnikom.

Članom 13. Odluke o uspostavi zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za bunar mineralne vode BM-1 gospodarskog društva Tilea d.o.o. na lokaciji Fojničko raskrižje, navedene su detaljno mjere koje je je neophodno poštovati u prvoj (I) zaštitnoj zoni. Korisnik vodozahvatnih objekata i druga pravna, fizička lica dužni su pridržavati se odredbi ove Odluke i primjenjivati ovom Odlukom propisane mjere za zaštitu izvorišta mineralne vode „Tilea“ (bunara BM-1) na prostoru općine Kiseljak. Za ne poštovanje i ne provođenje ove Odluke definisane su kaznene odredbe navedene u sklopu Odluke.

Za izvorišta mineralnih, termalnih i termomineralnih voda uspostavlja se I zaštitna zona, zona najstrožeg režima zaštite, u skladu sa IDPP KSB/SBK (poglavlje 2.6.7.). Granica I zaštitne zone mora biti udaljena najmanje 50 m od vodozahvatnog objekta. U okviru ove zone dozvoljeni su isključivo objekti i aktivnosti u funkciji eksploatacije i zaštite izvorišta, uz obaveznu fizičku zaštitu prostora, kontrolu pristupa i odgovarajuće obilježavanje zone, u skladu sa važećim propisima.

<sup>1</sup> Preuzeto iz "Službene novine FBiH", broj: 88/12.

## **7. VODNA INFRASTRUKTURA**

### **7.1. Sustav vodoopskrbe**

Da bi se odredila temeljna koncepcija razvoja sustava vodoopskrbe, neophodno je izraditi Studiju dugoročnog snabdijevanja vodom stanovništva, privrede i industrije na području općine Kiseljak. Navedena studija omogućila bi dobijanje podataka o maksimalnim potrebnim količinama vode za vodoopskrbu, sukladno demografskim procjenama za plansko razdoblje predmetne studije. Izrada dokumenta ovog tipa omogućava i uvid u kompletno stanje mreže vodoopskrbe, kao i eksploatacionim kapacitetima na postojećim izvorištima, gdje bi se analiziralo eventualno uvođenje novih količina vode u sustav vodoopskrbe, a sve sukladno procjenama porasta/smanjenja potrošnje koji bi se dobili iz podataka studije.

Temeljni cilj sustava vodoopskrbe na području predmetne Općine jeste da se obezbjeđuje dovoljna količina higijenski ispravne vode za piće. Osim primarnog cilja javlja se potreba za smanjenjem gubitaka u mreži, kao i smanjenjem postotka neobračunate vode. Osnovni dio planiranja razvoja vodoopskrbe na razmatranom području čini novoplanirani rezervoar za vodu u Podastinji, čija će tačna pozicija biti prikazana u sklopu grafičkih priloga Plana.

Sa ciljem podizanja svijesti o važnosti vode za piće i njene kontrolisane potrošnje, potrebno je smanjiti broj ilegalnih priključaka (ukoliko postoje isti), zatim smanjiti procenat neizvršene naplate usluga, kao jedne od temeljnih mjera sprečavanja nekontrolisane potrošnje.

Zamjena odnosno rekonstrukcija postojećeg cjevovoda vodovodne mreže, koji je izgrađen od zastarjelih materijala, omogućila bi smanjenje gubitaka kao i eventualno podizanje kvaliteta vode za piće. Zastarjeli materijali cjevovoda kao što je azbest-cement uzrokuju velike gubitke na mreži, i imaju negativne posljedice po kvalitet distribuirane vode, a samim tim i negativan utjecaj na zdravlje korisnika vode.

Kontrolu kvaliteta vode u sustavu vodoopskrbe općine Kiseljak, vrši Zavod za javno zdravstvo SBK/KSB, kao što je već navedeno u poglavlju II.6.4.1. Jedan od temeljnih ciljeva razvoja ovog sustava bio bi i uvođenje odnosno izgradnja sopstvene laboratorije, koja bi interno i kontinualno vršila kontrolu kvaliteta isporučene vode.

Jedan od problema koji utiče na higijensku ispravnost vode za piće, jeste problem postojanja lokalnih bunara koji nisu centralizovani i uključeni u javni sustav vodoopskrbe, već predstavljaju pojedinačna lokalna rješenja stanovništva za snabdijevanje vodom za piće. Kvalitet vode na tim izvorištima nije uključen u kontrolu ispravnosti koju provodi Zavod za javno zdravstvo. Težnja razvoja sustava vodoopskrbe treba ići u smjeru potpune centralizacije vodovodnog sustava, gdje bi se izbjegla pojedinačna tačkasta izvorišta, koja nisu pod kontrolom JP „Vodovod i kanalizacija“ općina Kiseljak.

### **7.2. Sustav odvođenja otpadnih voda i sustav zaštite voda**

Da bi se mogao osigurati zadovoljavajući kvalitet površinskih i podzemnih voda na prostoru općine Kiseljak, neophodno je eliminirati ili ublažiti sve štetne uticaje na okoliš generalno, pa samim tim i na kvalitet voda. Kao najveći zagađivači i izvori najvećih pritisaka na okoliš, identificirana su prvenstveno naselja i industrijski pogoni, koji svojim otpadnim vodama direktno pogoršavaju stanje kvaliteta voda u vodotocima.

Razvoj sustava odvođenja i tretmana otpadnih voda na području općine Kiseljak planira se sukladno smjernicama IDPP KSB/SBK (poglavlje 2.6.6. – Zaštita voda), kojim je za šire područje Kiseljaka predviđena realizacija sistema za prikupljanje i prečišćavanje otpadnih voda, uz opredjeljenje za izgradnju separatnog kanalizacionog sustava.

Temeljni zadatak u pogledu izgradnje kanalizacionih sustava na prostoru Općine je da se zagađenje koje u sustavu korištenja voda dopijeva do recipijenta, bilo da se radi o površinskim ili podzemnim vodama, dovede na razinu, koji ne ugrožava druge korisnike voda u pogledu njene upotrebe.

Prethodna analiza koja treba da se provede u sklopu koncipiranja rješenja odvodnje otpadnih voda jeste odabir kanalizacionog sustava. Odabir zavisi od niza faktora, a prvenstveno od lokalnih prilika i uvjeta, ekološko - sanitarnih zahtjeva i tehničko - ekonomskih pokazatelja.

Separatni sustav kanalizacije ima odgovarajućih prednosti naspram mješovitog sustava, upravo iz razloga što voda atmosferskog porijekla i voda otpadnog karaktera ne zahtijeva iste tretmane prilikom ispuštanja u recipijente. Sa tim ciljem podiže se svijest o važnosti izgradnje oborinskih i fekalnih kolektora, kao sastavnih elemenata separtivne kanalizacione mreže.

Ako se govori o razvoju kanalizacionog sustava, kod projektovanja novih elemenata, dimenzioniranje kolektora izvršiti na temelju kriterijuma da visina punjenja ne bude veća od 70 % za fekalnu i 80 % za oborinsku kanalizaciju, a da računске brzine pri mjerodavnim protocima budu između 2,0 m/s i 3,5 m/s i ne prelaze granicu od 5,0 m/s.

Dio razvoja kanalizacionog sustav čine i izrađeni projekti dijela kanalizacionog sustava na relaciji Hotel Dalmacija – Paleška ćuprija, kao i glavni projekat kanalizacionog sustava Lepenica-Kiseljak. Dalje širenje i nadogradnja kanalizacionog sustava na području predmetne Općine, bilo bi potrebno da se razvija u smjeru naselja gdje ne postoji javna kanalizaciona mreža, kako bi se izbjegla pojedinačna odvodnja putem nepropisnih septičkih jama.

### **7.3. Zaštita od voda i uređenje voda**

#### **7.3.1. Zaštita od voda**

Prepoznavanje najboljeg dugoročnog načina gazdovanja vodama na nekom prostoru preduvjet je uspješnom razvoju i lokalne zajednice i šire regije. Rješenja zaštite od voda mogu utjecati na ukupnu vrijednost nekog prostora, jer se npr. s dopuštanjem da neko zemljište bude izloženo poplavama, bujicama i eroziji mora računati i s povremenim ili trajnim štetama, odnosno umanjenim prihodima koje će trpjeti njegovi korisnici.

Zaštita od poplava naselja i priobalja vodotoka, kao i poljoprivrednog zemljišta treba da bude najmanje od pedesetogodišnjih velikih voda. Za ostvarivanje ukupnih pozitivnih efekata sustava za zaštitu od poplava i uređenje vodnih tokova bitan uvjet predstavlja i zaštita od erozije i bujičnih tokova.

Najugroženija područja na slivu rijeke Lepenice, što predstavlja postojeće stanje, su:

- \* naselje D. Žeželovo, nizvodno do mosta u dužini od cca 200 m;
- \* Homolj-Boljkovići, nizvodno u dužini od cca 400 m;
- \* naselje Kovači, nizvodno do mosta u dužini od cca 400 m;
- \* Radanovići-Brnjaci, nizvodno u dužini od cca 100 m;
- \* naselje Potkraj lokalitet most, nizvodno do mosta Paleška Ćuprija u dužini od od cca 300 m.
- \* Paleška Ćuprija-most, nizvodno od mosta do hotela Dalmacija;
- \* urbano područje Kiseljaka – od hotel Dalmacija do ušća sa rijekom Fojnicom.

U naseljima G.Kovači, Radanovići, Potkraj i urbano područje Kiseljaka vršeni su i trenutno se vrše radovi na regulaciji korita rijeke Lepenice ( pročišćavanje, produbljivanje, izrada vodozaštitnih objekata i slično) u cilju sprečavanja izlivanja vode iz korita i plavljenja navedenih naselja.

Najugroženije područje na slivu rijeke Kreševke prilikom poplave je:

- \* u naselju Kreševska cesta dolazi do izlivanja vode na okolna poljoprivredna zemljišta, stambene i pomoćne objekte u dužini cca 1000 metara uzvodno od mosta kod restorana "Orijent".

Najugroženije područje na slivu rijeke Fojnice prilikom poplave je:

- \* naselja Lug-Donji Hercezi i Doci (Zečevo polje);
- \* naselje Mlini;
- \* Višnjica polje, Umac i Križići;
- \* Podastinje –Crvena stijena.

Sukladno IDPP KSB/SBK (poglavlje 2.6.9. – Zaštita od voda), na području općine Kiseljak kao posebno rizična identificirana je dionica rijeke Fojnice u zoni ušća rijeke Lepenice, te uzvodno od mosta preko rijeke Fojnice na magistralnom pravcu Kiseljak–Visoko, u dužini cca 2,5 km.

Na predmetnom području do sada nisu realizovani sustavi zaštite od poplava, a evidentirana je izgradnja stambenih i drugih objekata unutar inundacionog pojasa, čime se dodatno povećava rizik od šteta.

U planskom razdoblju neophodno je izvršiti detaljnu hidrološko-hidrauličku analizu predmetne dionice, definisati granice plavnog područja za velike vode vjerovatnoće pojave T= 100 god ( $Q_{100}$ ), ograničiti novu izgradnju u utvrđenom plavnom pojasu i planirati faznu regulaciju korita rijeke Fojnice sukladno tehničkoj dokumentaciji.

Najugroženije područje na slivu potoka Mlave prilikom poplave je:

- \* naselje Jehovac;
- \* naselje Rudnik-Fojničko raskrižje;
- \* naselje Gomionica polje.

U planskom razdoblju potrebno je:

- \* zaštititi naseljena mjesta od bujičnih poplava kroz:
  - o prijedlog mjera vezanih za planiranje i (ograničeno) korištenje prostora predviđenog za prihvata vodnog vala;
  - o prijedlog mjera vezanih za primjenu agrotehničkih mjera i mjera vezanih za upravljanje šumama u cilju produžavanja vremena oticanja;
  - o prijedlog mjera za usklađivanje planirane izgradnje infrastrukturnih objekata za odbranu od poplava s mjerama zaštite kvaliteta i kvantiteta površinskih i podzemnih voda definiranih u okviru prvog plana upravljanja vodama;
- \* čišćenje i uređenje korita rijeka i vodotoka cijelim tokom, a naročito u zaštitnoj zoni vodozahvata;
- \* regulacija iskoristivog obalnog pojasa rijeke Lepenice;
- \* izraditi plansku dokumentaciju koja će tretirati način rješavanja vodnih objekata u cilju zaštite od poplava na cijelom toku rijeke Lepenice koji je u obuhvatu Prostornog plana;
- \* administraciju Općine aktivno uključiti i angažovati u procesu donošenja planova: posebnim planovima zaštite od poplava i leda, planovima zaštite od erozije i bujica i planovima zaštite od vanrednog zagađenja voda;
- \* posebnu pažnju obratiti na prethodno navedena najugroženija područja.

### 7.3.2. Uređenje vodnih površina

Uređenje vodnih površina zavisno je o njihovoj namjeni i treba da bude u funkciji iste, a odgovarajuće mjere, nosioci provođenja istih i nadzor nad provođenjem propisanih mjera mora biti normativno uređeno, sukladno Federalnom operativnom planu odbrane od poplava, prema kojem su institucije dužne postupati.

Prema članu 83. Zakona o vodama ( "Službene novine Federacije BiH, broj: 70/06): Zahvati radi uređenja voda planiraju se i izvode na način koji ne utiče na pogoršanje karakteristika režima voda i bitno ne remete prirodnu ravnotežu vodnih i priobalnih ekosustava.

#### **7.4. Hidroenergetika**

Ugovorom o koncesiji potpisanim 17.10.2011.godine planirana je izgradnja mHE „Toplica 3“ (nazivne snage 0,69 MW), na rijeci Lepenici. Skupština SBK, na sjednici održanoj 23.02.2023. usvojila je Zaključak (Broj: 01-04.1-1025/2023-5) u kojem će se za predmetnu mHE uvažiti konkretna odluka lokalnih zajednica odnosno Općinskih vijeća. Eventualna realizacija moguća je nakon što se riješe novim Odlukama Općinskih vijeća na lokalnim nivoima, ali ako se ne realizuju do isteka ugovora o koncesiji, ista se briše iz Prostornog plana.

Takođe, ugovorom o koncesiji potpisanim 16.05.2011.godine je planirana izgradnja mHE „Toplica 1“ (nazivne snage 0,38 MW), na rijeci Lepenici, ali Planom nije predviđena izgradnja, obzirom da je Općinsko vijeće Kiseljaka na 4. sjednici, održanoj dana 8.4.2021. donijelo Zaključak kojim se protivi ucrtavanju mHE u PP SBK na cijelom području općine Kiseljak (broj: 01/1-19-1075-21).

Izmjenama i dopunama Prostornog plana KSB/SBK data je mogućnost preispitivanje svih postojećih (izgrađenih) objekata definisanih Planom, kao i odustajanje od planskih rješenja (potencijalne mHE) predviđenih Planom. Stoga se planom predviđa i izrada Studije hidroenergetskog potencijala Srednjobosanskog kantona.

## 8. MINERALNA NALAZIŠTA

### 8.1. Utvrđene rezerve

Na bazi do sada izvedenih istraživanja, prostor Općine spada u prostore relativno bogate s mineralnim sirovinama. Također, razina istraženosti do sada utvrđenih mineralnih sirovina je niska, tako da je neophodno u narednom razdoblju ovom sektoru dati veći značaj.

#### LEŽIŠTA UGLJENA

Novijim istraživanjima ustanovljeno je da se tzv. "koševski slojevi", koji su prekinuti između Rakovice i Kiseljaka, ponovo javljaju sjeverno od Gromiljaka. Ustanovljen je lignitni sloj značajnog rasprostranjenja, a debljina mu kod Gromiljaka iznosi oko 5 metara.

#### LEŽIŠTA NEMETALA

##### Žični kvarc

Gromiljak - Oko 36 km<sup>2</sup> zauzima ovo područje. Nalazi se na oko 8,5 km zračne linije sjeverozapadno od Kiseljaka. Poznato je 15 pojava s oko 40.000 tona geoloških rezervi. Značajnijih pojava ima 9 od kojih je najveća Brezova kosa s geološkim rezervama od oko 7.000 tona žičnog kvarca.

Kiseljak - Površina ovog područja je oko 26 km<sup>2</sup>. Nalazi se na oko 3 km zračne linije jug-jugoistok od Kiseljaka. Registrirano je 10 pojava s ukupnim geološkim rezervama žičnog kvarca od oko 115.000 tona. Značajnije je 5 pojava, a najveća od njih je Berberuša s oko 35.000 t geoloških rezervi.

##### Dolomiti

Lokalitet gdje se iskorištava dolomit prema važećim koncesijskim dokumentima jeste kamenolom Plješevac.

##### Barit

Između Kiseljaka i Busovače u okolini sela Brestovsko, barit se javlja u obliku žila koje se pružaju u smjeru sjeverozapad-jugoistok s padom prema jugozapadu. Debljina im je u prosjeku oko 35 cm, a varira između 0,1 i 1 metar. Zapaženo je i grananje rudnih tijela. Žile se nalaze u aktinolitsko-epidotnom škriljavcu. Uz barit idu minerali: kvarc, turmalin, akdenit, pirit, samородno zlato, Co-lineit (siegenit), milerit, halkopirit, bornit, tetraedrit i niz sekundarnih minerala. Početak orudnjenja pada skoro u pneumatolitsku fazu, a kasnije slijedi hidrotermalni stadij orudnjavanja.

U ovom području proizvedeno je nekoliko tisuća tona barita.

#### *Baritonosni pojas Zec planina – Otunja – Pogorelica – Deževica – Vaganj – Meovršje – Toplica*

U ovom pojasu do danas je vađen barit ili su rađene istrage na oko 250 mjesta. U kraćim crtama istaknuti ćemo najvažnije lokalitete. Ovo područje zaslužuje posebnu istraživačku pozornost.

Zonalno su, oko kata - mezo i epitermalnih polimetalnih ležišta (Kliska, Bakovića, Zahora, Čemernice itd.) razmještene:

- a. baritno-tetraedritne žile (tipa Vaganj)
- b. skoro monomineralne baritne žile, trupci i leće
- c. baritno-kvarcno-fluoritne žile (Meovršje)
- d. kvarcne žile

- e. cinabaritno-hematitna nalazišta i realgar-auripigment sa fluoritom (Kukavice, Oberska rupa, Hrmza itd.)

Primarna rudna tijela nalazimo najčešće u dolomitima, u manjoj količini u vapnencima, a vrlo su značajna i žilna ležišta u paleozojskim kvarcno-sericitskim škriljalcima s prelazima u pješčenjake. Žile susrećemo i u kvarcno-kloritskim škriljalcima, filitima i u jako rastrošenim kvarc-porfirima.

Splet tanjih baritnih ili kvarcno-baritnih žilica, skoro, oblika štokverka u glineno pjeskovitim i karbonatnim facijesima (stijenama) tipa A. Ovaj tip nalazimo na padinama Meovršja ispod rezidualnih ležišta u Torinama.

Baritne žile duge više stotina metara, dosta pravilnog oblika, prilično konstantne debljine nalazimo u okolini sela Deževica, tip B.

Zone sa čestim prekidima žila, sa nizanjem leća za lećom uz pojave većih masa kalcitno-baritnih, nalazimo u Smiljevoj kosi na Zec planini, tip C.

Velike mase kalcita sa nepravilno razmještenim baritnim tijelima susrećemo u sjevernim padinama Meovršja i u Toplici, tip D.

Baritno tijelo oblika trupca, nađeno je u Vrancima, zapadno od Kreševa, tip E.

Eluvijalno-deluvijalna rezidualna ležišta nastala trošenjem primarnih ležišta i lećasto-gnjezdastih baritnih masa sa slabije izraženim okršavanjem karbonatnih stijena. Susrećemo ih na Torinama – tip F.

Baritni blokovi i manji odlomci u džepovima između grebena, nepravilnih kupastih dolomitnih masa, nalaze se u Dubravama, tip G.

Uz prelaze između vapnenaca u dolomitne vapnenice i dolomite, posebno u blizini baritnih zona, susrećemo obogaćenje ovih karbonatnih stijena željezom i manganom, što odaje samo trošenje ovih stijena ukazujući da se radilo o prelazima u ankeritične facijese. Na putu od Kreševa uz Meovršje lijepo se mogu promatrati ove pojave.

Znatne količine mješavine barita sa karbonatnim stijenama nalaze se na raznim lokalitetima i sadržaj BaSO<sub>4</sub> se kreće u granicama između 50 i 85%.

#### Keramičke i vatrostalne gline

Ležište Bilalovac se nalazi u području sela Šahinovići, oko 28 km SZ od Sarajeva. Istražni radovi na ležištu obavljani su između 1947. i 1950. (E. Latal). U tom periodu na površini od oko 2 ha, izvedeno je 14 bušotina sa svega oko 400 m, a iste nisu izašle iz ležišnog produktivnog kompleksa ni bočno, ni dubinski.

Eksploatacija ležišta, koju su obavljali privatnici i «Majdani kvarca i gline» - Kiseljak, bila je ograničena na vremenski interval od 1948-1952. Procijenjuje se da je pri tome izvađeno ukupno oko 15 000 t korisne sirovine. Korisnu sirovinu ležišta, prema dosadašnjem poznavanju, predstavljaju «siva, masna» i «smeđa, masna» glina. Njihovi slojevi – leće, pri generalno horizontalnom zalijeganju čitavog, pelitsko-psamitskog ležišnog produktivnog kompleksa, imaju maksimalnu debljinu od oko 5 m, odnosno 8 m.

Laboratorijska ispitivanja korisne supstance ležišta dala su slijedeće rezultate:

Kemijski sastav – «sive, masne» gline (5 analiza) - SiO<sub>2</sub> 52,67-54,03%, Al<sub>2</sub>O<sub>3</sub> 34,12-36,18%, Fe<sub>2</sub>O<sub>3</sub> 0,83-1,48%, MgO 0,08-0,12%, CaO 0,31-0,82%, alk. 0,5-2,51, H<sub>2</sub>O+ 0,96-2,21%.

Kemijski sastav – «smeđe, masne» gline (6 analiza) - SiO<sub>2</sub> 40,08-51,17%, Al<sub>2</sub>O<sub>3</sub> 34,27-35,73%, Fe<sub>2</sub>O<sub>3</sub> 1,10-2,00%, MgO 0,08-0,10%, CaO 0,22-0,54%, alk. 0,59-2,65, H<sub>2</sub>O+ 2,17-2,83%.

Primjena korisne supstance ležišta odvijala se isključivo u okvirima izrade vatrostalnih masa (za željezaru Vareš i Ilijaš), i «molerskog tona».

Prema obračunu E. Latal iz 1950., zbirne geološke rezerve «sive, masne» i «smeđe, masne» gline ležišta, A i B kategorije iznosile su oko 350 000 t.

#### Građevni kamen

Brojni napušteni i aktivni kamenolomi vapnenaca, mramoriziranih vapnenaca, dolomita, kvarc keratofira, granita, kvarcita te pjeskare i šljunčare govore o velikoj potencijalnosti na ove vrijedne mineralne sirovine. Stupanj istraženosti je nizak, ali obzirom na geološku građu sa sigurnošću se mogu očekivati velike zalihe kod budućih istraživačkih radova. Za eksploataciju vapnenca na lokalitetu Boljkovići postoji uredna koncesijska dokumentacija.

### **LEŽIŠTA OBOJENIH METALA**

#### Živa

Na lokalitetu Toplice nalaze se pojave sekundarnog cinabarita. Barit sa kalcitom u vidu nepravilnih žilnih tijela, sa gnijezdima tetraedrita i sekundarnim cinabaritom u limonitnim masama.

#### Zlato

Tip ležišta: zlatonosne piritne žile i metasomatska tijela tipa «Bakovići», rasprostranjene na lokalitetu Berberuša.

U aluvijalnim nanosima brojnih vodotoka u prisutno je sekundarno zlato (zlato u nanosima) kao što je pijesak Fojničke rijeke kod Gomionice.

#### Nikal i Kobalt

Na lokalitetu Brestovsko, između Kiseljaka i Busovače, u baritnoj žici pored pirita, turmalina i drugih minerala, otkriveni su sulfidi nikla i kobalta (Jurković, 1954.).

### **LEŽIŠTA CRNIH METALA**

#### Pirit

U dolini potoka Čavaljka, iznad sela Višnjica, kod Kiseljaka nalaze se impregnacije pirita u kvarcporfirima i okolnim sericitskim škrljajcima. Orudnjene izdanci imaju debljinu oko 2 m. Analize su dale 38-40% sumpora i tragove plemenitih metala.

## **8.2. Eksploataciona polja**

Eksploatacija mineralnih sirovina se vrši na 3 lokaliteta. Sirovine koje se eksploatišu su: dolomit, krečnjak i kvarc.

Na površinskom kopu „Boljkovići – Lepenica“ vrši se eksploatacija vapnenca na površini od 29,85 ha. Ležište mineralne sirovine predstavljaju anizički svjetlosivi i bijeli vapnenci. Primjena mineralne sirovine je višestruka u građevinarstvu. Pogon separacije nalazi se u krugu tvornice u Draževićima,

gdje se vrši kubiciranje, drobljenje i pranje krečnjačkog materijala. Otpad koji nastane u procesu proizvodnje se odlaže u za to predviđene taložnike koji se nalaze neposredno uz pogon.

Površinski kop "Plješevac" na kojem se vrši eksploatacija mineralne sirovine dolomita lociran je u naseljenom mjestu Tulica. Veličina eksploatacionog polja iznosi 17,98 ha.

Na površinskom kopu „Berberuša“ eksploatiše se mineralna sirovina kvarc. Kop obuhvata površinu od 4,79 ha i nalazi se u naseljenom mjestu Čizma.

Na lokalitetu „Volujak“ izdata je koncesija za istraživanje i eksploataciju dolomita. Ovaj lokalitet je neaktivan.

### **8.3. Deponija jalovine**

Negativan uticaj površinske eksploatacije mineralnih sirovina, nastaje kroz zauzimanje i uništavanje plodnog zemljišta, zagađenje vazduha prašinom (prašina uslijed atmosferskog razlaganja jalovine na prostorima koji nisu rekultivisani), remećenje režima podzemnih voda u dijelu otkopa u eksploataciji odvodnjavanja i zasipanja prostranstva jalovinom, narušavanja estetskih vrijednosti okoline i pojave buke uslijed rada mehanizacije.

Kao direktna posljedica površinske eksploatacije raznih sirovina je stvaranje velikih količina krovinskog materijala – jalovine. Ovaj materijal se odlaže najčešće na dva načina:

- \* prvi način – kada se krovina - jalovina odlaže po površini tla, a time se i ove površine isključuju iz dalje proizvodnje,
- \* drugi način – kada se krovina – jalovina odlaže u već postojeće kratere, iz ranijih površinskih kopova. Razumljivo ovaj drugi postupak znatno smanjuje posljedice oštećenja zemljišta.

Prvi način odlaganja jalovine podrazumijeva često odlaganje van granica eksploatacionog polja, a drugi način podrazumijeva odlaganje jalovine unutar eksploatacionog polja.

Na površinskom kopu „Boljkovići – Lepenica“ otpad koji nastane u procesu proizvodnje se odlaže u za to predviđene taložnike koji se nalaze neposredno uz pogon.

Obzirom na deficit građevinskog i poljoprivrednog zemljišta, ubuduće Rudarske organizacije se moraju opredijeliti za formiranje unutrašnjih odlagališta.

### **8.4. Eksploataciona polja planirana za sanaciju i rekultivaciju**

Rudarstvo je jedan od velikih potrošača zemljišta, naročito pri prelasku sa jamske na površinsku eksploataciju mineralnih sirovina. Površinski kopovi u većini slučajeva dovode do stvaranja kratera velikih dimenzija, čija dubina nekad iznosi i preko 100 m, a prečnik i preko 200 m.

Po završetku eksploatacije zakonska obaveza je izrada elaborata i provođenje rekultivacije. Otkop može biti rekultivacijom, uz prihvatljive troškove, pripremljen za druge namjene, tako da negativni uticaji najvećim dijelom su privremenog karaktera, a njihov prostorni obuhvat zavisi od specifičnosti svakog otkopa. Najčešće se na tehnički neuređenim površinama vrši sadnja šumskih sadnica (pošumljavanje) u cilju zaštite od erozionih procesa. U tom slučaju izvršena je samo polu rekultivacija, jer na zemljištu nije provedena tehnička rekultivacija.

Prava, potpuna rekultivacija, započinje sa početkom eksploatacije mineralne sirovine i uključuje kompleksne mjere koje su organizacione, tehničke (uključujući i agrotehničku), biološke, pravne i etičke prirode.

## 9. PROIZVODNJA I PRIJENOS ENERGIJE

### 9.1. Objekti za proizvodnju energije i prijenos energije sa zaštitnim zonama i pojasevima

Područje općine Kiseljak napaja se električnom energijom iz TS 110/35/10(20) kV „Kiseljak“, koja je povezana na elektroenergetski sustavom i napaja se jednostrano, visokonaponskim dalekovodom 110 kV TS Sarajevo 10 – TS Kiseljak. Pored visokonaponskog dalekovoda 110 kV TS Sarajevo 10 – TS Kiseljak, kroz područje Općine prolaze, tj. presijecaju sljedeći dalekovodi:

- \* DV 220 kV RP Kakanj – HE Salakovac;
- \* DV 220 kV RP Jablanica – RP Kakanj;
- \* DV 110 kV TS Visoko – TS Fojnica;
- \* DV 11 0kV TS Sarajevo 1 – TS Visoko (kruta mreža).

Prema planu razvoja prijenosne mreže Elektroprijenosa BiH a.d. Banja Luka, koji obuhvaća razdoblje 2018. -2027. godine, nije planirana izgradnja novih transformatorskih stanica 110/x kV. Planirana je izgradnja prijenosnog voda naponskog nivoa 110 kV TS „Sarajevo 10“ – TS „Kiseljak“.

Osnovna koncepcija razvoja u oblasti elektroenergetske infrastrukture obuhvaća:

- \* obezbjeđenje dovoljne i kvalitetne količine električne energije za svakog kupca na području općine Kiseljak;
- \* isporuka električne energije sukladno normama kvaliteta električne energije koje su sadržane u opštim uslovima za isporuku električne energije JP EP BiH i u evropskoj normi en 50160;
- \* smanjivanje gubitaka u elektrodistributivnoj mreži;
- \* izgradnja novih elektroenergetskih kapaciteta (transformatorskih stanica 10(20)/0,4 kv i pripadajućih srednjenaponskih i niskonaponskih vodova);
- \* prelazak na 20 kV naponsku razinu i postepeno napuštanje 35 kV mreže i postrojenja (dugoročno);
- \* osiguranje dvostranog napajanja za radijalne sn vodove.

Planskim dokumentom „Dugoročni plan razvoja prenosne mreže 2018-2027“, Elektroprenosa BiH procijenjen je porast utroška električne energije i opterećenja transformatorskih stanica do 2027. godine prema nižem (porast 2%) i višem (porast 4%) scenariju.

Opskrba postojećih i novih potrošača električnom energijom planirana je iz elektrodistributivne mreže. Srednjeročne i kratkoročne planove razvoja elektrodistributivne mreže izrađuje nadležno elektrodistributivno poduzeće na temelju planova razvoja prostora izrađenih kroz detaljnu plansku dokumentaciju.

Na području Općine Kiseljak, u okviru obuhvata prostornog plana evidentirano je prisustvo više od 10 samostalnih malih i srednjih fotonaponskih elektrana, ukupne instalirane snage oko 6.270 kW (6,27 MW). Navedeni kapaciteti predstavljaju integralni dio elektroenergetskog sistema područja i tretiraju se kao izgrađeni infrastrukturni objekti za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora. Izgrađene fotonaponske elektrane namijenjene su za proizvodnju električne energije koja se može plasirati na tržište ili koristiti za vlastite potrebe kupaca–proizvođača. Pored toga, u fazi izgradnje su i četiri solarne elektrane nazivne snage 0,14994 MW, 0,15 MW, 0,0294 MW i 0,15 MW, čime se potvrđuje kontinuirani razvoj kapaciteta obnovljivih izvora energije na lokalnom nivou.

Postojeća postrojenja su izvedena u dvije osnovne tehnološke varijante:

- \* sistemi na krovovima objekata: Veći broj jedinica integrisan je na krovne konstrukcije postojećih privrednih, industrijskih i pomoćnih objekata. Ovi sistemi koriste postojeće građevinske resurse bez dodatnog zauzimanja zemljišta, čime je postignuta maksimalna energetska efikasnost unutar izgrađenih zona;

- \* sistemi na tlu (slobodnostojeći): Određeni dio elektrana realizovan je postavljanjem panela na tlo na specifičnim lokacijama/parcelama. Ovi sistemi su ograđeni, tehnički opremljeni i prostorno definisani tako da čine zasebne energetske cjeline koje su u potpunosti uklopljene u okolni teren.

Sve solarne elektrane projektuju se sukladno važećim tehničkim normativima elektroenergetskog sustava, uključujući standarde za fotonaponske module, invertere, zaštitne sklopke i mjerno–regulacionu opremu. Njihovo priključenje na elektrodistributivnu mrežu vrši se uz saglasnost nadležnog operatora sustava, sukladno „Pravilniku o priključenju proizvodnih objekata“ i tehničkim uvjetima koje propisuje Elektroprijenos BiH i nadležna elektroprivreda.

Sa pravnog aspekta, realizacija ovih projekata zasniva se na koncesionim ugovorima, odobrenjima i dozvolama koje izdaju nadležni kantonalni i općinski organi, sukladno odredbama Zakona o električnoj energiji Federacije BiH i podzakonskim aktima koji uređuju oblast obnovljivih izvora energije. Investitori su obavezni pribaviti urbanističku saglasnost, građevinsku dozvolu i energetska saglasnost, te poštovati odredbe Prostornog plana i regulacionih planova.

Novo solarne elektrane mogu se graditi na tlu ili krovovima objekata, što omogućava fleksibilnu integraciju u postojeću infrastrukturu i racionalno korištenje prostora, a sukladno potrebama i interesima Općine.

## **9.2. Distributivna mreža**

Prema JP „Elektroprivreda BiH“ u planu je:

- \* izgradnja dvije nove trafostanice (mbts lild i rts potkraj) prenosnog odnosa 35/0.4 kV;
- \* proširenje srednjenaponske mreže, i to 35 kV dalekovod dužine 8.861 km, 35 kV srednjenaponski kabl dužine 24.154 km, 10(20) kV dalekovod dužine 0.371 km i 10(20) kV srednjenaponski kabl dužine 1.472 km.

Prilikom izgradnje novih objekata voditi računa o položaju elektroenergetskih objekata i zaštitnim pojasevima elektroenergetske infrastrukture sukladno „Pravilniku o tehničkim normativima za izgradnju nadzemnih elektroenergetskih vodova nazivnog napona od 1kV do 400 kV“.

## 10. TELEKOMUNIKACIJE

Telekomunikacijska mreža na području općine Kiseljak je uglavnom izvedena kao kablovska, podzemna, korištenjem bakarnih pristupnih kablova i optičkih kablova, dužine oko 160 km. Predmetni obuhvat pokrivaju tri mobilna operatera: HT Eronet, M:tel i BH Telecom.

U narednim tablicama date su koordinate postojećih baznih postaja.

Tabela br. 14. HT Eronet postojeće bazne stanice

| Redni broj | Naziv lokacije bazne stanice | Koordinate e | Koordinate n |
|------------|------------------------------|--------------|--------------|
| 1.         | AZAPOVIĆI                    | 6513610      | 4859834      |
| 2.         | BRESTOVSKO HT                | 6502339      | 4874236      |
| 3.         | BRNJACI                      | 6510557      | 4863357      |
| 4.         | DUGO POLJE                   | 6503300      | 4872142      |
| 5.         | GROMILJAK                    | 6504946      | 4868535      |
| 6.         | HOTEL                        | 6507065      | 4866034      |
| 7.         | HT                           | 6506557      | 4866654      |
| 8.         | LUG                          | 6503950      | 4869670      |
| 9.         | ČUBREN                       | 6509900      | 4860561      |
| 10.        | MRAKOVI                      | 6503200      | 4869952      |
| 11.        | PARIŽEVIĆI                   | 6505110      | 4866390      |

Tabela br. 15. BH Telecom postojeće bazne stanice

| Redni broj | Naziv lokacije bazne stanice | Koordinate e | Koordinate n |
|------------|------------------------------|--------------|--------------|
| 1.         | BILALOVAC                    | 6499450      | 4876651      |
| 2.         | VIŠNJICA                     | 6503822      | 4867930      |
| 3.         | KISELJAK                     | 6506253      | 4866196      |
| 4.         | BRNJACI                      | 6510078      | 4863337      |

Tabela br. 16. M:tel postojeće bazne stanice

| Redni broj | Naziv lokacije bazne stanice | Koordinate e | Koordinate n |
|------------|------------------------------|--------------|--------------|
| 1.         | SVINJAREVO                   | 6504843      | 4871432      |
| 2.         | AZAPOVIĆI                    | 6513601      | 4859825      |
| 3.         | BILALOVAC                    | 6499439      | 4860572      |
| 4.         | KISELJAK                     | 6509859      | 4863337      |
| 5.         | BRNJACI                      | 6510080      | 4863349      |
| 6.         | TKC KISELJAK                 | 6506581      | 4866638      |

Osnovna koncepcija u pogledu telekomunikacije obuhvata:

- \* izgradnja OSP-a za povezivanje aktivnih čvorišta i dalje prema postojećoj optičkoj infrastrukturi;
- \* izgradnja sekundarne optičke telekomunikacione infrastrukture za realizaciju FTTH pristupa internetu;

- \* izgradnja novih baznih stanica mobilne telefonije na lokacijama koje se definiraju detaljnom tehnoekonomskom analizom;
- \* prenos dokumenata elektronskim putem;
- \* stvaranje uvjeta za pružanje telekomunikacionih usluga u uvjetima liberalizovanog tržišta;
- \* izgradnju optičkih pravaca i pristupne mreže;
- \* instalaciju komunikacione opreme na područjima koja to nemaju;
- \* rekonstrukciju svih gradskih mreža na predmetnom području;
- \* BH telecom proširenje i unapređenje telekomunikacione infrastrukture;
- \* BH Telecom u planu ima izgradnju dvije bazne stanice;
- \* HT Eronet u planu ima izgradnju jedne bazne stanice;
- \* M:tel u planu ima izgradnju dvanaest baznih stanica.

Tabela br. 17. Planirane bazne stanice

| Redni broj | Naziv lokacije bazne stanice | Koordinate e | Koordinate n |
|------------|------------------------------|--------------|--------------|
| M:tel      |                              |              |              |
| 1.         | GRAD 2                       | 6506376      | 4866282      |
| 2.         | KONZUM                       | 6506654      | 4866638      |
| 3.         | BRSTOVSKO HT                 | 6502338      | 4874236      |
| 4.         | GROMILJAK                    | 6504945      | 4868535      |
| 5.         | DUGO POLJE                   | 6503299      | 4872142      |
| 6.         | BILALOVAC                    | 6499453      | 4876664      |
| 7.         | VIŠNJICA                     | 6503825      | 4867936      |
| 8.         | HAN PLOČA                    | 6513313      | 4860552      |
| 9.         | INA                          | 6506957      | 4865985      |
| 10.        | LEPNICA                      | 6510477      | 4856335      |
| 11.        | GRAD                         | 6507248      | 4866373      |
| 12.        | HOTEL                        | 6507039      | 4866010      |
| BH Telecom |                              |              |              |
| 1.         | KULIJEŠ                      | 6512022      | 4857726      |
| 2.         | KISELJAK CENTAR              | 6507134      | 4866528      |
| HT Eronet  |                              |              |              |
| 1          | VIŠNJICA                     | 6503820      | 4867935      |

Operativni plan novih lokacija baznih stanica sačinjava se svake godine, te je moguća izgradnja novih lokacija koje nisu obuhvaćene Prostornim planom.

## 11. PROMET

### 11.1. Sustav prometa i veza

Općina Kiseljak smještena je u Srednjobosanskom kantonu Bosne i Hercegovine. Smještena uz magistralni put M5, dionica M5 – 013 (Kaonik – Gromiljak) i dionica M5 – 014 (Gromiljak – Blažuj).

Značaj putne mreže predstavlja najznačajniji segment prometne infrastrukture, jer omogućava transport robe i prevoz ljudi do određenih relacija na bezbjedan i siguran način.

Prometna infrastruktura se sastoji od kategorisanih i nekategorisanih cesta. Na temelju ovoga možemo reći da postoje dvije temeljne razine koje su značajne za svaku Općinu, a i za veće centre, to su ceste koje povezuju općinu sa drugim općinama ili drugim gradovima u zemlji i van nje (autoceste, magistralne i regionalne ceste) i ceste koje povezuju općinski centar sa ostalim centrima, u okviru same Općine, a to su lokalne ceste.

Kroz centralni dio Općine prolazi magistralna cesta M-5 koju čine dionica M5 – 013 (Kaonik – Gromiljak) i dionica M5 – 014 (Gromiljak – Blažuj). Pored magistralne ceste M5, Općina je povezana i regionalnim cestama i to R 438 (Pavlovica – Sebešić – Fojnica – R600), R 443 (Visoko – Kiseljak – Kreševo – Tarčin), R – 443a (Kreševo – Lepenica) i R459. Jugoistočnim dijelom Općine prolazi i trasa Europskog prometnog koridora Vc, autocesta (A1) na koju Općina Kiseljak ima priključak u mjestu Lepenica.

Tabela br. 18. Prikaz važnijih putnih pravaca na području Općine

| Oznaka ceste   | Stara oznaka ceste | Dionica puta   | Kategorija  | Ukupna dužina (km) |
|----------------|--------------------|--|-------------|--------------------|
| M - 5          |                    |  |             |                    |
| M 111          | M - 5              | Kaonik – Busovača – Gromiljak – Kiseljak – H. Ploča - Blažuj | magistralni | 48,75              |
| R - 438        |                    |  |             |                    |
| R 656          | R - 438            | Pavlovica – Sebešić – Fojnica – R600                         | regionalni  | 28,72              |
| R - 443        |                    |  |             |                    |
| R 407          | R - 443            | Visoko – Kiseljak – Kreševo – Tarčin                         | regionalni  | 39,40              |
| R – 443a       |                    |  |             |                    |
| R 607          | R – 443a           | Kreševo - Lepenica   | regionalni  | 7,23               |
| <b>Ukupno:</b> |                    |  |             | <b>123,10</b>      |

Željeznički saobraćaj na teritoriji općine Kiseljak nije razvijen. Najbliža željeznička stanica je u Visokom za lokalni promet, udaljena od centralnog dijela Općine cca 17,5 km. Dok je Željeznička stanica u Sarajevu udaljena od općine Kiseljak cca 36 km. Najbliži međunarodni aerodrom je u Sarajevo sa Kargo centrom, koji se prostire na preko 800m<sup>2</sup> prostora. Njegova udaljenost od Općine Kiseljak iznosi oko cca 32 km.

## **11.2. Povezanost sustava sa prometom u okruženju (sa susjednim kantonima, međuentitetski, sa susjednim državama)**

Brži razvoj prometne infrastrukture i razvoj gospodarstva, pozitivno će uticati na razvoj Općine. Pod ovim se smatra jasan, racionalan i bezbjedan prometni sustav dobrih performansi (protočnost i kapacitet, brzina, sigurnost, dobre servisne usluge, minimalne gubitke u vremenu i sl.) o čemu se vodilo računa kod određivanja prometnog sustava, tehničkih elemenata i normativa i lokalnih faktora. Da bi se gubici sveli na minimum, potrebna je modernizacija i rekonstrukcija postojeće prometne infrastrukture. Dobra infrastruktura je preduvjet za razvoj gospodarstva.

Magistralna cesta je cesta koja povezuje veće gradove i važnija privredna područja Bosne i Hercegovine i koji se nadovezuje na mrežu odgovarajuće kategorije cesta sa susjednim državama. Da bi se to postiglo regionalna cesta R443 Lepenica – Han Ploča treba da se kategorizira u rang magistralne ceste M – 5. Oznaka dionice na mreži magistralnih cesta će biti M5 DI4. Prema saglasnostima koje su dale JP Ceste FBiH.

Pored spomenutih cijeva u planskom razdoblju predviđeno je:

- \* nastavak izgradnje obilaznice oko gradskog naselja Kiseljak, koja počinje od kružnog toka južno od gradskog naselja Kiseljak, na magistralnoj cesti M – 5, koja ja već započeta u dužini cc 600 m od kružnog toka. Ista će se vezati na regionalnu cestu R – 443, tačna trasa i tačka spoja sa regionalnom cestom biće određena tehničkom dokumentacijom i dokumentacijom nižeg reda;
- \* prekategorizacija regionalnih cesta u magistralne ceste;
- \* ostvariti dobru prometno – transportnu povezanost unutar Općine, kao i sa susjednim teritorijama, a time i sa širim okruženjem;
- \* modernizacija i poboljšanje kvaliteta lokalnih cesta tamo gdje su potrebe izraženije;
- \* definisati križanja (kružna, četvorokraka i trokraka) i njihove buduće drumske veze sa cestama više razine;
- \* propisati i ozakoniti zaštitne pojase-koridore za sve ceste koje se tretiraju Prostornim planom;
- \* razvijanje biciklističkog prometa, obezbeđivanje potrebnog mjesta u samoj Općini i staza za rekreativni biciklistički promet i staze za pješake;
- \* izgradnja više površina za parkiranje.

Dokumentom nižeg reda, odnosno Urbanističkim planom će se detaljnije obraditi stanje i potrebe gradske ulične mreže.

Širine koridora i položaja trasa javnih cesta svih rangova i željezničkih pruga određene su različito. Širina koridora za javne ceste, unutar kojih se može razvijati trasa saobraćajnica, izvan građevinskog područja propisani su Zakonom o cestama Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine broj 12/10 i 16/10, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o cestama Federacije Bosne i Hercegovine.

## **11.3. Prometna infrastruktura sa zaštitnim pojasevima**

Širine koridora i položaja trasa javnih cesta svih rangova određene su različito. Širina koridora za javne ceste, unutar kojih se mogu razvijati trase prometnica, izvan građevinskog područja propisani su Zakonom o cestama Federacije Bosne i Hercegovine, („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 12/10 i 16/10-ispr i 66/13.).

## **12. KOMUNALNE DJELATNOSTI**

Uređenje i proširenje postojećih lokacija, kao i otvaranje novih lokacija grobalja vršiće se sukladno potrebama svakog naselja, prema odlukama lokalne samouprave. U pogledu tretmana groblja, neophodno je preduzeti plansko – organizaciono mjere za proširivanje popunjenih groblja i dalje komunalno i pejzažno uređivanje postojećih seoskih groblja sukladno osnovnim urbanističkim i ekološko – sanitarnim uvjetima. Nova groblja će se formirati prema uvjetima iz sprovedbenih dokumenta prostornog uređenja.

Lokacija nove gradske mrtvačnice će biti definirana urbanističkim planom gradskog naselja Kiseljak.

### 13. TERMOENERGETIKA

U narednom razdoblju, na ovom prostoru, treba planirati što veću upotrebu alternativnih izvora energije koji imaju značajan potencijal, ali nisu na pravi način iskorišteni. Zbog svoje dostupnosti, obnovljivosti i ekološke čistoće to se najviše odnosi na biomasu i sunčevu energiju čiju je mogućnost primjene potrebno detaljnije istražiti.

Potencijalna energija dobijena iz biomase je najznačajniji energetski potencijal obnovljivih izvora, s obzirom na veliku zastupljenost poljoprivrednog zemljišta. Biomasu je zbog njene rasprostranjenosti i niske emisije ugljen dioksida u atmosferu moguće koristiti kao energent za dobijanje toplotne energije.

Energija sunca se ne koristi toliko intenzivno kao biomasa, ali njen potencijal nije zanemariv. Solarna energija se može koristiti kao dopuna klasičnim sustavima grijanja, za pogon apsorpcionih toplotnih pumpi, proizvodnju el. energije pomoću fotonaponskih ćelija ili za dobijanje tople potrošne vode.

Geotermalnu energiju na području općine Kiseljak (lokalitet Toplica) eventualno je moguće koristiti uz prethodno urađenu studiju opravdanosti korištenja geotermalne na određenoj lokaciji. Geotermalni potencijali detaljnijim istraživanjem lokacije će omogućiti egzaktnije definisanje generiranja topline, položaj, dubinu, hidrauličke i hidrohemijske karakteristike.

U svijetu, kao i u zemljama u regionu postoje primjeri isplativog korišćenja snage vjetra. Da bi snaga vjetra dobila epitet isplativog na određenom području mora da ispuni određene preduvjete u pogledu učestalosti, brzine, promjene smjera itd. Brzine vjetra neophodne za racionalno i ekonomično korišćenje vjetra u energetske svrhe iznose u prosjeku oko 4m/s. Iz tog razloga potrebna su dodatna ispitivanja da bi se odredila isplativost postrojenja ovog tipa.

Postojeći objekti, koji imaju kotlovnice za centralno grijanje, zadržavaju ih sa mogućnošću povećanja ili smanjenja kapaciteta kotlova i zamjenom dotrajalih dijelova ili kompletne opreme. Također, postojeća oprema za rashlađivanje i klimatizaciju prostorija zadržava se uz moguće zamjene drugom opremom veće ili manje snage. Za planirane administrativne zgrade i veće objekte, ako je ekonomski opravdano, preporučuje se izgradnja centralnog sustava grijanja jednog ili više grupisanih objekata. Ovako proizvedena energija je jeftinija, manje zagađuje okoliš i zagađenje je lakše kontrolisati i smanjiti. Ovim sustavom se može osigurati i topla potrošna voda. Obvezno je pri ovakom radu imati osigurano mjerenje utroška toplotne energije kod svakog potrošača pojedinačno, prema čemu se utrošak energije naplaćuje. Mogućnost daljinskog zagrijavanja užeg urbanog područja je potrebno detaljnije istražiti u sklopu studije opravdanosti.

Rashlađivanje, provjetravanje ili klimatizaciju prostorija u objektima vršiti pojedinačnim instalacijama po prostorijama ili, kada je to ekonomski opravdano, centralnim rashladnim stanicama (ili klima komorama) i odgovarajućom instalacijom za svaki objekat u cjelini.

Način osiguranja toplotne i rashladne energije za pojedine objekte određivati za svaki objekat urbanističko tehničkim uvjetima. Vrstu opreme za zagrijavanje, rashlađivanje, provjetravanje i klimatizaciju odrediti projektnom dokumentacijom, po želji investitora.

Preporučuje se i korištenje sunčeve energije za zagrijavanje prostorija u prijelaznom periodu, a naročito za pripremu potrošne tople vode. Također se mogu koristiti toplotne pumpe koje koriste energiju zraka, vode ili zemlje za dobijanje toplotne i rashladne energije uz utrošak el. energije.

Sa već izgrađene MRS Brnjaci moguće je izvršiti plinifikaciju općine Kiseljak. Sukladno Strateškom planu i programu razvoja energetskog sektora Federacije BiH, prostornim planom Srednjobosanskog kantona i studijom ekonomske opravdanosti dodjele koncesije za izgradnju distributivnog sustava i distribucije prirodnog plina na teritoriji općine Kiseljak, plinifikacija je predviđene u dva pravca. Jednim krakom bi se plinovod vodio prema gradu Kiseljak, odakle bi se dalje plinovod produžio prema Fojnici

sa odvojkom za poduzetničku zonu Dugo Polje. Drugi krak bi se vodio prema poduzetničkim zonama Azapovići i Bukovica. Plinifikaciju je moguće vršiti u fazama.

Za adekvatno sagledavanje plinifikacije Općine Kiseljak, neophodno je uraditi studiju plinifikacije područja Općine Kiseljak, koja bi dala neophodne parametre za ovaj vid infrastrukturne opremljenosti, i bila bi upotrebljiva za novu plansku i projektnu dokumentaciju.

Studija plinifikacije Općine Kiseljak urađena je 2023.godine i ovom studijom su utvrđeni neophodni parametri za ovaj vid infrastrukturne opremljenosti.

## 14. GOSPODARSTVO

### 14.1. Razvoj gospodarstva i osnovni faktori razvoja

Gospodarski razvoj Općine Kiseljak, potrebno je bazirati na intenzivnom razvoju djelatnosti koje su sposobne za konkurentski nastup na domaćem i inostranom tržištu kao što su industrija i poljoprivreda. Razvoj ovih djelatnosti kao i drugih (transportno gospodarstvo, trgovinska djelatnost, uslužni sektor, turizam) za koje postoje potencijali na predmetnom području potrebno je provoditi mjerama koje će na direktan ili indirektan način dovesti do realizacije razvojnih gospodarskih ciljeva. Spektar gospodarskog djelovanja koje se odnosi na oblasti turizma, usluga, poljoprivredne proizvodnje, kao i trgovine i ugostiteljstva, nesumnjivo predstavlja gospodarski aspekt sa kojeg Općina posjeduje snažne razvojne mogućnosti. U jednom takvom gospodarskom krugu gdje bi se ove različite oblasti nalazile u međusobnoj interakciji i nadopunjavanju, gospodarski potencijali ovog kraja doživjeli bi svoju potpunu afirmaciju.

Imajući u vidu komparativne prednosti Općine gospodarski razvoj će se zasnivati na:

- \* razvoju sektora prerađivačke industrije – moguć je zahvaljujući razvijenoj poljoprivrednoj proizvodnji;
- \* razvoju sektora malih i srednjih poduzeća i poduzetništva (MSPP) – koji predstavlja generator razvoja, konkurentnosti i zapošljavanja. Razvoj ovog sektora potrebno je usmjeravati kroz obezbjeđivanje poticaja za osnivanje poduzeća u turizmu i djelatnosti tercijarnog sektora, sektoru poljoprivrede, poljoprivredno-prehrambenoj industriji i zanatstvu;
- \* razvoju poljoprivrednog sektora – koji je prilagođen tržišnim uvjetima poslovanja;
- \* razvoj turizma doprinosi razvoju dinamičnog poslovnog ambijenta, poboljšanju standarda i upošljavanju stanovništva;
- \* razvoj sektora usluga omogućava novo upošljavanje, podršku privatnom poduzetništvu za osnivanje i intenzivniji razvoj trgovine na veliko i malo, razvoj proizvodnih i uslužnih zanata, transportnih usluga, razvoj djelatnosti vezanih za nekretnine i razvoj građevinarstva, ali takođe razvoj temeljnih usluga (obrazovanje, kultura, zdravstvena i socijalna zaštita, PTT, komunalne usluge itd.);
- \* razvoju građevinarstva, vodoprivrede, šumarstva – kao profitno intenzivne grane gospodarstva.

Prerađivačka industrija trebalo bi da bude pokretač razvoja Općine i gospodarska grana sa najvećim brojem uposlenih. Imajući u vidu da je prerađivačka industrija značajan sektor industrije, prioritetno treba početi proces reindustrijalizacije u svim oblastima prerađivačke industrije, koja ima za cilj pokretanje i povećanje obima industrijske proizvodnje i uposlenosti. U budućem razvoju Općine prioritet treba da ima industrija sa tradicionalnim uporištem, zatim industrija koje se zasniva na prirodnim resursima (više faze prerade), kao i propulzivne industrijske grane sa manjim utjecajem na okoliš (nosioci tehničkog progressa i izvozne strategije). Stoga je potrebno ulagati u razvoj proizvoda koji nedostaju domaćem tržištu, uvođenje suvremenih tehnologija i opreme, jačanje informaciono-komunikacionih tehnologija, poslovno umrežavanje, te unapređivanje marketinških aktivnosti i brendiranje domaćih proizvoda. Posebno treba izdvojiti prehrambenu, drvoprerađivačku i industriju namještaja čija su podloga resursi poljoprivrednog zemljišta i šuma.

Shodno bogatstvu šumskog resursa i komparativnim prednostima u oblasti šumarstva i drvoprerade u općini Kiseljak je razvijena tradicija drvoprerađivačke industrije. Instalirani kapaciteti, tradicija te vještine i znanja raspoložive radne snage predstavljaju značajan potencijal za pokretanje gospodarstva uz kreiranje adekvatnih modela podrške kao što su: edukacija i unapređenje poduzetničkih vještina, poslovno povezivanje, subvencioniranje zapošljavanja i osvajanje viših razina finalizacije, uspostavljanje lanca vrijednosti i povezivanje sa krajnjim tržištima, klasterizacija, posredovanje u cilju uspostavljanja strateških partnerstava.

Razvoj poljoprivredne djelatnosti predstavlja jednu od mogućnosti ukupnog gospodarskog razvoja Općine. Jačanje poljoprivrednog sektora kroz jačanje infrastrukturnih kapaciteta i stvaranje preduvjeta za jaču i kvalitetniju poljoprivrednu proizvodnju moguće je zahvaljujući povoljnim klimatskim uvjetima, prirodnim resursima i tradicionalnom opredjeljenju stanovništva za bavljenje poljoprivrednom djelatnošću. Pristup integralnom ruralnom razvoju treba da omogući brži razvoj ukupne poljoprivredne proizvodnje, kao i jaču vezu sa ostalim srodnim privrednim granama kao što su prerađivačka industrija i turizam i zanatstvo kroz donošenje mjera ekonomske politike kojima će se podsticati brže aktiviranje prirodnih i ljudskih resursa. U planskom periodu takođe treba omogućiti postepeno zaustavljanje i preokretanje izraženog trenda usitnjavanja poljoprivrednog zemljišta ka povećanju prosječne veličine tržišno orijentisanih farmi, doprinoseći poboljšanju konkurentnosti poljoprivredno-prehrambenog sektora, prvenstveno konkurentnosti i održivosti tržišno orijentisanih farmi.

Općina raspolaže kvalitetnim poljoprivrednim zemljištem, vodom, agroekološkim uvjetima, proizvodnim gazdinstvima, a i radnom snagom. Polazeći od toga, kao prioritetni cilj treba biti unapređenje proizvodnje hrane i po obimu i kvalitetu. Siguran i stabilan otkup sirovina poljoprivrednog porijekla je snažan pokretač povećanja obima i unapređenja poljoprivredne proizvodnje. Povećanje obima proizvodnje, a time i vrijednosti proizvodnje prehrambene industrije može se očekivati u industriji prerade mesa, mlijeka, voća i povrća, naročito ako se ima u vidu da je iskorišćenost postojećih prerađivačkih kapaciteta još uvijek niska i da se značajno povećanje obima proizvodnje može ostvariti i bez novih investicija. U daljem razdoblju planirati postepeno uvođenje ciljane podrške poljoprivrednim gazdinstvima, prilagoditi se novim izazovima specijalizacije i komercijalizacije proizvodnje, uključivanja u lance vrijednosti izvozno-orijentisanih prehrambenih firmi, te jačanja povezanih ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima. Niži djelovi Općine, uz rijeke Mlavu, Lepenicu i Fojnicu je dio na kojem preovladava plodno zemljišta bez većih ograničenja za intenzivnu obradu i navodnjavanje. Odlikuje se relativno visokim učešćem oranica u ukupnim poljoprivrednim površinama. Planski prioritet je uspostavljanje veze između ratarske i stočarske proizvodnje. Planinsko područje Općine, obuhvata poljoprivredne površine u čijoj strukturi preovladavaju pašnjaci i prirodne livade, ali u ukupnim zemljišnim površinama dominiraju šume i šumska zemljišta. Stočarstvo je dominantna grana, a ostale poljoprivredne grane imaju dopunjavajući karakter. Širi prostor ovog područja je nezagađen, što pruža povoljne uvjete za proizvodnju hrane visokog biološkog kvaliteta, u tom pogledu veliki značaj ima i pašnjačko stočarstvo.

Kako bi se doprinijelo konkurentnom gospodarstvu Općine, nužno je fokus staviti na razvoj izvozno-orijentiranih proizvodnih i uslužnih poduzeća koje prate razvoj novih tehnologija i time imaju veći potencijal za razvoj novih radnih mjesta. U cilju kreiranja atraktivnog poslovnog ambijenta, potrebno je pojednostaviti procedure osnivanja biznisa, umanjiti parafiskalne namete i pružiti podršku razvoju poduzeća sa područja Općine. Također, veoma je važno iskoristiti potencijal koji nudi suradnja sa dijasporom, a posebno u domenu transfera znanja i tehnologija.

Da bi se obezbjedili uvjeti za brže zapošljavanje i povećanje prihoda građana (posebno seoskih naselja), veoma važan razvojni prioritet treba da bude razvoj malih i srednjih poduzeća. Prednost malih i srednjih poduzeća ogleda se u tome što ne zahtijevaju velika finansijska ulaganja, a brzo daju ekonomske efekte. Ona su prilagodljiva brzim tržišnim i tehnološkim promjenama, a takođe su i lokaciono fleksibilna. Razvoj malih i srednjih preduzeća će omogućiti sveukupan ekonomski razvoj područja, povećanje uposlenosti i zadržavanje stanovništva na selu približavajući im radna mjesta. Nedovoljno iskorišćeni prostorni i sirovinski potencijal seoskih naselja, kao i nedovoljno angažovana radna snaga, treba da se aktiviraju obezbjeđivanjem uvjeta za razvoj malih prerađivačkih kapaciteta (naročito prerada poljoprivrednih proizvoda, uslužne djelatnosti i dr.), čime bi se obezbjedio i brži prelazak stanovništva iz primarnih delatnosti.

Analiza stanja neuposlenosti pokazala je da nisu iskorišćene sve komparativne prednosti i pogodnosti koje Općina pruža. U cilju poboljšanja nepovoljne strukture privrede i smanjenja neuposlenosti, šanse i mogućnosti ogledaju se u povoljnom položaju Općine, raspoloživim resursima (ljudskim, prirodnim, prostornim i finansijskim), tradiciji u nekim gospodarskim djelatnostima, kulturi i sportu, turizmu, infrastrukturi za razvoj poduzetništva i IT-tehnologija itd. Složena problematika tržišta rada zahtijeva mjere dugoročnog karaktera. U cilju rješavanja ove problematike moguća su dva pravca: samozapošljavanje – korišćenje vlastitih radno-kreativnih potencijala mladih ili pokretanje gospodarskih kapaciteta kojima će biti potrebna mlađa radna snaga, posebno u sferi informacionih tehnologija ili mogućnostima prekvalifikacije, s obzirom na činjenicu da postojeća kvalifikaciona

struktura nije konkurentna na tržištu rada. Druga mogućnost je u formiranju sustava javno-privatnog partnerstva. Potrebno je naglasiti da Općina pruža dobre mogućnosti za ovakvu suradnju.

U razvoju trgovine na području Općine najznačajniju ulogu imaju mali i srednji trgovinski subjekti. Stoga je razvoj trgovine potrebno usmjeravati u pravcu stimulisanja domaćih trgovinskih subjekata, njihovog umrežavanja i podsticanja razvoja domaćih trgovačkih lanaca, te otvaranja mogućnosti plasmana domaće robe kroz domaće trgovine i razvoj izvozne infrastrukture.

Planirani prometni infrastrukturni sustavi su temelj za razvoj cestovne privrede. Stupanj razvoja prometa direktno zavisi od razvoja ostalih djelatnosti, naročito djelatnosti proizvodnog karaktera. U planskom razdoblju cilj razvoja prometnog gospodarstva treba biti formiranje efikasnih privrednih subjekata za pružanje prometnih usluga, kao i prometno-logističkog klastera.

Profilisanje i razvoj turističkih brendova trebalo bi da dovede do bolje ciljanih i većih investicija u ovoj oblasti i od strane javnog i privatnog sektora. Izgradnja raznovrsne turističko-rekreativne infrastrukture, sukladno strateški profilisanim razvojem turizma, srednjoročno i dugoročno treba da dovede do postepenog povećanja broja turističkih posjeta i noćenja, kao i povećanja prihoda od turizma. Prema utvrđenim prirodnim vrijednostima i dosadašnjim razvojem materijalne osnove, turistička ponuda Općine zasnivaće se na: kulturno-povijesnim znamenitostima, povoljnom geo-prometnom položaju Općine, unaprijeđenju postojeće materijalne osnove, turističkim sadržajima ruralne zone Općine (kroz organizovanje kućanstava za bavljenje seoskim turizmom i ponude sportsko-rekreativnih i manifestacionih aktivnosti u selima) i dr. Navedeni resursi predodređuju korišćenje ovog prostora za razvoj sljedećih vidova turizma: sportskog, manifestacionog, seoskog, izletničko-rekreativnog, geoturizma, lova i ribolova, tranzitnog, ekoturizma i drugih vidova turizma šireg značaja. Značajno je napomenuti da Općina, svoju turističku ponudu treba da veže za gradove i općine iz okruženja. Uvezivanjem turističke ponude više općina može se formirati integralni turistički proizvod koji bi privukao turiste koji su ljubitelji prirode i koji bi se plasirao na turističko tržište kao atraktivan proizvod.

## 14.2. Orientacija i razmještaj privrede u prostoru

Prostorna organizacija gospodarstva podrazumijeva prostorni raspored djelatnosti iz primarnog, sekundarnog i tercijarnog sektora, odnosno raspored prostornih jedinica gospodarstva.

Na području Općine utvrđene su postojeći gospodarski pogoni, mogućnost njihovog proširenja, kao i izgradnja novih poduzetničkih zona.

Tabela br. 19. Nositelji gospodarskog razvoja Općine

| Djelatnost       | Naziv preduzeća                     | Opis             | Sjedište             |
|------------------|-------------------------------------|------------------|----------------------|
| Drvoprerađivačka | YIELD d.o.o. Sarajevo-Pod. Kiseljak | Prerada drveta   | Azapovići br. 426    |
|                  | RENOIR D.O.O.                       |                  | Han Ploča            |
|                  | BIVERAL PROJECT D.O.O.              |                  | Paretak              |
|                  | MOREA d.o.o. Kiseljak               |                  | Draževići 105        |
|                  | KONTINENTAL d.o.o. Kiseljak         |                  | Gromiljak 19         |
|                  | JWC BOSWOOD d.o.o. Kiseljak         |                  | Bilovac bb           |
|                  | EU-PAL d.o.o. Kiseljak              | Stolarska radnja | Brestovsko 18        |
|                  | SELMANEX d.o.o. Kiseljak            |                  | Brestovsko bb        |
|                  | Obrt „TOMIĆ“- vl. Hrvoja Tomić      |                  | Kraljice Katarine 81 |
|                  | Obrt „STOLAR“- vl. Josip Duno       |                  | Borina 56            |
|                  | Obrt „SILVER WOOD“- vl. J.Oruč      |                  | Duhri 35             |
|                  | Obrt „EM“-vl. Malik Mujić           |                  | Potkraj 56           |
|                  | PIP d.o.o. Kiseljak                 |                  | Azapovići 78         |
|                  | Proizvodnja namještaja i stolarije  |                  |                      |
|                  |                                     |                  |                      |

|  |  |   |                                      |
|--|--|---|--------------------------------------|
| Građevinarstvo                         | EURO-IZGRADNJA d.o.o. Kiseljak               | Niskogradnja<br><br>Usluge i proizvodnja betona | Bana Josipa Jelačića 87              |
|  | BETON FRESH d.o.o. Sarajevo, PJ              |   | Kobiljača                            |
|  | AZEKOP d.o.o. Kiseljak                       |   | Sarajevska 2                         |
|  | NIKODIL d.o.o. Kiseljak                      |   | Brnjaci 364                          |
|  | GRAKOP d.o.o. Kiseljak                       |   | Gromiljak                            |
|  | DIAMANT d.o.o. Kiseljak                      |   | Azapovići 225                        |
|  | GRAMING d.o.o. Kiseljak                      |   | Žrtava dom. Rata                     |
|  | CRAFT d.o.o. Kiseljak                        |   | Obala hrvatske mladeži 15            |
|  | CESTE-COMPANY d.o.o. Kiseljak                |   | Kralja Tomislava 44                  |
|  | BAR-FLOOR d.o.o. Kiseljak                    |   | Obala hrvatske mladeži 44            |
|  | TIBRA-PACIFIC d.o.o. Kiseljak                |   | Bana Josipa Jelačića                 |
|  | Obrt „KAPETANOVIĆ“                           |   | Brnjaci 226a                         |
|  | Bucomerc twi                                 |   | Brestovsko bb                        |
|  | Poljoprivreda                                |   | BROJLER d.o.o. Sarajevo, PJ Kiseljak |
| PERUTNINA d.o.o. Breza, PJ Kiseljak    |  | Bana Josipa Jelačića 37                         |                                      |
| MOSTARLIĆ d.o.o. Sarajevo, PJ Kiseljak |  | Brestovsko 65                                   |                                      |
| DINAM d.o.o. Sarajevo, PJ Kiseljak     |  | Han Ploča 200                                   |                                      |
| HACINENDA DE LA VIDA d.o.o. Kiseljak   |  | Kraljice mira 16                                |                                      |
| PP „ZRNO“-Raif Zrno                    |  | Bilalovac 20                                    |                                      |
| PP „DRINJAK“- Sabahudin Drinjak        |  | Višnjica 166                                    |                                      |
| PP „BULUT-MILK“-Dženita Bulut          |  | Han Ploča 47                                    |                                      |
| PP „M.B“-Biljana Škoro                 |  | Podastinje 97                                   |                                      |
| PO „RANČ INOTA“ -Mario Biletić         |  | Gromiljak 263                                   |                                      |
| BOSTON COMPANY d.o.o. Sarajevo, PJ     |  | Mokrine bb                                      |                                      |
| Proizvodno-trgovinska djelatnost       | DIAX d.o.o. Kiseljak                         | Proizvodno-trgovinska djelatnost                | Dugo Polje                           |
|  | KONZUM d.o.o. Sarajevo, PJ Kiseljak          |   | Obala hrvatske mladeži               |
|  | MOSTRALIĆ d.o.o. Sarajevo, PJ Kiseljak       |   | Han Ploča                            |
|  | BINGO d.o.o. Tuzla, Hipermarket Kiseljak     |   | Bana Josipa Jelačića                 |
|  | ANDREA & GIOVANNI d.o.o. Čitluk              |   | Dugo Polje bb                        |
|  | HERCEGOVINAVINO d.o.o. Mostar                |   | Kralja Tomislava                     |
|  | BEST d.o.o. Travnik                          |   | Kraljice mira                        |
|  | DUNOLIT d.o.o. Kiseljak                      |   | Gromiljak                            |
|  | SARAJEVSKI KISELJAK d.o.o. Kiseljak          |   | Kraljice mira 7                      |
|  | MARCAFFE d.o.o. Kiseljak                     |   | Draževići 86                         |
| BOJO METAL d.o.o. Kiseljak             | Zenički put                                  |   |                                      |
| Saobraćaj                              | CENTROTRANS dd Sarajevo, Podružnica Kiseljak |   | Bana Josipa Jelačića                 |

|                                      |  |  |                             |
|--------------------------------------|--|--|-----------------------------|
|                                      | GLOBTOUR d.d Međugorje,<br>Podružnica Kiseljak                         | Prijevoz putnika<br>u drumskom<br>saobraćaju | Kreševska cesta             |
|                                      | B-TOURS d.o.o. Kiseljak  |  | Zenička cesta               |
| Uslužno-<br>trgovinska<br>djelatnost | HOLDINA d.o.o. Sarajevo, PJ<br>Kiseljak                                | Uslužno-<br>trgovinska<br>djelatnost         | Bana Josipa Jelačića        |
|                                      | ROBOR GENERAL TRADING d.o.o.<br>Sarajevo, Poslovnica ROBOT<br>Kiseljak |  | Kraljice mira bb            |
|                                      | PETROL BH OIL COMPANY d.o.o.<br>Sarajevo, Poslovnica Kiseljak          |  | Draževići bb                |
|                                      | KONZUM d.o.o. Sarajevo, PJ<br>Kiseljak                                 |  | Obala Hrvatske<br>mladeži   |
|                                      | HIFA-PETROL d.o.o. Sarajevo, PJ<br>Kiseljak                            |  | Gromiljak 61                |
|                                      | FARMASI d.o.o. Sarajevo, PJ<br>Kiseljak                                |  | Polje Višnjica br. 18       |
|                                      | BINGO d.o.o. Tuzla, PJ 147 Kiseljak                                    |  | Bana Josipa Jelačića        |
|                                      | MOTOREX d.o.o. Gračanica, PJ<br>Kiseljak                               |  | Bana Josipa Jelačića<br>111 |
|                                      | MIX COMPANY d.o.o. Kiseljak  |  | Kraljice mira 14            |
|                                      | BARIĆ d.o.o. Kiseljak  |  | Jehovac 213                 |
|                                      | ORMAN d.o.o. Kiseljak  |  | Kraljice mira 27            |
|                                      | MARKOVIĆ export-import d.o.o.<br>Kiseljak                              |  | Zenički put 4               |
|                                      | BUBA COMMERCE d.o.o. Vitez, PJ<br>17                                   |  | Bana Josipa Jelačića        |
|                                      | INOMA d.o.o. Kiseljak  |  | Radanovići 105              |
|                                      | TRADELLI d.o.o. Kiseljak   |  | Sarajevska 45               |
|                                      | LIDL BH D.O.O.   |  | Azapovići I<br>Zagrebačka   |
|                                      | POINT RETAIL PARK  |  | Zagrebačka                  |
| FRUCTA TRADE-HIPER KORT              | Zagrebačka   |  |                             |

Izvor: Nositelj pripreme

Gospodarski pogoni su raspoređeni u sljedećim naseljenim mjestima: Dugo Polje, Polje Višnjica, Jehovac, Lug, Podastinje, Kiseljak, Brnjaci, Draževići, Kovači i Han Ploča.

Do kraja planskog razdoblja planirane su sljedeće poduzetničke zone:

- \* izgradnja poduzetničke zone u naseljenom mjestu Krčevine, površine 8,53 ha;
- \* izgradnja poduzetničke zone "Dugo Polje", površine 24,81 ha;
- \* izgradnja poduzetničke zone u naseljenom mjestu Gromiljak, površine 1,68 ha;
- \* izgradnja poduzetničke zone u naseljenom mjestu Han Ploča, površine 2,88 ha;
- \* izgradnja poduzetničkih zona u naseljenom mjestu Boljkovići, površine 22,11 ha;
- \* izgradnja poduzetničkih zona u naseljenom mjestu Azapovići, površine 51,27 ha;
- \* izgradnja poduzetničke zone u naseljenom mjestu Bukovica, površine 28,25 ha;
- \* izgradnja poduzetničke zone u naseljenim mjestima Solakovići i Gojakovac, površine 5,20 ha.

Razvojem poduzetničke infrastrukture odnosno uspostavom novih poduzetničkih zona, a sukladno Prostornom planu iste će se locirati sukladno tehničko-tehnološkim te gospodarskim zahtjevima s ciljem operacionalizacije poslovanja uzimajući u obzir:

- \* operativnu primjenu modernih tehnologija;
- \* stvaranje okruženja za inovativni razvoj;
- \* maksimalno poštovanje i primjenu europskih standarda o zaštiti okoliša;
- \* zadovoljavanje potreba lokalnog i regionalnog gospodarstva;
- \* potpora gospodarskim subjektima u razvoju.

### **14.3. Ocjena gospodarskih aktivnosti sa stanovišta uticaja na okoliš**

Ocjena gospodarskih aktivnosti sa stajališta utjecaja na okoliš, pokazuje da ne postoji gospodarska aktivnost koja je neutralna – indiferentna na okoliš i njegove uvjete. Do kraja planskog razdoblja, u Općini se očekuje intenzivniji tijek gospodarskih aktivnosti što zahtijeva daljnje usklađivanje s načelima zaštite okoliša.

U postojećim i planiranim poduzetničkim zonama, kao i gospodarskim objektima izvan poduzetničkih zona neophodno je osigurati održivi gospodarski razvoj uz dosljedno provođenje važećih propisa iz oblasti zaštite okoliša.

Neophodno je kontinuirano unapređivanje i očuvanje čistog i zdravog okoliša (reguliranje zbrinjavanja divljih deponija, selektivno zbrinjavanje otpada, reguliranje oborinskih i otpadnih voda i sl.), podizanje ekološke svijesti stanovništva i uspostavu monitoringa okoliša. Kada se ovome doda unapređenje poljoprivrede, proizvodnja zdrave hrane i razvoj turizma, jasno je da unapređenja u oblasti zaštite okoliša predstavljaju veoma važan strateški pravac u razvoju Općine.

## 15. DRUŠTVENE DJELATNOSTI

Koncepcija razvoja javnih službi temelji se na ciljevima razvoja mreže naselja i lokalnim specifičnostima Općine Kiseljak. Mreža objekata društvenih djelatnosti prati centralizaciju naselja, planirane urbane zone, a definirana je sukladno postavljenim ciljevima u ovoj oblasti, očekivanim demografskim trendovima i razvojnim mogućnostima Općine Kiseljak.

Planirana mreža javnih službi treba osigurati temeljne zahtjeve stanovništva u svim naseljima, sukladno planiranoj razini naselja, odnosno njegovim funkcionalnim značajem u mreži naselja.

Posebna pažnja posvećena je održavanju i unapređenju mreže društvenih djelatnosti u izvan urbanom području, naročito onih orijentiranih ka djeci i mladima, kao jedan od preduvjeta demografskog oporavka izvan urbanog područja.

U planskoj praksi definirani su planski prostorni normativi za svaku društvenu djelatnost posebno i s obzirom na njih u planskom razdoblju potrebno je prije svega rekonstruirati postojeće objekte pa po potrebi izgraditi nove čime bi se navedeni prostorni normativi zadovoljili.

Sve planirane izgradnje, sanacije ili rekonstrukcije objekata društvenih djelatnosti na području obuhvata plana potrebno je uskladiti sa aktualnim zakonima iz oblasti energetske efikasnosti.

### 15.1. Obrazovanje

Osnovni odgoj i obrazovanje predstavlja neophodan uvjet za sveukupni razvoj, svakog pojedinca i društva u cjelini. Zato je interes Općine imati kvalitetan osnovni odgoj i obrazovanje, koje svakom učeniku bez diskriminacije po bilo kojem temelju, omogućava najbolje uvjete i podršku za sveobuhvatan razvoj, kvalitetno stjecanje osnovnih znanja, vještina i sposobnosti.

#### 15.1.1. Predškolski odgoj i obrazovanje

Predškolski odgoj i obrazovanje je početni stupanj jedinstvenog sustava odgoja i obrazovanja, koji se ostvaruje kroz programe sa ugrađenom zajedničkom jezgrom. To je prvi, poseban i specifičan stupanj odgojno-obrazovnog sustava koji obuhvata: odgoj, obrazovanje, njegu, zdravstvenu i socijalnu zaštitu djece predškolske dobi.

Na teritoriji Općine predškolski odgoj i obrazovanje se realizuje u prostorijama sljedećih ustanova: PPU Dječji vrtić "Sv. Franjo", Dječji vrtić "Pčelica Maja", PPU "IKRE", Vrtić "Noina arka" i Udruga građana "Snjeguljica". Postojeći predškolski kapaciteti su 2416,00 m<sup>2</sup> predškolskog prostora i 5755,25 m<sup>2</sup> dvorišta-zemljišta.

Procjenjuje se da će 2046. godine područje Općine imati 21332 stanovnika. Na temelju urbanističkih normativa (srednje vrijednosti) o neophodnoj korisnoj površini prostora po djetetu, a prema planiranom broju stanovnika, u planskom razdoblju ne postoji potreba za izgradnjom novih objekata predškolskog odgoja i obrazovanja niti proširenja postojećih objekata. U planskom razdoblju potrebno je povećavati obuhvat djece predškolskog obrazovanja.

#### 15.1.2. Osnovni odgoj i obrazovanje

Svrha osnovnog odgoja i obrazovanja je da, kroz optimalni intelektualni, fizički, moralni i društveni razvoj pojedinca, sukladno njegovim mogućnostima i sposobnostima, doprinese stvaranju društva zasnovanog na vladavini zakona i poštivanju ljudskih prava i unapređenju životnog standarda građana.

Osnovni odgoj i obrazovanje na teritoriju Općine učenici stječu u šest centralnih i četiri područne osnovne škole.

Prema Pedagoškim standardima i normativima utvrđena je građevinska, odnosno korisna površina prostora po djetetu.

Ukupnom površinom (zatvoreni i otvoreni prostor) centralna osnovna škola „Kiseljak“ zadovoljava pedagoške standarde. Ukupna površina korisnog prostora i površina učioničkog prostora takođe zadovoljava propisane normative. Normativi nisu zadovoljeni kod površine za nastavu tjelesnog i zdravstvenog odgoja i površine radionica, odnosno ispod su propisanih. U područnoj školi Brnjaci standardi nisu zadovoljeni u kategoriji učioničkog prostora i površina za nastavu fizičkog i zdravstvenog odgoja.

Osnovna škola „Kiseljak 1“ Bilalovac – centralna škola u Hrastovima i područne škole u Gromiljaku i Kiseljaku su ispod propisanih normativa u svim kategorijama. Područna škola Bilalovac je iznad propisanih normativa o zadovoljenju korisne površine škole po djetetu.

Osnovna škola „Kiseljak 2“ Zabrdje u pogledu ukupne korisne površine zatvorenog prostora i površine učioničkog prostora zadovoljava pedagoške standarde. Normativi nisu zadovoljeni kod ukupne površine (zatvorenog i otvorenog prostora) i površine za nastavu fizičkog i zdravstvenog odgoja, odnosno ispod su propisanih.

Osnovna škola „Lepenica“ zadovoljava korisnu površinu prostora po djetetu propisanu Pedagoškim standardima (značajno iznad normativa) u svim kategorijama.

Osnovna škola „Brestovsko“ – u pogledu odnosa površine za nastavu fizičkog i zdravstvenog odgoja i površina radionica/laboratorija nije zadovoljavajuće, odnosno normativi su ispod optimalne propisane korisne površine po djetetu. U ostalim kategorijama normativi su značajno iznad propisanih.

Osnovna škola „Gromiljak“ – nedostatak prostora se uočava u kategoriji površina za nastavu fizičkog i zdravstvenog odgoja. Ostale kategorije površinom zadovoljavaju propisane normative.

U planskom razdoblju, a prema preporukama o neophodnoj korisnoj površini prostora po djetetu koje su propisane Pravilnikom o pedagoškim mjerilima za osnovne škole potrebna je:

- \* dogradnja u područnoj školi u Brnjacima;
- \* dogradnja u OŠ „Kiseljak 1“ Bilalovac, odnosno dogradnja u područnim školama Kiseljak i Gromiljak i u centralnoj školi u Hrastovima;
- \* dogradnja u OŠ „Kiseljak 2“ Zabrdje;
- \* dogradnja u O.Š „Kiseljak“;
- \* izgraditi prostor za nastavu fizičkog i zdravstvenog odgoja u OŠ Kiseljak – otvoreni sportski tereni;
- \* izgraditi prostor za nastavu fizičkog i zdravstvenog odgoja u područnoj školi Brnjaci;
- \* izgraditi prostor za nastavu fizičkog i zdravstvenog odgoja u OŠ „Kiseljak 2“ Zabrdje – otvoreni sportski tereni;
- \* izgraditi prostor za nastavu fizičkog i zdravstvenog odgoja u OŠ u Hrastovima – otvoreni sportski tereni;
- \* izgraditi prostor za nastavu fizičkog i zdravstvenog odgoja u OŠ Brestovsko – otvoreni sportski tereni;
- \* izgraditi prostor za nastavu fizičkog i zdravstvenog odgoja u OŠ Gromiljak – otvoreni sportski tereni.

### 15.1.3. Srednje obrazovanje i odgoj

Od ustanova srednjeg obrazovanja i odgoja u Općini postoje dvije srednje škole sa četvorogodišnjim i trogodišnjim zanimanjima i kvalifikacijama.

Srednja škola „Ivan Goran Kovačić“ raspolaže sa 5095,00 m<sup>2</sup> i zadovoljava optimalnu površinu propisanu pedagoškim standardima. Prostor koji takođe zadovoljava površinom prema propisanim pedagoškim standardima jeste učionički prostor. Nedostatak prostora je uočen u kategoriji: prostora za praktičnu nastavu i površini za nastavu tjelesnog odgoja.

Srednja strukovna škola Fojnica u Kiseljaku raspolaže sa 5770,00 m<sup>2</sup>. Prostor koji zadovoljava površinom prema propisanim pedagoškim mjerilima za srednje škole jeste: korisna površina prostora i učionički prostor. Nedostatak prostora je evidentiran u prostoru za praktičnu nastavu i površini za nastavu tjelesnog odgoja.

Prema Pravilniku o pedagoškim mjerilima za srednje škole u objektima srednjeg obrazovanja i odgoja uočen je nedostatak prostora za praktičnu nastavu i nastavu tjelesnog odgoja.

Do kraja planskog razdoblja potrebno je izvršiti:

- \* dogradnju prostora za praktičnu nastavu u Srednjoj školi „Ivan Goran Kovačić“ i Srednjoj strukovnoj školi Fojnica u Kiseljaku;
- \* izgradnju prostora za nastavu tjelesnog odgoja (otvoreni sportski tereni) u Srednjoj školi „Ivan Goran Kovačić“ i Srednjoj strukovnoj školi Fojnica u Kiseljaku.

#### 15.1.4. Visoko obrazovanje

Od ustanova visokog obrazovanja u Općini postoji: Visoka škola "CEPS", Pravni fakultet Travnik i Ekonomski fakultet Travnik u Kiseljaku. Površina objekta koji se koristi za visoko obrazovanje je 6578 m<sup>2</sup>.

U planskom razdoblju neophodno je fakultete opremiti suvremenom naučno-istraživačkom i opremom za edukaciju, koja bi omogućila studentima organizovan sistematski naučnoistraživački rad i veće sticanje stručno-praktičnih znanja i iskustava.

## 15.2. Zdravstvo

Zdravstvena zaštita stanovništva Općine na primarnoj razini pruža se preko Javne zdravstvene ustanove Dom zdravlja. Dom zdravlja svoju djelatnost obavlja u novom objektu ukupne površine 4815,30 m<sup>2</sup> i smješten je u gradskom centru Kiseljak. Primarna zdravstvena zaštita sprovodi se i u ambulantama obiteljske medicine, raspoređene u sljedećim naseljenim mjestima: Dugo polje (200 m<sup>2</sup>), Gromiljak (200 m<sup>2</sup>), Brnjaci (200 m<sup>2</sup>) Kuliješ (200 m<sup>2</sup>) I Bilalovac (200m<sup>2</sup>)

Dostupnost objekata zdravstvene zaštite je zadovoljavajuća. Na temelju normativa (srednje vrijednosti) o neophodnoj korisnoj površini prostora, a prema planiranom broju stanovnika potrebno je povećati površine za potrebe zdravstva. U planskom razdoblju predviđeno je:

- \* održavanje postojeće mreže zdravstvenih ustanova;
- \* proširenje prostora Doma zdravlja u Kiseljaku za 167 m<sup>2</sup>;
- \* povećanje broja timova obiteljske medicine na 10 timova;
- \* rad na modernizaciji opreme;
- \* osiguranje finansijskih sredstava za podizanje razine zdravstvenih usluga.

Obzirom da primarna zdravstvena njega ima posebnu ulogu, trebalo bi raditi na poboljšanju kvaliteta i efikasnosti zdravstvene zaštite stanovništva kroz: jačanje primarne zdravstvene zaštite orijentirane ka obitelji i zajednici baziranoj na promociji zdravlja i prevenciji bolesti, jačanje uloge javnog zdravstva, jačanje ljudskih resursa u sustavu zdravstvene zaštite, unapređenje upravljanja zdravstvenim sustavom povećanje obuhvata stanovništva zdravstvenim osiguranje, usklađivanje zakonodavnog okvira sa reformskim ciljevima i propisima EU i dr.

### 15.3. Socijalna zaštita

Socijalno staranje obuhvata dječiju zaštitu i zaštitu odraslih. Socijalna zaštita se ispoljava preko Centra za socijalni rad. Objekat u kojem Centar obavlja svoju djelatnost ima površinu od 190 m<sup>2</sup>.

Ograničenja u radu Centra za socijalni rad se javljaju u nedostatku prostora, pa se javlja potreba za izgradnjom objekta socijalne zaštite ili dogradnjom postojećeg objekta.

U planskom razdoblju u oblasti socijalne zaštite potrebno je:

- \* dograditi ili izgraditi objekat socijalne zaštite površine 877 m<sup>2</sup>;
- \* poboljšanje uvjeta u objektu socijalne zaštite u smislu kvalitetnije opremljenosti, stvoriti ekonomske, kadrovske i prostorne preduvjete za rad;
- \* organizovanje slijedećih sadržaja socijalne zaštite: savjetovalište za bračne i porodične odnose, vaspitno savjetovalište za djecu, organizovan dobrovoljan rad na brizi različitih oblika socijalne zaštite;
- \* izgradnja staračkih domova u ruralnom području;
- \* obezbjeđenje finansijskih sredstava za rad i razvoj ustanove socijalne zaštite.

### 15.4. Kultura

Kulturne i sportske manifestacije mogu biti od velikog značaja za turizam. S obzirom na značaj koji se na prvom mjestu odnosi na prostorni i lokalni identitet, ove aktivnosti treba da budu podržane kroz planske dokumente. Neophodno je u narednom razdoblju podsticati, njegovati i održavati postojeće kulturne manifestacije, amaterizam u kulturi, kao i odgovarajuće angažovanje kulturnih i drugih institucija na kvalitetnoj organizaciji razmjene programa, različitih formi gostovanja i putujućih izložbi i predstava na svim razinama.

Kulturna događanja na području Općine realizuju se kroz Hrvatski dom Kiseljak u gradskom naselju. Osnovna djelatnost ustanove je kulturno-edukacijski karakter (održavanje kulturnih manifestacija). Osim Doma kulture u gradskom naselju se nalazi i Gradska knjižnica Kiseljak.

U ostalim naseljenim mjestima nema objekata kulture.

Dostupnot objekata i sadržaja kulture je na nezadovoljavajućoj razini. Poboljšanje ovakvog stanja može se ostvariti izgradnjom manjih objekata kulture (univerzalnih dvorana), a koji bi služili za razne kulturno – umjetničke sadržaje (gostovanja pozorišnih predstava, izložbe, muzički nastupi) u cilju poboljšanja i unapređenja kulture življenja lokalnog stanovništva. Ovakvi prostori bi se pored kulturnih sadržaja mogli koristiti i za različite vrste okupljanja stanovništva (društveno –politička funkcija), kao i za potrebe mobilnih javnih službi.

Prema smjernicama Izmjena i dopuna Prostornog plana KSB/SBK za period 2005 – 2030.godine potrebno je obezbjediti 1509 m<sup>2</sup> površine za objekte kulture. U planskom razdoblju potrebno je planirati otvaranje Domova kulture u naseljenim mjestima: Bilalovac, Gromiljak, Brnjaci i Kuliješ (unutar urbanih područja) i novi višenamjenski objekt kulture u naseljenom mjestu Kiseljak (uže gradsko središte). Takođe potrebno je postojeće objekte Domova kulture renovirati i opremiti kao i objekte koji se ne koriste u svrhu kulture u toku planskog razdoblja vratiti u funkciju kulture.

### 15.5. Sport

Razvoj sporta i rekreacije zasnovan je na strateškom opredeljenju da se prvenstveno sačuvaju i revitalizuju postojeći sportski objekti, a zatim da se planski grade novi objekti i površine u funkciji rekreativnog, vrhunskog i školskog sporta.

Općina Kiseljak sportske aktivnosti sprovodi kroz sportsku infrastrukturu koju čine zatvoreni i otvoreni sportski objekti. Zatvoreni sportski tereni zastupljeni su u vidu fiskulturnih sala uz osnovne i srednje škole. Otvoreni sportski tereni nalaze se pri osnovnim i srednjim školama, u vidu školskih igrališta i gradski stadion. Ukupna površina sportskih objekata iznosi 21003,34 m<sup>2</sup>.

Površina zatvorenih i otvorenih sportskih objekata koje treba obezbjediti do kraja planskog razdoblja, prema urbanističkim normativima je 8861 m<sup>2</sup>. U planskom razdoblju naglasak treba staviti na izgradnju sportskih objekata koji nedostaju, odnosno planirati izgradnju otvorenih igrališta i fiskulturnih sala u osnovnim i srednjim školama, u ostalim naseljima sukladno potrebama stanovništva, sa zakonskim, finansijskim i drugim mogućnostima planirati igrališta i zatvorene sportske terene i planirati izgradnju Sportskog rekreacijskog centra u gradskom naselju Kiseljak.

Za slobodnu, neorganizovanu aktivnost stanovništva, treba planirati terene koji bi zadovoljili potrebe svih struktura stanovništva (penzioneri), kao što su npr. teren za boćanje i ulični šah.

## 15.6. Uprava

Javne funkcije obuhvataju ustanove u kojima se obezbjeđuje ostvarivanje prava, odnosno zadovoljavanje potreba i interesa građana i organizacija. Njihova osnovna karakteristika jeste koncentracija u centralnim dijelovima Općine čime je omogućena dostupnost svim građanima.

Pod službama i ustanovama iz oblasti uprave podrazumjevaju se institucije BiH, entitetske i kantonalne institucije i lokalna samouprava.

Od kantonalnih institucija u obuhvatu plana egzistiraju:

- \* Biro – Ispostava -Službe za zapošljavanje SBK/KSB;
- \* Zavod za zdravstveno osiguranje;
- \* Porezna ispostava Kiseljak;
- \* Inspekcija/Ministarstvo gospodarstva/privrede SBK;
- \* Obrtnička komora.

Institucije lokalne samouprave:

- \* Općinska uprava, Načelnik i Općinsko vijeće;
- \* Općinski sud Kiseljak;
- \* Policijska stanica i Policijska uprava;
- \* Vatrogasna služba;
- \* Pošta;
- \* Služba za zapošljavanje KSB;
- \* Ispostava Porezne uprave FBiH;
- \* Inspektorat KSB/SBK-ispostava.

Svi objekti i prostori u kojima su smještene funkcije javnih djelatnosti zadovoljavaju propisane normative. Objekte uprave treba održavati, opremiti neophodnim sredstvima za nesmetano funkcionisanje, uvoditi inovacije radi poboljšanja rada i efikasnijeg rješavanja zadataka i sl..

Naseljena mjesta organizovana su kroz kancelarije mjesnih zajednica. U planskom razdoblju potrebno je adekvatne opremiti kancelarije za nesmetano funkcionisanje mjesnih zajednica.

## 15.7. Vjerski objekti

Analizom prostornog rasporeda vjerskih objekata dolazi se do zaključka da područje Općine ima zadovoljavajući broj objekata.

U planskom razdoblju, moguća je obnova i izgradnja određenog broja novih vjerskih objekata, ukoliko se ukaže potreba za istim.

### **15.8. Prostorni razmještaj društvenih djelatnosti**

Prostorni razmještaj društvenih djelatnosti planira se kroz jačanje sustava/mreže naselja i hijerarhiju centara primjenom kriterija za razvoj i dostupnost sljedećih funkcija: obrazovanje, zdravstvo, socijalna zaštita, kultura, uprava, sport i tjelesna kultura. Mreža objekata društvenih djelatnosti prati centralizaciju naselja, planirane urbane zone, a definirana je sukladno postavljenim ciljevima u ovoj oblasti, očekivanim demografskim trendovima i razvojnim mogućnostima Općine Kiseljak.

Na mrežu društvenih djelatnosti u izvan urbanom području posvećena je posebna pažnja s ciljem osiguranja što boljih uvjeta za demografski oporavak seoskog stanovništva, dok je u urbanom području predviđeno dodatno popunjavanje i unapređenje postojećih društvenih djelatnosti.

Detaljna prostorna organizacija društvenih djelatnosti po oblastima obrađena je zasebno za svaku oblast posebno u poglavlju te oblasti i kao takva prikazana na grafičkom prilogu 12–Društvene djelatnosti.

## 16. POSEBNO ZAŠTIĆENI PROSTORI

### 16.1. Zaštićena prirodna područja

Prema Izmjenama i dopunama prostornog plana Srednjobosanskog kantona 2006-2030.godine zaštićena prirodna dobra na području općine Kiseljak jesu spomenici prirode Velika topola u Duhrima i Hrast u Zabrdju.

Stavljanje pod zaštitu određenih objekata lokaliteta ili kompleksa prirodnog naslijeđa u kontekstu prostornog planiranja podrazumijeva klasificiranje po stupnjevima, odnosno kategorijama, utemeljenim na pozitivnim zakonskim propisima.

Ovim Planom se propisuje potreba da se za svako prirodno dobro, za koje se pokrene procedura stavljanja pod pravnu zaštitu, izvršiti ispitivanje terena i evidentira stanje prirodnog dobra uz izradu znanstvenih i stručnih temelja za svako dobro pojedinačno, a zatim izvrši njihova kategorizacija i određivanje režima zaštite.

### 16.2. Posebno vrijedna područja kulturno – povijesnog naslijeđa

Kulturno-povijesno naslijeđe predstavlja jedan od najvažnijih segmenata kulturnog identiteta određene zajednice i posebno doprinosi kvalitetu prostora u kojem ona egzistira, o starosnoj dobi pojedinih naselja i vremenskim razdobljima u kojima je to naselje imalo najburniji razvoj.

Evidencija i zaštita kulturno-povijesnih vrijednosti ima prvorazredan značaj za cjelokupno društvo i njegov razvoj. U okviru kulturno-povijesnih dobara razlikuju se nepokretno i pokretno kulturno dobro i nematerijalno naslijeđe. Od nepokretnog kulturnog dobra na području Prostornog plana evidentirana su arheološka nalazišta.

Arheološki lokaliteti:

➤ Prapovijest:

1. BAN-BRDO, Kuliješ, prehistorijska gradina
2. BIJELE VODE, Podastinje, prehistorijska gradina
3. CRKVINA, Podastinje, prehistorijska gradina, rimski i kasnoantički refugij i srednjovjekovna nekropola
4. GRADAC, Gromiljak, prehistorijska gradina
5. GRADAC, Homolj, prehistorijska gradina i kasnoantički refugij i srednjovjekovno groblje
6. GRADAC, Višnjica, prehistorijska gradina i rimska utvrda
7. GRADAC, Zabrdje, prehistorijska gradina i pojedinačni srednjovjekovni nalaz
8. GRADINA, Brestovsko, prehistorijska gradina
9. GRADINA, Duhri, prehistorijska gradina
10. GRADINA, Ljetovik, prehistorijska gradina
11. GRADIŠTE, Palež, prehistorijska gradina
12. HAN PLOČA, Han Ploča, prehistorijsko naselje
13. KARINJACA, Donji Draževići prehistorijski tumuli
14. KISELJAK, Praistorijsko naselje, grobni tumuli i kasnoantička grobnica
15. KOSA, Radanovići, prehistorijska gradina
16. KRIVAČA, Kiseljak, prehistorijski zemljani tumulus
17. MALI OKRUGLIĆ, Palež, prehistorijska gradina
18. OKRET, Potkraj, prehistorijska gradina
19. ORLOVAČA, Boljkovići, prehistorijska gradina
20. OŠTRIK, Kuliješ, prehistorijska gradina
21. RAT, Draževići, prehistorijska gradina
22. STRAŠIVE STIJENE, Borina, prehistorijska gradina

23. UKUĆEVCI, Podastinje, prethistorijska gradina
  24. VELIKI GRADAC, Gornje Žeželovo, prethistorijska gradina
  25. ZAGREBNJAČA, Han Ploča, prethistorijsko naselje
- Rimsko razdoblje:
26. BIJELE VODE, Gornja Višnjica, ostaci rimskog naselja
  27. CRKVINA, Gromiljak, rimsko naselje
  28. GLAVICA, Kiseljak, rimsko naselje i srednjovjekovna nekropola
  29. GROMILJAK, Gromiljak, rimsko naselje
  30. HAMBARINE, Podastinje, kasnoantički granarij
  31. HAN PLOČA, Han Ploča, rimsko naselje
  32. HUMAC, Podastinje, ostava rimskog novca
  33. ISPOD GRADINE, Duhri, rimsko naselje
  34. KRČEVINE, rimske zgrade
  35. KRIVAČA, Kiseljak, rimsko naselje
  36. KULIJES, Kuliješ, rimsko naselje i nekropola
  37. LJESKOVICE, Višnjica, nalaz rimskog novca
  38. MRAVNJAČE, Višnjica, rimsko naselje, nekropola i kasnoantička grobnica
  39. OCRKAVKA, Homolj, rimske građevine i srednjovjekovno groblje
  40. PODASTINJE, Podastinje, rimski nadgrobni spomenik.
  41. POD GRACEM, Gornja Višnjica – Begovići, kasnoantička crkva i grobnica
  42. POVRATNICA, Podastinje, rimska zgrada
  43. VIŠNJICA POLJE, Donja Višnjica, rimsko naselje i nekropola
  44. ZABRĐE, Zabrdje, rimsko naselje
  45. ZGONOVI, Azapovići, rimsko naselje
- Srednji vijek:
46. BABINA VODA, Kovači, srednjovjekovni nadgrobni spomenici
  47. BARENJAK, Tulica, srednjovjekovni nadgrobni spomenici
  48. BOBOVIK, Kuliješ, srednjovjekovna nekropola
  49. BRDANJAK, Zabrdje, srednjovjekovna nekropola
  50. BRNJACI, Brnjaci, srednjovjekovna nekropola
  51. BUKOVICA, Bukovica, srednjovjekovna nekropola
  52. BUNAR, Podastinje, srednjovjekovna nekropola
  53. CRKVINA, Bilalovac-Rastovi, srednjovjekovno groblje
  54. DONJE ŽEŽELOVO, Donje Žeželovo, srednjovjekovni nadgrobni spomenici
  55. DUB, Palež, srednjovjekovna nekropola
  56. GAJ, Palež, srednjovjekovna nekropola
  57. GORNJE ŽEŽELOVO, Gornje Žeželovo, srednjovjekovni nadgrobni spomenici
  58. GRAD, Višnjica, srednjovjekovni grad
  59. GRADAC, Donji Palež, srednjovjekovno groblje
  60. GRČKO GROBLJE, Brestovsko, srednjovjekovno groblje
  61. GRČKO GROBLJE, Podastinje, srednjovjekovna nekropola
  62. HENDEK, Duhri, srednjovjekovna nekropola
  63. IVICA, Ivica, srednjovjekovna nekropola
  64. KAURSKO GREBLJE, Oglavak, srednjovjekovno groblje
  65. KISELJAK, Boljkovići, srednjovjekovni nadgrobni spomenik
  66. KISELJAK, Kiseljak, nalaz srednjovjekovnog novca
  67. KISELJAK, Kiseljak, srednjovjekovna nekropola
  68. MRAMOROVI, Križići, srednjovjekovno groblje
  69. MRAVNJACE, Višnjica, srednjovjekovno groblje
  70. OSTROGA, Čizma, srednjovjekovni nadgrobni spomenik
  71. PARIŽEVIĆI, Pariževići, srednjovjekovno groblje
  72. PODGAJ, Kiseljak, srednjovjekovna nekropola
  73. PODGRADAC, Homolj, srednjovjekovni nadgrobni spomenik
  74. STRAHOVAC, Donje Žeželovo, srednjovjekovna nekropola
  75. ŠIROKA ŠUMA, Gomionica, srednjovjekovna nekropola
  76. VRBICA, Podastinje, srednjovjekovna nekropola
  77. ZABRĐE, Zabrdje, srednjovjekovno groblje
  78. ZAGREBNJAČA, Han Ploča, srednjovjekovno groblje

79. STARI GRAD KAŠTELE, Rizvići, Fojnica, Kiseljak, srednjovjekovni grad  
80. KAMENSKO, srednjovjekovna nekropola.

Spomenici koje je valorizovala Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika:

- Nacionalni spomenici:
  - Prahistorijska gradina, kasnoantička utvrda – refugij, ostaci kasnoantičke crkve posvećene sv. Luciji i nekropole sa stećcima u Podastinju, spomenička cjelina i historijsko područje (Odluka broj: 02-2-40/09-10 od 11. ožujka 2009. godine).
  - Srednjovjekovna nekropola između sela Zabrdje i Toplice, historijsko područje (Odluka broj: 05.2-02-126/04-4 od 6. jula 2004. godine).
  - Historijsko područje – stari grad Kaštele (Odluka broj: 09-2.3-89/17-9 od 11.10.2017. godine).
- Privremena lista:
  - Kamensko - Srednjovjekovna nekropola Kamensko
- Lista peticija:
  - Nekropole sa stećcima u naseljenim mjestima Kiseljak, Pareževići, Višnjica, Gomionica, Palež, Podastinje, Duhri, Han Ploča, Kuliješ, Bukovica, Zabrdje, Žezelevo, Han Ploče, Ivica, Kovači i Boljkovići.
  - Ranokršćanska bazilika u naseljenom mjestu Lepenica.
  - "Stara grobnica", Višnjica.
  - Ranokršćanska bazilika u mjestu Višnjica.
  - Nekropola sa stećcima u Kiseljaku.

Spomenici koji se nalaze u evidenciji Kantonalnog zavoda za urbanizam, prostorno planiranje i zaštitu kulturno – historijskog naslijeđa Bugojno:

81. Kazagića džamija u selu Kazagići kod Kiseljaka, iz osmanskog perioda.  
Džamija predstavlja primjer džamije s drvenom munarom. Prema literaturnim izvorima (Mujezinović), lijevo od mihraba nalazi se tušem ispisan natpis, danas slabije čitljiv, ali se pretpostavlja da potiče iz 1662. godine, uz potpis Muhameda Sarajlije. Navedeni natpis i danas postoji.  
U neposrednoj blizini džamije nalazi se prostrano groblje, s dvadesetak precizno klesanih nišana bez natpisa, koji po svojim morfološkim karakteristikama mogu pripadati XVII stoljeću (Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine, Knjiga II-Istočna i centralna Bosna, Mujezinović Mehmed, Sarajevo, 1977).
82. Urbana cjelina s većom koncentracijom objekata zapadnoevropskog eklekticizma iz perioda austrougarske uprave. Iz istog perioda evidentirani su i sljedeći objekti: Crkva sv. Ane - Homoljska ćuprija, Crkva Rođenja Marije Djevice - Brestovsko, Crkva Imena Marijina - Gromiljak i Crkva sv. Ilije Proroka.
83. Kao historijska ruralna cjelina evidentirano je selo Višnjica.
84. Spomenik iz perioda NOR-a, evidentirano partizansko groblje s piramidalnim obeliskom.

### 16.3. Područja namjenjena turizmu, rekreaciji

Razvoj turizma prati razvoj infrastrukturne opremljenosti područja, te unapređenje općeg standarda življenja stanovništva. Planski razvoj turizma moguće je provoditi jedino ako se uspostavi stabilan odnos turizma i okoline, što podrazumijeva prevenciju, zaštitu i monitoring.

Razvojem turizma i ugostiteljstva, u narednom planskom razdoblju bi se moglo doprinijeti znatnom povećanju prometa i povećanju uposlenosti, s obzirom da su ovo radno-intenzivne djelatnosti. Trgovina, ugostiteljstvo, zanatstvo i turizam su komplementarne djelatnosti, s tim da ih turizam uvezuje i značajno utiče na njihov razvoj.

Na području Općine treba formirati turističku ponudu koja bi obuhvatala različite vidove turizma i grupisala one sa sličnim sadržajima. Na ovaj način se može postići raznovrsnost u ponudi, izbjegavanje brzog zasićenja od istih sadržaja i aktiviranje novih još neafirmisanih destinacija. Sve ovo ne treba raditi stihijski već je neophodno izraditi razvojnu strategiju turizma zajedno sa okolnim općinama. Općina Kiseljak razvoj turizma treba graditi na selektivnom pristupu, odnosno razvoju odabranih grana turizma primjerenih raspoloživim resursima.

Prisustvo prirodnih vrijednosti (rijeka Fojnica, Mlava, Lepenica, termomineralne vode, banjsko liječilište i dr.) i kulturno-povijesnih objekata omogućavaju razvoj kulturnog, rekreativnog, izletničkog, banjskog, lovnog, ribolovnog, seoskog i eko turizma.

**Banjski turizam** - Nekadašnja banja Kiseljak i hotel Dalmacija su dugo vremena bili van upotrebe. Trenutno se obavlja sanacija objekta hotela i banje tako da se može očekivati ponovno stavljanje u funkciju. Nekada je Kiseljak primarno bio poznat po banji, u kojoj se liječilo uz pomoć termomineralne vode. U planskom razdoblju banjski turizam treba zasnivati i na zdravstvenoj i na turističkoj funkciji banje. U banji se može razvijati više vrsta turizma, od rekreativnog (uslovljen je termomineralnom vodom koja se osim liječenja može koristiti i za rekreaciju u posebno izgrađenim bazenima, kao i specifičnom fizionomijom banjskog kompleksa i odgovarajućom izgrađenošću smeštajnih kapaciteta), kongresnog (može se organizovati van glavne banjske turističke sezone koja je vezana uglavnom za ljetnje mjesece, tako da je od značaja za racionalno korišćenje objekata tokom cijele godine) do manifestacionog turizma (afirmisan kroz organizovanje mnogobrojnih kulturno-zabavnih manifestacija).

**Lovni i ribolovni turizam** – Konfiguracija terena i bogatstvo divljači, kao i rasprostranjenost vodnih tokova pružaju povoljne uvjete za razvoj lovnog i ribolovnog turizma.

Bogata i raznovrsna ihtiološka ponuda rijeka Fojnica, Kreševke, Lepenice i dr., ukazuju da je ovo područje atraktivno sa stanovišta turističko-ribolovne ponude, te privlači veliki broj turista, naročito u ljetnoj sezoni. Udruga ribolovaca Kiseljak organizuje brojna takmičenja u sportskom ribolovu, koja okupljaju veliki broj ribolovaca iz čitave regije. U pogledu turističke ponude, ovaj lokalitet nudi mogućnosti lovnog, ribolovnog i rekreativnog turizma.

Preduvjet za razvoj lovnog turizma su očuvanost prirode i bogatstvo divljači. Lovno područje Općine predstavlja prirodni rezervat za uzgoj i lov divljači, kao što su: srneća divljač, zečija divljač, divlja svinja, medvjed, vuk, divlja patka, kuna i razne druge divljači. Lovni turizam treba organizovati sukladno lovnoj osnovi i zakonom koji reguliše ovu oblast, takođe je potrebno organizovati prihvatanje lovaca i održavanje lovnih terena.

**Agro turizam** – Obzirom na zastupljenost poljoprivrednog zemljišta na području Općine je moguće razvijati agro turizam koji može obuhvatiti posjete farmama, učenje o poljoprivrednim metodama i učestvovanje u radu na farmi.

**Seoski, etno i eko turizam** – Općina raspolaže značajnim potencijalima za razvoj turizma na selu koji duguje očuvanoj prirodi, čistom vazduhu, nezagađenim izvorima, potocima i rijekama, bogatoj flori i fauni i domaćoj kuhinji. Općina većim svojim dijelom ima ruralni karakter. Trenutno, postoji mogućnost smještaja u seoskim domaćinstvima.

Seoski i eko turizam moguće je razvijati kroz razvoj porodičnih poljoprivrednih gazdinstava. Porodična poljoprivredna gazdinstva kao subjekti u poljoprivredi moraju steći društveni status kao i poslovni subjekti u bilo kojoj drugoj grani proizvodnje. Porodična poljoprivredna gazdinstva su mnogo više nego samo seoska domaćinstva. To su mjesta gdje se proizvodi hrana za ishranu stanovništva, gdje se zapošljava porodična i druga radna snaga, gdje se stvara nova vrijednost. Ovim Planom se omogućuje na porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima razvijati privredne djelatnosti i smještajne kapacitete, kao npr. kompleksi ratarske proizvodnje sa pratećim sadržajima, stanovanjem za vlastite potrebe i seoskim turizmom. Na porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima potrebno je razvijati veći broj jedinica manjeg kapaciteta (4-8 ležajeva), uz zadovoljenje osnovnih potreba. Ova turistička forma

omogućava konzumiranje i drugih vidova turizma, bilo kao organizovanih aktivnosti od strane domaćina bilo kao izbornih od strane turista. Takođe ovaj vid turizma je moguće razvijati u svim naseljima Općine, posebno u naseljima koja su neopterećena privrednim objektima i u kojima je očuvana prirodna baština.

U cilju povećanja smještajnih kapaciteta moguće je planirati kampove, na području Lepenice.

Poljoprivredno zemljište čini dobar potencijal za proizvodnju zdrave hrane, razvoj eko-turizma i pratećih privrednih grana i tradicionalnog zanimanja stanovništva Općine. Dio turističke ponude svakako može biti promovisanje lokalne kuhinje i tradicionalnih jela i upoznavanje Općine kroz gastronomsko iskustvo (kiseljačka pogačica i dr.).

Podsticanje održivih putovanja i eko-prijatnih aktivnosti može privući posetioce koji su zainteresovani zaštitom okoliša i istraživanjem prirodnih ekosustava.

**Sportsko-rekreativni turizam** – Boravak u Općini pruža mogućnost za bavljenje tradicionalnim sportovima, brdski biciklizam, šetnju, planinarenje, konjičke sportove, izletnički turizam, branja šumskih plodova, gljiva i ljekovitog bilja.

Izletničko – rekreativni turizam moguće je razvijati na lokalitetu planinarskog doma “PD Pogorelica”. Planinarski dom posjeduje smještajne kapacitete (42 ležaja), igralište za djecu, malo nogometno igralište. Planinarsko društvo “Pogorelica” organizira slet planinara FBiH, ovaj događaj je centralni godišnji događaj planinarskog saveza Federacije Bosne i Hercegovine. Planinarske ture koje organizira društvo moguće je sprovoditi i u ljetnom i u zimskom periodu, na markiranim stazama. Na većini staza se nailazi na veliki broj izvora pitke vode.

Planirana je i turističko rekreativna, biciklističko – pješačka ruta, lokalitet Brdanja – lokalitet Kaštel.

**Kulturno – manifestacioni turizam** – Tradicionalne manifestacije, kulturno – povijesno naslijeđe, vjerski objekti pružaju mogućnost upoznavanja sa tradicijom, kulturom, folklorom, izvornom muzikom, narodnim običajima i drugim obilježjima Općine. Kulturne manifestacije mogu u značajnoj mjeri da dopune turističku ponudu Općine.

Općina Kiseljak je prepoznatljiva po manifestacijama: likovna kolonija planinskog pejzaža, dani kruha, lepeničke jeseni, kiseljačke mažoretkinje, tamburaški orkestar Jozo Penava.

Kulturno-historijsko naslijeđe (arheološka nalazišta, nacionalni spomenici) predstavljaju temelj za razvoj kulturnog turizma. U tom pogledu mogu se razmatrati arheološka nalazišta iz praistorijskog, rimskog i srednjovjekovnog perioda, srednjovjekovno utvrđenje, stećci, građevine sakralne arhitekture – crkve, džamije i dr. Značajno kulturno-istorijsko naslijeđe Općine predstavljaju i nacionalni spomenici: ostaci kasnoantičke crkve posvećene sv. Luciji i nekropole sa stećcima u Podastinju (prahistorijska gradina, kasnoantička utvrda – refugij) - spomenička cjelina i historijsko područje, srednjovjekovna nekropola između sela Zabrđe i Toplice – historijsko područje.

Kako bi se povećao kvalitet korišćenja kulturno-povijesnog naslijeđa, kao potencijala u razvoju turizma potrebno je: izvršiti prezentaciju kulturno – povijesnog naslijeđa, uključiti ga u razvoj manifestacionog, tranzitnog, poslovnog i ostalih vidova turizma, prilagoditi novoj namjeni ukoliko postoji mogućnost za to i dr.

**Vjerski turizam** - Razvoj vjerskog turizma treba na pravi način promovisati i uključiti u turistički sadržaj. Obzirom da vjerski turizam podrazumjeva okupljanje velikog broja ljudi, to se uz ovaj vid turizma može razvijati i infrastrukturni, gastronomski, kulturni turizam i dr..

#### 16.4. Ugrožena područja

Ocjena stupnja stabilnosti utvrđuje se na temelju analize brojnih prirodnih i antropogenih faktora koji mogu utjecati na iniciranje i daljnji razvoj egzogenogeoloških procesa i pojava.

Prirodne nepogode su događaji koji su uzrokovani djelovanjem prirodne sile na koje ljudski faktor ne može utjecati kao što su: potres, poplava, visoki snijeg i snježni nanosi, olujni ili orkanski vjetar, grad, prolom oblaka, klizište, suša, hladnoća, te masovne pojave ljudskih, životinjskih i biljnih bolesti.

Tehničko-tehnološke nesreće su događaji koji su izmakli kontroli pri obavljanju određene djelatnosti ili upravljanja određenim sredstvima za rad i rad s opasnim tvarima, naftom i njenim prerađevinama i energetskim plinovima tijekom njihove proizvodnje, prerade, upotrebe, skladištenja, pretovara, prijevoza ili uklanjanja, čije posljedice ugrožavaju ljude i materijalna dobra.

Najveću prijetnju od tehničko – tehnoloških nesreća na području Općine predstavljaju:

- \* veliki požari;
- \* ekspanzije ili eksplozije plinova i opasnih tvari;
- \* radioaktivno i drugo onečišćenje zraka, vode i tla.

## 17.ZAŠTITA I UNAPREĐENJE OKOLIŠA

### 17.1. Spriječavanje negativnih uticaja na okoliš

Da bi se obezbijedio adekvatan kvalitet okoliša neophodno je sprovesti niz konkretnih mjera zaštite kako bi se već postojeći kvalitet održao ili da bi se postojeća degradacija dovela na nivo održivog.

Među te mjere mogu se svrstati: pravno-normativne mjere, tehničko-tehnološke, prostorno-planske, ekonomske itd., a njihove smjernice bi se zasnivale u:

- \* donošenju opštih normativno-pravnih akata Općinskog Vijeća o zaštiti i unapređenju okoliša sukladno važećim zakonskim propisima, kao i programi zaštite te postupci i aktivnosti kao i kriterijumi ponašanja, a u vezi s tim sankcioni postupci u slučaju ne poštovanja zakona;
- \* izrada katastra zagađivača i stalno ažuriranje od strane nadležnih u Općinskom Vijeću, pri čemu je naročito važno ustanovljavanje mjernih punktova zagađivanja i uvjeta praćenja zagađivanja;
- \* zabrana i ograničenje gradnje objekata koji su potencijalni zagađivači u zonama stanovanja, društvenih, turističko-rekreativnih, prosvjetnih i drugih centara aktivnosti;
- \* prilagođavanje tehničkih i proizvodnih procesa u industriji zahtjevima i uvjetima zaštite od zagađenja okoliša, kako se štetni utjecaji ne bi širili na okolinu;
- \* ugradnju, kontrolu upotrebe i održavanja instalacija i uređaja za prečišćavanje zagađenih otpadnih gasova i voda, pravilan izbor lokacije (naročito proizvodnih i neproizvodnih objekata) uz poštovanje mezo i mikroklimatskih karakteristika prostora;
- \* formiranje sanitarnih zaštitnih zona glavnih prometnica, pri čemu širina zaštitnih zona zavisi od stupnja mogućeg zagađenja;
- \* suvremenim agrotehničkim mjerama, upotrebu pesticida, herbicida i vještačkih đubriva dovesti na razinu potrošnje koja će zadovoljavati kako potrebe u poljoprivredi tako i standarde u zaštiti okoliša;
- \* uspostavljanjem efikasnog sustava prikupljanja čvrstog otpada koji bi funkcionisao na što većem prostoru Općine, a samim tim opsluživao veći broj stanovnika;
- \* mjere fiskalne politike, izdvajanja doprinosa iz cijene proizvoda i usluga, naknada za korištenje građevinskog zemljišta, kao i finansiranja iz novčanih naknada i kazni za emitovanje štetnih produkata preko ili u okoliš (iz ovih izvora će se obezbijediti pribavljanje materijalnih sredstava potrebnih za ostvarivanje ciljeva zaštite i unapređenja okoliša).

Sprovođenje ovih i drugih mjera utjecaće na smanjenje rizika i sprečavanje zagađivanja i degradacije okoliša, kao i na podizanje postojećeg kvaliteta okoliša, što će se odraziti i na podizanje kvaliteta življenja uopće.

### 17.2. Mjere zaštite od zagađivanja vode, vazduha i tla

Temeljni cilj donošenja mjera u različitim segmentima okoliša jeste da se postigne zadovoljavajući stupanj kvaliteta. Da bi cilj bio postignut neophodno je da se donese poseban program mjera u cilju njihove implementacije.

Ostvarenje programa mjera, koji se sistemski treba i može evaluirati i prilagođavati u vremenu primjene, treba da se osigurava instrumentima, a usmjerava razvojnim ciljevima. Konačno, uspješnost programa provjerava se indikatorima koji pokazuju kako se odvija program i gdje ga valja mijenjati ili dopunjavati.

### 17.2.1. Mjere zaštite od zagađivanja voda

Da bi se zaštita voda postigla neophodno je obezbjediti valjano i sveobuhvatno, prije svega primjenljivo, integralno upravljanje vodama, vodeći računa o:

- \* novom pristupu u upravljanju vodnim resursima, koji treba da objedine socijalne, ekonomske interese i zaštitu okoliša;
- \* pouzdanoj procjeni raspoloživih vodnih resursa i njihovom kvalitetu;
- \* procjeni potreba za vodom u funkciji prirodnog priraštaja stanovništva, njegove prostorne raspodjele i povećanja standarda života;
- \* usklađivanju konflikta između razvoja i zaštite okoliša uz primjenu koncepta održivog razvoja;
- \* neophodnost usklađivanja sveukupne zakonske regulative sa evropskim zakonodavstvom kada je u pitanju zaštita voda, prije svega standarda kvaliteta voda za različite namjene (voda za piće, voda za kupanje, voda za uzgoj riba. itd.).

Imajući u vidu sadašnje stanje kvaliteta voda na području Općine temeljni ciljevi zaštite bi bili da se:

- \* sačuvaju površinske i podzemne vode koje su još čiste;
- \* zaustavi dalji trend pogoršanja kvaliteta voda (tekućica i stajaćica);
- \* saniraju i uklone izvori zagađenja prvenstveno na postojećim i planiranim izvorima pitke vode, kao i drugim mjestima gdje se voda koristi za namjene za koje je potrebno osigurati kvalitetnu vodu;
- \* spriječiti ili ograničiti izgradnju, odnosno nastajanje zagađenja na postojećim i potencijalnim izvorima za snabdijevanje vodom;
- \* obezbjedi upravljanje vodnim resursima na principima održivog razvoja i jedinstva vodnog režima;
- \* omogućiti svim korisnicima voda da je koriste na održiv način, a sukladno raspoloživim količinama vode;
- \* uspostaviti sustav praćenja kvaliteta površinskih voda na razmatranom području;
- \* izgradnja sveobuhvatnog sustava za kanalizaciju i prečišćavanje otpadnih voda iz naselja i industrijskih pogona;
- \* odgovarajućim mjerama zaštite, i kvalitet svih površinskih voda dovede u kategoriju voda sukladno zakonskim propisima.

Za ostvarenje tih ciljeva, mjere zaštite voda mogu biti:

- \* administrativne mjere
- \* mjere za očuvanje kvaliteta voda
- \* mjere za sprečavanje i smanjenja zagađenja.

#### Administrativne mjere obuhvaćaju:

- \* planske smjernice upravljanja vodama koje trebaju sadržavati procjenu mogućnosti opterećenja vodotoka, ukupno planirano opterećenje za ispuštanje otpadnih voda, utvrđivanje mjerodavnog protoka prijemnika, recipijenta za prijem opterećenja;
- \* izmjene i dopune izdanih važećih vodnih dozvola za ispuštanje otpadnih voda radi usklađivanja s potrebnim mjerama i ciljevima zaštite voda;
- \* stalno praćenje propisa iz oblasti zaštite voda te njihovo usklađivanje s utvrđenim mjerama u provođenju zaštite voda;
- \* izrada katastra zaštite voda i izrada druge tehničke dokumentacije potrebne za provođenje mjera zaštite voda;
- \* uspostava sustava informiranja o stanju kvalitete voda i efikasnosti primijenjenih mjera.

#### Mjere za očuvanje kvaliteta voda obuhvaćaju:

- \* zabranu izgradnje na područjima gdje se ugrožava kvaliteta voda izvorišta i podzemnih voda koje se koriste ili planiraju koristiti za vodoopskrbu;

- \* zabranu ili ograničenje izgradnje na posebno zaštićenim područjima i vrijednim vodnim ekosustavima;
- \* ograničenje izgradnje i obavljanja djelatnosti na vodotocima gdje ispuštanje otpadnih voda može imati utjecaj na kvalitetu voda i pored primjene potrebnih mjera zaštite, zabranu bilo kakvog ispuštanja opasnih/toksičnih materija;
- \* mjere/ograničenja definisana Zakonom o vodama koja se odnose na vodno dobro i plavno područje („Službene novine Federacije BiH“ 70/06, Član 12. i Član 96);
- \* za izvorišta gdje nisu donešene odluke o zonama sanitarne zaštite postupati sukladno Zakonu o vodama („Službene novine Federacije BiH“ 70/06) do donošenja odluka o zonama sanitarne zaštite prema važećem Pravilniku o načinu utvrđivanja uslova za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta vode za javno vodosnabdijevanje stanovništva („Službene novine Federacije BiH“ 88/12), odnosno provoditi mjere zaštite propisane u odlukama donesenim u ranijim pravilnicima;
- \* vršiti odvodnju i prečišćavanje otpadnih voda sukladno Zakonu o vodama (član 54. opšta obaveza odvodnje i tretmana otpadnih voda);
- \* tehnološke otpadne vode prečišćavati i ispuštati sukladno uvjetima zadatim u vodnim aktima izdatim od strane nadležne agencije za vode;
- \* povećanje kapaciteta recipijenta-prijemnika izradnjom potrebnih vodnih objekata.

Mjere za sprečavanje i smanjenje zagađenja obuhvaćaju:

- \* planiranje, rekonstrukcija i izgradnja sustava za prikupljanje i odvođenje komunalnih i industrijskih otpadnih voda;
- \* planiranje i izgradnju uređaja za prečišćavanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda;
- \* uvođenje programa mjera za smanjenje zagađenja voda od agrotehničkih sredstava;
- \* uređenje erozijskih područja i sprečavanje ispiranja gradnjom regulacijskih vodnih objekata, pošumljavanjem, pravilnom obradom zemljišta, i pravilnom upotrebom agrotehničkih sredstava u poljoprivredi.

Za uspješnu realizaciju postavljenih ciljeva za zaštitu voda, imajući u vidu sadašnje stanje kvaliteta voda i postavljene zahtjeve za kvalitetom voda, trebalo bi u što kraćem roku napraviti slijedeće:

- \* donijeti planove zaštite područja za riječne slivove i podslivove na području Općine;
- \* utvrditi ciljeve kvaliteta voda sukladno planovima zaštite područja riječnih slivova i zakonskih propisa;
- \* provoditi zaštitu i monitoring kvaliteta vode na izvorištima koja imaju odluku o zonama sanitarne zaštite;
- \* uspostaviti informacijski sustav o vodama (vodnom bogatstvu i kvalitetu voda) i stvarati uvjete za informiranje javnosti o kvalitetu voda;
- \* izgraditi sustav za prečišćavanje otpadnih voda, čime bi se smanjio teret zagađenja u vodotocima;
- \* izgradnja kanalizacione mreže do svih objekata i njihovo priključenje;
- \* rekonstrukcija postojeće kanalizacione mreže;
- \* izgradnja kolektora;
- \* čišćenje vodotokova.

#### 17.2.2. Mjere zaštite u upravljanju otpadom

U cilju uspostavljanja održivog i funkcionalnog sustava upravljanja otpadom, za područje Općine potrebno je izraditi i provoditi Plan upravljanja otpadom, usklađen sa važećim federalnim, kantonalnim i lokalnim propisima iz oblasti zaštite okoliša i upravljanja otpadom. Planom upravljanja otpadom je potrebno detaljno definirati organizaciju sustava prikupljanja, selekcije, privremenog skladištenja, transporta, tretmana, reciklaže i konačnog zbrinjavanja komunalnog i ostalih vrsta otpada koje nastaju na području Općine.

Plan upravljanja otpadom treba da utvrdi postojeće stanje u oblasti upravljanja otpadom, procjenu količina i vrsta otpada, potrebe za razvojem infrastrukture i opreme, kao i prostorne i tehničke uvjete

za uspostavljanje reciklažnog dvorišta, transfer stanica, zelenih otoka i drugih pratećih sadržaja. Posebnu pažnju potrebno je usmjeriti na smanjenje nastanka otpada, povećanje stupnja odvojenog prikupljanja i reciklaže korisnih frakcija otpada, te postepeno smanjenje količina otpada koje se odlažu na deponije.

Planom upravljanja otpadom je potrebno predvidjeti mjere za sanaciju i zatvaranje neuređenih i ilegalnih odlagališta otpada, uspostavljanje sustava nadzora i kontrole upravljanja otpadom, kao i mjere zaštite tla, voda, zraka i stanovništva od negativnih utjecaja neadekvatnog odlaganja otpada. Također je potrebno definirati obveze nadležnih institucija, javnih komunalnih poduzeća i drugih učesnika u sustavu upravljanja otpadom, dinamiku realizacije planiranih aktivnosti, način finansiranja, te kontinuirano provođenje edukacije i podizanja svijesti stanovništva o pravilnom upravljanju otpadom i zaštiti okoliša.

Kod planiranja i realizacije sustava upravljanja otpadom potrebno je težiti regionalnom povezivanju i usklađivanju sa kantonalnim i regionalnim konceptom upravljanja otpadom, uz primjenu principa održivog razvoja i zaštite okoliša.

Na području općine Kiseljak postoji deponija Berberuša. Nalazi se na potezu magistralnog puta R443 prema općini Kreševo udaljena 2 500 m od magistralnog puta prema brdu Čubren. Deponija prema podacima dobijenim od Općine nije sanitarnog tipa i nema dozvolu za rad. Deponija prostorno obuhvata cca 14 425,59 m<sup>2</sup>.

Organiziran je dvolinijski sustav odvoza komunalnog otpada sa 90% pokrivenošću.

Koncept upravljanja otpadom treba da se zasniva na principima upravljanja otpadom. Neophodno je da se količine konačnog deponovanog materijala smanje, odnosno da se teži da se što više otpada prethodno ili iskoristi ili reciklira.

Same deponije je neophodno uskladiti sa EU standardima i zahtjevima, zakonskom regulativom. Deponovan materijal je potrebno odlagati prema vrsti materijala i usvojenim standardima.

Upravljanje otpadom se organizuje Planom upravljanja otpadom.

Prostornim Planom planirana je lokacija za izgradnju reciklažnog dvorišta i pretovarne stanice u cilju organizovanog upravljanja otpadom.

### 17.2.3. Mjere zaštite od zagađivanja zraka

Na području Općine ne postoje stanice za mjerenje kvaliteta zraka, te nije moguće dati precizne podatke o kvalitetu zraka.

Kao glavni izvori mogu se konstatovati linijski zagađivači (geoprometni položaj područja Kiseljaka je takav da, kroz Općinu prođe veliki broj putničkih i teretnih vozila); površinski zagađivači (zagrijavanje objekata korištenjem drvenog ogrijeva, lož ulja i uglja) i točkasti zagađivači (industrijski i gospodarski objekti).

Na teritoriji Općine postoji nekoliko gospodarskih objekata koji u određenoj mjeri negativno utiču na kvalitet zraka. Kako prilikom izrade nije bilo detaljnih informacija o ssustavima nije moguće dati detaljniju analizu opterećenja.

Takođe na prostoru KSB/SBK ne postoji izrađen Registar emisija u zrak, što bi u velikoj mjeri doprinjelo da se detektuju ključni problemi u kvalitetu zraka Općine.

U cilju zaštite zraka neophodno je sprovesti sledeće mjere:

- \* na području Općine planirati daljinski sustav grijanja u urbanim područjima;

- \* kao gorivo za zagrijavanje koristiti okolišno prihvatljive energente prirodni plin ili biomasu;
- \* smanjenje utjecaja prometnica (primjena katalizatora i ostalih tehničkih rješenja na vozilima, regulacijom prometa, primjenom kvalitetnijeg goriva te provođenjem djelotvornije inspekcije vozila);
- \* rekonstrukciju prometne mreže, kao i pronalaženje i realizaciju arhitektonskih, građevinskih i hortikulturnih rješenja između prometnica, stambenih i radnih zona i objekata;
- \* radi sveobuhvatnijeg sagledavanja stupnja zagađenosti neophodno je postaviti određen broj mjernih mjesta u okolini i pratiti propisane parametre, a koji bitno utječu na stanje kvalitete zraka. Na temelju usvojenih mjernih mjesta potrebno je uspostaviti monitoring sustavnog praćenja aerozagađenja, odnosno sustavno mjerenje emisije;
- \* predvidjeti maksimalno ozelenjivanje slobodnih površina kako javnih tako i oko okućnica individualnih stambenih objekata;
- \* prilikom izgradnje novih gospodarskih objekata koji mogu ugroziti zrak okolnih naselja, odobrenje za rad uvjetovati prilaganjem određene dokumentacije o mjerama zaštite okoliša i to prije opredjeljenja za određenu lokaciju;
- \* ne dozvoliti da tretman čvrstog otpada se obavlja spaljivanjem pri čemu će doći do emisije štetnih plinova koji nastaju sagorijevanjem tog otpada;
- \* osiguranje zadovoljavajućeg stupnja komunalne higijene;
- \* obezbjeđenje komunalne higijene;
- \* izrada evidencije zagađivača;
- \* procjenu količina zagađenja prema određenim parametrima i eu standardima;
- \* analiza tehnologija koji imaju direktan ili indirektan utjecaj na kvalitet zraka.

Unapređenje kvaliteta zraka uveliko zavisi od tehnoloških sustava i njihovog stanja i unapređenja u cilju smanjenog uticaja na kvalitet zraka. Polazeći od porijekla pritisaka na okoliš, razradom programa mjera, trebalo bi detaljno razraditi mjere zaštite po pojedinim sektorima iz kojih se očekuju najveći pritisci na kvalitet zraka.

Za sektor industrije temeljne mjere su:

- \* Prihvatanje standarda EU u procesima proizvodnje i produkcije;
- \* Stroga kontrola emisija iz industrijskih procesa;
- \* Ograničavanje emisije i propisivanje standarda i normativa za vrlo otrovne i kancerogene materije;
- \* Podsticanje uvođenja alternativnih tehnoloških procesa, po mogućnosti da se slijedi načelo primjene najboljih raspoloživih tehnika za smanjenja emisije - tzv principa BAT;
- \* Razmatranje izgradnje dovoljno visokih dimnjaka, zbog smanjenja uticaja emisija na okolicu;
- \* Propagiranje i razvijanje odgovornosti za smanjenje nastajanja emisija;
- \* Usmjeravanje potrošača na nove proizvode, gdje u proizvodnim procesima nastaju znatno manje emisije;
- \* Uvođenje naknada za prekomjerno emitiranje zagađujućih materija u zrak.

U sektoru prometa:

- \* optimiranje svih transportnih tokova;
- \* što ubrzanija rekonstrukcija i modernizacija prometne mreže;
- \* podobnim mjerama nastojati povećati upotrebu goriva sa niskim sadržajem sumpora;
- \* pojačati inspeksijski nadzor za: kontrolu ispravnosti vozila i kontrolu kvaliteta goriva.

### 17.3. Područja i mjere sanacije

Za potrebe izrade planskog dokumenta - Prostorni plan Općine Kiseljak, neophodno je na temelju sveukupnog sagledavanja stanja kvalitete okoliša na području Općine, mogućeg prihvatnog kapaciteta okoliša, uvjeta koji proizlaze iz planiranja korištenja i uređenja prostora i trenutno važećih zakonskih propisa, dati prijedlog potrebnih mjera za sanaciju okoliša na prostoru Općine za plansko razdoblje.

Ako se žele ispuniti postavljeni ciljevi u zaštiti okoliša, osim jasno izražene želje i političke volje, za to je potrebno imati kvalitetan program i plan kao i velike promjene u sadašnjim institucijskim odnosima te angažman ljudskih i financijskih resursa u onoj mjeri u kojoj se mogu osigurati samo dugoročno, usmjeravanjem kroz strateško opredjeljenje i pažljivo planiranje.

U cilju provođenja i ostvarenja mjera zaštite u oblasti zaštite okoliša, u sklopu plana zaštite okoliša (plana zaštite zraka, plana zaštite voda, plana upravljanja otpadom) neophodno je uraditi program i plan za realizaciju provedbenih mjera koji između ostalog treba sadržavati i:

- \* popis svih zagađivača okoliša (zraka, voda i tla) i ocjenu stanja;
- \* utvrđivanje potrebnih mjera zaštite;
- \* instrumente za provođenje mjera zaštite;
- \* određivanje prioriteta kod provođenja potrebnih mjera zaštite;
- \* rokove za provođenje utvrđenih mjera zaštite;
- \* potrebna financijska sredstva za provođenje utvrđenih mjera zaštite.

Za uspješno provođenje mjera zaštite okoliša, mogu se koristiti različiti instrumenti kojim se treba usmjeravati i etapno kontrolirati napredovanje realizacije planiranih zadataka. Kada je u pitanju izbor instrumenata koje treba koristiti, iskustvo pokazuje da se najbolji rezultati u provođenju politike zaštite okoliša postižu primjenom kombinacije različitih instrumenata, regulacijskih, klasičnih, ekonomskih, poticajnih, ali i svih drugih koji podupiru primjenu i provođenje mjera i osiguravaju praćenje efekata zaštite okoliša. Pri planiranju korištenja više instrumenata posebnu pozornost treba usmjeriti na uspostavu konzistentnog skupa mjera ciljanih na odabrani prioritetni sektor (energetiku, promet, industriju i dr.). Uobičajeni instrumenti su:

- \* regulacijski instrumenti, jačanje legislative za zaštitu okoliša i bolja implementacija iste, razvoj standardizacije i evaluacija planova i programa zaštite okoliša;
- \* klasični instrumenti, korištenje najčešće primjenljivih mjera koje se zasnivaju na pristupu, propisi i nadzori i korištenje i primjena tuđih pozitivnih iskustava;
- \* financijski i ekonomski instrumenti, provođenje načela "zagađivač plaća" i "korisnik plaća", pouzdan mehanizam financijske potpore (osnivanje i funkcioniranje posebnih fondova za zaštitu okoliša), uvođenje poreza na okoliš i odgovornosti za okoliš, uvođenje dodatnih poreza, povećanje naknada, uvođenje strožih kazni za zagađenje okolice i dr.;
- \* poticajni instrumenti, donošenje mjera na zaštitu okoliša dogovorom sa svim akterima (zagađivačima), postupno uvođenje predviđenih mjera i mehanizama, osiguranje iste razine primjene za sve uključene subjekte i iznalaženje povoljnih kredita, smanjenje taksi, oslobađanje dijela carine na opremu (kod uvođenja novih tehnologija i rekonstrukcija u cilju smanjenja zagađenja) i sl.

Na temelju naznačenih ciljeva i mjera, u cilju zaštite okoliša, neophodno je da se međusobnom suradnjom i umreženošću svih aktera koji trebaju sudjelovati u donošenju programa mjera zaštite, donesu i prioriteta kod sanacije postojećeg stanja, odnosno utvrde prioriteta realizacije pojedinih mjera zaštite.

#### **17.4. Procjena stanja do kraja planskog perioda**

Brza sanacija odnosno poboljšanje kvalitete okoliša, teško je izvodljivo imajući u vidu:

- \* da se očekuje porast u gospodarstvu s rastom potrošnje energije;
- \* da se očekuje daljnja ekspanzija prometa;
- \* da je proces zaštite okoliša složen tehničko-tehnološki problem;
- \* da je ekonomsko stanje Općine, takvo da se ne mogu omogućiti potrebna sredstva za sanaciju zaštite okoliša do potrebne razine.

Međutim, ako se osiguraju glavni preduvjeti, kao:

- \* omogući potpuna implementacija zakonskih propisa,

- \* osigura jačanje sustava zaštite okoliša, uvođenjem novih instrumenata za smanjenje pritiska na okoliš,
- \* osigura prihvatljiv način financiranja u projekte zaštite okoliša,
- \* rast svijesti o potrebi promjena kada je u pitanju zaštita okoliša,

treba očekivati da će se u planskom razdoblju postići vidan napredak kada je u pitanju kvaliteta okoliša, odnosno da će doći do podizanja razine zaštite okoliša i očuvanje istog u odnosu na sadašnje stanje.

U kratkoročnom razdoblju, ne treba biti iznenađen da se ima i trend pogoršanja kvaliteta okoliša u pojedinim segmentima, posebno segmentima: kvaliteta zraka i kvaliteta voda, isključivo kao posljedica rasta proizvodnje u energetici i industriji.

U srednjoročnom razdoblju, očekivati je značajne pomake u svim segmentima zaštite okoliša, i to kod:

- \* upravljanja komunalnim otpadom,
- \* kvalitete zraka gdje treba očekivati poboljšanje kvalitete zraka, (primjenom propisa o ograničavanju emisija zagađenja u zrak i uvođenjem sankcija za emitiranje zagađenja iznad dozvoljenih vrijednosti) i
- \* kvalitete voda treba očekivati poboljšanje kvalitete voda.

U dugoročnom razdoblju, bilo bi realno riješiti veliki dio problema u oblasti zaštite okoliša na području Općine. U ovom trenutku treba planirati da će se na kraju ovog razdoblja dostići i ostvariti planirani cilj u zaštiti okoliša i da će okoliš dostići zadovoljavajući stupanj kvaliteta i to u svim segmentima.

Kod davanja procjene stanja kvaliteta okoliša do kraja planskog razdoblja, treba računati i s otežavajućim ograničenjima koja mogu utjecati djelomično na ostvarenje postavljenih ciljeva, kao:

- \* opće gospodarsko stanje u kojem je najveći problem neuposlenost;
- \* okruženje u kojem se nepoštivanje zakona i zakonskih ograničenja tolerira, neefikasni sudski sustav zbog čega su instrumenti, definirani postojećim zakonima, nedjelotvorni;
- \* nedostatak financijskih sredstava za realizaciju svih planiranih aktivnosti u oblasti zaštite okoliša;
- \* ograničenih ljudskih resursa potrebnih za obavljanje izuzetno stručnog i opsežnog posla na realizaciji postavljenih ciljeva.

## 18.ZAŠTITA I REVITALIZACIJA KULTURNO – HISTORIJSKOG I PRIRODNOG NASLJEĐA I NJIHOVA EKONOMSKA VALORIZACIJA

### 18.1. Zaštita prirodnog naslijeđa

U cilju optimalne prezentacije, polivalentnog korištenja, odnosno ekonomske valorizacije prirodnog naslijeđa, Prostorni plan se zalaže za hitno pokretanje inicijativa i drugih radnji za stavljanje pod posebnu (zakonsku) zaštitu prirodnog područja „Fojnica – Fojnička rijeka“ u kategoriji zaštićeni krajolik/pejzaž.

Zakonom o zaštiti prirode („Službene novine Federacije BiH“, broj: 66/13) kategorija Va – Zaštićeni pejzaž je zaštićeno područje nastalo kroz interakciju ljudi i prirode tokom vremena, a karakteriše se značajnim ekološkim, biološkim, kulturnim i estetskim vrijednostima. Očuvanje interakcije ljudi i prirode je od vitalnog značaja za zaštitu i održivost područja, sa pridruženim prirodnim i drugim vrijednostima. Primarni cilj je zaštita i održanje važnih kopnenih pejzaža sa vrijednostima koje su nastale interakcijom ljudi i prirode kroz tradicionalnu praksu upravljanja. Ostali ciljevi:

- \* Održanje uravnotežene interakcije prirode i ljudske kulture kroz zaštitu kopnenog pejzaža pridruženih tradicionalnih načina upravljanja, društvenih, kulturnih i duhovnih vrijednosti.
- \* Generalni doprinos očuvanju biodiverziteta kroz upravljanje vrstama u okviru kulturnog pejzaža i kroz poboljšanje mogućnosti očuvanja u teško iskorištavanim pejzažima.
- \* Poboljšane mogućnosti za uživanje, blagostanje i socio ekonomske aktivnosti kroz rekreaciju i turizam. Korištenje prirodnih proizvoda i funkcija okoline.
- \* Uspostava okruženja koje će podstaći uključivanje lokalne zajednice u upravljanje vrijednim kopnenim pejzažima te prirodnim i kulturnim vrijednostima unutar njih.
- \* Podrška očuvanju agrobiodiverziteta.

Fojnička rijeka sa svojim pritokama predstavlja osnovni fenomen istoimene doline i Fojnice kao grada. U svom relativno kratkom toku protiče kroz izvanredno pitoreskno područje aluvijalne doline koja se pruža od Fojnice do Gromiljaka. U svom gornjem toku je izrazita planinska rječica sa čistom vodom, naseljena salmonidnom ribom, a niže grada Fojnice pretvara se u mirnu rječicu koja ipak u jesen i proljeće zna da poplavi okolna polja. U donjem toku vode Fojničke rijeke su ciprinidne. U gradskom dijelu svog toka korito rijeke je na žalost regulisano nasipima i betonskim gabionima, što joj oduzima prirodnost. Vode Fojničke rijeke su u malom procentu i zlatonosne.

Prostornim planom se utvrđuju sljedeće mjere zaštite:

- \* određivanje zaštitnih zona na temelju Zakona o zaštiti prirode, Zakona o prostornom uređenju;
- \* utvrđivanje i primjena zakonodavno-normativno planerskih, urbanističkih, bioloških i tehničkih mjera zaštite i unapređenja evidentiranih prirodnih dobara;
- \* usklađivanje ljudskih aktivnosti, ekonomskih i društvenih razvojnih planova, programa, osnova i projekata sa održivim korišćenjem obnovljivih i neobnovljivih prirodnih resursa i dugoročnim očuvanjem prirodnih ekosustava i prirodne ravnoteže;
- \* valorizacija i utvrđivanje evidencije prirodnog naslijeđa u cilju praćenja stanja istog;
- \* za sve ugrožene prirodne rjetkosti i vrijednosti obaviti radove na revitalizaciji stanja i uspostaviti prvobitno stanje, sa obezbjeđenom službom za zaštitu prirode koja bi planirala, pratila, kontrolirala i realizirala zaštitu, a posebno istražila i utvrdila nove lokalitete zaštite prirode i vodila katastar zaštićenih objekata i cjelina;
- \* očuvanje i njegovanje estetskih obilježja pejzaža, odnosno autentičnosti i ljepote predionog lika manje izmijenjenih ambijenata, ali i ostalih djelova područja, kroz niz aktivnosti u domenu uređenja, planiranja i zaštite prostora;
- \* potreba da se pejzažne, biološke i druge vrijednosti i prirodni resursi područja učine dostupnim ljudima na održivo korišćenje, imajući prvenstveno u vidu dobrobit lokalne zajednice, kao i radi uživanja u prirodi, fizičkog i duševnog odmora, bavljenja znanostu,

obrazovanjem i sportom ali uz aktivno uključenje ljudi u proces zaštite i promocije prirodnih i kulturnih vrijednosti područja;

- \* održanje ekosustavne raznovrsnosti i zaštita prirodnih i agroekosustava od invazivnih vrsta biljaka i životinja, kao i od drugih vrsta, sorti i rasa koje unose nepoželjne promjene u prirodni i agrobiodiverzitet.

Vrste i režimi zaštite područja prirodnog dobra precizno će se utvrditi aktom o ustanovljenju zaštite na temelju prethodno urađene stručne dokumentacije Ministarstva okoliša i turizma Federacije BiH.

## 18.2. Zaštita kulturno – povijesnog naslijeđa

Temeljna koncepcija prostornog razvoja Općine, s aspekta zaštite kulturnog naslijeđa, bazirana je na njihovoj identifikaciji njihovim stavljanjem pod zaštitu, a u cilju povećanja postotka zaštićenih kulturnih dobara.

### Opća djelatnost zaštite kulturnih dobara podrazumijeva:

- \* istraživanje i evidentiranje dobara koja uživaju prethodnu zaštitu;
- \* predlaganje i utvrđivanje kulturnih dobara;
- \* vođenje registra i dokumentacije o kulturnim dobrima;
- \* pružanje stručne pomoći na čuvanju i održavanju kulturnih dobara vlasnicima i korisnicima tih dobara;
- \* brigu o korištenju kulturnih dobara u svrhe određene Zakonom;
- \* predlaganje i praćenje provođenja mjera zaštite kulturnih dobara;
- \* prikupljanje, sređivanje, čuvanje, održavanje i korištenje pokretnih kulturnih dobara;
- \* prikupljanje podataka o nestalim i otuđenim kulturnim dobrima;
- \* provođenje mjera tehničke i fizičke zaštite kulturnih dobara;
- \* izdavanje publikacija o kulturnim dobrima i o rezultatima rada na njihovoj zaštiti;
- \* izlaganje kulturnih dobara, organiziranje predavanja i drugih prigodnih oblika kulturno-obrazovne djelatnosti;
- \* drugi poslovi u oblasti zaštite kulturnih dobara utvrđeni Zakonom i provedbenim aktima na temelju istog;
- \* ako se predviđaju intervencije na kulturnim dobrima ili u njihovoj tangentnoj zoni, koje mogu utjecati na izgled i svojstva dobra, prije poduzimanja radova potrebno je obratiti se Zavodu za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta posebnim zahtjevima radi propisivanja detaljnih mjera zaštite, izdavanja suglasnosti na projektnu dokumentaciju i uvida u izvedene radove.

### U aktu o utvrđivanju svakog pojedinog kulturnog dobra, mjere zaštite obuhvaćaju:

- \* detaljne uvjete čuvanja, održavanja i korištenja;
- \* tehničko-zaštitne mjere radi osiguranja kulturnog dobra od oštećenja, uništenja i krađe;
- \* način osiguranja korištenja i dostupnosti kulturnog dobra javnosti;
- \* ograničenja i zabrane u pogledu raspolaganja kulturnim dobrom i njegove upotrebe, sukladno Zakonu;
- \* ograničenja, odnosno zabrane izvođenja određenih građevinskih radova, promjene oblika terena i korištenja zemljišta u okviru zaštićene okoline kulturnog dobra, kao i promjene njegove namjene;
- \* uklanjanje građevinskog ili drugog objekta čije postojanje ugrožava zaštitu ili korištenje kulturnog dobra.

Mjere zaštite utvrđuju se i za zaštićenu okolinu nepokretnog kulturnog dobra.

#### **Mjere zaštite arheoloških lokaliteta:**

- \* zabranjuje se neovlašteno iskopavanje i istraživanje arheološkog nalazišta;
- \* za iskopavanje i istraživanje arheološkog nalazišta potrebno je prethodno pribaviti stručno mišljenje Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta;
- \* ako se pri zemljanim radovima naiđe na artefakte za koje se može pretpostaviti da imaju svojstva kulturno - povijesnog nasljeđa izvođač je dužan obustaviti radove i obavijesti nadležnu službu zaštite (Zavod za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta);
- \* izvođač je dužan poduzeti mjere zaštite kako nalazište ne bi bilo uništeno i oštećeno;
- \* troškove iskopavanja, istraživanja, zaštite, čuvanja, publikacije i izlaganja otkrivenog dobra koje uživa prethodnu zaštitu snosi investitor.

#### **Mjere zaštite spomenika kulture:**

- \* zabrana radova koji mogu ugroziti statičku stabilnost spomenika kulture;
- \* zabrana prepravki, dogradnje, pregradnje, nadogradnje;
- \* vođenje elektro i TT vodova podzemnim putem;
- \* zabrana postavljanja priključnih kutija, ormara i rashladnih uređaja na uličnoj ili glavnoj fasadi;
- \* očuvanje izvornog izgleda vanjske arhitekture i enterijera, horizontalnog i vertikalnog gabarita, oblika i nagiba krova, svih konstruktivnih i dekorativnih elemenata, stilskih karakteristika, originalnih materijala i funkcionalnih karakteristika;
- \* ažurno praćenje stanja i održavanje konstruktivno-statičkog sustava, krovnog pokrivača, svih fasada, enterijera i ispravnosti instalacija u spomeniku kulture.

#### **Mjere zaštite zaštićene okoline spomenika kulture:**

- \* zabrana gradnje i postavljanja trajnih ili privremenih objekata koji svojim namjenom, volumenom gabarita po visini i obliku mogu ugroziti ili degradirati spomenik kulture i njegovu zaštićenu okolinu;
- \* zabranjeno trajno postavljanje tezgi kioska i drugih privremenih objekata osim u slučajevima organiziranog događaja kada je unutar zaštićene zone moguće uz suglasnost koja će definirati vrijeme i uvjete postavljanja i uklanjanja istih odobriti nadležna institucija;
- \* zabrana radova koji mogu ugroziti statičku sigurnost spomenika kulture;
- \* zabrana izvođenja radova kojima se obavlja promjena oblika ili namjene terena;
- \* zabrana postavljanja dalekovoda, zračnih elektro i TT vodova preko zaštićenih parcela, njihovo vođenje izvršiti podzemnim kanalima, uz vraćanje terena u prvobitno stanje;
- \* urbanističko i komunalno uređenje, hortikulturno opremanje, njegovanje dekorativne flore i redovno održavanje prostora zaštićene okoline u funkciji spomenika kulture.

Neevidentirana kulturna dobra koja pripadaju bilo kojem razdoblju izgradnje nije dozvoljeno rušiti i uklanjati, dograđivati ili nadograđivati, obavljati dekompoziciju istih u cilju promjene njihovog eksterijera s obzirom na njihovu ambijentalnu vrijednost.

Neophodno je uraditi Studiju zaštite nepokretnih kulturnih dobara kojom će se utvrditi pojedinačni uvjeti zaštite za svako kulturno dobro.

### **18.3. Revitalizacija i ekonomska valorizacija prirodnog naslijeđa**

Preduvjet ekonomske valorizacije prirodnog naslijeđa je revitalizacija prirodnog naslijeđa.

Postojeća ekonomska valorizacija prirodnog naslijeđa, u prvom redu iskorištavanje prirodnih resursa (obnovljivih i neobnovljivih), ekonomski je neznatna, trenutačna, periodična i socijalno neopravdana u usporedbi s mogućom ekonomskom valorizacijom utvrđenih prirodnih područja i drugih kulturnih elemenata koji se mogu ekonomski valorizirati samo stavljanjem prirodnih područja pod zaštitu.

Prirodno naslijeđe može se ekonomski vrjednovati intenzivnim (organizacijskim) načinom prezentacije i korištenja putem programa prostorne organizacije, revitalizacije i korištenja prirodnih područja. Samo tako ekonomski efekti korištenja prirodnog naslijeđa se mogu uvećavati.

### **18.4. Revitalizacija i ekonomska valorizacija kulturno – povijesnog naslijeđa**

U cilju boljeg održavanja i brige za kulturno-povijesno naslijeđe Općine daje se prijedlog da se izrade standardi za fizičku obnovu objekata kulturnog naslijeđa:

- \* da se izradi program preventivnih konzervatorsko-restauratorskih zahvata na graditeljskom naslijeđu u cilju zaustavljanja njihovog daljeg fizičkog uništavanja;
- \* da se ostvari suradnja na zaštiti kulturnih i prirodnih vrijednosti u okviru prostornog planiranja;
- \* da se izradi plan za sveobuhvatnu dugoročnu obnovu svih objekata graditeljskog naslijeđa po fazama, uz pomoć općinskih i kantonalnih službi s financijskim pokazateljima. Kod toga se mora osigurati aktivniji angažman lokalnih zajednica u smislu planiranja i upravljanja ovim objektima;
- \* osigurati aktiviranje suradnje državnog i privatnog sektora, gdje se posebno naglašava aktiviranje privatnog sektora u smislu davanja koncesija na korištenje objekata kulturnog naslijeđa i njihove obnove;
- \* odrediti ulogu koju baština igra u stvaranju novih radnih mjesta uzimajući u obzir lokalni razvoj i sheme urbanog planiranja;
- \* formulirati kategorije kod odlučivanja državnih vlasti i privatnog sektora u smislu da se istakne dugoročna vrijednost investiranja u programe naslijeđa i činjenice da se profitabilnost u ovoj oblasti ne vrednuje samo u ekonomskom smislu nego na temelju kompletnog učinka na društvo (značaj obnavljanja starih zgrada u odnosu na izgradnju suvremenih objekata);
- \* u okviru strategije održivog razvoja ukazati na ekonomski i društveni potencijal kulturnog naslijeđa koji mora naći svoje mjesto u okviru ovih programa.

## 19. MINSKA POLJA

### 19.1. Područja i mjere sanacije

Postojanje neeksplozivnih ubojitih i minsko eksplozivnih sredstava na dijelovima analiziranog prostora predstavlja specifičan oblik zagađenja tla u smislu mogućnosti korištenja površina kao i mogućih posljedica po zdravlje ljudi.

Prema podacima BHMACH-a na području Općine postoje 36 registrirana sumnjiva minirana polja, koja zauzimaju 367,29 ha, odnosno 2,29 % ukupne površine Općine.

Sumnjive minirane površine se najvećim dijelom nalaze uz granicu sa općinom Visoko. Takođe, uz granicu sa općinom Fojnica, u naseljenom mjestu Medovci se nalazi jedna sumnjiva minirana površina i jedna u naseljenim mjestima Ivica i Žeželovo, uz općinu Kreševo. Sumnjive minirane površine se uglavnom nalaze u šumskom području što stvara veliki problem.

Problem predstavlja što sva minska polja nisu označena, a dešavaju se i slučajevi da stanovništvo uklanja oznake opasnosti, što za posljedicu ima povećan rizik od nesreće izazvane neeksplozivnim ubojnim sredstvima.

**Mjere:** Mjere sanacije podrazumijevaju uklanjanje MES – a i NUS – a, te privođenje namjeni sanitarnih površina.

Deminiranje terena je aktivnost na pregledu i čišćenju terena od zaostalih mina, minsko-eksplozivnih i neeksplozivnih ubojitih sredstava.

U cilju ograničavanja negativnih efekata neophodno je:

- \* stalno upozoravati stanovništvo na opasnost od zaostalih mina, minskoeksplozivnih i neeksplozivnih ubojitih sredstava putem svih vrsta usmenih, pisanih i elektronskih medija, je jedan od najvažnijih segmenata preventivne zaštite;
- \* edukacija građana, posebno školske djece i omladine;
- \* obilježavanje kontaminiranih zona odgovarajućim znacima (minska polja) također treba da bude jedan od prioritetnih zadataka sa ciljem predupređenja neželjenih posljedica.

### 19.2. Etape realizacije deminiranja

S obzirom na to da je proces uklanjanja MES – a i NUS – a dugotrajan i u financijskom smislu ima veoma visoku cijenu, može se očekivati da će proces deminiranja ugroženih površina na prostoru Općine trajati duže vremensko razdoblje, u ovisnosti prvenstveno od materijalnih i financijskih mogućnosti.

Iz prethodno navedenih razloga potrebno je definirati prioritetne površine za sanaciju (deminiranje) kroz etapni plan deminiranja prostora.

Prioritetne površine koje bi imale prioritet u procesu deminiranja, sukladno namjeni površina su:

- \* građevinska zemljišta u sklopu urbanih područja ili izvan njih s namjenom stanovanja;
- \* građevinska zemljišta namijenjena za gospodarske komplekse;
- \* područja značajna za razvoj poljoprivredne proizvodnje;
- \* područja od posebnog značaja za druge planirane namjene.

## 20. UGROŽENOST PODRUČJA

Specifičnosti prirodnih uvjeta (geoloških, hidrografskih, klimatoloških, geomorfoloških i geoloških karakteristika) i stečenih uvjeta (gospodarski i infrastrukturni objekti, velika gustoća naseljenosti, ratna djelovanja), doprinose da se Općina sa aspekta ugroženosti može ubrajati u relativno ugrožene Općine.

Neophodan preduvjet za adekvatnu zaštitu je institucionalna organiziranost. Ona ne smije biti sprovedena na lokalnim načelima (elementarne nepogode ne poznaju administrativne granice), ali teritorijalno mora biti organizirana i distribuirana prema prostoru koji se štiti. Od posebnog značaja je uspostava jedinstvenog informacijskog sustava o prostoru kao efikasne mjere i sredstva za planiranje, upravljanje i usmjeravanje konkretnih aktivnosti u izvanrednim situacijama.

### 20.1. Procjena ugroženosti područja od ratnih dejstava, elementarnih nepogoda i tehničkih katastrofa do kraja planskog perioda

Sa stajališta procjene ugroženosti određenih područja mogu se izdvojiti sljedeće cjeline:

#### 20.1.1. Zaštita od prirodnih nesreća

##### Potresi

Potresi su pretežno tektonskog porijekla, ali se povremeno javljaju i izazvani (tehnogeni).

Područje Općine nalazi se u zoni maksimalnog očekivanog potresa 7<sup>0</sup> MCS-64 skale („Merkalijeva“ skala intenziteta), za povratni period od 1000 godina. Teritorij Općine do sada nije bio podložan velikim potresima.

##### **Mjere:**

- \* tehničke norme o izgradnji objekata (aseizmička izgradnja);
- \* izbor lokacije za izgradnju;
- \* kontinuiran proces prostornog i urbanističkog planiranja (generalno i detaljno), arhitektonskog i građevinskog projektovanja i izgradnje objekata;
- \* građenje objekata usmjereno u pravcu usklađivanja sa seizmogeološkim osobinama terena, kako bi se smanjio nivo povredljivosti objekata i seizmičkog rizika, a time i štete od eventualnog zemljotresa.

Potres koji predstavlja jednu od težih prirodnih nesreća zahtijeva poduzimanje mjera neprekidnog motrenja koje obavlja posebno opremljena mreža seizmoloških postaja.

##### Klizanje tla

Morfološki gledano područje Općine se karakteriše brdovitim terenom, sa jako izraženim padinama i depresijama, sa prosječnom nadmorskom visinom iznad 500 metara, što u svakom slučaju pogoduje razvoju klizišta.

Klizišta su i po površini i ostalim elementima dosta različita. Zajedničko im je da je klizanje registrovano u površinskim materijalima ili po kontaktu pokrivača i podine.

Do 2020. godine na području Općine registrirano je ukupno 11 klizišta kojim je ugroženo stanovništvo i imovina. To su:

**MP Kiseljak:**

- Bijele Vode : Na lokalitetu Bijele Vode dolazi do postepenog klizanja tla, gdje je ugroženo oko 4500 m<sup>2</sup> poljoprivrednog zemljišta, 7 stambena objekta, kao i regionalni put Kiseljak – Visoko u dužini cca 300 metara.
- Podastinje: Na lokalitetu Podastinje dolazi do klizanja tla, gdje je ugroženo cca 3000 m<sup>2</sup> poljoprivrednog zemljišta i 6 okolnih stambenih objekata. (Dva stambena objekta su sanirana).
- Donji Palež: Na lokalitetu Doji Palež dolazi do postepenog klizanja tla, gdje je ugroženo cca 1500 m<sup>2</sup> poljoprivrednog zemljišta, 3 okolna stambena objekta i jedan rezervoara za vodu.
- Gornji Palež: Na lokalitetu Gornji Palež dolazi do postepenog klizanja tla, gdje je ugroženo cca 600 m<sup>2</sup> poljoprivrednog zemljišta, i lokalni - kolski put u dužini 50 metara.

**MP Brestovsko:**

- Gornji Kazagić: Na lokalitetu G. Kazagići dolazi do postepenog klizanja tla, gdje je ugroženo cca 6000 m<sup>2</sup> poljoprivrednog zemljišta te jedan stambeni objekt stanovanja (kuća) i jedan prateći objekt (štala).

**MP Gromiljak:**

- Rudnik: Na lokalitetu Rudnik, dolazi do postepenog klizanja tla, gdje su ugrožena dva stambena objekta (kuće sa pomoćnim objektima) i cca 1500 m<sup>2</sup> poljoprivrednog zemljišta.

**MP Bilalovac:**

- Miroševići: Na lokalitetu Miroševići dolazi do postepenog klizanja tla gdje je ugroženo cca 2000 m<sup>2</sup> poljoprivrednog zemljišta i seoski lokalni put u dužini cca 100 metara.

**MP Brnjaci:**

- Ljetovik: Na lokalitetu Ljetovik dolazi do postepenog klizanja tla, gdje je ugroženo cca 500 m<sup>2</sup> poljoprivrednog zemljišta i jedan stambeni objekt.

**MP Draževići:**

- Kobiljača: Na lokalitetu Kobiljača dolazi do postepenog klizanja tla gdje je ugroženo cca 2500 m<sup>2</sup> šumskog zemljišta i magistralni put u dužini cca 100 metara.

**MP Lepenica:**

- Han Ivica: Na lokalitetu Han Ivica dolazi do postepenog klizanja tla gdje je ugroženo cca 4500 m<sup>2</sup> poljoprivrednog zemljišta, 4 stambena objekta sa pratećim objektima, kao i regionalni put Lepenica – Kreševo u dužini cca 500 metara.

**MP Bukovica:**

- Toplica: Na lokalitetu Toplica dolazi do postepenog klizanja tla gdje je ugroženo cca 600 m<sup>2</sup> poljoprivrednog zemljišta i seoski lokalni put u dužini cca 50 metara.

Posljednjih godina konstantno se registriraju nova klizišta koja ugrožavaju stambene objekte, putne komunikacije i stanovništvo.

Posljedice djelovanja klizanja i odronjavanja zemljišta su višestruke i u slučaju aktiviranja klizišta katastrofalnih razmjera mogu imati velike materijalne štete, oštećenja i rušenje stambenih, infrastrukturnih i drugih objekata i ugrožavanje bezbjednosti i života ljudi. Sanaciji klizišta se na žalost ne poklanja dovoljna pažnja uslijed nedostatka finansijskih sredstava, a naročito što se sanacije često obavljaju bez prethodno urađene projektne dokumentacije koja treba da obuhvati inženjersko-geološka i geomehanička istraživanja.

**Mjere:**

- \* izraditi katastar klizišta;
- \* uspostaviti stalni monitoring katastra klizišta i uvezivanje katastra klizišta u jedinstven informacijski sustav na razini Općine;
- \* neophodno je saniranje onih klizišta na kojima će materijalna ulaganja biti opravdana, kao i ona koja ugrožavaju značajne građevinske i infrastrukturne objekte;
- \* sve građevinske kao i sve infrastrukturne objekte graditi sukladno zakonskim propisima i pridržavati se propisanih tehničkih i drugih normi kod građenja;
- \* zabraniti izgradnju stambenih, infrastrukturnih i drugih građevinskih objekata na područjima koja su evidentirana kao nepovoljna za građenje, plavnim područjima, na eksploatacionim

poljima (površinska eksploatacija). Ograničiti građenje iznad podzemne eksploatacije mineralnih sirovina;

- \* izvoditi sanacione radove (drenaže, odvođenje površinskih i podzemnih voda) posebno u naseljenim mjestima.

### Poplave

Opasnost od plavljenja je prisutna najviše u dolini rijeka: Lepnica, Kreševka, Fojnica i potoka Mlava. Manji vodotoci na zemljištu koje karakteriše veliki pad su uglavnom bujičnog karaktera i oni najčešće naglo povećavaju protok, pa se tu može pojaviti opasnost od plavljenja.

Najugroženija područja na slivu rijeke Lepenice prilikom poplava su:

- \* naselje D. Žeželovo, Boljkovići;
- \* naselja Han Ploča, Kovači i Radanovići;
- \* naselja Brnjaci, Topole i Potkraj;
- \* Paleška Čuprija nizvodno (most – Hotel Dalmacija);
- \* urbano područje Kiseljaka – pomoćni nogometni stadion do ušća sa rijekom Fojnicom.

Najugroženije područje na slivu rijeke Kreševke prilikom poplave je:

- \* u naselju Kreševska cesta dolazi do izlivanja vode na okolna poljoprivredna zemljišta, stambene i pomoćne objekte u dužini cca 1000 metara uzvodno od mosta kod restorana "Orijent".

Najugroženije područje na slivu rijeke Fojnice prilikom poplave je:

- \* naselja Lug-Donji Hercezi i Doci (Zečevo polje);
- \* naselje Mlini;
- \* Višnjica polje, Umac i Križići;
- \* Podastinje –Crvena stijena.

Najugroženije područje na slivu potoka Mlave prilikom poplave je:

- \* naselje Jehovac;
- \* naselje Rudnik-Fojničko raskrižje;
- \* naselje Gomionica polje.

### **Mjere:**

- \* izrada Plana redovnog čišćenja i održavanja korita rijeka, potoka i kanala;
- \* ažuriranje planova operativne odbrane od poplava;
- \* redovno održavanje sustava odbrambenih nasipa;
- \* urbanističko planiranje, kojim se sprječava izgradnja skupih sadržaja u ugroženim ili neadekvatno zaštićenim zonama;
- \* donošenja tehničkih propisa za građenje u poplavnim zonama;
- \* upravna regulativa kojom se obezbjeđuje način korišćenja poplavama ugroženih zona po strogo utvrđenim uslovima sukladno odgovarajućim urbanističkim planovima;
- \* osavremenjivanje sustava prognožiranja i obavještanja;
- \* edukacija osoblja gradskih službi, poduzeća i institucija;
- \* podizanje svijesti građana i njihovo učešće u implementaciji sustava odbrane od štetnog djelovanja voda.

### Vremenske nepogode

Šume predstavljaju prirodnu prepreku i djelimičnu zaštitu naselja i objekata od vjetrova. Mjere zaštite od udara jačih vjetrova treba da budu prije svega preventivne. Dendrološke mjere sastoje se u zasađivanju visokog zelenila koje predstavlja barijeru vjetru.

Odbrana od grada ostvarivaće se mrežom protivgradnih objekata kao djelom protivgradne odbrane šire teritorije.

Sistem odbrane od štetnih posljedica mraza i poledice je neophodno razvijati u regionalnim i lokalnim uvjetima. Ovo se prije svega odnosi na povećanje pouzdanosti rada infrastrukturnih sustava, održavanja cesta, kao i rad javnih službi.

Zaštita od vremenskih nepogoda (zavejavanje, led, snjegoizvale, vjetroizvale, oluja, bujice praćene odronima i sl.) biće ostvarena izgradnjom i uređenjem planiranih sadržaja infra i suprastrukture, pošumljavanjem i zatavljanjem goleti, predviđenim vodoregulacijama, planskim uređenjem naselja, cesta i drugih prostornih elemenata.

#### 20.1.2. Zaštita od tehničko-tehnoloških nesreća (udesu)

Prijetnju od tehničko – tehnoloških nesreća predstavljaju: veliki šumski požari i požari na stambenim, poslovnim, industrijskim i drugim objektima, rušenje, pucanje, slijeganje nasipa na Savi, eksplozije plina i dr.

##### Požari

Pojave i uzroci koji mogu dovesti do izbijanja požara, eksplozija plinova i drugih akcidentnih situacija s pojedinim opasnim tvarima su različiti i raznovrsni i u potpunosti se ne mogu eliminirati, međutim može se preventivnim djelovanjem smanjiti njihov štetni učinak.

Ekstremno sušno vrijeme pogoduje posebno nastanku šumskih i poljskih požara, koji često zbog vjetra i nepristupačno terena zahvaćaju velike površine, a istodobno otežava njihovo gašenje.

Pojava eventualnih havarija i nesreća u svakodnevnom životu i u procesu proizvodnje također mogu biti uzrok požara.

Veliki broj benzinski crpki gdje se drže veće količine pogonskog goriva, a na pojedinim i određene količine plina (plinske boce) predstavlja moguću opasnost za izbijanje požara većih razmjera.

Seoska domaćinstva u čijim dvorištima je deponirana veća količina lako zapaljivih tvari također predstavljaju moguća mjesta nastanka požara. Također improvizacija električnih vodova po raznim građevinskim objektima stvara mogućnost pojave požara.

Kotlovnice za centralna grijanja koja koriste lako zapaljivo pogonsko gorivo (plin, lož-ulje) su posebni mogući izvori požara.

Veoma je opasno paljenje otpada na obradivim površinama koje se često obavlja bez odgovarajućeg nadzora i koje može lako izmaći kontroli.

U domaćinstvima se nalazi određena količina goriva u rezervoarima (putnički automobili, kamioni, traktori, određene građevinske mašine i dr.) a u određenom godišnjem periodu i gorivo u pričuvi, što zahtijeva posebno postupanje kako ne bi došlo do izazivanja požara.

Osnovni zadatak snaga protupožarne zaštite i vatrogasnih postrojbi, pored provođenja preventivnih mjera zaštite je i gašenje požara, spašavanje ljudi i materijalnih dobara ugroženih požarom.

**Mjere:**

- \* nužno je da pravne osobe koje raspolažu sa većim količinama lako zapaljivih materija posebnu pozornost posvete provođenju preventivnih mjera zaštite od požara i da raspolažu sa odgovarajućom opremom i sredstvima koje im nalažu važeći propisi;
- \* posebnu pozornost posvetiti edukaciji stanovništva i odgovornih osoba u poduzećima i mjestima gdje se okuplja veći broj ljudi u cilju što bolje zaštite ljudi i materijalnih dobara od požara;
- \* dosljedno provoditi propise kada je u pitanju gradnja objekata i davanje uporabne dozvole za iste sa aspekta zaštite od požara;
- \* kroz inspekcijske nadzore uklanjati uočene nedostatke koji bi mogli biti potencijalni uzročnici požara.

**20.2. Mjere za ograničavanje negativnih efekata prirodnih i ljudskim djelovanjem izazvanih nepogoda i katastrofa**

Mjere za ograničavanje negativnih efekata nepogoda i katastrofa izazvane prirodnim i ljudskim djelovanjem obuhvaćaju sljedeće :

- \* planiranje, građenje i opremanje objekata izvoditi prema urbanističko tehničkim uvjetima posebno: razmak između objekata, širine cesta, protupožarne ceste;
- \* provođenje zakonskih propisa o načinu i uvjetima gradnje na nestabilnim terenima;
- \* pri projektiranju i izvođenju objekata primjenjivati građevinske norme, propise i standarde, te sve druge neophodne pretpostavke koje omogućavaju da se u slučaju izbijanja požara može brzo i efikasno djelovati;
- \* provođenje mjera za sprječavanje većih šumskih požara (promatranje, formiranje protupožarnih prosjeka, održavanje stabilnih šumskih sustava, održavanje šumskog reda i sl.).

## 21. OSNOVNA NAMJENA PROSTORA I POJEDINIH PODRUČJA – SINTEZNA PROJEKCIJA

### 21.1. Sintezna projekcija korištenja prostora

U cilju racionalnog korištenja i upravljanja zemljištem, kao ograničenim resursom, neophodno je pristupiti organiziranim planskim aktivnostima.

Potrebe za daljnjim prostornim razvojem, koji se temelji na racionalnom korištenju prostora, planiran je kroz funkcionalnu prostornu organizaciju koja će omogućiti održivo korištenje prirodnih dobara, prirodnih resursa (poljoprivredno zemljište, šume i dr.), turistički atraktivnih prostora i očuvanje okoliša s jedne strane i potrebe za obnovom demografskog fonda, osiguranjem infrastrukturnog opremanja područja Općine, planskog uređenja i kontrolirane izgradnje prostora s druge strane i prikazane su kroz konkretna planska rješenja koja su analizirana i definirana kroz poštivanje sljedećih prioriteta:

- \* plansko korištenje građevinskog, poljoprivrednog, šumskog i vodnog zemljišta;
- \* uspostava efikasne i održive prometne infrastrukture na lokalnoj razini i njeno priključenje na mreže regionalnog i nacionalnog značaja;
- \* izgradnja energetske infrastrukture za lokalne potrebe, prvenstveno sustava plinifikacije, ali i korištenja alternativnih – obnovljivih izvora energije;
- \* zaštitu vodoizvorišta i izgradnju vodoprivredne infrastrukture (vodovod, kanalizacija, otpadne vode, postrojenja za pročišćavanje);
- \* definiranje naselja koja mogu preuzeti ulogu centara odgovarajuće hijerarhije i stvaranje uvjeta za ravnomjeran prostorni razvoj;
- \* osiguranje prostornih kapaciteta za formiranje i infrastrukturno opremanje novih gospodarskih zona u cilju aktiviranja drugih gospodarskih grana i razvoja malih i srednjih poduzeća; modernizacije, proizvodnog restrukturiranja i tehnološkog unapređenja postojećih kapaciteta,
- \* razvoj turističkih područja;
- \* razvoj i modernizacija postojećih i planiranih objekata javnih službi.

Posebna pozornost je posvećena racionalnom zauzimanju prostora za izgradnju naselja, gospodarskih zona, izgradnju, obnovu, rekonstrukciju i modernizaciju infrastrukturnih sustava, kako bi se spriječila degradacija prostora i neplanska promjena namjene poljoprivrednog u građevinsko zemljište.

Planirani razvoj gospodarstva, jačanje urbanih funkcija općinskog centra, ali i jačanje gospodarskih funkcija ostalih naseljenih mjesta, razvoj prometne, energetske i vodoprivredne infrastrukture, kao i razvoj stanovništva, naselja i posebno funkcije stanovanja u njima, zahtijevaju preraspodjelu prostora po namjeni i utvrđivanje odgovarajućih površina za razvoj svih funkcija na području Općine u planskom razdoblju, do 2046. godine.

Sva prestrukturiranja korištenja prostora u planskom razdoblju obavljat će se promjenama odnosa poljoprivrednog, šumskog i građevinskog zemljišta.

Bilance postojećih namjena površina iskazani su tablično za područje Općine. Uz tabelu br.20 prikazana je i manja tabela sa namjenama koje se preklapaju s temeljnim namjenama korištenja prostora, te prema tome nisu mogle biti iskazane u sklopu ukupne bilance, a to se odnosi na sumnjive površine.

Tabela br. 20. Bilance planiranih površina Općine Kiseljak

| Namjena   | P (ha)          | P (km <sup>2</sup> ) | Struktura (%) |
|---|-----------------|----------------------|---------------|
| Poljoprivredno zemljište                          | 6039,17         | 60,39                | 37,72         |
| Šume i šumsko zemljište                           | 5392,68         | 53,93                | 33,68         |
| Površine pod šumama ili vegetacijom               | 2498,09         | 24,98                | 15,60         |
| Izgrađene površine                                | 837,88          | 8,38                 | 5,23          |
| Građevinsko zemljište - plan                      | 882,78          | 8,83                 | 5,51          |
| Gospodarski pogoni                                | 82,81           | 0,83                 | 0,52          |
| Gospodarski pogoni - plan                         | 2,91            | 0,03                 | 0,02          |
| Poduzetničke zone – plan                          | 144,73          | 1,45                 | 0,90          |
| Banja   | 3,52            | 0,04                 | 0,02          |
| Banja – plan                                      | 1,39            | 0,01                 | 0,01          |
| Turizam i rekreacija                              | 3,62            | 0,04                 | 0,02          |
| Turizam i rekreacija – plan                       | 11,66           | 0,12                 | 0,07          |
| Zona posebne namjene                              | 8,41            | 0,08                 | 0,05          |
| Aktivni rudokopi                                  | 51,07           | 0,51                 | 0,32          |
| Groblja   | 17,11           | 0,17                 | 0,11          |
| Sanitarna deponija-pretovarna stanica – plan      | 27,15           | 0,27                 | 0,17          |
| Reciklažno dvorište – plan                        | 2,81            | 0,03                 | 0,02          |
| Postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda – plan | 1,30            | 0,01                 | 0,01          |
| Neplodno zemljište                                | 1,29            | 0,01                 | 0,01          |
| <b>UKUPNO</b>                                     | <b>16010,37</b> | <b>160,10</b>        | <b>100,00</b> |

| Namjena                    | P (ha) | I (km) | Struktura (%) |
|----------------------------|--------|--------|---------------|
| Sumnjive minirane površine | 367,29 |        | 2,29          |
| Rijeke dužina (km)         |        | 186,76 |               |

Izvor: Nositelj izrade Plana

Postojeća šumovitost Općine iznosi 33,68 %, što je ispod prosjeka, te se stoga kao temeljna planska postavka nameće zadržavanje ili poboljšanje stanja postojećih šumskih površina, te povećanje korišćenja ostalih neproizvodnih funkcija šuma. Obzirom da je za državne i privatne šume izrađena šumsko-gospodarska osnova koja važi za period od 01.01.2017.-31.12.2026. godine, predviđa se da se u navedenom razdoblju šumama gazduje na temelju urađene šumsko-gospodarske osnove koja predstavlja dugoročni plan gazdovanja šumama na određenim površinama i njima se utvrđuju temeljne smjernice gazdovanja i obezbjeđuju opći interesi sukladno usvojenoj politici razvoja šumarstva. Nakon isteka važenja postojeće šumsko-gospodarske osnove, smjernica za dalje je izrada nove osnove.

Poljoprivredno zemljište predstavlja jednu od najvažnijih kategorija i čini temelj za intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju. Osnovne namjene poljoprivrednog zemljišta su povrtarstvo, ratarstvo, voćarstvo i stočarstvo. Predviđa se više načina korišćenja poljoprivrednog zemljišta, zavisno od dispozicije u prostoru, kategorizacije, upotrebne vrijednosti, veličine i povezanosti kompleksa, kao i veličine posjeda.

Činjenica da se iz godine u godinu odnos raspoloživih obradivih i poljoprivrednih površina po stanovniku kontinuirano smanjuje, a da su na tim površinama i dalje prisutni procesi oštećenja i uništenja zemljišta ukazuje na to da su potrebne urgentne mjere da se spriječi dalje smanjenje zemljišnih resursa. Deficit obradivog (korištenog) zemljišta treba se nadoknaditi razvojem (uređenjem)

poljoprivrednog zemljišta putem hidro i agromelioracija, u dolini rijeka kao i proizvodnjom hrane u zaštićenom prostoru (staklenici, plastenici, gljivarnici i dr.).

Velika površine poljoprivrednog zemljišta sa učešćem vegetacije nastale su migracijom stanovništva. Gubici zemljišta na ovaj način smatraju se privremenim što ukazuje da se rekultivacijom ovih zemljišta tu može ponovo organizovati poljoprivredna odnosno šumarska proizvodnja. Značajan potencijal poljoprivrednog zemljišta bi se mogao dobiti privođenjem kulturi, odnosno rekultivacijom oštećenih poljoprivrednih zemljišta na kojima je onemogućena poljoprivredna proizvodnja.

Oštećenja poljoprivrednog zemljišta nastala su površinskim kopovima u rudarstvu. Gubici zemljišta na ovaj način smatraju se privremenim što ukazuje da se rekultivacijom ovih zemljišta tu može ponovo organizovati poljoprivredna odnosno šumarska proizvodnja. Značajan potencijal poljoprivrednog zemljišta bi se mogao dobiti privođenjem kulturi odnosno rekultivacijom oštećenih poljoprivrednih zemljišta na kojima je onemogućena poljoprivredna proizvodnja.

Na ostalom zemljištu planiran je razvoj urbanih, gospodarskih i infrastrukturnih sustava i za njihovo funkcionisanje predviđene su određene odgovarajuće površine.

Formiranjem urbanih područja obavlja se disperzna koncentracija stanovanja na utvrđenim lokalitetima, u principu na neplodnim zemljištima i zemljištu sa već realiziranom gušćom stambenom izgradnjom. Koncentracija stanovanja i urbane opreme u urbana područja oslobodila bi za druge namjene prostor koji je napadnut stihijom i neplanskom izgradnjom. Na teritoriju Općine planiraju se urbana područja ukupne površine 1079,36 ha.

Urbana područja sadrže sve kategorije korištenja zemljišta: gradsko i ostalo građevinsko zemljište, poljoprivredno, šumsko, vodno i ostalo zemljište. Namjena površina (građevinsko zemljište, poljoprivredno, šumsko, vodno i ostalo zemljište) u urbanim područjima će biti utvrđena planiranim urbanističkim i planovima parcelacije kako bi se osiguralo racionalno korištenja prostora.

Izgrađene površine za stanovanje i stambeno – poslovnu namjenu zauzimaju 837,88 ha ili 5,23 % ukupne površine Općine. Predviđeno je proširenje površina namjenjenih stanovanju (građevinsko zemljište – plan) od 882,78 ha ili 5,51 % površine Općine. Ukupna površina građevinskog zemljišta namjenjenog stanovanju iznosi 1720,66 ha. Plansko opredjeljenje je da se racionalnije i intenzivnije koriste i uređuju postojeća građevinska područja naselja. Prilikom planiranja proširenja vodilo se računa o šumskim i poljoprivrednim površinama, kvalitetu zemljišta koje se zauzima.

Za razvoj gospodarskih djelatnosti pored postojećih gospodarskih pogona u planskom razdoblju predviđeno je proširenje postojećih i izgradnja novih poduzetničkih zona i gospodarskih pogona. U odnosu na postojeće stanje poduzetničke zone će povećati površinu za 144,73 ha (0,90%), a gospodarski pogoni za 2,91 ha (0,02 %).

Turizam i rekreacija kao aktivnosti predviđaju se u okviru šumskih površina, te uz vodene površine kao prateće površine urbanih i infrastrukturnih sustava. U planskom razdoblju kao zona rekreacije izdvaja se lokalitet u naseljenom mjestu Duhri.

Uz ove površine treba svakako dodati i posebno vrijednu površinu prirodnog nasljeđa:

- \* spomenik prirode "Velika topola u Duhrima" i
- \* prirodno područje „Fojnica – Fojnička rijeka“ u kategoriji zaštićeni krajolik/pejzaž, područje koje treba staviti pod zaštitu.

Iz samog naziva "zone posebne namjene" jasno je da je riječ o prostorima čija namjena se ne može objavljivati u javnom dokumentu.

Pored navedenog pojavljuju se i specifični oblici korištenja prostora kao što su: površine za rekultivaciju (deponija), aktivni rudokopi, sumnjive minirane površine i ostalo.

Na lokalitetu "Berberuša" u naseljenom mjestu Čizma planirana je izgradnja sanitarne deponije – pretovarne stanice. Postojeću deponiju na lokalitetu "Berberuša" bi trebalo sanirati i uraditi rekultivaciju zemljišta. Unutar urbanog područja Kiseljak planirana je izgradnja reciklažnog dvorišta.

## 21.2. Obavezni prostorni pokazatelji

Način korištenja i uređenja prostora na području za koji je urađen Prostorni plan iskazuje se brojčanim prostornim pokazateljima i to za neto i bruto gustoću stanovanja i gustoću naseljenosti.

Brojčani prostorni pokazatelji utvrđeni Uredbom o jedinstvenoj metodologiji za izradu planskih dokumenata („Službene novine Federacije BiH“, broj 63 od 12.11.2004. godine) kojima se iskazuje način korištenja prostora su sljedeći:

- ❖ Ukupna površina plana..... 160,10 km<sup>2</sup>
- ❖ Ukupan broj stanovnika
  - Postojeći 2022. godina..... 19994
  - Planirani 2046. godina..... 21332
- ❖ Bilanca planiranih površina po namjeni:  
Bilanca planiranih površina po namjeni iskazani su tablično za područje Općine Kiseljak.

| Namjena   | P (ha)          |
|---|-----------------|
| Poljoprivredno zemljište                          | 6039,17         |
| Šume i šumsko zemljište                           | 5392,68         |
| Površine pod šumama ili vegetacijom               | 2498,09         |
| Izgrađene površine                                | 837,88          |
| Građevinsko zemljište - plan                      | 882,78          |
| Gospodarski pogoni                                | 82,81           |
| Gospodarski pogoni - plan                         | 2,91            |
| Poduzetničke zone – plan                          | 144,73          |
| Banja   | 3,52            |
| Banja – plan                                      | 1,39            |
| Turizam i rekreacija                              | 3,62            |
| Turizam i rekreacija – plan                       | 11,66           |
| Zona posebne namjene                              | 8,41            |
| Aktivni rudokopi                                  | 51,07           |
| Groblja   | 17,11           |
| Sanitarna deponija-pretovarna stanica – plan      | 27,15           |
| Reciklažno dvorište – plan                        | 2,81            |
| Postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda – plan | 1,30            |
| Neplodno zemljište                                | 1,29            |
| <b>UKUPNO</b>                                     | <b>16010,37</b> |

Izvor: Nositelj izrade Plana

- ❖ S glavnim planiranim namjenama korištenja prostora, preklapaju se namjene sumnjivih miniranih površina. S obzirom da navedene površine nisu mogle biti iskazane u sklopu ukupnog bilanca planiranih površina, prikazuje se njihova odvojena bilanca:

| Namjena                    | P (ha) | I (km) | Struktura (%) |
|----------------------------|--------|--------|---------------|
| Sumnjive minirane površine | 367,29 |        | 2,29          |
| Rijeke dužina (km)         |        | 186,76 |               |

Izvor: Nositelj izrade Plana

- ❖ Bruto gustoća naseljenosti  
(broj stanovnika / km<sup>2</sup>) ..... 133,24
- ❖ Neto gustoća naseljenosti  
(broj stanovnika / ha građevinskog zemljišta) ..... 12,40
- ❖ Stupanj urbanizacije  
(broj stanovnika naselja gradskog karaktera / broj stanovnika Plana)... 19 %
- ❖ Koeficijent urbanizacije  
(ha urbanog područja / broj stanovnika plana) ..... .0,05
- ❖ Planirani broj zaposlenih 2046. godine.....4759
- ❖ Stupanj zaposlenosti  
(broj zaposlenih / broj stanovnika Plana) ..... 22 %

**TREĆI DIO**

### III. PROJEKCIJA RAZVOJA PROSTORNIH SISTEMA

#### 1. OSNOVA PROSTORNOG SISTEMA NASELJA

##### 1.1. Koncept razvoja naselja

Temeljno načelo prostorne organizacije naselja je policentričan model razvoja naselja. Na temelju analize stanja postojećeg sustava naseljenih mjesta i gravitacijskih sprega, utvrđena su pojedina područja, te je na temelju toga predložen sustav centara razvoja, koji čine okosnicu razvoja policentričnog modela, u kome su naselja diferencirana na sljedeći način:

- \* Centar I kategorije –Kiseljak;
- \* Centri II kategorije –Bilalovac, Dugo Polje, Brnjaci, Gromiljak i Kuliješ;
- \* Primarno seosko naselje – ostala naselja.

U prvoj hijerarhijskoj ravni je naselje Kiseljak, kao općinski centar sa zonom utjecaja na socio-geografsku transformaciju okruženja. Kiseljak će i u narednom razdoblju djelovati svim svojim funkcijama na ravnomjeren razvoj Općine. Kako bi se omogućilo dalje jačanje centra I kategorije, neophodno je najprije unaprjeđenje postojeće infrastrukture, a potom i daljnji razvoj planirane društvene, poduzetničke, prometne i komunalne infrastrukture na načelima održivog razvoja.

Centri II kategorije: Bilalovac, Dugo Polje, Brnjaci, Gromiljak i Kuliješ imaju posebnu ulogu u ravnomjernom razvoju Općine. Oni ostvaruju širi funkcionalni i razvojni utjecaj na području koje im gravitira i ukupnom području teritorija. Osiguravaju izravnu vezu stanovništva s lokalnom upravom, sustavom organizacije poljoprivredne proizvodnje i poslovanja, usluga, javnih funkcija, postajući tako kvalitetna ispostava upravnih, gospodarskih, uslužnih i društvenih funkcija Općine i uz podršku ostalih naselja glavni prostorni i funkcionalni oslonac podizanja općeg kvaliteta i razvojnog kapaciteta zajednice naselja.

Primarno seosko naselje-podrazumijeva sva ostala naselja u Općini. Sve funkcije višeg stupnja ostvarivat će se u centrima I. i II. kategorije. Ova naselja moraju biti opremljena sadržajima koji zadovoljavaju dnevne potrebe.

Plansko usmjeravanje organizacije sustava/mreže naselja i razvoj naselja, razmještaj gospodarskih i uslužnih aktivnosti u prostoru, formiranje urbanih središta i jačanje unutarnjih veza osiguralo bi poboljšanje kvaliteta življenja stanovnika. To bi dalje doprinijelo stvaranju ujednačenih uvjeta prostornog razvoja Općine Kiseljak što bi imalo za cilj privlačenje investicija koje bi bile usmjerene na ekonomski najznačajnije aktivnosti, razvoj poljoprivrede i industrije. Razvoj poljoprivredne proizvodnje sa ciljem prerade prvog stupnja proizvoda doveo bi do otvaranja malih proizvodnih pogona, u okviru obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (OPG-ova).

Na taj način bi se pored Kiseljaka, kao općinskog centra, te naselja Bilalovac, Brnjaci, Gromiljak i Kuliješ, kao centara II kategorije bi s vremenom poprimila u značajnijoj mjeri urbana obilježja sa većim učešćem u socio-gospodarskom razvoju Općine, gravitacioni uticaj bi rastao i obezbjeđivao da se savremene uslužne djelatnosti disperzno razvijaju u prostoru i tako postaju dostupne cjelokupnoj populaciji Općine.

Kako bi se ovo ostvarilo, pažnja se mora usmjeriti ka razvoju prometne mreže svih razina, a zatim energetske i telekomunikacijske mreže, koje postaju primaran uvjet za razvoj policentričnog sustava. Postojeća magistralna i regionalna cesta imaju najvažniju ulogu u povezivanju centra I kategorije s centrima II kategorije. Daljnji razvoj mreže lokalnih cesta će svim stanovnicima osigurati brz i kvalitetan pristup funkcijama centara II kategorije.

## 1.2. Smjernice za razvoj urbanih područja

Formiranje urbanih područja osigurava racionalno korištenje prostora, infrastrukture, sadržaje javnog interesa – društvene infrastrukture. Na tom prostoru prvenstveni cilj je vrjednovanje prostora u cilju njegovog racionalnog korištenja, uz poštivanje ambijentalnih vrijednosti sredine.

U sklopu urbanih područja planiraju se površine za različite namjene, s tim, da u strukturi površina najviši je postotak građevinskog zemljišta s namjenom stanovanja. Također se planiraju površine za razvoj gospodarskih djelatnosti, čime se približava mjesto stanovanja mjestu rada, zatim se planiraju površine za objekte kulture, sporta i rekreacije, sektorske ambulante, povećanje kapaciteta školskih objekata, što doprinosi podizanju kvaliteta življenja na navedenim područjima.

Ovakvim planiranjem sprječava se svako dalje neopravdano širenje građevinskog zemljišta naseljenih mjesta i stimulira se optimalno korištenje građevinskog zemljišta. To je samo prvi korak u redefiniranju građevinskog zemljišta i njegovo smanjivanje na dimenzije primjerene potrebama.

Kod planiranja urbanih područja također je posebna pažnja posvećena ograničavajućim faktorima razvoja, naročito sa aspekta inženjersko-geoloških karakteristika terena.

Smjernice za razvoj urbanih područja su:

- \* spriječiti neopravdano širenje građevinskog zemljišta unutar urbanih područja;
- \* prioritetno koristiti dijelove građevinskog zemljišta koja su već opremljena komunalnom infrastrukturom.

## 1.3. Smjernice za razvoj i oblikovanje naselja

Vrjednovani prirodni i stvoreni uvjeti, ukazuju da se njihovim potpunijim korištenjem, uz sinergiju i primjenu novih tehnologija, mogu postići znatno veći efekti u prostornom i materijalnom razvoju. Prirodni kapitali kao što su geoprometni položaj, tlo (poljoprivredno i šumsko), vode, mineralni resursi i prirodne vrijednosti, omogućavaju snažniji razvoj proizvodnje hrane, energije, turizma, šumarstva i drugih djelatnosti. Povijesne vrijednosti, stanovništvo, naselja, infra i suprastruktura, gospodarski i zdravstveni kapaciteti, uz moralni i kulturni kapital, su polazišta za znatno brži razvoj naseobinskog sustava.

Kulturno i prirodno nasljeđe Općine je izraz njenog identiteta i od velike je važnosti za razvoj. Za veći dio ovog nasljeđa, neophodan je kreativni pristup, da se u mnogim područjima – naseljenim mjestima, preokrene trend zapuštanja, oštećenja i uništenja i tako omogući prenošenje prirodnog i povijesnog nasljeđa, uključujući i sadašnja dostignuća, na nove generacije.

U cilju realizacije naprijed navedenih općih prostorno – razvojnih smjernica, kao i implementacije planiranog policentričnog razvoja sustava naseljenih mjesta Općine, prikazane su temeljne smjernice razvoja naselja u planskom razdoblju, koje je neophodno poštivati i razraditi kroz sve buduće planske dokumente.

Temeljne smjernice za razvoj i oblikovanje naselja su sljedeće:

- \* prioritetna je izrada obveznih ostalih planskih dokumenata definiranih ovim planom (detaljni planovi);
- \* organizirati razvoj naselja u prostoru na načelu policentričnog modela;
- \* u planiranju razvoja naselja uključiti u obuhvat šire područje radi sagledavanja složenosti i uvjetovanosti razvoja, usporavanja i kontroliranja rasta i sanacije rubnih zona;
- \* posebno obratiti pažnju na ograničavajuće činitelje razvoja, nestabilne terene;
- \* naročito posvetiti pažnju gospodarskim promjenama, infrastrukturi, prirodnom okruženju, funkcijama društvene infrastrukture te poboljšavanju stanja okoliša;

- \* u planiranju uređenja prostora naselja (osobito centralnih naselja), treba utvrditi prostorne rezerve formiranih urbanih struktura i optimalne mogućnosti razvoja;
- \* usmjeravati novu stambenu izgradnju i drugu izgradnju u prostorne cjeline naselja koje su već opremljene komunalnom infrastrukturom. Ovakav pristup osigurat će maksimalno iskorištavanje neophodne infrastrukture, što će stvoriti prostor za njeno moderniziranje, napredovanje te poboljšanje ukupnog života i rada stanovništva. Modernizacija mreže infrastrukture daje dodatne mogućnosti za izgradnju novih kapaciteta;
- \* ostvariti uvjete za očuvanje naseljenosti u manje razvijenim urbanim područjima;
- \* poboljšati određene demografske strukture pojedinih područja;
- \* poticati migracije ka željenim odredištima;
- \* težiti unaprjeđenju naseobinske strukture mreže naselja kroz povećanje stupnja urbanizacije;
- \* posvetiti posebnu pažnju razvoju ruralnih područja, što je od posebnog značaja za naseobinski sustav, radi postizanja balansirano prostornog razvoja. Zato je neophodno razvijati urbane elemente u ruralnim područjima, jer su to sastavne komponente razvoja ruralnih područja;
- \* sve funkcije naselja usmjeriti prema njezinim korisnicima, odnosno prema podizanju standarda i kvalitete života stanovništva koji ih koristi;
- \* pojedine funkcije je potrebno ujediniti, međusobno povezati ili nadopuniti, s ciljem postizanja uravnoteženog urbanog sustava;
- \* pri oblikovanju naselja voditi računa o racionalnosti korištenja i zaštiti prostora (opravdanost veličine građevinskog zemljišta);
- \* pozicionirati glavne poticajne razvojne aktivnosti funkcija društvenih djelatnosti od značaja za Općinu (obrazovanje, zdravstvo, kultura, sport, uprava i sl.);
- \* sistematizacija glavnih skupina društvenih djelatnosti treba biti sukladno posebnim planovima razvoja i prema donesenim odgovarajućim standardima za svako naselje, uključujući i veličinu njihovog gravitacijskog područja.

#### **1.4. Smjernice za opremanje građevinskog zemljišta**

Prethodno je u smjernicama za razvoj urbanih područja i naselja naglašena potreba za infrastrukturnim opremanjem, kao jednim od preduvjeta za uspostavljanje i realizaciju policentričnog sustava naselja. Kada se govori o konkretnom prostoru, tj., o građevinskom zemljištu, onda se mora znati da bez prateće prometne, komunalne, energetske, PTT i druge infrastrukture, ono nema potrebne uvjete za izgradnju, a u konačnici i razvoj.

Detaljniji razmještaj kapaciteta, odnosno namjena površina dat će se u okviru detaljnih planskih dokumenata i na temelju provedenih istraživanja. U okviru svih urbanih područja i građevinskih zemljišta potrebno je obaviti vrednovanje zemljišta, te izvršiti pripremu i opremanje istih neophodnom infrastrukturom.

Kako bi se to moglo postići, odnosno kako bi korištenje zemljišta i zemljišna politika bili u funkciji razvoja, izgradnje i funkcioniranja naselja, potrebno je osigurati sljedeće:

- \* obaviti ekonomsko vrjednovanje zemljišta sukladno cijeni neizgrađenog zemljišta, troškovima uređivanja, cijenom izgradnje stanova, poslovnog prostora i pratećih sadržaja;
- \* diferencirati vrijednost zemljišta za stanovanje (različiti tipovi prema izgradnji i dohotku korisnika) i poslovanje (komercijalne aktivnosti, industrija, društvene, javne i kulturne djelatnosti, rekreacija i zelenilo, itd.);
- \* razraditi kriterije izuzimanja rente (naknada za korištenje zemljišta);
- \* pomoću odgovarajućih parametara treba diferencirati kriterije za vrjednovanje lokacija i prostornih cjelina, kao što su udaljenost od gradskog centra, promet u komercijalnim djelatnostima, troškovi opremanja zemljišta, troškovi infrastrukture, vrijeme i kvalitetu putovanja, troškovi putovanja, ekološki troškovi i sl. Također, kao osnova za vrjednovanje zemljišta treba poslužiti i koeficijent veličine i značaja naseljenog mjesta.

Imajući u vidu sve naprijed navedeno, daju se sljedeće temeljne smjernice za opremanje građevinskog zemljišta:

- \* kod opremanja građevinskog zemljišta neophodno je imati na umu da to prije svega podrazumijeva uređenje zemljišta (priprema zemljišta, izgradnja komunalnih objekata i uređaja na građevinskom zemljištu), što iziskuje osiguranje znatnih materijalnih sredstava. Stoga je potrebno utvrditi realne troškove uređenja građevinskog zemljišta, te sukladno tomu prilagoditi sve dalje aktivnosti neophodne za opremanje građevinskog zemljišta;
- \* uraditi Plan održavanja lokalnih cesta prvenstveno u dijelovima Općine u kojem se želi potaći brži razvoj, odnosno gdje se želi zadržati ili privući stanovništvo;
- \* osigurati dovod potrebne količine kvalitetne vode na prostorima postojećeg i planiranog građevinskog zemljišta;
- \* dograđivati postojeću i intenzivirati izgradnju kanalizacijske mreže, te je dovesti u ravnotežu s vodoopskrbom;
- \* regulirati vodotoke i smanjiti eroziju tla, te spriječiti ili smanjiti moguće štete;
- \* ostvarivati mogućnosti za maksimalnu upotrebu postojećih izvora energije i njihove dostupnosti svim područjima kroz modernizaciju i dogradnju;
- \* unaprijediti poštansko-telekomunikacijski promet uvođenjem novih tehnologija s ciljem dostizanja europskih standarda.

## **2. OSNOVA PROSTORNOG RAZVOJA GOSPODARSKE JAVNE INFRASTRUKTURE**

### **2.1. Smjernice za razvoj prometnog sustava**

Osnova prostornog razvoja gospodarske i javne infrastrukture usmjerava se razvoj prometne infrastrukture, odnosno razvoj prometnog sustava (cestovna i druga infrastruktura) sukladno planiranom razvoju u cilju povezivanja gospodarskih, industrijskih mjesta. Potom, omogućava i povezivanje entiteta i susjednih država kao i funkcionalno prometno povezivanje naselja (s naglaskom na povezivanje urbanih centara i ruralnih područja), javni promet i drugo.

### **2.2. Smjernice za razvoj telekomunikacione infrastrukture**

Razvoj telekomunikacija na području Općine će biti u ovom planskom razdoblju vrlo dinamičan. Javljanje konkurencije u svim domenama ove djelatnosti će uvjetovati da operatori koji djeluju na području Općine, svakako i šire, moraju imati vrlo izražene razvojne politike koje će rezultirati velikim pogodnostima za stanovnike. Očekuje se jak utjecaj regulatora na politiku cijena, te će, obzirom na liberalizaciju tržišta telekomunikacija u Bosni i Hercegovini, doći do velikog iskoraka u ovoj oblasti u više pravaca.

U narednom razdoblju razvojem gospodarstva i potreba stanovništva za globalnim komunikacijama, pored usluga govorne telefonije, sve više će biti izražena potreba za širokopojsnim pristupom i uslugama na bazi prijenosa podataka. Ovakva projekcija budućnosti u oblasti telekomunikacija otvara značajne razvojne mogućnosti u okviru mreže i usluga na bazi prijenosa podataka, te zahtijeva posvećivanje znatno više pozornosti ovom segmentu usluga.

U mobilnoj telefoniji očekuje se relativno veliko povećanje broja korisnika. Značajni iskoraci se očekuju na pružanju usluga elektronskog plaćanja i poslovanja i u razvojnim planovima operatora ove aktivnosti imaju značajne uloge. Uvodit će se nove generacije mobilne telefonije, na pojedinim mjestima u Općini. Posebna će pažnja biti posvećena izgradnji novih baznih postaja i proširenju kapaciteta postojećih.

Očekuje se otvaranje telekom shopova koji će u velikoj mjeri poboljšati raspoložive servise i kroz odgovarajuću konkurenciju osigurati povoljnije telekomunikacijske usluge stanovništvu Općine.

Pored fizičkog povećanja broja korisnika telekomunikacijskih servisa neophodno je graditi mreže sljedeće generacije, a to znači:

- \* izgradnja širokopolasne telekomunikacijske infrastrukture;
- \* izgradnja multiservisnog transportnog sustava za paketnu, fiksnu i mobilnu mrežu;
- \* izgradnja mobilne mreže treće generacije.

Ove mreže su višeslužne, višekorisničke, fleksibilne, skalabilne i visokoraspoložive. Kao takve omogućavaju i konvergenciju usluga, konvergenciju mreža i konvergenciju operatera i davatelja usluga što će korisnicima dati mogućnost jednostavnog korištenja i uvijek najbolju konekciju na telekomunikacijsku mrežu.

Telekom operatori koji djeluju (ili će djelovati) na području Općine imaju obavezu da u svom razvoju pomognu realizaciji planskih ciljeva koji su predviđeni u ovom dokumentu.

### **2.3. Smjernice za razvoj energetske infrastrukture**

Za ispravno korištenje energetske resursa na dobrobit stanovništva Općine Kiseljak i države BiH, bit će potrebno donijeti strategiju društvenog razvoja BiH i strategiju razvoja energetike.

Razvoj energetike u promatranom planskom razdoblju bit će takav da osigura objekte kontinuiteta i kao zamjenske kapacitete. Naravno, svi novi objekti moraju biti građeni po dostignutim europskim standardima i s posljednjim tehničkim rješenjima kad je u pitanju ekonomičnost opreme i rad u skladu s ekološkim uvjetima.

Elektroprijenosna mreža najvišeg napona 110 kV dovoljno je razvijena da prihvati energiju i iz novih zamjenskih proizvodnih objekata, pa se ne planiraju nove trase za nove dionice.

Kod radova na rekonstrukciji mreže 10 kV, kao i izgradnja nove u gradskim i prigradskim područjima potrebno je graditi podzemnu mrežu, jer se tako može mnogo bolje koristiti prostor.

### **2.4. Smjernice za razvoj komunalne infrastrukture**

#### **2.4.1 Smjernice za razvoj sustava vodoopskrbe**

Ako gubici vode u razvodnim mrežama budu prelazili 20 – 25%, kao zadatak se nameće saniranje istih.

Smanjenje gubitaka vode može se postići i rekonstrukcijom (zamjenom) dotrajalih dijelova mreže, saniranje kvarova na dovodnim cjevovodima i razvodnoj mreži, zamjenom dotrajalih vodovodnih armatura i drugo.

U budućnosti bi se trebalo poraditi na poboljšanju vodoopskrbe ruralnog područja Općine. Pojedine mjesne zajednice nemaju riješen problem vodoopskrbe.

Tehnička rješenja podrazumijevaju sljedeće:

- \* rekonstrukcija i stavljanje pod nadzor svih lokalnih vodovoda iz naseljenih mjesta na području Općine;
- \* izgradnja novih cjevovoda kako bi se stanovništvo koje nije priključeno na sustav vodoopskrbe u budućnosti priključilo na isti;
- \* osigurati uvjete za priključivanje svih gospodarskih subjekata na vodovodnu mrežu;

- \* u planskom razdoblju predviđena je rekonstrukcija vodovodne mreže i kućnih priključaka u vodoopskrbnom sustavu Općine, što bi rezultiralo smanjenjem gubitaka u mreži;
- \* obavljati redovno kontroliranje kvaliteta pitke vode na području Općine.

#### 2.4.2 Smjernice za razvoj sustava kanalizacije

U cilju smanjenja tereta zagađenja koji se unosi u površinske vode, odnosno poboljšanja i očuvanja kvaliteta površinskih voda, utvrđuju se smjernice za prikupljanje, odvođenje i pročišćavanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda.

Prostornim planom se daje prijedlog glavnih gradskih kolektora, kao i postrojenje za pročišćavanje otpadnih voda iz istih. Za cjelokupno područje i njegovu dalju urbanizaciju daje se prijedlog planiranja separatnog sustava kanalizacije, čime bi se fekalne otpadne vode sakupljale i odvodile posebnim kolektorima ka centralnim gradskim postrojenjima ili tipskim postrojenjima, dok bi se atmosferske vode ispuštale u najbliže vodotoke.

#### 2.4.3 Smjernice za razvoj deponija otpada i opasnog otpada

Na lokalitetu Berberuša planirana je sanitarna deponija čvrstog otpada.

Pored rješavanja pitanja konačnog odlaganja prikupljenog komunalnog otpada s teritorija Općine, neophodno je, u cilju unapređenja upravljanja otpadom realizirati i sljedeće aktivnosti:

- \* uklanjanje divljih odlagališta otpada, sanacija degradiranih područja i postojećih deponija;
- \* sprječavanje nastanka ili smanjenje nastanka otpada na mjestu njegovog generiranja sukladno principima i standardima Europske unije;
- \* tretman otpada kojim se osigurava vraćanje sirovina ili energije, reciklaža ili ponovna upotreba i stimuliranje reciklaže;
- \* sortiranje otpada prema vrstama;
- \* prevencija u izboru, primjeni i unaprjeđivanju čistih i bezotpadnih tehnologija;
- \* prevencija u izboru proizvoda u poticanju proizvodnje koja stvara proizvode koji se mogu obnoviti; u stalnom poboljšavanju ekološke dimenzije tehničkih standarda; u nastojanju da se umanju prisustvo opasnih supstanci u proizvodima; u unaprjeđivanju promjena u načinu potrošnje putem informiranja i naobrazbe potrošača;
- \* razdvajanje opasnog od neopasnog otpada na mjestu nastajanja (za opasni i neopasni otpad, koji se pretvara u energiju, ili reciklira ili se zahtijeva tretman prije konačnog odlaganja);
- \* financiranje sustava upravljanja otpadom i
- \* uspostavljanje sustava obrazovanja i informiranje javnosti.

### 3. OSNOVA PROSTORNOG RAZVOJA OKOLINE

#### 3.1. Smjernice za razvoj vanurbanih područja

Na području Općine izvan urbano područje najvećim dijelom čini poljoprivredno i šumsko zemljište. Tu su još zemljišta namijenjena za turizam i rekreaciju, gospodarski kompleksi, te svi infrastrukturni koridori. Prostorne mogućnosti razvoja Općine mogu se ocijeniti kao povoljne za planirani dugoročni razvoj, pod uvjetima njegovog racionalno korištenja, posebno prostora izvan urbanih područja.

Radi poboljšanja nasljeđenog stanja, budući raspored proizvodnih kapaciteta i drugih sadržaja u prostoru, prilagoditi sljedećim smjernicama za razvoj izvan urbanih područja:

- \* kvalitetne poljoprivredne površine i vrijedna šumska područja zaštititi od promjene namjene, odnosno izgradnje objekata;
- \* u izvan urbanim područjima dati mogućnost povećanja gustoće izgrađenosti, koja je na ovim prostorima vrlo niska;
- \* osigurati rekultivaciju svih sadašnjih i budućih degradiranih površina;
- \* poboljšati prometnu povezanost područja unutar Općine, kao i Općine s okruženjem;
- \* postepeno rješavati probleme ostale infrastrukture, posebno izgradnja vodovodne i kanalizacijske mreže, tako da se sačuvaju izvorišta pitke vode;
- \* posebno zaštititi područja prirodne i kulturne baštine;
- \* izgradnju turističkih kapaciteta planirati racionalno, tako da se vodi računa o zaštiti okolnog vrijednog područja.

### **3.2. Smjernice za razvoj poljoprivrede, stočarstva i šumarstva**

#### **3.2.1. Poljoprivreda i stočarstvo**

Zbog značaja poljoprivrednog zemljišta i poljoprivrede u cjelini, posebno je neophodno da se mjerama zemljišne politike osigura zaštita poljoprivrednog zemljišta i njegovo racionalno korištenje, odnosno da se kvalitetnije zemljište u cjelini koristi za proizvodnju hrane.

U cilju vođenja što efikasnije politike u gospodarenju poljoprivrednim zemljištem neophodno je :

- \* poticati tržište zemljištem ukidanjem poreza na promet zemljišta;
- \* izmijeniti Zakon o nasljeđivanju kako bi se spriječilo dalje usitnjavanje zemljišta;
- \* poticati programe komasacije zemljišta;
- \* državno poljoprivredno zemljište dodjeljivati zapaženim poljoprivrednim proizvođačima kako bi uvećali svoj posjed i dr.;
- \* korištenje sorti višeg genetskog potencijala;
- \* viša razina znanja o korištenju đubriva i pesticida;
- \* korištenje adekvatne mehanizacije;
- \* razvoj poljoprivrednog zemljišta investiranjem u sustave za navodnjavanje;
- \* nadoknaditi deficit obradivog zemljišta uređenjem zemljišta hidromelioracijama (odvodnjavanje i navodnjavanje);
- \* proizvodnja hrane u zaštićenom prostoru (staklenici, plastenici, gljivarnici);
- \* sprječavanje pretvaranja poljoprivrednog u nepoljoprivredno zemljište;
- \* razvijati prehrambenu industriju koja će omogućiti proizvodima šireg područja da apsorbiraju nova tržišta;
- \* organizirati monitoring, tj. praćenje promjena namjene korištenja zemljišta uz formiranje zemljišnog informacijskog sustava (ZIS), kao dijela geografsko informacijskog sustava;
- \* primijeniti zakonsku regulativu kod promjene namjene zemljišta, tj. zaštititi bonitete, II, III, IV kategorije, od njihovog korištenja izvan sfere poljoprivrede;
- \* posebnim odlukama ograničiti korištenje kvalitetnih zemljišta (II, III, IV kategorije) za izgradnju stanova, industrije i drugih objekata;
- \* u cilju daljnjeg razvoja sustava odvodnje, izraditi odgovarajuće projekte;
- \* posebnim odlukama omogućiti korištenje sredstava iz Fonda, a koja su se akumulirala promjenom namjene korištenja zemljišta u druge svrhe, za uređenje zemljišta i njegovo istraživanje;
- \* istražiti varijante zemljišne rente kao tržišne kategorije i na temelju toga donijeti propise o renti kao jednom od regulatora korištenja prostora;
- \* donijeti razvojne programe kroz planove zaštite i racionalnog korištenja zemljišta;
- \* podržati razvoj poljoprivredno – prehrambene proizvodnje;
- \* pojačati i intenzivirati rad inspeksijskih službi iz ove oblasti;
- \* donijeti odredbe o standardima kvaliteta i zahtjevima za označavanje proizvoda;
- \* povećavati stočni fond;

- \* povećanje površina pod krmnim biljem i povećanje proizvodnje i prinosa radi povećanja stočnog fonda, potreba za proizvodnjom kvalitetne stočne hrane, te potrebom popravljivanja kvaliteta zemljišta djelovanjem leguminoza kao bioloških melioratora zbog prisustva azotofiksatora na korijenu biljaka.

### 3.2.2. Šumarstvo

Unapređenje stanja postojećih šumskih površina, pošumljavanje zemljišta lošijih bonitetnih kategorija u cilju povećanja ukupne šumovitosti Općine, te povećanje korištenja ostalih neproizvodnih funkcija šuma, predstavlja temeljni koncept uređenja i korištenja šuma i šumskog zemljišta u planskom razdoblju.

Šumovitost Općine iznosi 33,68 %, što je ispod prosjeka šumovitosti Federacije Bosne i Hercegovine koja iznosi 58%. Promatrano sa aspekta stupnja zadovoljenja, odnosno površini šuma po stanovniku, može se konstatirati da teritorij Općine ima povoljniju bilancu (0,39 ha/st), koja je iznad preporučenih europskih normativa (0,30 ha/st).

Temeljna planska postavka uređenja i korištenja šuma u ovoj kategoriji se zasniva na gospodarskom korištenju, uz unapređenje stanja cjelokupnog šumskog fonda, a naročito izdanačkih šuma, a sve u cilju postizanja optimalne strukture koje će imati trajnost prinosa i prihoda uz očuvanje okoliša.

U cilju kvalitetnijeg i efikasnijeg rada na saniranju i unapređenju stanja šume, potrebno je poduzeti sljedeće mjere:

- \* podržati u značajnijoj mjeri znanstveno–istraživački rad u oblasti šumarstva, strukovna udruživanja i licenciranja, uvođenje informacijskih tehnologija kao sredstva planiranja, evidencije i kontrole u sektoru, naročito GIS podršku i sl.;
- \* izrada Programa dugoročnog razvoja šumarstva;
- \* certifikacija šuma;
- \* kontrolirano korištenje (sječa) šuma;
- \* osiguranje zaštite šuma od požara i drugih štetnika biotskog i abiotskog porijekla;
- \* uklanjanje mina;
- \* pošumljavanje površina obraslih sukcesivnim vegetacijskim stadijima, šibljacima i šikarama;
- \* pošumljavanje područja ugroženih sječom i onih koja nisu poljoprivredno atraktivna;
- \* pošumljavanje područja koja su devastirana na razne načine, uz zadržavanje sadašnjeg godišnjeg obujma sječe ili njegovog smanjivanja;
- \* putem pošumljavanja i drugih šumsko uzgojnih mjera izdanačke šume prevoditi u srednje i visoke;
- \* formiranje takvog sastava šuma koje će kontinuirano davati ujednačene prirodne prinose po količini i kvalitetu;
- \* ostvarivanje trajno što većeg prinosa šuma koji će zadovoljavati potrebe društva;
- \* ostvarivanje što boljih ekonomskih efekata sada i u budućnosti primjenom suvremenih metoda i sredstava rada sukladno prethodno navedenim ciljevima;
- \* inicirati veću zastupljenost korištenja ostalih šumskih proizvoda (gljive, ljekovito i aromatično bilje, šumski plodovi, i dr.), pri čemu se mogu ostvariti značajni prihodi za lokalno stanovništvo.

### 3.3. Smjernice za razvoj poduzetničkih zona

Prostornim planom su utvrđene lokacije mogućih poduzetničkih zona. Poduzetničke zone će se locirati sukladno gospodarskim potrebama, uvažavajući tehnološko-tehničke kriterije, a u planiranju i operacionalizaciji poslovanja će biti obvezne na:

- \* operativnu primjenu modernih tehnologija;
- \* stvaranje okruženja za inovativni razvoj;
- \* maksimalno poštivanje i primjenu europskih standarda o zaštiti okoline;

- \* zadovoljenje potreba lokalnog i regionalnog gospodarstva;
- \* pomaganje malih i srednjih poduzeća (MSP) u razvoju.

Ekonomsko-financijske mjere koje su u domenu nadležnih državnih institucija su:

- \* porezna politika koja stimulatивно djeluje na privlačenje kapitala;
- \* instrumenti vanjskotrgovinske politike u funkciji povećanja izvoza;
- \* kreditna politika u funkciji poticaja razvoja malih i srednjih poduzeća.

Organizacijske mjere ili instrumenti:

- \* stvaranje uvjeta za privlačenje stranih investicija kroz aktivnost nadležnih ministarstava i potpornih poduzetničkih institucija;
- \* stvaranje preduvjeta za formiranje novih poduzetničkih zona (oslobađanje općinskih pristojbi, dodjela zemljišta, ukidanje administrativnih prepreka itd.).

Razvoj poduzetničkih zona u najznačajnijoj mjeri će doprinijeti gospodarskom razvoju Općine uvažavajući propise iz oblasti prostornog uređenja i zaštite okoliša.

### **3.4. Smjernice za razvoj turizma**

#### **3.4.1. Smjernice za razvoj turizma na bazi prirodne baštine**

Opće smjernice:

- \* intenziviranje procesa zakonske zaštite prirodnog nasljeđa;
- \* rekonstrukcija cestovne infrastrukture;
- \* uključivanje u turističko korištenje lokalnih, šumskih i nekategoriziranih cesta;
- \* vizualna identifikacija lokaliteta prirodnog nasljeđa pored cestovnih pravaca (natpisne table, panoi, displeji, shematski prikazi, prezentacijski tekstovi);
- \* urbanističko prostorna analiza i izgradnja potrebne infrastrukture na temelju te analize;
- \* podizanje optimalnih receptivnih kapaciteta koristeći estetske elemente konkretnog pejzaža u projektnoj koncepciji;
- \* određen broj receptivnih objekata mora se graditi na načelima tradicijske gradnje i povijesnih ugostiteljskih objekata;
- \* edukativna funkcija na podizanju turističke kulture lokalnog stanovništva koristeći postojeće vrijednosti, tradicijsku prostodušnost i gostoljubivost stanovništva.

#### **3.4.2. Smjernice za razvoj turizma na bazi kulturne baštine**

Ono što bi bilo značajno naglasiti u okviru ovog segmenta je:

- \* osigurati dostupnost kulturnim dobrima;
- \* izvršiti deminiranje prostora objekta kulturnog nasljeđa;
- \* stvoriti sigurnost objekta u konstruktivnom smislu i u smislu prohodnosti;
- \* osigurati piktograme s edukativnom i komunikacijskom porukom na više jezika;
- \* postaviti malu muzejsku postavku u nekim od objekata ili organizirati lapidarij na otvorenom prostoru;
- \* postaviti informacije na internetu;
- \* osigurati pisani promotivni materijal o kulturnom dobru;
- \* osigurati prostor za odmor i rekreaciju (nadmrešnice, sokovi, kava);
- \* osigurati i mogućnost raznih audiovizualnih prikazivanja povijesnih događaja koji su se dogodili na samom lokalitetu.

**ČETVRTI DIO**

## IV. ODLUKA O PROVOĐENJU PROSTORNOG PLANA



Bosna i Hercegovina  
Federacija Bosne i Hercegovine  
Kanton Središnja Bosna/Srednjobosanski kanton  
Općina Kiseljak  
Općinsko Vijeće

---

Na osnovu člana 23. stav 1. i člana 42. stav 3. Zakona o prostornom uređenju Kantona Središnja Bosna / Srednjobosanskog kanona ("Službene novine KSB/SBK", broj:11/14,1/25) i člana ... Statuta Općine Kiseljak ("Službeni Glasnik Općine Kiseljak", broj: .....), Općinsko vijeće Općine Kiseljak, na sjednici održanoj dana ..... godine, donosi:

# O D L U K U

**o provođenju prostornog plana Općine Kiseljak za razdoblje 2026- 2046. godine**

## 1. OPĆE ODREDBE

### Član 1.

Prostorni plan Općine Kiseljak za razdoblje 2026. – 2046. godine (u daljem tekstu Prostorni plan) je temeljni obvezujući dokument za reguliranje odnosa prostornog uređenja za cijelo područje Općine.

### Član 2.

- (1) Ovom Odlukom se uređuje provođenje Prostornog plana za razdoblje 2026.-2046. godine i sastavni je dio Prostornog plana.
- (2) Ovom Odlukom utvrđuju se uvjeti korištenja, izgradnje, uređenja i zaštite prostora, čime se osigurava provođenje Prostornog plana.
- (3) Odlukom se utvrđuju:
  - Opće odredbe,
  - Program mjera prostornog uređenja i aktivnosti za provođenje Prostornog plana,
  - Utvrđivanje odnosa prema građevinama od značaja za Federaciju Bosne i Hercegovine i Kantona,
  - Usklađivanje dokumenata prostornog uređenja,
  - Uvjeti izgradnje objekata i korišćenja zemljišta,
  - Uvjeti smještaja gospodarskih sadržaja u prostoru,
  - Uvjeti smještaja društvenih djelatnosti u prostoru,
  - Uvjeti korištenja prostora na zaštitnim infrastrukturnim pojasevima i zonama i na zaštićenim područjima,
  - Mjere očuvanja kulturno - povijesnog nasljeđa,
  - Mjere očuvanja zaštićenih područja prirodnih vrijednosti,
  - Područja posebnih obilježja Općine Kiseljak,
  - Postupanje s otpadom,
  - Mjere sprječavanja nepovoljnih utjecaja na okoliš,

- Mjere zaštite prava lica sa smanjenim tjelesnim sposobnostima sukladno odredbama Uredbe o prostornim standardima, urbanističko-tehničkim uvjetima i normativima za sprječavanje stvaranja svih barijera za osobe s umanjenim tjelesnim sposobnostima,
- Mjere zaštite stanovnika i materijalnih dobara od prirodnih i ljudskim djelovanjem izazvanih nepogoda i katastrofa i ratnih djelovanja sukladno Zakonu o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća i drugim propisima,
- Mjere provedbe,
- Nadzor i upravne mjere,
- Prijelazne i završne odredbe.

### Član 3.

Dokumentacija Prostornog plana urađena je sukladno članku 26. Uredbe o jedinstvenoj metodologiji za izradu planskih dokumenata ("Službene novine Federacije BiH", br. 63/04, 50/07 i 84/10 - u daljem tekstu Uredba), a ista sadrži:

- I) Prostornu osnovu plana s prijedlogom koncepcije prostorne organizacije – tekstualni i grafički dio
  - a) Tekstualni dio Prostorne osnove sadrži četiri dijela:
    1. Analiza stanja prostornog uređenja
    2. Ocjena stanja u prostoru
    3. Mogući pravci prostornog razvoja
    4. Koncepcija prostornog razvoja
  - b) Grafički dio čine 21 digitalna grafička priloga. Digitalne karte urađene su na geodetskim podlogama u razmjeri 1:25000.
- II) Prostorni plan – tekstualni i grafički dio
  - a) Tekstualni dio Prostornog plana sadrži četiri dijela:
    1. Opći i posebni ciljevi prostornog razvoja
    2. Projekcija prostornog razvoja
    3. Projekcija razvoja prostornih sustava
    4. Odluka o provođenju Prostornog plana
  - b) Grafički dio Prostornog plana čini 18 digitalnih grafičkih priloga na kojima je prikazana projekcija prostornog razvoja područja Općine Kiseljak. Digitalne karte urađene su na geodetskim podlogama u razmjeri 1:25000.

### Član 4.

Prostorni plan je temelj za pripremu, izradu i donošenje detaljnih i ostalih planskih dokumenata za područja unutar Prostornog plana kao narednih faza detaljnijeg planiranja uređenja prostora.

### Član 5.

#### (Pojmovnik)

U smislu ovoga Plana, izrazi uporabljeni u ovom Planu imaju sljedeće značenje:

- **Šire urbano područje** – područje obuhvata naseljeno mjesto Kiseljak i dijelove naseljenih mjesta: Borina, Čizma, Donji Palež, Kiseljak, Pariževići, Podastinje, Polje Višnjica, Rotilj i Višnjica, sa datim granicama prikazanim na grafičkim priložima. Urbano područje obuhvaća izgrađene i neizgrađene površine namijenjene za stanovanje, rad i odmor, urbanu opremu i infrastrukturu te površine za posebnu namjenu, zelene površine, kao i površine rezervirane za budući razvoj. Urbano područje može obuhvatiti, osim građevinskog, i druga zemljišta koja se nalaze u prostornom obuhvatu, površine od 445,39 ha.
- **Naselje** je nastanjen, izgrađen prostorno i funkcionalno objedinjen dio naseljenoga mjesta.
- **Naseljeno mjesto** je teritorijalna jedinica koja, u pravilu, obuhvaća jedno ili više naselja, s područjem koje pripada tom naseljenom mjestu. Naseljena mjesta mogu biti gradskog, mješovitog i seoskog karaktera.

- **Građevinsko zemljište** je neizgrađeno i izgrađeno zemljište u gradskim, mješovitim i seoskim naseljima koje je prostornim i urbanističkim planovima namijenjeno za izgradnju građevina i druge zahvate u prostoru, sukladno odredbama ovoga Plana.
- **Javne površine** sve su površine čije je korištenje namijenjeno svima i pod jednakim uvjetima (javne ceste, ulice, trgovi, tržnice, igrališta, parkirališta, groblja, parkovske i zelene površine u naselju, rekreacijske površine i sl.)
- **Javni objekti** od općeg interesa - Objekti čije je korištenje, odnosno izgradnja od općeg interesa, u skladu sa propisima o eksproprijaciji (ulice, vodovod, kanalizacija, javna rasvjeta, javni objekti u oblasti obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite, kulture, sporta, zaštite životne sredine, zaštite od elementarnih nepogoda, kao i drugi objekti u skladu sa posebnim zakonima).
- **Javni prostor** - Prostor koji je pravno-prostornim i sve više ekonomskim okvirom određen i dat na korištenje građanima i građankama, i koji u odnosu na svoju društvenu funkciju često može imati i pravila ponašanja. U okviru Zakona o stvarnim pravima Federacije BiH, članom 7. je regulirano pravo o općem i javnom dobru. Ovaj zakon se jednim dijelom može koristiti kako bi pravno objasnio javni gradski prostor. Javna dobra su stvari koje su po zakonu namijenjene da služe svima pod jednakim uvjetima, kao što su: javni putovi, ulice, trgovi i sl. Na javna dobra se primjenjuju pravila koja važe za opća dobra, ako zakonom nije što drugo određeno. O općim i javnim dobrima vodi brigu i njima upravlja i za to odgovara određeni subjekt javnog prava (Federacija, kanton, grad ili općina) što se određuje posebnim zakonom (Zakon o stvarnim pravima FBiH, Sl. novine Federacije BiH, br. 67/13) i Zakon o izmjenama zakona o stvarnim pravima FBiH, Sl. novine Federacije BiH, br. 102/13). (b)
- **Građevinska parcela** zemljište je na kojemu se nalazi građevina i uređene površine koje služe toj građevini, ili zemljište na kojem je predviđena gradnja građevine i uređenje površina koje će služiti toj građevini koje ima pristup prometnici sukladno uvjetima iz planske dokumentacije.
- **Regulacijska crta** planska je crta definirana grafički i numerički detaljnim planskim dokumentom kojom se utvrđuju pojedinačne građevinske parcele ili koja odvaja zemljište planirano za javne površine od zemljišta planiranog za druge namjene.
- **Građevinska crta** planska je crta koja se utvrđuje grafički i numerički detaljnim planskim dokumentom i označava crtu prema kojoj se gradi odnosno iskolčuje građevina, ili crta koju građevina ili gabarit građevine ne smije preći.
- **Izgrađena građevinska parcela** je parcela na kojoj su izgrađene postojeće građevine.
- Širina građevinske parcele jest udaljenost između granica građevinske parcele okomitih na javnu prometnu površinu na koju se građevinska parcela priključuje, odnosno regulacijski pravac, a mjerena je na građevnom pravcu.
- **Dubina građevinske parcele** jest udaljenost od regulacijskog pravca do najbližeg dijela suprotne granice građevinske parcele.
- **Gradivi dio građevinske parcele** je površina građevinske parcele predviđena za smještaj građevina, a određena je općim i posebnim uvjetima za uređenje prostora u pogledu najmanjih udaljenosti građevina od granica, odnosno međa građevinske parcele (obvezni građevni pravac i dr.).
- **Koeficijent izgrađenosti građevinske parcele** (Kig) izračunava se kao odnos tlocrtne površine svih građevina na parceli i površine parcele. Koeficijent izgrađenosti uključuje sve građevine na parceli (osnove, pomoćne) izuzev septičke jame i cisterne koje su ukopane, otvorenih bazena, športskih igrališta, stepenica i prilaza na terenu i terasa koje su u nivou okolnog terena.
- **Koeficijent iskorištenosti građevinske parcele** (u nastavku: Kis) je odnos ukupne površine svih etaža svih građevina (GBP) i površine građevinske parcele.
- **Građevina** je građevinski objekt povezan s tlom koji se sastoji od građevinskog sklopa i ugrađene opreme, koji u okviru tehnološkog procesa zajedno čine tehnološku cjelinu, kao i samostalna postrojenja trajno povezana s tlom.
- **Uporabljiva građevina** jest ona građevina za koju je izdana uporabna dozvola.
- **Bespravna građevina** je građevina u gradnji ili izgrađena bez građevinske dozvole ili drugog odgovarajućeg akta.
- **Interpolacija** je u smislu ovog Plana gradnja građevine na neizgrađenoj građevinskoj parceli unutar izgrađenog građevinskog zemljišta pri čemu su okolnim postojećim građevinama

određeni regulacijski i građevinski pravci i ne podrazumijeva nužno interpolaciju građevine između dvije susjedne građevine.

- **Samostojeća građevina** je građevina smještena na građevinskoj parceli na način da se ni jednim svojim dijelom ne naslanja na građevine na susjednim građevinskim parcelama.
- **Dvojna građevina** je građevina smještena na građevinskoj parceli na način da se jednom svojom stranom naslanja na granicu susjedne građevinske parcele, odnosno na građevinu na toj parceli s kojom čini arhitektonsku cjelinu, nit čine 3(tri) i više građevina.
- **Građevinski sklop** predstavlja skup svrhovito povezanih građevinskih proizvoda, uključujući i instalacije i opremu, koji nisu izravno povezani s tehnološkim procesom.
- **Zamjenska građevina** je nova građevina izgrađena na mjestu prethodno uklonjene postojeće građevine unutar iste građevinske parcele, kojom se bitno ne mijenja namjena, izgled, veličina i utjecaj na okoliš dotadašnje građevine.
- **Privremena građevina** je građevinski objekt izgrađen ili postavljen privremeno na određenoj lokaciji za potrebe gradilišta, za primjenu odgovarajuće tehnologije građenja, kao i organizacije sajmova, javnih manifestacija i sl..
- **Pomoćne građevine** su garaže za osobna vozila, drvarnice, spremišta, nadstrešnice, kotlovnica za kruto i tekuće gorivo, podzemni i nadzemni spremnici goriva za grijanje i sl.
- **Građevinska bruto površina (GBP)** građevine je zbroj površina mjerenih u razini podova svih dijelova građevine (Po, Su, Pr, K, Pk), uključivo površine lođa, balkona i terasa, određenih prema vanjskim mjerama obodnih zidova u koje se uračunavanju obloge, obzida i parapete i ograde.
- **Visina građevine (V)** označava najveću visinu građevine u metrima, mjerene od konačno zaravnatog i uređenog terena uz pročelje građevine na njegovom najnižem dijelu do gornjeg ruba stropne konstrukcije zadnjeg kata, odnosno vrha nadozida potkrovlja, čija visina ne može biti veća od 0,9 m, Etažna visina građevine (E) označava najveći broj dozvoljenih nadzemnih etaža.
- **Etaža** označava nadzemne i podzemne dijelove građevine odvojene međukatnim konstrukcijama (podrum, suteran, prizemlje, kat, potkrovlje). Najveća visina etaže za obračun visine građevine, mjerena između gornjih kota međukatnih konstrukcija, iznosi:
  - za stambene etaže do 3,5 m,
  - za poslovne etaže do 4,0 m,
  - iznimno, za osiguranje kolnog pristupa za intervencijska i dostavna vozila, najveća visina prizemne etaže iznosi 4,5 m,
  - minimalna svijetla visina za stambeni prostor ne može biti manja od 2,4 m, za pomoćni prostor 2,2 m, a za poslovni prostor 2,8 m.
- **Podrumom (Po)** se smatra etaža kojoj je više od 2/3 visine ispod najniže točke zaravnatog terena osim na dijelu ulazne rampe. Podrum može imati veću površinu od površine nadzemnog dijela građevine i može zauzeti najviše 70% površine građevinske parcele.
- **Suteran (Su)** je dio građevine čiji se prostor nalazi ispod poda prizemlja i ukopan je do 50% svoga volumena u konačno zaravnat i uređen teren uz pročelje građevine, odnosno da je najmanje jednim svojim pročeljem izvan terena.
- **Prizemlje (Pr)** je dio građevine čiji se prostor nalazi neposredno na površini, odnosno najviše 1,5 m iznad konačno zaravnatog i uređenog terena mjereno na najnižoj točki uz pročelje građevine ili čiji se prostor nalazi iznad podruma i/ili suterana (ispod poda kata ili krova).
- **Kat (1, 2 ...)** je dio građevine čiji se prostor nalazi između dva poda iznad prizemlja.
- **Potkrovljem (Pk)** se smatra etaža građevine ispod kose krovne konstrukcije, a iznad vijenca posljednje etaže građevine, čiji nadozid nije veći od 1,25 m.
- **Tavan** je dio građevine isključivo ispod kosog krovišta bez nadozida s minimalnim otvorima za svjetlo i prozračivanje.

## **2. PROGRAM MJERA PROSTORNOG UREĐENJA I AKTIVNOSTI ZA PROVOĐENJE PROSTORNOG PLANA**

### **2.1. MJERE EKONOMSKE POLITIKE**

#### **Član 6.**

U oblasti ekonomske politike na razini Općine, potrebno je naročito:

- usmjeravati aktivnosti na stvaranju poslovnog ambijenta i uvjeta za uspješnije poslovanje, te uspostavu partnerskih odnosa između Općine i poduzetnika;
- usmjeravati razmještaj gospodarskih kapaciteta na području Općine, koji je resorno, infrastrukturno i kadrovski optimalan sa stajališta proizvodnih procesa;
- posebnim mjerama utjecati na kvalitetu tehnologija, te na uvoz čistih tehnologija i tehničkih sredstava, u cilju osiguranja uvjeta za održivi razvoj, naročito s aspekta unapređenja zaštite okoliša,
- podržavati otvaranje malih i srednjih poduzeća, čija namjena nema štetnih utjecaja na okoliš;
- kroz programe mjera i aktivnosti za unapređenje stanja u prostoru, dati mogućnost infrastrukturnog opremanja određenog broja lokacija za izgradnju objekata malih i srednjih poduzeća, pružanje istima stručnih usluga, u cilju smanjivanja razlika u pogledu gospodarskog razvoja između urbanih i ruralnih područja Općine i što uspješnijeg razvoja gospodarskih, odnosno poslovnih i poduzetničkih zona, tehnoloških parkova, inkubatora za mala i srednja poduzeća i sl.;
- poticati tržišno, tehnološko, kadrovsko i organizacijsko restrukturiranje i izvozno orijentirano gospodarstvo, uz nove investicije;
- poduzimati mjere za poticanje kvalitetnog upošljavanja kreditnim, poreznim i drugim instrumentima ekonomske politike;
- podržavati efikasnost poreznog sustava i financijskog sektora kroz reforme izravnog oporezivanja;
- poticati ekonomsko – ekološku rehabilitaciju devastiranih područja, te zaustavljati dalju degradaciju okoliša;
- podržavati razvoj energetske resursa i kapaciteta sukladno ciljevima i mjerama zaštite okoliša;
- unapređivati energetske efikasnost razvojem optimalnih rješenja pri upotrebi energije.

### **2.2. MJERE ZEMLJIŠNE POLITIKE**

#### **Član 7.**

U cilju osiguranja racionalnog korištenja, te sustavne i efikasne zaštite zemljišta od neplanskog korištenja, potrebno je naročito:

- davati inicijativu za osiguranje uvođenja tržišnog sustava u korištenju građevinskog zemljišta;
- uspostaviti odgovarajuće evidencije u prometu, korištenju zemljišta i dr.;
- postojeće propise u zemljišnoj politici dopuniti europskim propisima i standardima sukladno ingerencijama;
- istražiti varijante zemljišne rente kao tržišne kategorije i na temelju toga, a sukladno ingerencijama, davati inicijativu za donošenje propisa o renti kao jednom od regulatora korištenja prostora;
- definirati takvu tržišnu zemljišnu politiku koja će maksimalno uvažavati načelo održivog razvoja, te podizanje ukupnog kvaliteta života stanovništva Općine;
- osigurati racionalno korištenje i zaštitu zemljišta od neplanskog korištenja kroz politiku cijena i utvrđivanje realne tržišne vrijednosti zemljišta, građevinskih lokacija i samih građevinskih parcela, a time i afirmirati tržišne odnose u ovoj oblasti;
- osigurati uspostavu tržišnog koncepta i strategije upravljanja građevinskim zemljištem, praćenje i razvijanje tržišnog upravljanja nekretninama, zatim praćenje usmjeravanja i trošenja sredstava naknade za korištenje građevinskog zemljišta-rente i dr.;

- provoditi zaštitu poljoprivrednog i šumskog zemljišta kroz namjensko i racionalno upravljanje ovim zemljištem kao dobra od općeg interesa za Federaciju, kanton i općinu, sukladno važećim propisima i uz sustavnu zaštitu okoliša;
- usmjeriti pažnju na zaštitu poljoprivrednog i šumskog zemljišta kroz zabranu građenja građevina i izvođenje drugih zahvata kojima se pospješuje neracionalno korištenje prostora;
- poticati građenje stambenih i gospodarskih građevina za potrebe poljoprivredne proizvodnje ili seoskog turizma, uključujući melioracijske sustave i sustave navodnjavanja, imajući u vidu da obiteljska poljoprivredna gospodarstva čine temeljni oblik organizacije poljoprivredne proizvodnje;
- kontinuirano pratiti promjene namjene poljoprivrednog i šumskog zemljišta u građevinsko zemljište, čija se vrijednost tako višestruko uvećava, te poduzimati mjere za sprječavanje nelegalne gradnje;
- davati inicijativu i raditi na ažuriranju katastarskih podataka o poljoprivrednom, šumskom, građevinskom i drugom zemljištu, radi usklađivanja podataka sa stanjem na terenu, te kontinuirano raditi na usklađivanju katastarskih i zemljišno-knjižnih evidencija;
- kontinuirano razvijati i unapređivati geografski informacijski sustav (GIS), koji će uz registar svih nekretnina biti okosnica za donošenje mjera i propisa u oblasti uređenja i korištenja prostora.

### **2.3. INVESTICIJSKA I POREZNA POLITIKA**

#### **Član 8.**

Mjere investicijske i porezne politike su:

- racionalizirati i vremenski skratiti postupak registracije firmi, odobravanja lokacija i pribavljanja drugih dokumenata potrebnih za otvaranje procesa investiranja;
- podržavati politiku stimuliranja investitora za izgradnju objekata sa suvremenim proizvodnim tehnologijama koje su kompatibilne s već postojećim u Općini, kao i onih koji omogućavaju visoke standarde u kvalitetu proizvoda, veći broj radnih mjesta i veći profit;
- kroz izdvajanja za istraživanja područja potencijalnih ležišta mineralnih sirovina osigurati povećanje interesa za koncesije, što može utjecati na povećanje financijskih kapaciteta;
- fiskalnom politikom poticati i usmjeravati intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju na svim prostorima gdje to prirodni uvjeti i mogućnosti dozvoljavaju;
- investicijskom politikom osigurati takvo usmjeravanje sredstava za investicije koje će poticati ostvarivanje usvojene politike prostornog uređenja.

### **2.4. OBAVEZE U POGLEDU DETALJNIJEG PLANIRANJA UREĐENJA PROSTORA**

#### **Član 9.**

(1) Prostornim planom utvrđuje se obaveza izrade sljedećih planskih dokumenata:

- a) Prostorni plan za područje posebnih obilježja:
  - zaštićeni pejzaž Fojnica – Fojnička rijeka,
- b) Urbanistički plan za:
  - urbano područje Kiseljak,
- c) Regulacijski plan:
  - središte urbanog područja Kiseljak,
  - urbana područja centara II kategorije,
  - sve poduzetničke zone, bez obzira da li se nalaze unutar urbanog područja ili izvan istog,
  - panirane zone rekreacije,
  - zone na kojima je planirana izgradnja obnovljivih izvora energije.

(2) Utvrđuje se obaveza izrade planova u slijedećim etapama za:

- urbano područje Kiseljak – urbanistički plan,
- središte urbanog područja Kiseljak – regulacijski plan,

- urbana područja centara II kategorije – regulacijski plan,
- sve poduzetničke zone – regulacijski plan.

- (3) Ukoliko se ukaže potreba i stvore uslovi izradi navedenih planova iz prethodnog stava može se pristupiti i ranije.
- (4) U slučaju potrebe, Općinsko vijeće Općine Kiseljak, na prijedlog Načelnika Općine, će donijeti odluku o izradi i drugih dokumenta prostornog uređenja, kao i prioritete izrade planskih dokumenata.
- (5) Planske dokumente je obvezno raditi u propisanom obliku i razmjeri prema važećoj Uredbi.
- (6) Do izrade detaljnih planskih dokumenata pridržavati se odredaba Prostornog plana Općine Kiseljak.

## **2.5. OBAVEZA IZRADE IZVJEŠTAJA O STANJU U PROSTORU**

### **Član 10.**

Općinske službe mjerodavne za prostorno uređenje prate stanje prostornoga uređenja na području općine te, na temelju uputa Ministarstva prostornog uređenja, građenja, zaštite okolišta, povratka i stambenih poslova (u daljem tekstu: Ministarstvo) dostavljaju Ministarstvu izvješće o stanju prostornoga uređenja, kao i o provedbi dokumenata prostornoga uređenja na razini općine do 15. siječnja za prethodnu godinu, s popunjenim jedinstvenim obrascima.

## **3. UTVRĐIVANJE ODNOSA PREMA GRAĐEVINAMA OD ZNAČAJA ZA FEDERACIJU BOSNE I HERCEGOVINE I KANTON**

### **Član 11.**

- (1) Građevine od značaja za Federaciju Bosne i Hercegovine određene su Uredbom o određivanju zahvata u prostoru i građevina za koje Federalno ministarstvo prostornog uređenja izdaje urbanističku suglasnost i/ili lokacijsku informaciju („Sl. novine FBiH“, br. 32/14, 33/22), donesenom na temelju članka 40. stav 1. točka 5 i 6 Zakona o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou Federacije Bosne i Hercegovine („Sl. novine Federacije BiH“, br. 2/06, 72/07, 32/08, 4/10, 13/10, 45/10, 85/21, 92/21 i 72/24).
- (2) Građevine i zahvati na prostorima u granicama nacionalnog spomenika, koje su utvrđene Odlukom Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, odnosno za građevine i zahvate na područjima upisanim na Privremenu listu nacionalnih spomenika u granicama koje kao privremene odlukom utvrdi Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, Federalno ministarstvo prostornog uređenja izdaje urbanističku suglasnost i/ili lokacijsku informaciju na temelju članka 40. stav 1. točka 7 na temelju Zakona o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou Federacije Bosne i Hercegovine („Sl. novine Federacije BiH“, br. 2/06, 72/07, 32/08, 4/10, 13/10, 45/10, 85/21, 92/21 i 72/24).
- (3) Područja planiranih, još neizgrađenih koridora i lokacija građevina od značaja za Federaciju BiH i Kanton Središnja Bosna/Srednjobosanski kanton, potrebno je kao takva čuvati.
- (4) Ukoliko na trasama, odnosno lokacijama građevina navedenih u ovim u članovima postoje legalno izgrađene (u skladu sa projektnom dokumentacijom) građevine, istima se dozvoljava rekonstrukcija u obimu nužnom za život i rad, te promjena namjene, sve u granicama postojećih gabarita, kao i tekuće održavanje.

### **Član 12.**

Građevine od značaja za Federaciju Bosne i Hercegovine i Kanton:

- (1) Infrastruktura:
  - Autocesta na koridoru Vc.
- (2) Zahvati u prostoru i građevine na području Općine za koje se odobrenje za eksploataciju izdaje na osnovu Zakona o rudarstvu:
  - Rudnici vapenca i dolomita,

- Eksploatacija drugih mineralnih sirovina.

(3) Nacionalni spomenici i kulturno-povijesna dobra pod zaštitom:

- Nacionalni spomenici:
  - Prahistorijska gradina, kasnoantička utvrda – refugij, ostaci kasnoantičke crkve posvećene sv. Luciji i nekropole sa stećcima u Podastinju, spomenička cjelina i historijsko područje (Odluka broj: 02-2-40/09-10 od 11. ožujka 2009. godine).
  - Srednjovjekovna nekropola između sela Zabrdje i Toplice, historijsko područje (Odluka broj: 05.2-02-126/04-4 od 6. jula 2004. godine).
- Privremena lista:
  - Kamensko - Srednjovjekovna nekropola Kamensko.
- Lista peticija:
  - Nekropole sa stećcima u naseljenim mjestima Kiseljak, Pareževici, Višnjica, Gomionica, Palež, Podastinje, Duhri, Han Ploča, Kuliješ, Bukovica, Zabrdje, Žezelevo, Han Ploče, Ivica, Kovači i Boljkovići.

#### 4. USKLAĐIVANJE DOKUMENATA PROSTORNOG UREĐENJA

##### Član 13.

- (1) Prostorni plan je javni dokument i u načelu pokriva cijeli teritorij Općine, i kao takav je dostupan svim zainteresiranim pravnim i fizičkim osobama. Isti se koristi i provodi putem nadležnih tijela Općine.
- (2) Realizaciju mjera provedbe Prostornog plana će voditi Nositelj pripreme plana, odnosno Služba za gospodarstvo, urbanizam, zaštitu okoliša i komunalne poslove Općine.
- (3) Da bi se moglo operativno djelovati na cijelom teritoriju potrebno je u kontinuitetu voditi aktivnosti kojima će se ostvariti mogućnosti rada svih razina nadležnosti, da konkretno ostvare zacrtane ciljeve i opredjeljenja. Da bi se ovo moglo sprovesti potrebno je odmah pristupiti ostvarenju sljedećeg:
  - obaviti inventarizaciju raspoložive planske dokumentacije, i u tom postupku obaviti selekciju i usklađivanje svih do sada donesenih planskih dokumenata,
  - isključiti iz dalje uporabe akta i dokumenta kojima su istekli rokovi važnosti kao i sve planske dokumente koji nisu u skladu s ovim Prostornim planom,
  - osigurati izradu planskih dokumenata propisanih ovim planom, odnosno, osigurati izradu detaljnih planskih dokumenata i
  - povremene izmjene i dopune Prostornog plana u ovisnosti od rezultata iz Izvješća o stanju u prostoru.

#### 5. UVJETI IZGRADNJE OBJEKATA I KORIŠĆENJA ZEMLJIŠTA

##### 5.1. URBANA PODRUČJA

##### Član 14.

- (1) Ukupna površina urbanih područja iznosi 973,29 ha, što je oko 6 % ukupnog teritorija Općine. Urbana područja, osim građevinskog zemljišta obuhvaćaju i zemljišta druge namjene (šumske, poljoprivredne, vodne i sl.).
- (2) Prostornim planom Općine utvrđena su urbana područja prikazana u sljedećoj tabeli.

| Urbano područje | Dijelovi naselja  | Površina (ha) | Struktura % | Površina Općine |
|-----------------|---|---------------|-------------|-----------------|
| Kiseljak        | Borina, Čizma, Donji Palež, Kiseljak, Pariževici, Podastinje, | 445,39        | 2,78        |                 |

|            |  |                |             |                 |
|------------|--|----------------|-------------|-----------------|
|            | Polje Višnjica, Rotilj, Višnjica,                  |                |             |                 |
| Bilalovac  | Bilalovac, Datići, Pobrđe Milodraž,                | 220,11         | 1,37        |                 |
| Dugo Polje | Dugo Polje, Medovići, Hrastovi, Krčevine, Rauševac | 105,07         | 0,66        |                 |
| Gromiljak  | Gromiljak, Gomionica                               | 95,65          | 0,60        |                 |
| Brnjaci    | Brnjaci, Čalikovac, Duhri, Ljetovik, Paretak       | 128,92         | 0,81        |                 |
| Kuliješ    | Boljkovići, Homolj, Kuliješ, Žeželovo              | 83,22          | 0,52        |                 |
| <b>6</b>   |  | <b>1079,36</b> | <b>6,74</b> | <b>16010,42</b> |

#### Član 15.

- (1) Graditi se može samo u urbanim područjima i na građevinskom zemljištu utvrđenom planom prostornoga uređenja.
- (2) Izvan granica urbanoga područja odnosno građevinskoga zemljišta, a sukladno dokumentima prostornoga uređenja, može se obavljati gradnja koja, s obzirom na svoje posebnosti, zauzima prostore izvan urbanih područja, a poglavito:
  - magistralne infrastrukture (prometna, energetska, vodoprivredna, telekomunikacijska i dr.);
  - zdravstvenih, rekreacijskih i športskih građevina;
  - građevina za potrebe obrane Vojske Federacije Bosne i Hercegovine;
  - stambenih i gospodarskih građevina poljoprivrednog proizvođača, za potrebe poljoprivredne proizvodnje ili seoskoga turizma;
  - za istraživanje, iskorištavanje i uređivanje prostora prirodnih dobara (mineralnih sirovina, šuma, voda, poljoprivrednoga zemljišta i dr.);
  - komunalnih i drugih građevina (odlagališta, groblja, spomen-obilježja i sl.).

#### Član 16.

- (1) Izgradnja objekata i vršenje radova iz prethodnog člana ne može se odobriti na zemljištima koja su Prostornim planom ili odredbama ove Odluke utvrđena kao zaštićena područja, zone ili pojasevi.
- (2) Građenje se odobrava sukladno Prostornom planu, odredbama ove Odluke, posebnim zakonom i propisima donesenim na temelju tih zakona i urbanističkom suglasnošću, kako je to utvrđeno Zakonom o prostornom uređenju (u daljnjem tekstu: Zakon).

#### Član 17.

Ostali uvjeti za izgradnju i korištenje prostora bit će definirani izradom i donošenjem detaljne planske dokumentacije.

### 5.2. REŽIMI GRAĐENJA

#### Član 18.

- (1) Intenzitet i karakter građenja na pojedinim područjima određuje se prema utvrđenom javnom interesu, potrebama i mogućnostima korisnika i drugim lokalnim ograničenjima, tako da se kroz planske dokumente mogu uvesti sljedeći režimi građenja:

Režim gradnje I stupnja utvrđuje se za:

- središte urbanog područja Kiseljak,
- urbana područja centara II kategorije,
- sve poduzetničke zone, bez obzira da li se nalaze unutar urbanog područja ili izvan istog,
- panirane zone rekreacije,
- zone na kojima je planirana izgradnja obnovljivih izvora energije.

Režim gradnje II stupnja utvrđuje se za:

- urbano područje Kiseljak– urbanistički plan.

Režim gradnje III stupnja utvrđuje se za:

- ruralna naselja i građevinske zone u izvanurbanim područjima, utvrđenim prostornim planom općine i odluke o provedbi plana i plana parcelacije.
- (2) Sukladno Zakonu, na urbanom području ili drugom dijelu urbanog područja, na kojem se planira izgradnja, a za koje je utvrđen režim gradnje I stupnja, urbanistička suglasnost se izdaje na temelju regulacijskog plana.
  - (3) Izgradnja objekata unutar poduzetničkih zona nije dozvoljena prije izrade regulacijskog plana.
  - (4) Na urbanom području na kojem se planira izgradnja, a za koje je utvrđen režim gradnje II stupnja urbanistička suglasnost se izdaje na temelju urbanističkog plana.
  - (5) Do donošenja urbanističkih i regulacijskih planova, urbanistička suglasnost će se izdavati na temelju odredaba ove Odluke i planova parcelacije.
  - (6) Urbanistička suglasnost u prostornim cjelinama gdje je utvrđen režim gradnje III stupnja izdaje se na temelju Prostornog plana i odluke o provedbi plana i plana parcelacije.
  - (7) Režim zabrane gradnje – na područjima značajnim za budući razvoj, izgradnju infrastrukturnih sustava, uređenje voda te zaštitu prirodnoga i graditeljskoga naslijeđa i na područjima za koja je u postupku izrada provedbenoga plana. Na tim područjima ne dopušta se nikakva izgradnja građevina i uređaja, izuzimajući tekuće održavanje, dogradnju u svrhu osiguranja osnovnih higijenskih uvjeta, konzerviranje građevina, a samo iznimno, podizanje novih građevina i uređaja koji služe neophodnom održavanju postojećega dijela naselja (instalacija, neophodnih javnih građevina, građevina za opskrbu i sl.) na temelju odluke o režimu zabrane gradnje.

### 5.3. GRAĐEVINSKO ZEMLJIŠTE

#### Član 19.

- (1) Građevinsko zemljište je područje unutar koga je predviđeno uređenje i razvoj naselja.
- (2) Na građevinskom zemljištu predviđene su građevinske intervencije na postojećim objektima (rekonstrukcija, sanacija, adaptacija, dogradnja, zaziđivanje, tekuće održavanje i dr.), te izgradnja građevina, sukladno planskim dokumentima, namijenjenih za stanovanje, javne, trgovačke, uslužne, proizvodne, obrazovne i vjerske sadržaje, prometnu i komunalnu infrastrukturu, sport i rekreaciju, parkove, zaštitno zelenilo i dr.
- (3) Planirane građevine, odnosno njihova namjena, ne smiju imati štetne utjecaje na okoliš.

#### Član 20.

Izgradnja građevina iz prethodnog člana nije moguća na zemljištu na kojem su utvrđeni slijedeći faktori ograničenja:

- klizišta,
- tektonski rasjedi,
- strmo zemljište nagiba preko 30%,
- zemljište nedovoljne nosivosti,
- močvare,
- poplavno područje,
- zaštićeni lokaliteti kulturno-povijesnog naslijeđa

#### Član 21.

Kao minimum uređenja građevinskog zemljišta smatra se izvođenje radova na zemljištu koji obezbjeđuju:

- snabdijevanje pitkom vodom i rješenje otpadnih voda, (javni ili mjesni vodovod mora ispunjavati sve važeće propise za ovu oblast kao i sustav odvodnje otpadnih voda),
- kolski prilaz građevinskoj parceli i potreban broj parking mjesta,
- snabdijevanje električnom energijom.

#### **Član 22.**

O statusu izgrađenih površina (objekti individualnog stanovanja i pojedinačni gospodarski kompleksi) unutar zemljišta koje nije utvrđeno kao građevinsko zemljište (poljoprivredno, šumsko i dr. površine), odlučivat će se sukladno važećim zakonima i odredbama ove Odluke.

#### **Član 23.**

Odnos prema postojećim objektima koji su ostali van granica urbanih područja i građevinskih zemljišta utvrđenih Prostornim planom i ovom Odlukom, utvrđuje se na sljedeći način:

- da se objekat privremeno zadržava do privođenja zemljišta konačnoj namjeni u slučajevima kad se objekat nalazi na trasi i zaštitnom pojasu budućeg krupnog infrastrukturnog objekta, na poljoprivrednom zemljištu, zaštićenom području i području kulturno-povijesnog i prirodnog nasljeđa i sl. Kako je potrebno obezbijediti da se do konačnog uklanjanja ovakvog objekta ne povećava značajnije njegova vrijednost, na objektu i zemljištu koje služi za njegovu redovnu upotrebu mogu se vršiti samo radovi tekućeg održavanja.
- da se objekat ukloni u roku koji odredi Općina u slučajevima kada se isti nalazi na utvrđenim zaštitnim pojasevima i zonama, a neposredno ugrožava objekat ili dobro radi kojeg je zaštita uspostavljena.

#### **Član 24.**

- (1) Postojeće građevinske parcele stambenih ili stambeno poslovnih i drugih objekata sa pripadajućim pomoćnim i gospodarskim objektima, što se nalaze izvan utvrđenog građevinskog zemljišta, a njihov položaj nije suprotan kriterijima odredbi ovoga Plana, smatraju se izdvojenim dijelom građevinskog zemljišta.

#### **Član 25.**

Položaj individualnog stambenog objekta na građevinskoj parceli u odnosu na tangirajuće prometnice – zaštitni pojas, propisan je važećom zakonskom regulativom.

#### **Član 26.**

- (1) Na postojećim objektima koji se nalaze u zaštićenim područjima, zaštitnim zonama ili pojasevima mogu se vršiti adaptacije i tekuća održavanja.
- (2) Kod postojećih objekata koji su zatečeni u užoj zaštitnoj zoni izvorišta voda mora se izvršiti zaštita izvorišta sukladno važećim propisima.

### **5.4. UVJETI GRAĐENJA**

#### **Član 27.**

- (1) Vrsta i namjena objekata koji se mogu graditi unutar urbanih područja:
  - Stambeni objekti (koji mogu imati poslovni prostor);
  - Ekonomski objekti;
  - Poslovni objekti – trgovina, zanatstvo, ugostiteljstvo i druge djelatnosti (ekološki i funkcionalno moguće prema svim važećim propisima koji regulišu zaštitu okoliša od zagađenja).
- (2) Do donošenja detaljnih provedbenih planova i urbanističko – tehnički uvjeta, planirana gradnja na urbanim područjima utvrđivat će se primjenom odredaba ove Odluke.

#### **Član 28.**

- (1) Vrsta i namjena objekata koji se mogu graditi u vanurbanim područjima:
  - Porodični stambeni objekti (koji mogu imati poslovni prostor);
  - Ekonomski objekti;
  - Poslovni objekti – trgovina, zanatstvo, ugostiteljstvo i druge djelatnosti (ekološki i funkcionalno moguće prema svim važećim propisima koji regulišu zaštitu okoliša od zagađenja).
- (2) Ako su indeks izgrađenosti i indeks iskorišćenosti na parceli manji od maksimalnih predviđenih, na istoj parceli se mogu izgraditi:
  - a) uz stambeni objekat:

- pomoćni objekat (koji je u funkciji stambenog)
- b) uz ekonomski objekat:
  - pomoćni objekat (koji je u funkciji ekonomskog)
- c) uz poslovni objekat:
  - pomoćni objekat (koji je u funkciji poslovnog )
  - garaže.

#### **Član 29.**

- (1) Stambene, poslovne i stambeno-poslovne građevine se u pravilu postavljaju na ulični građevinski pravac, a pomoćne, gospodarske i dvorišne poslovne građevine po dubini građevinske čestice, iza tih građevina.
- (2) Iznimno se može dozvoliti i drugačiji smještaj građevine na građevinskoj parceli, ukoliko to konfiguracija terena i oblik građe, te tradicijska organizacija parcele ne dozvoljavaju.

#### **Član 30.**

- (1) Stambenim građevinama se smatraju obiteljske kuće, stambeno-poslovne i višestambene građevine.
- (2) Višestambene građevine su stambene ili stambeno-poslovne građevine s više od dvije stambene jedinice.
- (3) Obiteljske kuće mogu imati (max 2 stana)
- (4) Višestambene građevine mogu biti:
  - Manje višestambene građevine (3-6 stanova),
  - Više višestambene građevine (7 i više stanova).
- (5) U stambeno-poslovnim i višestambenim građevinama može se koristiti prizemlje za manje poslovne, uslužne i javne namjene.

#### **Član 31.**

Poslovnim građevinama smatraju se:

- Građevine za tihe i čiste djelatnosti u kojima se obavljaju uslužne (intelektualne, bankarske, poštanske, ugostiteljske, servisne/servis bijele tehnike, informatičke opreme i sl./ i druge usluge), trgovačke, komunalno-servisne i proizvodne djelatnosti (zanatska proizvodnja) kod kojih se ne javljaju: buka, zagađenje zraka, vode i tla, te ostali štetni utjecaji po ljudsko zdravlje i okoliš.
- Građevine za djelatnosti koje mogu zagađiti okoliš ili negativno djelovati na zdravlje ljudi – (automehaničarske radionice, ugostiteljske djelatnosti s glazbom – barovi, noćni klub, disco bar i sl., trgovačke (tržnica, prodaja građevinskog materijala i sl.), komunalno servisne i proizvodne djelatnosti (zanatska proizvodnja – limarije, lakirnice, radionice za obradu metala i drveta, kovačnice i sl.), kamenorezačke i kamenoklesarske radionice, betonare, proizvodnja betonske galanterije i sl.

#### **Član 32.**

- (1) Obavljanje proizvodno-poslovnih djelatnosti omogućuje se u proizvodnoj ili poslovnoj građevini i to:
  - na zasebnoj građevinskoj parceli,
  - uz osnovnu građevinu na građevinskoj parceli stambene građevine.
- (2) Poslovne građevine koje mogu zagađiti okoliš ili negativno djelovati na zdravlje ljudi mogu se obavljati unutar građevinskog zemljišta u sklopu stambeno-poslovne građevine ili na zasebnoj građevinskoj parceli, ukoliko tehnološko rješenje, veličina građevinske parcele i njen položaj u naselju i predviđene mjere zaštite okoliša to omogućuju.
- (3) Obavljanje proizvodno-poslovnih djelatnosti omogućuje se u pravilu u prizemnoj i podrumskoj etaži stambeno-poslovne građevine uz ispunjenje posebnih uvjeta gradnje.
- (4) Za obavljanje čistih proizvodno-poslovnih djelatnosti mogu se koristiti i prostori ili građevine koje ranije nisu bili namijenjeni za tu djelatnost u cijelom ili dijelu stambenog, pomoćnog ili gospodarskog prostora.

### Član 33.

- (1) Ekonomske građevine mogu biti:
  - Građevine bez izvora zagađenja: sjenici, spremišta poljoprivrednih strojeva i proizvoda, sušare, pčelinjaci i sl.
  - Građevine s potencijalnim izvorom zagađenja: staje, svinjci, kokošinjci, kuničnjaci
- (2) Navedene građevine nije dozvoljeno graditi u naseljenom mjestu Kiseljak tj. u centru I kategorije.
- (3) Dok je u centrima II kategorije dopuštena izgradnja ekonomskih objekata bez izvora zagađenja gore navedenih.

### Član 34.

- (1) Pomoćnim objektima, u smislu ove Odluke smatraju se garaže za osobna vozila (ako nisu u sklopu objekata druge namjene), šupe i ostave za smještaj ogrjeva i alata, slobodnostojeće nadstrešnice, ljetne kuhinje i sl. objekti.
- (2) Pomoćne građevine mogu se graditi:
  - Prislunjene uz osnovnu građevinu,
  - Odvojeno od osnovne građevine kao samostojeće građevine.
- (3) Pomoćna građevina – garaža može se izgraditi na regulacijskom pravcu pod slijedećim uvjetima:
  - Da je građevna čestica na strmom terenu, te ne postoji mogućnost izgradnje garaže u njenoj dubini i
  - Da je preglednost na tom dijelu takva da korištenje takve garaže ne ugrožava javnost ili da posebnim propisom nije drugačije određeno.
- (4) Površina garaže ulazi u postotak izgrađenosti parcele.

#### 5.4.1. Pravila za izgradnju stambenih objekata

### Član 35.

- (1) Minimalna površina građevinske parcele:
  - a) na urbanom području Kiseljak — građevinska parcela ne može biti manja od 500 m<sup>2</sup>,
  - b) na svim ostalim urbanim i vanurbanim područjima građevinska parcela ne može biti manja od 1000 m<sup>2</sup>.
- (2) Širina fronta građevinske parcele za sve vrste izgradnje – minimalno 15,0 m.
- (3) Koeficijent izgrađenosti – maksimalno 0,6.
- (4) Step en iskorišćenosti – maksimalno 0,3.
- (5) Spratnost objekata u zonama individualnog stanovanja utvrdit će se prema uvjetima lokalnog ambijenta, u postupku izdavanja Rješenja o urbanističkoj saglasnosti i to max Po+P+1+Pk.
- (6) Udaljenost građevinske linije od granice susjedne parcele treba da iznosi minimalno 3 m.
- (7) Balkoni, istaci i terase i otvorena stubišta ne mogu se graditi na udaljenosti manjoj od 3 m od međe susjedne građevinske čestice.
- (8) Septičke jame, u blizini objekata za lokalno snabdijevanje vodom za piće i ostalih objekata se mogu graditi samo na osnovu odredaba elaborata o zaštiti izvorišta i Odluke o zaštiti izvorišta i moraju biti pokrivene i obezbjeđene od pristupa ljudi i životinja.
- (9) Najmanje 20% površine građevinske parcele mora biti ozelenjeno, te uređeno kao parkovna, pejzažna ili zaštitna zelena površina.
- (10) Površine za parkiranje potrebno je ozeleniti sadnjom najmanje jednog stabla između svako četiri parkirališna mjesta.
- (11) Najveća dozvoljena visina potpornog zida je 1,20 m prema granici susjedne parcele.
- (12) Dozvoljava se ograđivanje građevinske parcele ogradom.
- (13) Najveća dozvoljena visina ograde je 1,80 m prema susjednim parcelama, a prema putu je max 1,20 m.
- (14) Smještaj vozila potrebno je riješiti unutar građevinske parcele, a broj parkirališnih mjesta određen je odredbama ove Odluke.

#### 5.4.2. Pravila za izgradnju stambenih objekata kolektivnog stanovanja u centru I kategorije (Kiseljak)

##### Član 36.

- (1) Koeficijent izgrađenosti – maksimalno 0,8.
- (2) Stepen iskorišćenosti – maksimalno 1,00.
- (3) Spratnost objekata Po+P+7.
- (4) Rastojanje između regulacione i građevinske linije za nove objekte osim objekata u nizu iznosi 3 m, osim kada je detaljnim planom prostornog uređenja predviđeno drugačije.
- (5) U zoni izgrađenih objekata rastojanje iz stavka 4. ovog člana utvrđuje se na osnovu pozicije većine izgrađenih objekata (preko 50%).
- (6) Minimalna međusobna udaljenost novih i okolnih objekata, osim objekata u nizu, iznosi 6 m, tako što se obezbjeđuje udaljenost novog objekta od granice susjedne parcele.
- (7) Za izgrađene objekte koji su međusobno udaljeni manje od 4 m, u slučaju rekonstrukcije ne mogu se na susjednim stranama predviđati naspramni otvori stambenih prostorija.

#### 5.4.3. Pravila za izgradnju ekonomskih objekata

##### Član 37.

- (1) Ekonomski objekti jesu:
  - Stočne staje (živinarnici, govedarnici, ovčarnici, kozarnici, svinjci), ispusti za stoku, đubrišne jame – đubrišta, poljski toaleti i dr.
  - Uz stambeni objekat: ljetnja kuhinja, mljekara, sanitarni propusnik, magacin hrane za sopstvenu upotrebu i dr.
  - Pušnice, sušnice, koševi, ambari, nadstrešnice za mašine i vozila, magacini hrane i objekti namenjeni ishrani stoke i dr.
- (2) Međusobno rastojanje stambenog objekta od stočne staje je minimalno 15 m.
- (3) Rastojanje đubrišta i poljskog WC od stambenog objekta, bunara, odnosno živog izvora vode je minimalno 20 m, i to samo na nižoj koti. Đubrišta i slični objekti moraju biti pokrivena i obezbjeđena od pristupa ljudi i životinja.
- (4) Međusobna rastojanja ekonomskih objekata različite vrste zavise od organizacije ekonomskog dvorišta, s tim da se prljavi objekti mogu postavljati samo niz vetar u odnosu na čiste objekte.
- (5) Pozicija ekonomskih objekata u odnosu na građevinsku liniju utvrđuje se Urbanističko - tehničkim uslovima, primjenom najmanjih dozvoljenih rastojanja utvrđenih opštim urbanističkim pravilima.
- (6) Ako se ekonomski dijelovi susjednih parcela neposredno graniče, rastojanje novih ekonomskih objekata od granice parcele je – minimalno 3 m.
- (7) Ako se ekonomski dio jedne parcele neposredno graniči sa stambenim dijelom druge parcele, rastojanje novih ekonomskih objekata u odnosu na stambeni objekat na drugoj parceli se utvrđuje: za stočnu staju – minimalno 15 m, za đubrište i poljski WC – minimalno 20 m i to samo na nižoj koti.
- (8) Na parceli sa nagibom terena, u slučaju nove izgradnje, stambeno dvorište se postavlja na najvišoj koti.
- (9) Najmanja širina pristupnog ekonomskog puta na parceli je 3 m, a pristupnog stambenog puta 2,5 m.
- (10) Ekonomsko dvorište se može postavljati uz javni put, a ekonomski objekti na građevinskoj liniji čije se rastojanje od regulacione linije utvrđuje opštim pravilima urbanističke regulacije, uvećanim za najmanje 3 m zelenog pojasa.
- (11) Normativi za dimenzionisanje ekonomskih objekata u kojem životinje borave, uzgajaju se ili drže su:
  - krave muzare (5 kom) 80 m<sup>2</sup>
  - tov junadi (20 kom) 100 m<sup>2</sup>
  - prasad (5 priplodnih krmača) 124 m<sup>2</sup>
  - 50 tovljenika 80 m<sup>2</sup>
- (12) Spratnost ekonomskih objekata u kojem životinje borave, uzgajaju se ili drže je P (prizemlje).

#### 5.4.4. Pravila za izgradnju poslovnih objekata

##### Član 38.

- (1) Minimalna površina građevinske parcele:
  - a) na urbanom području Kiseljak — građevinska parcela ne može biti manja od 500 m<sup>2</sup>,
  - b) na svim ostalim urbanim i vanurbanim područjima građevinska parcela ne može biti manja od 1000 m<sup>2</sup>.
- (2) Širina fronta građevinske parcele – minimalno 10 m.
- (3) Koeficijent izgrađenosti – maksimalno 0,6.
- (4) Stepen iskorišćenosti – maksimalno 0,3.
- (5) Spratnost objekta – maksimalno Po+P+1+Pk (podrum, prizemlje, sprat i potkrovlje).
- (6) Za utvrđivanje položaja objekata na parceli primjenjivaće se opšta pravila urbanističke regulacije.

#### 5.4.5. Oblik i veličina građevinske parcele

##### Član 39.

Građevinska parcela mora imati oblik i površinu koja omogućava njeno racionalno korištenje i izgradnju sukladno Prostornom planu ili drugim planskim dokumentom, sukladno važećoj zakonskoj regulativi.

##### Član 40.

- (1) Građevinska parcela određena je regulacijskom linijom, a utvrđuje se grafičkim prilogom plan parcelacije.
- (2) Građevinska linija utvrđuje se regulacijskim planom, odnosno za područja za koje nije donesen urbanistički plan urbanističkom suglasnošću, a u skladu sa odredbama ove Odluke i odredbama odgovarajućeg plana.
- (3) Ukoliko se za građevinsko područje donosi regulacijski plan njegov sastavni dio je i grafički prilog plan parcelacije. Za područja za koje se građenje vrši na osnovu urbanističkog plana ili prostornog plana, grafički prilog plan parcelacije se posebno radi ili kao sastavni dio programa za pribavljanje ili uređenje građevinskog zemljišta. Do donošenja odgovarajućeg grafičkog priloga plana parcelacije iz prethodnog stavka, regulacijska linija utvrđuje se urbanističkom suglasnošću, a u skladu sa odredbama ove Odluke.
- (4) Položaj objekata na parceli utvrđuje se građevinskom linijom.
- (5) Ako planirana građevinska linija prelazi preko postojećeg objekta, za taj objekt se ne može odobriti nikakva izgradnja osim tekućih održavanja objekta.
- (6) Građevinska linija mora biti na udaljenosti minimalno 5 metara od regulacijske linije.
- (7) Za izdavanje urbanističke suglasnosti za izgradnju, dogradnju ili nadogradnju stambenih, stambeno-poslovnih, poslovnih, pomoćnih i svih drugih objekata (osim viših višestambenih objekata) minimalna udaljenost objekta od granice sa susjednim zemljištem treba biti:
  - 3,0 m ukoliko se na objektu, koji se želi graditi, planira izgradnje prozora i vrata;
  - 0,8 m ukoliko se predviđaju ventilacioni otvori dimenzija 60x60 cm (po jedan otvor na kuhinji, kupaonici i wc ostavi)

##### Član 41.

- (1) Građevinska parcela mora imati kolski pristup.
- (2) Ukoliko se između pristupnog puta i parcele nalazi vodena površina, može se dozvoliti izgradnja pješačkog pristupa građevinskoj parceli uz ispunjavanje drugih zakonom propisanih uvjeta.

##### Član 42.

- (1) Građevinska parcela mora imati trajan pristup javnoj cesti direktno ili pristupnom cestom minimalne širine 3m.
- (2) Priklijučak i prilaz na javnu cestu (magistralna, regionalna i lokalna cesta) i nekategorisanu cestu može se izvesti samo na temelju odobrenja upravitelja cesta.
- (3) U slučaju kada se građevinska parcela nalazi uz spoj ulica različitog značaja, prilaz te čestice na javnu prometnu površinu obavezno se ostvaruje preko ulice nižeg reda.

- (4) Za neizgrađeni dio građevinskog zemljišta ili grupu parcela potrebno je izraditi idejno rješenje kojim će se jedinstveno riješiti organizacija građevnih parcela i pristup na javnu cestu, te ishodovati građevinska dozvola za pristupnu prometnicu kojom će se ostvariti pristup na javnu cestu.

#### Član 43.

Na građevinskim zemljištima predviđenim za individualnu stambenu izgradnju, zavisno od sustava izgradnje, utvrđuju se veličine građevinske parcele i to:

- na urbanom području Kiseljak — građevinska parcela ne može biti manja od 500 m<sup>2</sup>,
- na svim ostalim urbanim i vanurbanim područjima građevinska parcela ne može biti manja od 1000 m<sup>2</sup>.

#### Član 44.

- (1) Parcele koje su formirane do stupanja na snagu ove Odluke, a koje imaju površinu manju od 1000 m<sup>2</sup> zadržavaju postojeću površinu.
- (2) Izuzetno se može dozvoliti povećanje navedenih parcela u sledećim slučajevima:
- legalizacije,
  - dogradnje zbog poboljšavanja uvjeta stanovanja ili obavljanja djelatnosti ili ispunjavanja sanitarno – higijenskih uvjeta,
  - rekonstrukcije i dogradnje samostojećih objekata radi formiranja objekata u nizu u cilju uklanjanja u sastav građevina na područja na kome se nalaze (namjena, izgled, položaj).

#### Član 45.

- (1) Ukoliko veličina objekta zahtjeva veću građevinsku parcelu može se ići na spajanje dvije ili više parcela.
- (2) Prostorni raspored glavnih organizacionih cjelina i njihov oblik (stambeni objekat sa stambenim dvorištem, poljoprivredne zgrade sa ekonomskim dvorištem, te okućnice–voćnjak, povrtanjak) će zavisiti od nagiba terena, raspoložive površine, kao i vrste objekata.
- (3) Pomoćne objekte na parceli u pravilu treba locirati u stražnjem dijelu parcele. Prednji dio parcele treba hortikulturno obraditi i u njemu riješiti pitanje parkiranja osobnih vozila.
- (4) Parcele na ravnom terenu mogu da budu pravilne i treba težiti tome da imaju sa jedne strane ekonomski ulaz sa ekonomske saobraćajnice, a sa druge strane, sa ulice, glavni ulaz u stambeni dio parcele.
- (5) Kod parcela na nešto većim nagibima bi se trebalo odustati od šeme organizacije parcele kod koje je stambeno dvorište uz put, stajsko iza njega, a voćnjak/povrtnjak u pozadini, ukoliko je nagib terena prema ulici. U tom slučaju bi moglo doći do slivanja atmosferske vode sa stajskog na stambeno dvorište. To bi trebalo izbjeći obratnom dispozicijom ili da parcela bude izdužena po izohipsi kako bi i stambeno i stajsko dvorište mogli biti postavljeni u istoj građevinskoj liniji.
- (6) U ovim slučajevima organizacije parcele na strmom terenu je najčešći slučaj pristupa samo sa jedne strane.
- (7) Na ravnim i na jako nagnutim terenima bi trebalo težiti formiranju stambenih i ekonomskih ulica čime bi se također povećao stupanj iskorištenosti građevinskog i poljoprivrednog zemljišta unaselju.
- (8) Racionalan oblik parcele je pravougaonik sa užom stranom od oko 20-35 m.
- (9) U objektima u urbanom području se ne može odobriti poslovna djelatnost kojom se stvara buka, vibracije, dim, prašina, neugodni mirisi, para ili na drugi način zagađuje životna sredina, odnosno ometa funkciju stanovanja u samom objektu ili u njegovoj okolini.
- (10) U urbanom području Kiseljak nije dozvoljeno samostalno graditi objekte koji po svojoj namjeni traže ishođenje posebnih akata sa aspekta zaštite okoliša (samostalne autopraone i benzinske crpke). Ako je u sklopu objekta, izuzetno se može odobriti ukoliko lokacija može zadovoljiti sve standarde.
- (11) Na fasadama objekata okrenutim prema susjednom zemljištu (parceli) mogu se graditi otvori svih dimenzija ako je udaljenost istih od granice sa susjednom parcelom min. 3,0 m.
- (12) Na objektima koji se rekonstruiraju (a dimenzije i katnost ostaju u postojećim gabaritima) mogu se ostaviti postojeći otvori po položaju i dimenzijama.
- (13) U slučaju uklanjanja objekta i izgradnje novog objekta na istoj parceli primjenjuju se udaljenosti od susjedne međe kako je opisano u prethodnim člancima.

- (14) Nadogradnja postojećeg objekta jednim ili više katova ili potkrovljem može se izvesti u pravcu postojeće fasade. Na fasadama nadograđenih etaža otvore treba izgraditi prema odredbama iz prethodnih članaka. bez obzira kakvi su otvori izgrađeni na postojećem objektu.

#### 5.4.6. Ograde i parterno uređenje

##### Član 46.

- (1) Konačno zaravnat i uređen teren oko građevine, potporne zidove, terase i sl. treba izvesti na način da se ne narušava izgled izgrađene strukture, te da se ne promijeni prirodno otjecanje vode na štetu susjednog zemljišta, odnosno susjednih građevina.
- (2) Najveća visina potpornog zida ne može biti veća od 1,20 m. U slučaju da je potrebno izgraditi potporni zid veće visine, tada je isti potrebno izvesti u terasama, s horizontalnom udaljenošću zidova od minimalno 1,5 m, a teren svake terase zazeleniti.
- (3) Najmanje 20% građevne čestice treba ozeleniti, osim u već izgrađenim zonama gdje su parcele manje veličine pa to nije moguće postići.
- (4) Ograda je najveće visine 1,80 m (bez obzira od kojeg je materijala ili je zelena).
- (5) Iznimno, ograde mogu biti više od 1,80 m, kada je to nužno radi zaštite građevine ili načina njenog korištenja (npr. građevina posebne namjene, trafostanice, poduzetničke zone i sl.) sukladno posebnim propisima.
- (6) Ograda najveće visine 1,80 m može se podizati na međi prema susjednim parcelama.
- (7) Ulična ograda podiže se na regulacijskom pravcu u odnosu na javnu prometnu površinu max 1,20 m.
- (8) Ograda mora biti izvedena tradicionalnim načinom gradnje i materijalima:
  - kameni ili žbukani zidovi,
  - kombinacija: kamen – beton – metal,
  - puno zelenilo, iza kojeg je prema građevnoj čestici moguća postava transparentne ograde.
- (9) Nije dozvoljena izvedba ograde od limova.
- (10) Ogradu je moguće izvesti tako da kameno ili betonsko podnožje ograde bude 0,3 – 0,5 m. Dio ograde iznad punog podnožja mora biti providan, izveden od drveta, pocinčane žice ili drugog materijala sličnih karakteristika ili izveden kao zeleni nasad (živica).
- (11) Ulazna vrata na uličnoj ogradi moraju se otvarati na unutrašnju stranu (na građevnu česticu), tako da ne ugrožavaju prometovanje na javnoj prometnoj površini (nesmetan prolaz vozila, pješaka, biciklista i sl.).
- (12) Dio građevne čestice, organiziran kao gospodarsko dvorište na kojem slobodno borave domaće životinje mora se ograditi ogradom koja onemogućava njihovo kretanje van čestice.
- (13) Nije dozvoljeno postavljanje žičanih, zidanih, kamenih i drugih ograda i potpornih zidova kojima bi se sprječavao slobodan prolaz uz vodene površine, te koji bi smanjili propusnu moć vodotoka, bujičnih korita i kanala ili na drugi način ugrozili vodno dobro.
- (14) Nije dozvoljeno postavljanje na ogradu oštih završetaka, bodljikave žice i drugog što bi moglo ugroziti ljudski život.
- (15) Prilazne stepenice i terase u razini terena ili do najviše 60 cm iznad razine terena, koje nisu konstruktivni dio podzemne etaže, potporni zidovi i sl. mogu se graditi i izvan gradivog dijela građevne čestice, ali na način da se na jednoj strani građevne čestice osigura nesmetan prilaz na stražnji dio građevne čestice najmanje širine 3,0 m, osim za građevine kojima je dozvoljena izgradnja na manjoj udaljenosti od 3,0 m od granica građevne čestice.

#### 5.4.7. Uređenje zelenih površina

##### Član 47.

- (1) Pod zelenim površinama unutar građevinskog područja naselja podrazumijevaju se slijedeće „negradive“ površine javne namjene:
  - javni parkovi (hortikulturalno uređene površine),
  - zaštitne i ostale javne zelene površine.
- (2) Zelene površine namijenjene su prvenstveno odmoru i rekreaciji stanovništva, odnosno zaštititi okoliša kao tampon zone kako između pojedinih dijelova građevinskog područja naselja, tako i

između građevinskog područja naselja i površina drugih namjena u kojima se obavljaju djelatnosti potencijalno opasne po okoliš i zdravlje ljudi (zaštita od buke i sl.).

- (3) U sklopu zelenih površina omogućuje se smještaj:
- infrastrukturnih objekata,
  - pješačkih i biciklističkih staza,
  - dječijih igrališta,
  - višenamjenskih parkovnih objekata (fontane i sl.),
  - građevina javnih sanitarija,
  - građevina za potrebe zaštite od elementarnih nepogoda i ratnih opasnosti (zakloni i skloništa).

#### 5.4.8. Komunalno opremanje građevina

##### Član 48.

- (1) Stambene i poslovne građevine u higijenskom i tehničkom smislu moraju zadovoljiti važeće standarde vezano na površinu, vrste i veličine prostorija, a naročito uvjete u pogledu sanitarnog čvora.
- (2) Ako na dijelu građevinskog područja postoji vodovodna mreža i ako za to postoje tehnički uvjeti, stambena građevina se obvezatno mora priključiti na vodovod na zahtjev vlasnika, a u drugim slučajevima opskrba pitkom vodom se rješava na higijenski način prema mjesnim prilikama i sanitarno - tehničkim uvjetima.
- (3) Otpadne vode iz domaćinstva moraju se upuštati u javni kanalizacijski sustav ili u nepropusne septičke jame.
- (4) Priključivanje građevina na sustav odvodnje otpadnih voda, te vodovodnu, elektroopskrbnu i telekomunikacijsku mrežu obavlja se na temelju izdanog odobrenja za gradnju

#### 5.4.9. Ostali uvjeti

##### Član 49.

- (1) Krovovi objekata se preporučuju da budu kosi, u nagibu, primjereno klimatskim uvjetima.
- (2) Objekte treba graditi od čvrstih materijala uz maksimalno poštivanje tehničkih propisa.
- (3) Objekti moraju biti građeni u skladu sa okolinom i tako da zadovoljavaju estetske i ostale propise.
- (4) Fasade se mogu malterisati ili obrađivati na tradicionalan način, tipičan za podneblje.
- (5) Na objektima se trebaju primjenjivati rješenja koja omogućavaju dobivanje energije na održiv način.
- (6) Ukoliko se objekti ne mogu priključiti na kanalizacionu mrežu moraju imati vezu sa septičkom jamom koja mora biti izgrađena u skladu sa propisima.

##### Član 50.

- (1) Pod objektima privremenog karaktera smatraju se montažno, demontažne izvedbe postavljene privremeno na određenoj lokaciji za potrebe gradilišta, za primjenu odgovarajuće tehnologije građenja za organizovanje sajмова javnih manifestacija, kiosci, ljetnje bašte, reklamni panoi, tende, nadstrešnice i sl.

##### Član 51.

Urbanistička saglasnost za objekte namijenjene za obavljanje djelatnosti privremenog ili sezonskog karaktera može se izdati ako su ispunjeni sljedeći uvjeti:

- Da predmetni objekat ima određen rok trajanja poslije koga se na zahtjev nadležnih općinskih službi mora ukloniti,
- Ako se rok trajanja objekta ne može odrediti, mora se utvrditi obaveza korisnika da po nalogu općinske službe u datom roku objekat poruši bez prava na naknadu troškova,
- Da objekat zadovoljava propisane udaljenosti od susjednih objekata definisane odredbama ove Odluke,
- Da objekat zadovoljava estetske uvjete suvremenih objekata ove vrste i da svojim izgledom ne narušava izgled okoline,
- Da objekat svojom funkcijom ne ometa funkciju namjene prostora,

- Da objekat ne stvara buku, neugodne mirise, dim i otrovne gasove isl.
- Da ne ometa bezbjedno odvijanje prometa,
- Da se objektu mogu obezbijediti neophodni priključci na komunalnu infrastrukturu.
- Maksimalno važenje dozvole do 3 godine.

## 5.5. NAČIN KORIŠĆENJA POLJOPRIVREDNOG I ŠUMSKOG ZEMLJIŠTA

### Član 52.

Zemljišta koja ovom odlukom nisu definirana kao građevinska zemljišta utvrđuju se kao poljoprivredna, odnosno šumska zemljišta.

### Član 53.

#### (Poljoprivredno zemljište)

- (1) Interes očuvanja i zaštite poljoprivrednog zemljišta mora se uzeti u obzir pri utvrđivanju strateških opredjeljenja, pri izradi planskih dokumenata i razvojnih programa. Poljoprivredno zemljište je prirodno bogatstvo i dobro od općeg interesa, te uživa posebnu zaštitu. Koristi se za poljoprivrednu proizvodnju i ne može se koristiti u druge svrhe, osim u slučajevima i pod uvjetima utvrđenim važećom zakonskom regulativom.
- (2) Zaštita poljoprivrednoga zemljišta obavlja se sukladno važećim propisima iz ove oblasti.
- (3) Na poljoprivrednom zemljištu I. i II. klase uporabne vrijednosti ne može se planirati gradnja, osim građevina u funkciji poljoprivredne proizvodnje.
- (4) Na poljoprivrednom zemljištu III. klase uporabne vrijednosti može se planirati gradnja stambenih i gospodarskih građevina koje su u funkciji poljoprivredne djelatnosti, infrastrukturnih građevina te građevina za potrebe istraživanja i iskorištavanja mineralnih sirovina.
- (5) Korištenje poljoprivrednoga zemljišta IV. klase uporabne vrijednosti u nepoljoprivredne namjene samo se iznimno može planirati dokumentom prostornoga uređenja u slučajevima kada za potrebe razvitka naselja nema drugih mogućnosti.
- (6) Poljoprivredno zemljište obrazloženo je u poglavlju 4. Poljoprivredna zemljišta-tekstualni dio Plana, a njegova uporabna vrijednost prikazana na grafičkom prilogu Prostornog plana br. 5, u razmjeri 1:25 000. Prednost u utvrđivanju stvarnog stanja (boniteta, pedoloških karakteristika i dr.) poljoprivrednog zemljišta u odnosu na podatke iz Prostornog plana ima zemljišno – informacijski sustav, definiran člankom 30. Zakona o poljoprivrednom zemljištu (Službene novine FBiH, broj 52/09), odnosno podacima Federalne uprave za geodetske i imovinsko – pravne poslove i Federalnog zavoda za agropedologiju.

### Član 54.

U svrhu održivog razvoja, dozvoljavaju se sljedeće gospodarske djelatnosti na poljoprivrednom zemljištu u okviru obiteljskog gazdinstva, odnosno izgradnja građevina u funkciji poljoprivrede i seoskog turizma:

- farme,
- građevine (stambene i gospodarske) za poljoprivrednu proizvodnju ili seoski turizam,

### Član 55.

#### (Farme)

- (1) Farma je funkcionalno povezana grupa građevina u funkciji poljoprivredne proizvodnje, registriranog poljoprivrednog proizvođača na kojoj se uzgaja najmanje 15 uvjetnih grla.
- (2) Farme se mogu graditi isključivo na poljoprivrednom zemljištu, van urbanog područja, na parceli od minimalno 5.000 m<sup>2</sup>.
- (3) Minimalni broj uvjetnih grla temeljem kojeg se može dopustiti izgradnja objekata (farme) za uzgoj stoke iznosi 15 uvjetnih grla.
- (4) Uvjetnim grlom podrazumijeva se grlo težine 500 kg (krava, steona junica) i obilježava koeficijentom 1. Sve vrste stoke svode se na uvjetna grla primjenom koeficijenata:

| Vrsta stoke                   | Koeficijent | Broj grla |
|-------------------------------|-------------|-----------|
| - Krava, steona junica        | 1,00        | 15        |
| - Bik                         | 1,50        | 10        |
| - Vol                         | 1,20        | 13        |
| - Junad 1-2 god.              | 0,70        | 22        |
| - Junad 6-12 mjeseci          | 0,50        | 30        |
| - Telad                       | 0,25        | 60        |
| - Krmača + prasad             | 0,055       | 273       |
| - Tovne svinje do 6 mjeseci   | 0,25        | 60        |
| - Mlade svinje do 2-6 mjeseci | 0,13        | 115       |
| - Teški konji                 | 1,20        | 13        |
| - Srednje teški konji         | 1,00        | 15        |
| - Laki konji                  | 0,80        | 19        |
| - Ždrijebad                   | 0,75        | 20        |
| - Ovce, ovnovi, koze i jarci  | 0,10        | 150       |
| - Janjad i jarad              | 0,05        | 300       |
| - Tovna perad                 | 0,006       | 2500      |
| - Nesilice                    | 0,008       | 1875      |

- (5) Objekti (farme) za intenzivnu stočarsku i peradarsku proizvodnju moraju biti odgovarajuće udaljeni od građevinskog zemljišta da se spriječe negativni utjecaji. Najmanje udaljenosti od građevinskog zemljišta i cesta, prema broju uvjetnih grla su:

| Broj uvjetnih grla | Minimalne udaljenosti    |                                 |                         |                      |
|--------------------|--------------------------|---------------------------------|-------------------------|----------------------|
|                    | Od građev. Zemljišta (m) | Od brze i magistralne ceste (m) | Od regionalne ceste (m) | Od lokalne ceste (m) |
| 15-20              | 50                       | 50                              | 30                      | 20                   |
| 21-100             | 100                      | 100                             | 50                      | 30                   |
| 101-300            | 200                      | 150                             | 80                      | 50                   |
| 301 i više         | 400                      | 200                             | 100                     | 50                   |

## Član 56.

### (Stambene i gospodarske građevine za poljoprivrednu proizvodnju i seoski turizam)

- (1) Građevine (stambene i gospodarske) za poljoprivrednu proizvodnju i seoski turizam mogu se graditi za potrebe registriranog poljoprivrednog gospodarstva uz potvrdu da je poljoprivredni proizvođač registriran u RPG-u najmanje godinu dana i da uredno ažurira svoje podatke u RPG-u. Povjerenstvo imenovano od strane općinskog Načelnika će izvršiti uviđaj na terenu i izdati uvjerenje o zadovoljavanju navedenih uvjeta, a koji će biti sastavni dio uz urbanističku suglasnost i odobrenje za građenje.
- (2) Ove građevine mogu se graditi na poljoprivrednom zemljištu iznad IV bonitetne kategorije i na građevinskim zemljištima naselja izvan urbanog područja, na parceli od najmanje 3.000 m<sup>2</sup>.
- (3) Stambene građevine registriranog poljoprivrednog proizvođača mogu imati maksimalnu neto površinu od 120 m<sup>2</sup>, i maksimalno dvije etaže (P+Pk) na ravnom terenu i na kosom terenu sutern plus dvije etaže (S+P+PK).
- (4) Građevine izgraditi sukladno konfiguraciji terena i graditeljskim karakteristikama okolnog područja i prirodnog okruženja, što ne isključuje suvremeno oblikovanje i primjenu suvremenih materijala.
- (5) U sklopu poljoprivrednog gazdinstva za potrebe seoskog turizma u objektu mogu biti maksimalno smještene dvije smještajne jedinice sa šest (6) ležajeva. Prostor za plasman proizvoda za potrebe seoskog turizma je u sklopu stambenog objekta.

## Član 57.

### (Šumsko zemljište)

- (1) Zabranjeno je krčenje šuma, izuzev ako se radi o izgradnji objekata planiranih važećim planskim dokumentom i u slučajevima kada se time postižu veće trajne koristi pod uvjetom da neće biti štetnih posljedica za okoliš.
- (2) U šumi i na šumskom zemljištu može se graditi samo šumska infrastruktura, objekti potrebni za gospodarenje šumama, sukladno važećoj Šumsko gospodarskoj osnovi i lovnouzgojni i lovno tehnički objekti, sukladno važećoj Lovno gospodarskoj osnovi.
- (3) Ako se takva namjena utvrdi dokumentom prostornoga uređenja, na šumskom zemljištu i šumama osim građevina koje su u funkciji gospodarenja šumama mogu se graditi građevine koje su u funkciji turizma, športa i rekreacije te infrastrukturne građevine i građevine za potrebe istraživanja i iskorištavanja mineralnih sirovina.
- (4) Ukoliko je zemljište u Prostornom planu predviđeno po namjeni kao šumsko zemljište, a isto se prema podacima katastarskog operata vodi kao poljoprivredno zemljište, ono se može u svemu dalje koristiti kao poljoprivredno zemljište u smislu vrednovanja i daljeg zakonskog postupanja.

## 5.6. NAČIN KORIŠTENJA MINERALNIH SIROVINA

### Član 58.

- (1) Predlaže se nastavak istraživanja mineralnih resursa. Ova istraživanja je neophodno raditi sustavno, a prema Projektima koji moraju zadovoljiti sve zakonske obaveze.
- (2) Izraditi Elaborate o klasifikaciji i kategorizaciji rezervi mineralnih sirovina za koje se utvrdi ekonomska opravdanost za eksploataciju.
- (3) Eksploatacija bilo kog mineralnog resursa se mora obavljati sukladno važećim Zakonom o rudarstvu, Zakonom o geološkim istraživanjima, Zakonom o koncesijama i drugim zakonskim i podzakonskim aktima koji definiraju ovu oblast.
- (4) Za svaki izvor i bunar koji se koristi za ljudsku upotrebu potrebno je uraditi Program sanitarne zaštite prema važećim propisima.
- (5) U slučaju rješavanja vodoopskrbe određenih mjesnih zajednica ili drugih dijelova Općine podzemnim vodama, neophodno je da se izvode detaljna hidrogeološka istraživanja, a prema Projektu detaljnih hidrogeoloških istraživanja, i sukladno važećim Zakonom o geološkim istraživanjima Bosne i Hercegovine.
- (6) Uraditi katastar zagađivača podzemnih voda.
- (7) Mineralne resurse je potrebno koristiti u skladu s principima "održivog razvoja".
- (8) Neophodno je najstrožim mjerama spriječiti nekontroliranu i nelegalnu eksploataciju mineralnih sirovina.
- (9) Planiranje prostora i izgradnja objekata u području odobrenog eksploatacijskog polja mora biti uz suglasnost s nositeljem eksploatacijskog prava i resornog ministarstva nadležnog za eksploataciju mineralnih sirovina, a koji vodi evidenciju eksploatacijskih polja (Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije).
- (10) Građenje na površinama gdje je završena eksploatacija se može obavljati tek nakon izrade elaborata o rekultivaciji, odnosno provedenim kompleksnim geotehničkim i inženjersko-geološkim istraživanjima.

## 5.7. KORIŠĆENJE I ZAŠTITA VODA I VODNOG ZEMLJIŠTA

### Član 59.

- (1) Zabranjena je svaka intervencija u prostoru koja može na bilo koji način ugroziti kvalitet podzemnih i površinskih voda na području Općine.
- (2) Pravno i fizičko lice može koristiti vodu, ispuštati otpadne vode u površinske vode i vodno dobro ili vršiti druge aktivnosti i zahvate, samo uz prethodno pribavljen vodni akt, za koje je Zakonom o vodama srednjobosanskog kantona propisana obaveza pribavljanja vodnog akta i u skladu sa tim vodnim aktom.

#### **Član 60.**

- (1) Upravitelji javnih vodovoda, općina i nadležna kantonalna tijela su dužni osigurati zaštitu izvorišta pitke vode sukladno važećoj zakonskoj regulativi i Odluci o uspostavi zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za bunar mineralne vode BM-1 gospodarskog društva Tilea d.o.o..
- (2) Izgradnja objekata u zonama zaštite izvorišta moguća je samo na temelju odredbi Odluke o uspostavi zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za bunar mineralne vode BM-1.

#### **Član 61.**

- (1) Do donošenja Odluke o uspostavljanju zona sanitarne zaštite za bunarsko izvorište „Park“ u Kiseljaku, utvrđuju se privremene (hitne) mjere zaštite.
- (2) U užem području bunarskog izvorišta zabranjuje se:
  - izgradnja novih objekata koji nisu u funkciji vodosnabdijevanja,
  - izgradnja septičkih jama i individualnih sustava odvodnje,
  - skladištenje nafte, naftnih derivata, hemikalija i drugih potencijalnih zagađivača,
  - odlaganje otpada i formiranje deponija,
  - ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda u tlo ili vodotok.
- (3) Postojeći objekti u obuhvatu izvorišta obavezni su se priključiti na javni kanalizacioni sustav, ukoliko za to postoje tehnički uvjeti.
- (4) Nadležna služba dužna je pokrenuti postupak izrade Program sanitarne zaštite izvorišta i donošenja Odluke o uspostavljanju zona sanitarne zaštite sukladno važećoj zakonskoj regulativi.

#### **Član 62.**

- (1) U slučaju pojave novih eksploatacionih izvorišta pitke vode upravitelji javnih vodovoda, općina i nadležna kantonalna tijela su dužni osigurati zaštitu izvorišta pitke vode sukladno važećoj zakonskoj regulativi i Pravilniku o uvjetima za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta koja se koriste ili planiraju da koriste za piće, (u daljem tekstu: Pravilnik) te donijeti Odluku o zaštiti izvorišta.
- (2) Opći akt nadležnog tijela je odluka o uspostavljanju zona sanitarne zaštite i zaštitnim mjerama, a temelj za donošenje odluke je elaborat istražnih radova odnosno projekt zaštite izvorišta. Projekt zaštite izvorišta se odnosi na svako izvorište pojedinačno i bazira se na provedenim istraživanjima hidrogeoloških uvjeta formiranja izvorišta, brzine prijenosa zagađenja podzemnom filtracijom i mogućnosti unosa u vodonosni sloj i efikasnosti mjera zaštite od zagađenja.

#### **Član 63.**

- (1) Izgradnja objekata u granici vodnog dobra moguća je sukladno odredbama zakonske regulative o vodama i provedbenim aktima donesenim na temelju iste.
- (2) Na poplavnom području su izričito zabranjene sve aktivnosti koje mogu za vrijeme poplava imati štetan utjecaj na vode, vodno dobro, priobalno zemljište i zaštitne objekte, a koje su pobrojane u članku 96. Zakona o vodama FBiH.

#### **Član 64.**

- (1) Temeljni preduvjet za poboljšanje kvalitete vodotoka je uspostava i provođenje tretmana za pročišćavanje otpadnih voda, te osigurati za sva urbana područja pokrivenost separatnom kanalizacijskom mrežom.
- (2) Za sva područja koja se položajno ne mogu priključiti na centralni uređaj obvezno predvidjeti lokalne uređaje za pročišćavanje otpadnih voda sukladno konkretnim uvjetima. Zabranjuje se izravno ispuštanje (bez predtretmana) fekalnih i tehnoloških otpadnih voda u vodotoke, bilo otvorene bilo zacijevljene.
- (3) Sve tehnološke otpadne vode koje se ispuštaju u prirodni recipijent ili kanalizacijski sustav moraju zadovoljiti granične vrijednosti emisija propisane Uredbom o uvjetima ispuštanja otpadnih voda u okoliš i sustav javne kanalizacije („Službene novine FBiH“, broj 26/20 i 96/20).

## 6. UVJETI SMJEŠTAJA GOSPODARSKIH SADRŽAJA U PROSTORU

### Član 65.

Prostornim planom Općine utvrđene su poduzetničke zone koje obuhvaćaju planirane površine za razvoj gospodarskih djelatnosti.

### Član 66.

- (1) Precizne granice poduzetničkih zona, te eventualne nove lokacije za koje se ukaže potreba, bit će definirane detaljnijim planskim dokumentima.
- (2) Kod lociranja novih poduzetničkih zona obvezno poštovati pravilo da se lociraju u blizini kapaciteta sirovinskih baza koje prerađuju. Gospodarski kapaciteti koji nisu vezani za sirovinske izvore obvezno se lociraju na lokalitete opremljene prometnom i ostalom infrastrukturom, gdje se može osigurati dovoljan prostor za budući razvoj i gdje neće biti u suprotnosti s planiranim namjenama korištenja prostora i mjerama zaštite okoliša.
- (3) Gospodarske djelatnosti smještaju se u prostore uz uvjet da racionalno koriste prostor i nisu u suprotnosti sa zaštitom okoliša.
- (4) Namjena poduzetničkih zona biće utvrđena Odlukom Općinskog vijeća Kiseljak, odnosno Odlukom o pristupanju izradi regulacijskog plana.

### Član 67.

- (1) U sklopu zona gospodarskih djelatnosti izgradnja građevina treba biti tako koncipirana da:
  - najveći koeficijent izgrađenosti građevinske parcele iznosi 0,6,
  - najmanje 20 % od ukupne površine građevinske parcele mora biti ozelenjeno,
  - minimalna veličina građevinske parcele za proizvodnu industrijsku namjenu te logističko skladišnu iznosi 5.000 m<sup>2</sup>, a za proizvodnu zanatsku i poslovnu namjenu iznosi 3000 m<sup>2</sup>,
  - najmanja udaljenost objekta od susjednih parcela mora iznositi najmanje 5,0 m (uz suglasnost posjednika susjedne parcele može iznositi i 3,0 m),
  - visina objekta (V) može iznositi najviše 12,0-20,0 m (hale),
  - etažna visina objekata može iznositi najviše  $E = Su + Pr + 1$ ,
  - građevinska parcela mora imati osiguran pristup na javnu prometnu površinu najmanje širine kolnika od 5,5 m,
  - građevinska parcela mora imati osigurane komunalne priključke (vodoopskrba, odvodnja, energetska opskrba).
- (2) Objekti gospodarskih djelatnosti moraju biti udaljeni najmanje 30,0 m od stambenih i javnih objekata, te odijeljene od objekata stambene, javne i društvene djelatnosti, zelenim pojasom najmanje širine 2,0 m ili javnom prometnom površinom, zaštitnim infrastrukturnim koridorom i sl.
- (3) Udaljenost od stambenih i javnih objekata može biti i manja, ali ne manja od 20,0 m, ako između gospodarskih i drugih objekata postoji tampon visokog zelenila.
- (4) Građevinsku parcelu objekata gospodarske djelatnosti potrebno je ograditi zaštitnom ogradom dovoljne visine kako bi se spriječio nekontrolirani ulaz ljudi i životinja. Ograda građevne čestice može biti najveće visine 2,5 m, s time da neprovidno podnožje ograde može biti od 0,5 do 0,9 m.

## 7. UVJETI SMJEŠTAJA DRUŠTVENIH DJELATNOSTI U PROSTORU

### Član 68.

Objekti društvenih djelatnosti obuhvaćaju:

- objekte predškolskog odgoja,
- osnovne škole
- srednje škole,
- sportske objekte i kompleksi,
- zdravstvene objekte,
- objekte kulturnih sadržaja,
- objekte za skrb o starijim osobama,
- objekte upravne namjene,
- vjerske objekte.

### Član 69.

- (1) U cilju osiguranja uvjeta za normalno funkcioniranje naselja i njihovih dijelova, u sklopu izgradnje i uređenja urbanih područja, osigurati izgradnju objekata društvene infrastrukture i sadržaja društvene opreme (škola, zdravstvene i socijalne ustanove, kulture, sporta, vjerske objekte, objekata opskrbe, servisi, zelene površine i sl.) sukladno opredjeljenjima iz Prostornog plana.
- (2) Izgradnju objekata društvene infrastrukture i urbane opreme planirati unutar urbanih područja, poštujući odgovarajuću centralizaciju u odnosu na korisnike, vodeći računa o uvjetima gravitacije (udaljenosti korisnika) sukladno opredjeljenjima Prostornog plana.
- (3) U zonama pretežno stambene namjene objekti društvene infrastrukture se mogu smjestiti u ovisnosti od prostornih, tehničkih i prometnih uvjeta.

### Član 70.

U centrima II kategorije obvezno je osigurati površine za smještaj sadržaja osnovnog obrazovanja, primarne zdravstvene zaštite, kulture, političkih i vjerskih organizacija, trgovine, ugostiteljstva i uslužnog zanatstva za stanovništvo naselja i gravitirajuće stanovništvo.

### Član 71.

- (1) Za izgradnju objekata društvenih djelatnosti koriste se slijedeći urbanistički normativi (srednja vrijednost):
  - za predškolsko obrazovanje 0,06 m<sup>2</sup> po stanovniku,
  - za obrazovanje prema važećem Pravilniku o pedagoškim mjerilima za osnovne i srednje škole,
  - za visoko obrazovanje 0,03 m<sup>2</sup> po stanovniku,
  - za primarnu zdravstvenu zaštitu 0,10 m<sup>2</sup> po stanovniku,
  - za socijalnu zaštitu 0,05 m<sup>2</sup> po stanovniku,
  - za djelatnost društvenih i kulturnih organizacija 0,15 m<sup>2</sup> po stanovniku,
  - za javne djelatnosti (pošte, banke i sl.) 0,10 m<sup>2</sup> po stanovniku,
  - za sportske djelatnosti 1 m<sup>2</sup> po stanovniku.
- (2) Koeficijent izgrađenosti građevinske parcele na kojoj će se graditi škola ili predškolska ustanova iznosi najviše 0,3, u okviru kojeg se ne uračunavaju površine vanjskih športskih terena i prostora za odmor i rekreaciju učenika, odnosno djece (terase u nivou terena).
- (3) Površina građevinske parcele objekata društvenih djelatnosti utvrđuje se shodno potrebama tog objekta i u pravilu obuhvaća zemljište ispod objekta i zemljište potrebno za redovitu uporabu objekata.
- (4) Koeficijenti izgrađenosti građevinske parcele za izgradnju objekata društvenih djelatnosti određuju se kao i za stambene objekte, osim za objekte škola i predškolskih ustanova.
  - utvrđuje se etažna visina objekata od Po+Pr+1 kat, odnosno 12,0 metara do vijenca objekta za športske, kulturne i vjerske objekte.
  - iznimku predstavljaju dijelovi objekata (zvonici, dimnjaci kotlovnica) čije visine mogu biti veće od preporučenih u prethodnom stavku ovog člana.
- (5) Na građevinskoj parceli namijenjenoj za objekte društvenih djelatnosti, odnosno na javnoj prometnoj površini uz tu parcelu potrebno je osigurati broj parkirališnih mjesta za osobna vozila i autobuse prema normativima.

## 8. UVJETI SMJEŠTAJA OBJEKATA U ZONAMA TURIZMA I REKREACIJE

### Član 72.

Uvjeti smještaja ugostiteljsko – turističkih objekata i uređenja građevinskih parcela unutar turističke namjene koncipirani su tako da se:

- novi smještajni objekti planiraju na predjelima manje prirodne i krajobrazne vrijednosti s pratećim sadržajima (športsko – rekreacijski, ugostiteljski, uslužni, zabavni, i sl.),
- visina smještajnog objekta iznosi najviše (4) etaže, odnosno V=15 m, a pratećih E=Su+Pr,
- najveći dozvoljeni kig građevinskog zemljišta, odnosno građevinske parcele iznosi 0,3, a kis 0,8,

- smještajne građevine planiraju na načelu sukladnosti arhitektonskog izraza s elementima autohtonog urbaniteta i tradicijske arhitekture,
- najmanje 40% površine građevinske parcele mora se urediti kao parkovni nasadi i prirodno zelenilo,
- ograda građevinske parcele može biti najveće visine 1,80 m, s tim da neprovidno podnožje ograde može biti 0,5 do 0,9 m,
- građevinska parcela mora imati osiguran pristup na javnu prometnu površinu najmanje širine koknika od 5,5 m,
- odvodnja otpadnih voda mora se riješiti zatvorenim kanalizacijskim sustavom.

### Član 73.

- (1) Postojeći individualni stambeni objekti mogu zadržati svoju namjenu ili promijeniti namjenu u kontekstu turističke ponude, odnosno pored osnovne namjene stanovanja mogu pružati ugostiteljske i usluge smještaja.
- (2) Za objekte koji promjene namjenu u kontekstu turističke ponude važe opšti i minimalni uvjeti definirani pravilnikom o pružanju ugostiteljskih usluga u domaćinstvu, kao i uvjetima za kategorizaciju ovih objekata.
- (3) Za objekte koji promjene namjenu u kontekstu turističke ponude nije dozvoljeno povećanje postojećih horizontalnih i vertikalnih gabarita.
- (4) Na zemljištu definisanom kao građevinsko zemljište – plan nije dozvoljena izgradnja novih objekata u svrhu turizma, odnosno nije dozvoljeno formiranje većih naselja u svrhu bavljenja turizmom.

### Član 74.

- (1) Športsko-rekreacijske djelatnosti mogu se obavljati unutar građevinskog zemljišta ili u namjenskim zonama i u objektima športsko-rekreacijske namjene smještenim na zasebnim građevinskim parcelama ili na građevinskoj parceli uz osnovnu stambenu ili poslovnu građevinu za obavljanje neopasnih djelatnosti.
- (2) Iznimno od prethodnog stavka, smještaj športskih djelatnosti: zajednice športskih udruga, športska društva i sl. moguće je unutar građevinskog zemljišta smjestiti i u objekte javne i društvene, te poslovne i stambeno-poslovne namjene.
- (3) Pod objektima i površinama športsko-rekreacijske namjene unutar građevinskog zemljišta i na namjenskim površinama podrazumijevaju se:
  - športska otvorena igrališta (trim staza, mini golf, stolni tenis, bočališta, travnato igralište za nogomet sa ili bez tribina, košarka, rukomet, badminton, odbojka i sl.),
  - standardni tenis teren,
  - bazeni za plivanje,
  - športske dvorane, stadioni,
  - svi ostali športski objekti i vanjski tereni.
- (4) Smještaj športsko-rekreacijskih objekata može biti:
  - a) Na zasebnim građevinskim parcelama i to koncipiran tako da:
    - najmanja površina građevinske parcele iznosi 3.000,0 m<sup>2</sup>,
    - najveći kig iznosi 0,2 s time da se uračunavaju samo površine pratećih objekata uz osnovni športski teren ili bazen, a to su: garderobe, sanitarije, uredi, priručno skladište, trgovina športskim artiklima, ugostiteljski sadržaji, pogonske prostorije i sl.,
    - da se za prateće objekte primjenjuju uvjeti uređenja propisani za pomoćne objekte.
  - b) Na građevinskim parcelama uz stambenu, stambeno-poslovnu ili poslovnu građevinu, i to koncipiran tako da se:
    - u ukupni kig uračunavaju samo površine pratećih objekata uz osnovni športski teren ili bazen, a to su: garderobe, sanitarije, uredi, priručno skladište, pogonske prostorije bazena i sl.,
    - za prateće objekte primjenjuju uvjeti uređenja propisani za pomoćne objekte.
- (5) Uvjeti smještanja objekata športsko-rekreacijske namjene unutar građevinske parcele koncipirani su tako da:
  - visina objekata može iznositi najviše  $E=Pr+Pk$ ,
  - najveći ukupni koeficijent izgrađenosti građevinskog područja kig iznosi 0,2 u što nisu uračunata vanjska otvorena igrališta,
  - vrsta pokrova i broj streha budu u skladu s namjenom i funkcijom objekta,

- ograda igrališta, građevinske parcele ili centra bude visine potrebne za zaštitu okolnog prostora sukladno posebnim propisima o ovisnosti o športskim aktivnostima, s time da neprovidno kameno ili betonsko podnožje ograde može biti 0,5 do 0,9 m,
  - centar ili građevinska parcela mora imati osiguran pristup na javnu prometnu površinu najmanje širine kolnika od 5,5 m,
  - centar ili građevinska parcela mora imati osigurane komunalne priključke (vodoopskrba, odvodnja, energetska opskrba).
- (6) Uvjeti smještaja objekata športsko-rekreacijske namjene u zonama namijenjenim za šport i rekreaciju bit će utvrđeni detaljnim planskim dokumentom.
- (7) U novim zonama (neizgrađenim) namijenjenim za šport i rekreaciju ne može se dati urbanistička suglasnost bez izrade i usvajanja detaljnog plana uređenja.

## **9. UVJETI KORIŠTENJA PROSTORA NA ZAŠTITNIM INFRASTRUKTURNIM POJASEVIMA I ZONAMA I NA ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA**

### **Član 75.**

- (1) Prostornim planom definiraju se temeljni funkcionalni, prostorni i ekološki uvjeti za korištenje prostora na zaštitnim pojasevima infrastrukturnih sustava.
- (2) Kod planiranja trasa prometnih i drugih infrastrukturnih koridora treba nastojati iste planirati u zajedničkim koridorima, vodeći računa o racionalnom korištenju prostora.
- (3) Svi zahvati koji će se planirati i izvoditi u prostoru trebaju biti sukladni najvišim ekološkim kriterijima zaštite okoliša, kao i kvaliteti življenja i djelovanja u cjelini.
- (4) Prostori određeni za zaštitu instalacija infrastrukturnih sustava moraju se racionalno definirati u svim situacijama. Komunalne instalacije obavezno polagati u zemlju i na odgovarajući način označavati njihov položaj u prostoru. Vlasnici instalacija i uređaja obvezni su snositi troškove uspostavljenih ograničenja vlasnicima zemljišta. U svim slučajevima gdje su zaštitni koridori uspostavljeni na državnom zemljištu to zemljište se ne može otuđivati.
- (5) U slučajevima gdje nije moguće uspostaviti sigurnost za život i zdravlje ljudi i dobara, obveza je vlasnika instalacija i uređaja iste izmjestiti uz punu financijsku naknadu za učinjenu štetu.

### **9.1. ZAŠTITNI POJASEVI PROMETNIH POVRŠINA**

#### **Član 76.**

- (1) Uz ceste utvrđene Prostornim planom utvrđuju se zaštitni pojasevi u kojima vrijedi poseban režim gradnje, radi sigurnosti prometa i zaštite javne ceste od štetnih utjecaja i različitih aktivnosti u prostoru pored javne ceste.
- (2) Zaštitni pojas mjeri se od vanjskog ruba cestovnog pojasa tako da je u pravilu širok sa svake strane:
- autoceste 40 m,
  - brza cesta 30 m,
  - magistralne ceste 20 m,
  - regionalne ceste 10 m i
  - lokalne ceste 5 m.
- (3) U zaštitnim pojasevima cesta nije dopuštena nova gradnja, izuzetno se može dozvoliti gradnja uz pribavljenu suglasnost nadležne institucije.
- (4) Širine infrastrukturnih koridora unutar izgrađenih dijelova građevinskih područja i na područjima zaštićenih dijelova prirode određuju se prema posebnim propisima i uvjetima propisanim od nadležnih upravnih tijela ovisno o vrsti infrastrukturnog sustava i kategoriji zaštite dijelova prirode.
- (5) Do izrade detaljnih planskih dokumenata u prostornim planovima grada/općina osigurati prostorne koridore za prolaz planiranih cestovnih pravaca prema širinama trasa utvrđenim ovim Planom i sa zaštitnim pojasevima, određenim posebnim propisima iz oblasti prometa.

#### Član 77.

- (1) U odnosu na planiranu saobraćajnu mrežu moguće su promjene kategorije puteva, na osnovu odluke Odjeljenja za javne poslove, bez posebnih izmjena i dopuna Prostornog plana.
- (2) Rekonstrukcija dionice ispravkom ili ublažavanjem loših tehničkih elemenata puteva, kao i djelimično izmještanje trase, ne smatra se promjenom trase.

#### Član 78.

- (1) Unutar građevinske parcele obiteljske kuće potrebno je osigurati min. jedno parkirno mjesto po stanu.
- (2) Unutar građevinske parcele višestambene kuće potrebno je osigurati 1,5 parkirna mjesta po stanu.
- (3) Unutar građevinske parcele poslovnog, stambeno-poslovnog objekta i ustanove javne namjene potrebno je osigurati minimalan broj parkirnih mjesta ovisno o planiranom broju korisnika prostora i korisnoj površini:
  - uredski: 1 PM/50 m<sup>2</sup> korisne površine,
  - banke: 1 PM/ 50 m<sup>2</sup> korisne površine,
  - vjerski objekti: 1 PM/3 sjedala,
  - trgovački sadržaji: 1 PM/30 m<sup>2</sup> korisne površine,
  - industrijski sadržaji proizvodne i poslovne zone: 1 PM/60 m<sup>2</sup> korisne površine,
  - ugostiteljski sadržaji: 1 PM/60 m<sup>2</sup> korisne površine,
  - škole: 1 PM/učionicu,
  - dom kulture i ostali prostori s velikim brojem posjetitelja: 1 PM/20 m<sup>2</sup> korisne površine.
- (4) Za područja zaštite kulturno-povijesnog naslijeđa, posebno nacionalne spomenike može se predvidjeti rješavanje potrebnog broja parkirališnih mjesta van građevinske parcele. Detaljnim planovima uređenja ovih područja odredit će se lokacije za ta parkirališna mjesta.
- (5) Sve prometne i parkirališne površine trebaju biti izvedene bez arhitektonskih barijera u skladu s "Uredba o prostornim standardima, urbanističko-tehničkim uvjetima i normativima za sprječavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih prepreka za osobe sa smanjenim tjelesnim mogućnostima" («Službene novine Federacije BiH», broj 10/04), tako da na njima nema zapreka za kretanje niti jedne kategorije stanovništva.

#### Član 79.

Telegrafske i telefonske zračne linije i vodovi, električni vodovi niskog napona, dalekovodi, kanalizacija, vodovodi kao i benzinske crpke mogu se postavljati i graditi u zaštitnom pojasu javne ceste samo uz prethodnu suglasnost nadležne institucije.

#### Član 80.

Cjevovodi, kablovi i vodovi mogu se postavljati u zaštitnom cestovnom pojasu, a samo izuzetno i u cestovnom pojasu, a benzinske crpke i parkirališta se mogu postavljati i graditi u zaštitnom i cestovnom pojasu javne ceste samo na način i pod uvjetima utvrđenim u odobrenju, odnosno suglasnosti nadležnog tijela ili ministarstva.

#### Član 81.

U već izgrađenom naseljenom mjestu ili gradu može se dozvoliti građenje objekata na građevinskoj liniji javne ceste, osim autoceste, ako je to predviđeno usvojenim planskim dokumentom i uz suglasnost nadležnog tijela.

### 9.2. ZAŠTITNI POJASEVI VODOVODA I KANALIZACIJE

#### Član 82.

- (1) Zaštitni pojas uz trase primarnih vodova vodovoda i kanalizacije do razvodne mreže utvrđuje se u širini od najmanje 2 m od vanjske ivice cjevovoda. Izuzetno može biti i manja uz suglasnost upravitelja komunalne infrastrukture.

- (2) Na prostoru obuhvaćenom zaštitnim infrastrukturnim pojasom ne mogu se graditi objekti ili obavljati radovi suprotno svrsi zbog koje je uspostavljen zaštitni pojas.
- (3) Izgradnju lokalnih vodovoda i drugih vodoopskrbnih objekata, kao i upravljanje tim objektima i njihovo održavanje obavljati pod uvjetima propisanim važećom zakonskom regulativom.

### **9.3. ZAŠTITNI POJASEVI ENERGETSKE INFRASTRUKTURE**

#### **Član 83.**

##### **(Zaštitni pojasevi)**

- (1) Odlukom Državne regulatorne komisije za električnu energiju o privremenom uređivanju tehničkih normativa za izgradnju nadzemnih elektroenergetskih objekata br. 05-28-190-10/07 od 27.02.2008. godine, se privremeno, do donošenja novih tehničkih normativa za izgradnju nadzemnih elektroenergetskih objekata od strane nadležnog državnog tijela, kao tehnički normativi s kojima se usklađuje gradnja objekata u zonama sigurnosti na teritorij Bosne i Hercegovine, preuzimaju normativi utvrđeni Pravilnikom o tehničkim normativima za izgradnju nadzemnih elektroenergetskih vodova nazivnog napona od 1 do 400 kV (1988. godine).
- (2) Ovim Pravilnikom su definirani tehnički normativi, odnosno uvjeti za gradnju objekata u zonama sigurnosti na teritoriju Bosne i Hercegovine. S tim u vezi širina zaštitnog pojasa za ostale dalekovode iznosi :
  - 35kV u širini 20m,
  - 20kV u širini 20m.
  - 10kV u širini 12m.
- (3) U koridoru postojećeg dalekovoda napona od 35 kV do 10 kV nije dopuštena nova gradnja. Izuzetno se može dozvoliti gradnja uz pribavljanje suglasnosti nadležne institucije.

#### **Član 84.**

- (1) Pri određivanju trasa dalekovoda potrebno je izbjegavati postojeća i planirana građevinska područja, šume i šumska zemljišta, te voditi računa o bonitetu poljoprivrednog zemljišta radi smanjenja utjecaja na poljoprivrednu proizvodnju.
- (2) Dalekovodi moraju u potpunosti zaobići zaštićena područja kulturno-povijesne i prirodne baštine, izuzev arheoloških lokaliteta izvan naselja, uz odgovarajuće mjere zaštite.
- (3) Izuzetno, u odnosu na utvrđene širine zaštitnog pojasa dalekovoda, može se odobriti izgradnja objekata u zaštitnom pojasu dalekovoda, pod uvjetima koje odredi nadležna institucija u BiH.

#### **Član 85.**

Izuzetno, u odnosu na utvrđene širine zaštitnog pojasa dalekovoda, može se odobriti izgradnja objekata u zaštitnom pojasu dalekovoda, pod uvjetima koje odredi nadležna institucija u BiH.

### **9.4. ZAŠTITNI POJASEVI TELEKOMUNIKACIJA**

#### **Član 86.**

- (1) Zaštitni pojasevi (zone) telekomunikacijske infrastrukture utvrđuju se posebnim propisima koji reguliraju ovu oblast.
- (2) Sve telekomunikacijske veze (mrežni kablovi, koaksijalni kablovi i dr.) u pravilu se trebaju polagati u koridorima postojeće ili planirane prometne ili druge infrastrukture.

#### **Član 87.**

Za stubove i kontejnere mobilne telekomunikacijske mreže (GSM) mogu se osigurati parcele i izvan građevinskih područja sukladno načelima racionalnog korištenja i zaštite prostora.

## 9.5. ZAŠTITNI POJASEVI PLINOVODA

### Član 88.

- (1) Pravilnikom o tehničkim uslovima i normativima za bezbjedan transport tečnih i gasovitih ugljovodnika magistralnim naftovodima i gasovodima i naftovodima i gasovodima za međunarodni transport (Službeni list SFRJ iz 1985.godine) propisane su sljedeće mjere:
  - u pojasu širine od 5 m na jednu i drugu stranu, računajući od ose cjevovoda, zabranjeno je saditi biljke čiji korijeni dostižu dubinu veću od 1 m, odnosno za koje je potrebno da se zemljište obrađuje dublje od 0,5 m.
  - u pojasu širine od 39 m lijevo i desno od ose gasovoda, nakon izgradnje gasovoda, zabranjeno je graditi zgrade namijenjene za stanovanje ili boravak ljudi, bez obzira na stepen sigurnosti s kojim je gasovod izgrađen i bez obzira na to u koji je razred svrstan pojas cjevovoda.
  - izuzetno od odredbe iz prethodnog stavka ovog člana, zgrade namijenjene za stanovanje ili boravak ljudi mogu se graditi u pojasu užem od 30 m ako je gradnja već bila predviđena urbanističkim planom, prije projektovanja gasovoda i ako se primijene posebne mjere zaštite, s tim da najmanje rastojanje naseljene zgrade od gasovoda mora biti, i to:
    - o za prečnik gasovoda do 125 mm – 10 m,
    - o za prečnik gasovoda od 125 mm do 300 mm – 15 m,
    - o za prečnik gasovoda od 300 mm do 500 mm – 20 m,
    - o za prečnik gasovoda veći od 500 mm – 30.
- (2) Pri projektovanju naftovoda, gasovoda i produkto voda mora se uzeti u obzir gustina naseljenosti pod ručja na kome će naftovodi, gasovodi ili produktovodi biti izgrađeni. Gustina naseljenosti određuje se u zaštitnom pojasu cjevovoda širine od po 200 m sa svake strane, računajući od ose cjevovoda, i u dužini jedinice pojasa cjevovoda.
- (3) Prema gustini naseljenosti pojasevi cjevovoda svrstavaju se u četiri razreda, i to:
  - u I razred – pojas cjevovoda na kome se na jedinici pojasa cjevovoda nalazi do šest stambenih zgrada nižih od četiri sprata,
  - u II razred – pojas cjevovoda na kome se na jedinici pojasa cjevovoda nalazi više od šest, a manje od dvadeset osam stambenih zgrada nižih od četiri sprata,
  - u III razred – pojas cjevovoda na kome se na jedinici pojasa cjevovoda nalazi dvadeset osam ili više stambenih zgrada nižih od četiri sprata ili na kome se nalaze poslovne, industrijske, uslužne, školske, zdravstvene i slične zgrade i javne površine, kao što su: igrališta, šetališta, rekreacioni tereni, otvorene pozornice, sportski tereni, sajmišta, parkovi i slične površine, na kojima se trajno ili povremeno zadržava više od dvadeset ljudi, a nalaze se na udaljenosti manjoj od 100 m od ose cjevovoda,
  - u IV razred – pojas cjevovoda na kome na jedinici pojasa cjevovoda preovlađuju četvorospratne ili višespratne zgrade.
- (4) Pri prelazu cjevovoda iz pojasa višeg razreda u pojas nižeg razreda moraju se obezbijediti uslovi propisani za pojas višeg razreda, i to na dužini od 200 m duž cjevovoda, računajući od posljednjeg objekta iz pojasa višeg razreda ako je taj objekt četvorospratna ili višespratna stambena zgrada ili grupa stambenih zgrada, odnosno na dužini od 100 m, računajući od posljednjeg objekta iz pojasa III razreda.

## 10. UVJETI LOCIRANJA SOLARNIH ELEKTRANA

### Član 89.

- (1) Potencijalne lokacije za solarne elektrane uvjetovane su izradom odgovarajuće planske i tehničke dokumentacije, te pribavljanjem svih saglasnosti i odobrenja sukladno važećim propisima Federacije Bosne i Hercegovine.
- (2) Pri određivanju potencijalnih lokacija za izgradnju solarnih elektrana potrebno je izbjegavati postojeća i planirana građevinska područja, šume i šumska zemljišta, te poljoprivredno zemljište I-V bonitetne kategorije, radi očuvanja poljoprivredne proizvodnje i prirodnih resursa.
- (3) Solarne elektrane ne mogu se planirati na područjima zaštićenim sukladno propisima o zaštiti prirodne i kulturno-povijesne baštine, kao ni na područjima sa izraženim rizikom od klizišta, plavljenja i drugih nepovoljnih geoloških i hidroloških pojava.

- (4) Prednost pri planiranju imaju degradirane površine, napušteni industrijski kompleksi, infrastrukturne zone i poljoprivredno zemljište VI-VIII bonitetne kategorije, uz uvjet da je osigurana mogućnost priključenja na elektroenergetsku mrežu. Tereni moraju biti sa blagim nagibom, povoljnom ekspozicijom, bez izražene zasjenjenosti.
- (5) Tehnološke karakteristike energetskega postrojenja moraju biti na razini najviših standarda, uz racionalno korištenje resursa kako bi se očuvala ekološka stabilnost područja.
- (6) Pri planiranju solarnih elektrana potrebno je obezbijediti minimalnu udaljenost od:
  - granice građevinskog područja naselja – najmanje 100 m,
  - pojedinačnih stambenih objekata izvan naselja – najmanje 50 m,
  - ruba magistralnih i regionalnih cesta – najmanje 25 m,
  - ruba lokalnih cesta – najmanje 10 m,
  - zona sanitarne zaštite izvorišta vodosnabdijevanja, sukladno propisima o zaštiti voda.
- (7) Udaljenosti od elektroenergetske, vodne i druge infrastrukturne mreže utvrđuju se sukladno posebnim propisima i uvjetima nadležnih institucija.
- (8) Izuzetno, odstupanja od udaljenosti iz stava (6) ovog člana mogu se odobriti uz pribavljene saglasnosti nadležnih organa i sukladno Strateškoj procjeni uticaja na okoliš (SPU) i Procjeni uticaja na okoliš (PUO).

## 11. MJERE OČUVANJA KULTURNO-POVIJESNOG NASLIJEĐA

### Član 90.

- (1) Mjere zaštite kulturno – povijesnog naslijeđa za objekte proglašene od značaja obradit će se u detaljnoj planskoj dokumentaciji.
- (2) U postupku izrade i donošenja detaljnih planskih dokumenata obveza je nadležnih tijela osigurati odgovarajuću suradnju nositelja izrade planskih dokumenata s nadležnim institucijama za očuvanje kulturno – povijesnog naslijeđa, te takvom suradnjom osigurati adekvatan tretman očuvanja i zaštite spomenutog naslijeđa.

### Član 91.

Zaštita graditeljskog naslijeđa podrazumijeva djelovanje sukladno i u pravcu postavljenih ciljeva:

- čuvanje, revitalizacija ili rekonstrukcija najznačajnijih objekata kulturno – povijesnog naslijeđa i njihovo privođenje pogodnim namjenama;
- revitalizacijom, rekonstrukcijom i privođenjem određenoj namjeni, obogatiti i proširiti kulturnu baštinu i turističku ponudu Općine;
- očuvanje autentičnosti nepokretnog kulturnog dobra i njegovog okruženja;
- zaštićene objekte, pejzaže i prostore prirodnih rijetkosti maksimalno čuvati i njegovati;
- odgojno-obrazovnim sustavom podizati razinu kulture čuvanja i zaštite kulturno – povijesnih i prirodnih vrijednosti i rijetkosti.

### Član 92.

Dobra koja su evidentirana kao dobra kulturno-povijesnog naslijeđa na području Općine uključiti u razvoj kulture i turizma.

## 12. MJERE OČUVANJA ZAŠTIĆENIH PODRUČJA PRIRODNIH VRIJEDNOSTI

### Član 93.

Prikaz prirodnog naslijeđa prikazan je u grafičkom prilogu Prostornog plana br. 13, a opće i posebne mjere su prikazane u tekstualnom dijelu plana (poglavlje 17.), i obveza nadležnih tijela je osigurati njihovo provođenje.

### Član 94.

Područja prirodnih vrijednosti moraju imati poseban tretman u izradi i donošenju svih razina planskih dokumenata. Predmetna područja podliježu posebnoj pažnji i za ista se mora izraditi i donijeti

odgovarajuća provedbena dokumentacija, kojom će se konkretno utvrditi zaštita i način korištenja ovih područja. Zabranjene su sve aktivnosti koje na bilo koji način mogu ugroziti evidentirane prirodne vrijednosti na području Općine.

### **13. PODRUČJA POSEBNIH OBILJEŽJA OPĆINE KISELJAK**

#### **Član 95.**

- (1) Područja posebnih obilježja Općine moraju se s posebnom pažnjom tretirati u svim planskim dokumentima u kojima će se precizirati uvjeti i mjere prostorne zaštite kao i način unaprjeđenja područja posebnih obilježja na prostoru Općine, a na temelju smjernica utvrđenih Prostornim planom.
- (2) Obveza nadležnih tijela Općine je prioritarno osigurati uvjete za izradu planskih dokumenata za područja posebnih obilježja definirana ovim Prostornim planom.

### **14. VJERSKI OBJEKTI I GROBLJA**

#### **Član 96.**

U kompleksu vjerskih objekata mogu se graditi isključivo objekti za potrebe istih, a ne ostali sadržaji (poslovni, proizvodni i sl.).

#### **Član 97.**

Sahranjivanje umrlih će se vršiti u skladu sa Zakonom o komunalnim djelatnostima i Odlukom Općine, na postojećim grobljima i iznalaženjem novih lokacija.

#### **Član 98.**

U narednom planskom razdoblju, pojedinačni lokaliteti novih i proširenja postojećih grobalja, mogu se odobriti ukoliko to dozvoljavaju lokalne i ambijentalne prilike, kao i minimalni uvjeti koje je potrebno poštivati vezano za ovu namjenu i sukladno važećim pravilnicima koji regulišu ovu oblast.

#### **Član 99.**

- (1) Uređenje groblja treba provoditi prema važećim propisima o grobljima. Potrebno je planirati uređenje parkirališnih i zelenih površina, kao i gradnju građevina namijenjenih osnovnoj funkciji groblja. Uređenje groblja mora biti primjereno oblikovanju i tradiciji ovog područja.
- (2) Kod proširenja postojećih grobalja ili izgradnje novih, prostor za grobna mjesta treba biti minimalno 25 m udaljen od zone stanovanja, a prema uvjetima lokacije osigurati pojas zelenila oko groblja.
- (3) Poširenje postojećih grobalja, kao i građenje (formiranje) novih moguće je i na površinama planiranim za mješovitu, pretežno stambenu namjenu (na građevinskom zemljištu i drugom zemljištu), prema uvjetima iz ove Odluke, odnosno sukladno detaljnim planskim dokumentima ukoliko je njihovo donošenje propisano.

### **15. POSTUPANJE SA OTPADOM**

#### **Član 100.**

Sve vrste komunalnog i drugog otpada moraju biti predmet posebnog istraživanja i rješavanja prikupljanja, distribucije, reciklaže i odgovarajućeg odlaganja. U svim daljnjim fazama izrade i donošenja planskih dokumenata mora se rješavanju tretmana otpada posvetiti posebna pažnja kod utvrđivanja količina, vrsta i načina prikupljanja istog. Rješavanje ovih pitanja ima prioritet u svim fazama izrade i donošenja planskih dokumenata.

#### **Član 101.**

- (1) Postupanje s otpadom i održavanje komunalne čistoće, kao aspekta zaštite okoliša, u cijelosti se mora obraditi posebnim propisom o održavanju čistoće u ljetnim i zimskim uvjetima i disponiranju komunalnim otpadom.
- (2) Temeljni zadatak planskog upravljanja otpadom je uspostavljanje mehanizma za implementaciju integralnog upravljanja otpadom na području Općine.

#### **Član 102.**

##### **(Uslovi lociranja i korištenja deponije)**

Planom upravljanja otpadom za područje Općine potrebno je detaljnije urediti koncept upravljanja otpadom na području općine. Izmjenama i dopunama Prostornog Plana KBS/SBK predstavljeno je nekoliko rješenja: Općine Kiseljak, Fojnica i Kreševo planiraju potpisati sporazum o odlaganju otpada na regionalnu deponiju Mošćanica. Za ove općine je razmatrana i mogućnost odlaganja otpada na regionalnu deponiju u Sarajevu.

### **16. MJERE SPREČAVANJA NEPOVOLJNIH UJECAJA NA OKOLIŠ**

#### **Član 103.**

Prostornim planom u poglavlju Zaštite i unapređenja okoliša utvrđene su mjere zaštite od zagađenja zraka, vode, tla, kao i upravljanja otpadom, a također su propisane mjere sanacije koje se obvezno moraju poštivati i ugraditi u sve planske dokumente, čija će izrada uslijediti nakon donošenja Prostornog plana.

### **17. MJERE ZAŠTITE PRAVA LICA SA SMANJENIM TJELESNIM SPOSOBNOSTIMA SUKLADNO ODREDBAMA UREDBE O PROSTORNIM STANDARDIMA, URBANISTIČKO-TEHNIČKIM UVJETIMA I NORMATIVIMA ZA SPRJEČAVANJE STVARANJA SVIH BARIJERA ZA OSOBE SA UMANJENIM TJELESNIM SPOSOBNOSTIMA**

#### **Član 104.**

Kod projektiranja i izvođenja građevina javne, poslovne, stambene i stambeno – poslovne namjene, te svih javnih površina, moraju se predvidjeti mjere za sprječavanje arhitektonsko – urbanističkih barijera za osobe s umanjnim tjelesnim sposobnostima, sukladno važećoj zakonskoj regulativi i podzakonskim aktima, donesenim na temelju iste.

### **18. MJERE ZAŠTITE STANOVNIKA I MATERIJALNIH DOBARA OD PRIRODNIH I LJUDSKIM DJELOVANJEM IZAZVANIH NEPOGODA I KATASTROFA I RATNIH DJELOVANJA SUKLADNO ZAKONU O ZAŠTITI I SPAŠAVANJU LJUDI I MATERIJALNIH DOBARA OD PRIRODNIH I DRUGIH NESREĆA I DRUGIM PROPISIMA**

#### **Član 105.**

- (1) Sustav zaštite i spašavanja ljudi, biljnog i životinjskog svijeta, materijalnih, kulturnih, povijesnih i drugih dobara od prirodnih nepogoda, tehničko – tehnoloških, ekonomskih i drugih nesreća ili ratnih opasnosti, definirano je Zakonom o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća.

- (2) Zaštita i spašavanje od prirodnih i drugih nesreća obuhvaća: programiranje, planiranje, organiziranje, obučavanje i osposobljavanje, provođenje, nadzor i financiranje mjera i aktivnosti za zaštitu i spašavanje od prirodnih i drugih nesreća s ciljem sprječavanja opasnosti, smanjenja broja nesreća i žrtava, te otklanjanja i ublažavanja štetnih djelovanja i posljedica prirodnih i drugih nesreća.
- (3) Zaštita i spašavanje ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća, ostvaruje se organiziranjem i poduzimanjem sljedećih mjera i aktivnosti:
  - otkrivanje, praćenje i sprječavanje opasnosti od prirodnih i drugih nesreća,
  - promatranje i uzbuđivanje o opasnostima i davanje uputstva za zaštitu i spašavanje,
  - obučavanje i osposobljavanje za zaštitu i spašavanje,
  - organiziranje, opremanje, obučavanje i osposobljavanje civilne zaštite, te uspostava i održavanje drugih vidova zaštite i spašavanja,
  - mobilizacija i aktiviranje snaga i sredstava za zaštitu i spašavanje,
  - otklanjanje posljedica prirodnih i drugih nesreća do osiguranja temeljnih uvjeta za život.

#### **Član 106.**

Svaka izgradnja je zabranjena na nestabilnim terenima dok se ne dokaže tehničkim ekspertizama da je moguća izgradnja na takvim zemljištima. Također je zabranjena izgradnja na kontaminiranim zemljištima.

#### **Član 107.**

Posebno mora biti predmetom pažnje ostvarena i realizirana mjera zaštite koja se može očekivati od potresa, poplava, klizanja zemljišta, požara, ratnih razaranja, sabotaze, udara groma, od elektroinstalacija visokog i niskog napona, prometa i dr.

#### **Član 108.**

##### **(Zaštita od poplava)**

- (1) Zaštita područja od mogućih poplavnih voda obavlja se sukladno odredbama važeće zakonske regulative o vodama kao i s odredbama ove Odluke.
- (2) U cilju zaštite od štetnog djelovanja voda, Općina, sukladno svojim nadležnostima, a prema odredbama zakonske regulative o vodama osigurava planiranje mjera zaštite, gradnje i upravljanja zaštitnim vodnim objektima, a naročito gradnju nasipa, brana, pregrada, objekata za stabilizaciju dna i obala, objekata za odvođenje unutrašnjih voda i dr.
- (3) Obim zaštite od voda i potrebne mjere određuju se sljedećim planovima: posebnim planovima zaštite od poplava i leda, planovima zaštite od erozije i bujica i planovima zaštite od izvanrednog zagađenja voda i drugim planovima propisanim zakonskom regulativom o vodama.

#### **Član 109.**

##### **(Zaštita od erozija i bujica)**

- (1) Na bujičnim i erozivnim zemljištima, po pravilu, se ne gradi i ne predviđa izgradnja podzemnih infrastrukturnih objekata, instalacija i uređaja, ako to nije neophodno potrebno, odnosno ako ne postoje druga tehnička rješenja.
- (2) Na bujičastim i erozivnim zemljištima ne može se odobriti izgradnja podzemnih i nadzemnih skloništa za smještaj ljudi i materijalnih dobara u slučaju ratne opasnosti.
- (3) Na utvrđenim bujičastim i erozivnim zemljištima, po pravilu, se ne planiraju i ne izgrađuju ceste, ako to nije neophodno potrebno.
- (4) Isto tako, na zemljištima iz prethodnog stavka, ne može se odobriti uređenje, izgradnja, odnosno formiranje groblja, niti se može obavljati ukopavanje.

#### **Član 110.**

##### **(Zaštita od potresa)**

Područje Prostornog plana pripada zoni s mogućim intenzitetom udara od 7<sup>o</sup> MSK-64 za povratno razdoblje od 500 godina. Najvažnije mjere zaštite od potresa su:

- tehničke norme o izgradnji objekata (aseizmička izgradnja);
- izbor lokacije za izgradnju;
- kontinuiran proces prostornog i urbanističkog planiranja (generalno i detaljno), arhitektonskog i građevinskog projektiranja i izgradnje objekata i

- građenje objekata usmjereno u pravcu usklađivanja sa seizmogeološkim osobinama terena, kako bi se smanjila razina povredljivosti objekata i seizmičkog rizika, a time i štete od eventualnog potresa.

### **Član 111.**

#### **(Zaštita od požara)**

- (1) Organiziranje i sprovođenje zaštite od požara većih razmjera na području Općine, obavlja se na temelju plana zaštite od požara koji donosi Općinsko Vijeće, kao i mjesne zajednice i druge organizacije koje odredi Općinsko Vijeće, a na temelju Zakona o zaštiti od požara.
- (2) Zaštita od požara ovisi o kvalitetnom procjenjivanju ugroženosti od požara i tako procijenjenim požarnim opterećenjima, vatrogasnim sektorima i vatrobranim pojasevima, te drugim zahtjevima utvrđenim prema izrađenoj i usvojenoj Procjeni ugroženosti od požara i tehnoloških eksplozija SBK i općine Kiseljak.
- (3) Projektiranje s aspekta zaštite od požara stambenih, javnih, poslovnih, gospodarskih i infrastrukturnih građevina provodi se po zakonima i na njima temeljenim propisima i prihvaćenim normama iz oblasti zaštite od požara te pravilima struke.
- (4) Rekonstrukcije postojećih građevina u naseljima potrebno je projektirati na način da se ne povećava ukupno postojeće požarno opterećenje građevine ili naselja kao cjeline. Radi smanjenja požarnih opasnosti kod planiranja ili projektiranja rekonstrukcija građevina građenih kao stambeni ili stambeno-poslovni blok potrebno je pristupiti promjeni namjene prostora sa požarno opasnim sadržajima, odnosno zamijeniti ih požarno neopasnim sadržajima.
- (5) Kod projektiranja nove vodovodne mreže ili rekonstrukcije postojeće mreže u naselju, obvezno je planiranje hidrantskog razvoda i postave nadzemnih hidranata.
- (6) Sve pristupne ceste u dijelovima naselja koje se planiraju izgraditi sa slijepim završetkom projektirati sa okretištem za interventna vozila na njihovom kraju.
- (7) Nove ceste i rekonstrukcije postojećih cesta određenih planom sa dva vozna traka (dvosmjerne) projektirati minimalne širine kolnika od 5,5 metara.
- (8) Prilikom izrade detaljnih planova uređenja za dijelove naselja s gustoćom izgrađenosti građevinskog područja većom od 30% i s većim nepokretnim požarnim opterećenjem, interpolirane nove građevine ili rekonstrukciju postojećih, projektirati s većim stupnjem vatrootpornosti (min F120), uz ograničenje broja etaža te uz obvezu izgradnje požarnih zidova, ograničenje na poslovne namjene s minimalnim požarnim opasnostima i projektiranje dodatnih mjera zaštite od požara (vatrodojava i sl.).

### **Član 112.**

#### **(Zaštita od buke)**

- (1) Uspostaviti monitoring buke i načiniti kartu buke.
- (2) Poduzetničke zone planirati van urbanog gradskog područja i gusto naseljenih dijelova Općine.
- (3) Formirati zaštitne zelene pojaseve između poduzetničkih zona i zona predviđenih za stanovanje.
- (4) Formirati zaštitne zelene pojaseve duž najopterećenijih prometnih koridora.

### **Član 113.**

#### **(Zaštita od mina)**

- (1) Nije dopušteno korištenje za bilo kakve namjene površina pod minama, kao i sumnjivih i rizičnih površina, dok se ne obavi deminiranje istih.
- (2) U procesu realizacije etapnog deminiranja prostora, prioritet moraju biti građevinska zemljišta u urbanim područjima kao i područja prometnih komunikacija i lokaliteti od strateškog značaja.
- (3) U cilju otklanjanja opasnosti od mina i minsko-eksplozivnih sredstava definiraju se prioritetne površine za sanaciju kroz etapni plan deminiranja prostora. Prioritetne površine su:
  - građevinska zemljišta u sklopu urbanih područja ili izvan njih s namjenom stanovanja,
  - građevinska zemljišta za gospodarske komplekse,
  - područja značajna za razvoj poljoprivredne proizvodnje i
  - područja od posebnog značaja za druge planirane namjene.

#### **Član 114.**

##### **(Zaštita od ratnih dejstava)**

Izgradnja skloništa se obavlja sukladno važećim zakonskim propisima.

#### **Član 115.**

##### **(Sklanjanje ljudi i materijalnih dobara)**

- (1) Sklanjanje ljudi osigurava se izgradnjom skloništa temeljne zaštite i skloništa dopunske zaštite, sukladno Uredbi o mjerilima, kriterijima i načinu izgradnje skloništa i tehničkim normativima za kontrolu ispravnosti skloništa.
- (2) Sklanjanje ljudi osigurava se izgradnjom javnih skloništa i prilagođavanjem podrumskih i drugih prostorija u stambenim i drugim objektima ili izgradnjom drugih pogodnih građevina za sklanjanje ljudi u određenim zonama, što se utvrđuje detaljnim planskim dokumentima za pojedina područja Općine, za koja je njihovo donošenje obvezno.
- (3) Skloništa temeljne i dopunske zaštite projektiraju se kao dvonamjenski objekti, koji se koriste prvenstveno za potrebe u miru, sukladno temeljnoj namjeni građevine, ili se grade kao posebni objekti.

#### **Član 116.**

Općina donosi svoje dugoročne programe i godišnje planove izgradnje i održavanja javnih skloništa i zaklona, odnosno prilagođavanja drugih zaštitnih objekata za sklanjanje na svom području.

### **19. MJERE PROVEDBE**

#### **Član 117.**

- (1) Prostorni plan u načelu pokriva cijeli teritorij, s globalnim pokazateljima i opredjeljenjima. Kako bi se moglo operativno djelovati na cijelom teritoriju potrebno je u kontinuitetu nastaviti aktivnosti kojim će se ostvariti mogućnost rada svih državnih tijela svih razina nadležnosti da konkretno ostvare zacrtane ciljeve i opredjeljenja. Kako bi se ovo moglo sprovesti potrebno je odmah pristupiti ostvarenju sljedećeg:
  - obaviti inventarizaciju raspoložive prostorno – planske dokumentacije svih razina izrade i donošenja, i u tom postupku obaviti selekciju i usklađivanje svih do sada donesenih planskih dokumenata,
  - isključiti iz dalje uporabe akte i dokumente kojima su istekli rokovi važnosti kao i sve planske dokumente koji nisu u skladu s ovim Prostornim planom,
  - osigurati izradu planskih dokumenata propisanih ovim Prostornim planom u roku od dvije godine od donošenja Prostornog plana,
  - osigurati izradu detaljnih planskih dokumenata,
  - granice planskih dokumenata propisanih ovim Prostornim planom utvrditi posebnom Odlukom općinskog Vijeća.
- (2) Realizaciju mjera provedbe Prostornog plana će voditi Nositelj pripreme plana, odnosno Služba za gospodarstvo, urbanizam, zaštitu okoliša i komunalne poslove Općine.

### **20. NADZOR I UPRAVNE MJERE**

#### **Član 118.**

Nadzor nad provođenjem odredaba ove Odluke obavljaju nadležna inspeksijska tijela.

## **21. PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE**

### **Član 119.**

Odredbe ove Odluke primjenjivat će se i na zahtjeve po kojima do dana stupanja na snagu ove Odluke nije doneseno prvostupanjsko rješenje ili je prvostupanjsko rješenje poništeno i predmet vraćen na ponovni postupak.

### **Član 120.**

Odredbe ove Odluke koje u trenutku potrebe primjene ne budu u suglasnosti s važećim zakonima i podzakonskim aktima, neće se primjenjivati. Umjesto njih, primjenjivat će se odredbe važećih zakona i podzakonskih propisa.

### **Član 121.**

Izmjene Prostornog plana obavljat će se po istom postupku i na način propisan za njegovo donošenje.

### **Član 122.**

Ova Odluka stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom Glasniku općine Kiseljak“.

Broj:

Kiseljak:

Predsjednik: